

၂၀၁၃ ခုနှစ် တပေါ်ဟန်တာမှာ
သုတပေသော (ပို့) ပထာမဆရ

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရေးဟောင်းမြန်မာ့ဖြူရှိုးစနစ်ပုံ

ကောင်ယဉ်လိုင်း (ပျော်မပြုင်)

အဖ ဦးချော်တိုး အမိ ဒေါ်ဝင်ညွန့်ဘို့မှ မြန်မာသဏ္ဌာန် ၁၃၀၉ ခုနှစ် ပါခနိုလသန်း ၆ ရက်နေ့တွင် သောင်လေးပပ်မြို့နယ် ပါးရုံး ကုန်းကျော်ရွှေ့ မွေးဖွားခဲ့သည်။

၁၉၅၆ ခုနှစ်တွင် သောင်လေးပပ်မြို့ အထက်တန်းကျောင်းမှ တက္ကသိုလ်ဝင်တန်း အောင်မြင်ခဲ့ပြီး ၁၉၆၈ ခုနှစ်တွင် စက်မှု လက်မှုပါးပို့ (အင်းစိန်) မှ အောက်တိုင် မီပလိုဟ ရရှိသည်။ ၁၉၇၁ ခုနှစ်တွင် ပိဋ္ဌဘွဲ့ (မြန်မာစာ) ရရှိပြီး အထက်တန်း ရောင် တမော့ပွဲကိုလည်း အောင်မြင်သည်။

၁၉၆၈ ခုနှစ်တွင် ဆည်ပြောင်းလို့ဗျာနှင့် ရုတိယမြို့နယ်အင်ဂျင် နှီယာအဖြစ် စတင်အာမှုထပ်းတဲ့ပြီး ၁၉၉၀ ခုနှစ်တွင် ဦးစီးအာရုံး (မြို့ပြ) ရာထူးဖွဲ့ အော်မြို့ဗျားယူခဲ့သည်။

၁၉၉၀ ခုနှစ်တွင် ဖလင်စတားဘဲစောင်း၌ ကဗျာစတင် ရေးသား ခဲ့ပြီး အဟို သောင်းပြောင်းတွေလာ၊ ရပ်စရာ၊ ဟာသ၊ ရုပ်ရှင် အောင်လုံး မြေဝတီ၊ ငွေတာရီ တပေလုပ်သားမဂ္ဂဇင်းနှင့်စာကောင် များတွင် ရေးသားခဲ့သည်။

တပေါ်ဟန်တာမှာပြုပွဲများတွင် ၂၁ ကြိမ် ရွှေ့သည်။

အမည်ရှင်းမှာ ဦးကျော် ဖြစ်သည်။

နေရပ်လိပ်စာ -အမှတ် ၁၅၂၉ ဆိရှုလမ်း ၁၅ လမ်း
ပဲခူးမြို့။

စာပေါ်မာန်စာများရ

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရေးဟောင်းမြန်မာ့ဖြူရှိုးစနစ်ပုံ

ကောင်ယဉ်လိုင်း | ပျော်မပြုင်

၂၀၀၉ ခုနှစ်၊ စာပေပါမာန် စာပေဆူ
သုတပဒေသာ (ဝိဇ္ဇာပညာရပ်)၊ ပထမဆု

၂၀၁၁ ခုနှစ်၊ ပထမအကြိမ်၊ အုပ်ရေး - ၂၀၀၀

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးခုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာမြို့ဒီဓနခိုင်ပုံ

မောင်ယဉ်လိုင်း (ပျဉ်းမဖြိုင်)

- စီစဉ်တည်းဖြတ်သူ - ဒေါက်တင်တင်ဝင်း (ဒီဇင်ဘာမွန်း)
စာတည်း (တာဝန်ခံ)
ပန်းချီ - ညီညီ

စာပေပါမာန်ထုတ် ပြည်သူလက်စွဲစာစဉ်

တန်ဖိုး (၉၀၀) ကျပ်

ပုံနှိပ်ရေးနှင့် စာအုပ်ထုတ်ဝေရေးလုပ်ငန်း
စာပေပါမာန် စာတည်းမှုးချုပ်က
မှတ်ပုံတင်အမှတ် ၀၇၄၉၂ ဖြင့် ပုံနှိပ်၍
မှတ်ပုံတင်အမှတ် ၀၃၉၁၁ ဖြင့် ထုတ်ဝေသည်။

နိုင်ငံရေးဦးတည်ချက် (၄) ရပ်

- * နိုင်ငံတော်တည်ပြုမဲ့ရေး၊ ရပ်စွာအေးချမ်းသာယာရေးနှင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေး။
- * အမျိုးသား စည်းလုံးညီညွတ်မှု ခိုင်မာရေး။
- * စည်းကမ်းပြည့်စုံသော ဒီဇိုင်းနှင့် ရှင်သနနှင့်မာအောင် တည်ဆောက်ရေး။
- * ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်အညီ ခေတ်မိဖွံ့ဖြိုး တိုးတက်သော နိုင်ငံတော်သစ် တည်ဆောက်ရေး။

စီးပွားရေးဦးတည်ချက် (၄) ရပ်

- * စိုက်ပျိုးရေးကို ပိုမိုဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်အောင် ဆောင်ရွက်ပြီး ခေတ်မိစက်မှု နိုင်ငံတူထောင်ရေးနှင့် အခြားစီးပွားရေးကဏ္ဍများကိုလည်း ဘက်စုံဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်အောင် တည်ဆောက်ရေး။
- * ဈေးကွက်စီးပွားရေးစနစ် ပါပြည့်စွာ ဖြစ်ပေါ်လာရေး။
- * ပြည်တွင်းပြည်ပမှ အတတ်ပညာနှင့် အရင်းအနှံးများ ပိတ်ခေါ်၍ စီးပွားရေးဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်အောင် တည်ဆောက်ရေး။
- * နိုင်ငံတော်၏ စီးပွားရေးတစ်ရပ်လုံးကို ဖန်တီးနိုင်မှုစွမ်းအားသည် နိုင်ငံတော်နှင့်တိုင်းရင်းသားပြည်သူတို့၏ လက်ဝယ်တွင်ရှိရေး။

လူမှုရေးဦးတည်ချက် (၄) ရပ်

- * တစ်မျိုးသားလုံး၏ စိတ်ဓာတ်နှင့် အကျင့်စာရိုက်မြင့်မားရေး။
- * အမျိုးရှင်း၊ အတိဂက်၊ မြင့်မားရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှု အမွှအနှစ်များ၊ အမျိုးသားရေးလက္ခဏာများ မပျောက်ပျက်အောင် ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှုရောက်ရေး။
- * စစ်မှန်သော မျိုးချစ်စိတ်ဓာတ်ဖြစ်သည့် ပြည်ထောင်စုစိတ်ဓာတ် ရှင်သနထက်မြောက်ရေး။
- * တစ်မျိုးသားလုံး ကျွန်းမာကြုံခိုင်ရေးနှင့် ပညာရည်မြင့်မားရေး။

နိုင်ငံအရေးသုံးပါး

- * ပြည်ထောင်စု မပြုကွဲရေး ဒုံးအရေး
- * တိုင်းရင်းသားစည်းလုံးညီညွတ်မှု မပြုကွဲရေး ဒုံးအရေး
- * အချုပ်အခြားအကျင့်အမြတ် တည်တုံးခိုင်မြှုပ်နှံရေး ဒုံးအရေး

မာတိကာ

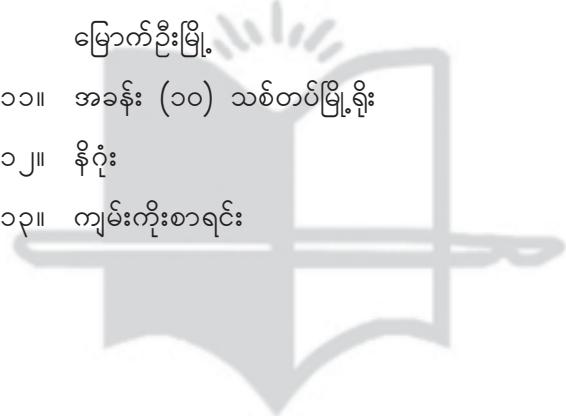
စဉ် အကြောင်းအရာ စာမျက်နှာ

၁။	နိဒါန်း	၂
၂။	အခန်း (၁) မြို့ရှိုး	၁၈
၃။	အခန်း (၂) စတုရန်းပုံမြို့ရှိုးများ မန္တလေးနှင့်မြို့ရှိုး၊ အမရပူရမြို့ရှိုး၊ ရတနာ သိယ်မြို့ရှိုး၊ ပုဂံမြို့ဟောင်းမြို့ရှိုး	၃၅
၄။	အခန်း (၃) ထောင့်မှန်စတုဂံပုံမြို့ရှိုး ဘုရင့်နောင်၏ ဟံသာဝတီ(ပဲခူး) မြို့တော်၊ ကေတီမတီ (တောင်ငူ) မြို့ရှိုး၊ ပခန်းတိုးမြို့ရှိုး	၅၅
၅။	အခန်း (၄) မှန်ကူကွက်ပုံမြို့ရှိုးများ	၁၃၂
၆။	အခန်း (၅) မော်ယွန်းချိုးပုံမြို့ရှိုး	၁၄၃
၇။	အကွေးအဝန်းပုံမြို့ဟောင်း မြို့ရှိုးများ	၁၄၄

စဉ် အကြောင်းအရာ မဖြင့် စာမျက်နှာ

- ၈။ အခန်း (၇) အပိုင်းပုံမြို့ရီး ၁၉၀
မိုင်းမောမြို့ဟောင်း၊ သရေဆွေတွေရာမြို့ဟောင်း
- ၉။ အခန်း (၈) ဗဟိုပုံမြို့ရီး ၂၀၅
မူလဟံသာဝတီမြို့ဟောင်း
- ၁၀။ အခန်း (၉) အခြားပုံဆောင်မြို့ရီး ၂၁၄
မြောက်လီးမြို့
- ၁၁။ အခန်း (၁၀) သစ်တင်မြို့ရီး ၂၂၂
- ၁၂။ နိုဂုံး
- ၁၃။ ကျမ်းကိုးစာရင်း

နိဂုံး

ယဉ်ကျေးမှုမြင့်မားသော လူမျိုးတိုင်းတွင် ခေတ်အဆက်ဆက် ထွန်းကားခဲ့သည့် ယဉ်ကျေးမှုအမွှေအနှစ်များ ကြွင်းကျွန်းရှစ် စမြဖြစ်သည်။ ကြွင်းကျွန်းရှစ်သမျှသော ယဉ်ကျေးမှုအမွှေအနှစ် များကို လေ့လာသည့်အခါ နှစ်မျိုးနှစ်စားတွေ့ရသည်။ တစ်မျိုးမှာ ရာဇ်ဝင်သမိုင်းစာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှုပိုင်းဆိုင်ရာမှတ်တမ်းမှတ်ရာ များဖြစ်သည်။ အခြားတစ်မျိုးမှာ မြေပေါ်မြေအောက်ရှိ ပစ္စည်းများ၊ အဆောက်အအုံဟောင်းများစသည်တို့ ဖြစ်သည်။ ယင်းမြေပေါ် မြေအောက် ယဉ်ကျေးမှုအမွှေအနှစ်များတွင် ရှေးမြို့ဟောင်းရာ များကို ပိုင်းခြားသောင်ခတ်ပေးထားသော မြို့ရှိမြို့တာများလည်း ပါဝင်ပေသည်။

ကမ္ဘာသမိုင်းကို နောက်ကြောင်းပြန်၍ကြည့်ပါက လွန်ခဲ့သည့်နှစ်ပေါင်း ၅၀၀၀ ပတ်ဝန်းကျင်ကာလက ယဉ်ကျေးမှု အဆင့် အတန်း မြင့်မားစွာရှိခဲ့သော တရာတ်၊ ခေါမ၊ ရောမဘောဘီလုံး၊ အီဂုစ်တိနှင့် အိန္ဒိယမဏီမဒေသတို့တွင် ရှေးဟောင်းမြို့ပြနိုင်ငံ များ၏ မြို့ဟောင်းရာများ ကျွန်းရှစ်ခဲ့သည်ကို ယနေ့တိုင်အောင် လေ့လာနေဆဲ တွေ့ရှိနေရဆဲဖြစ်သည်။

ထိုကမ္ဘာနိုင်ငံများနည်းတူ မြန်မာနိုင်ငံသည်လည်း ယဉ်ကျေးမှုအဆင့်အတန်း မြင့်မားစွာရှိခဲ့သည့် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံဖြစ်သည်။

မောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်ဗုဒ္ဓရိုင်)

ထိုကြောင့်လည်း ရွှေးနှစ်ပေါင်းများစွာက ဖြစ်ထွန်းခဲ့သော ယဉ်ကျေးမှုအမွှာအနှစ်ပစ္စည်းများ အလျှောက်ပေါကြွယ်ပြီး လေ့လာ၍ မကုန် ရှာဖွေချုပ်မဆုံးနိုင်အောင်ရှိသည်။

“မြန်မာအစ တကောင်းက” ဟူသော ဆိုရိုးစကားကို ဆင်ခြင်ကြည့်သည့်အခါ ဤစကားသည် အပြောင်းမဲ့ မဖြစ်လာတန်ရာ။ မှတ်တမ်းများအရ ဘိစီ ၆ ရာစုက သကျသာကိုဝင်မင်း အဘိရာအနှင့် နောက်ပါတို့သည် အနောက်မဖွံ့ဖြိုးမအောင်သမှ မြန်မာနိုင်းအထက်ပိုင်း ဧရာဝတီမြစ်ရှုမဲ့ရှိ “တကောင်း” သို့ လာရောက်ထိုးနှစ်းစိုက်ထဲခဲ့ကြပြောင်း သိရသည်။ စာဟောင်းမှတ်တမ်းများ အဆိုနှင့်အညီ မြို့ရှိးမြို့တာဟောင်းများ၊ ယဉ်ကျေးမှုအမွှာအနှစ်ပစ္စည်းများလည်း ထိုနေရာအောင်သများတွင် များစွာတွေ့ရှိရသည်။ ရွှေးဟောင်းသုတေသနနှင့်နှစ်ဦး တူးဖော်ရေးအစီရင်ခံစာများအရ “တကောင်းမြို့ဟောင်း” သည် လွန်ခဲ့သည့်နှစ်ပေါင်း ၃၀၀ ခန့်ကတည်းက ဖြစ်ထွန်းတည်ရှိခဲ့ကြောင်း သိရှိမှတ်သားရသည်။

အလားတူ ဗုဒ္ဓပွင့်ချိန်၊ ဗုဒ္ဓပွင့်တော်မူပြီးချိန် လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၂၀၀၀ ကော်ဝန်းကျင်က ကိုယ်ပိုင်ယဉ်ကျေးမှုများ ထွန်းကားခဲ့သည့် ပိဿာနှင့် ဘန်လင်း၊ သရေခေတ္တရာမြို့ပြနိုင်းများ ၏ မြို့ရာဟောင်းများလည်း မြန်မာနိုင်းတွင် ထင်ရှားစွာ ကျွန်းရှုံးတွင် ခဲ့ကြသည်။ ထိုနေရာအောင်သများတွင်ရှိသော ဘုရားစေတီဟောင်းများ ထိုခေတ်သုံးအုတ်ချပ်ကြီးများ၊ ပျော်ဒုံး၊ ပျော်ပုံးစွဲ၊ ပျော်အရှင်းအား များစွာတွင် ယခုတိုင်အောင် ရှာဖွေတွေ့ရှိနေကြခဲ့ဖြစ်သည်။ အလားတူ တောင်တွင်း၊ ရမည်းသင်း၊ ပျော်ဗုဒ္ဓရိုင်းစသည့် ပျော်ဟောင်းကြီးကိုယ်များ၊ ပျော်ကျေးမှုပစ္စည်းများ၊ ကျွေးများ၊ မြို့ရှိးများ၊ ဘုရားစေတီပျော်များကို လေ့လာတွေ့ရှိနေကြရသည်။

ပုံးသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရှိုးစနစ်ပုံး

ထိုပျော်မြို့ပြနိုင်းများသာလျှင်မဟုတ် ထိုနိုင်းများနှင့် ခေတ်ပြုံးလည်းဖြစ်နိုင်သော၊ ထိုနိုင်းများထက် စောလည်းစောနိုင်သော မြို့ဟောင်းများလည်း မြန်မာနိုင်းတစ်ရှုမ်း ပုံးနှုံးလျက်ရှိသည်။ သာမကအားဖြင့် စစ်တောင်းမြစ်နှင့် သံလွှင်မြစ်နှစ်သွယ်ကြားရှိသုဝဏ္ဏဘူမ်း(သတု) မြို့ဟောင်း၊ မူတ္တမမြို့ဟောင်း၊ တန်သာရီဒေသမှ ထားဝယ်မြို့ဟောင်းများ၊ ရရှိပြည်နယ်မှ မြောက်ညီမြို့ဟောင်း၊ ဝေသာလီမြို့ဟောင်း၊ ဓမ္မဝေတီမြို့ဟောင်းတို့ ဖြစ်သည်။

သမိုင်းတင်ခေတ်ဖြစ်သည့် ပုဂ္ဂိုင်းတော်၏ ပုဂ္ဂိုင်းမြို့ဟောင်း၊ ပုဂ္ဂိုင်းမြို့နှင့်နောက်ပေါ်ပေါက်လာကြသည့် အင်းဝမြို့ဟောင်း၊ ပင်းယမြို့ဟောင်း၊ ကေတုမတီ(တောင်း)မြို့ဟောင်း၊ ဟံသာဝတီ(ပဲခူး)မြို့ဟောင်း၊ ရတနာသိယ်(ရွှေဘို)မြို့ဟောင်း၊ အမရပူရမြို့ဟောင်းနှင့် သဏ္ဌာန် ၁၂၂၁ ခုနှစ်တွင် တည်လုပ်ခဲ့သည့် ရတနာပုံးမန္တလေးမြို့ဟောင်းများသည်လည်း မြို့ရှိးဟောင်း၊ ကျံးများဟောင်းရာများ၊ နှစ်းတော်ရာများ၊ စေတီပုံးများ ယခုတိုင်အောင် သိသာမြင်သွား တည်ရှိနေကြခဲ့ဖြစ်သည်။

ဆိုခဲ့ပြီးသော မြို့ခေတ်ဟောင်းများအပြင် ပျော်မြို့ပြနိုင်းများ ခေတ်က ပျော်မြို့တော်ဟောင်းများနှင့် ခေတ်ပြုံးပျော်မြို့ဟောင်းအတော်များများကို စစ်ကိုင်းတိုင်းဒေသကြီး ရွှေဘိုနယ်၊ ပုံးရွာနယ်များတွင် ယခုတိုင်အောင် ရှာဖွေတွေ့ရှိနေကြခဲ့ဖြစ်သည်။ အလားတူ တောင်တွင်း၊ ရမည်းသင်း၊ ပျော်ဗုဒ္ဓရိုင်းစသည့် ပျော်ဟောင်းကြီးကိုယ်များ၊ ပျော်ယဉ်ကျေးမှုပစ္စည်းများ၊ ကျွေးများ၊ မြို့ရှိးများ၊ ဘုရားစေတီပျော်များကိုယ်များကို လေ့လာတွေ့ရှိနေကြရသည်။

မောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်ဗီမြိုင်)

ဟန်လင်းပျော်ခေတ်ကဟု မှတ်ယူရသော ပျော်မြိုင်ဟောင်းကို မြို့တိတိကို ချင်းတွင်းမြစ် အနောက်ဘက်ကမ်းရှိ ယင်းမာပင်နှင့် ပုလဲနယ်တိုက်တွင် ထင်ထင်ရှားရှားတွေ့မြင်နိုင်ကြောင်း၊ ယင်းမြိုင်ဟောင်းများအနက် ယင်းမာပင်အနီးရှိ “မြို့ကြီး” ဟူသော မြို့မှာ ပုဂံခေတ်တွင် တည်လုပ်တော်မူခဲ့သော ရှင်ပင်စောလူးဘုရားကြီးနှင့်အတူ မြို့ရှိများ၊ ဘုရားပျက်များပါ ထင်ရှားစွာရှိနေသေးကြောင်း “မြို့ပေါ်” ဟူသော မြို့သည်လည်း မြို့ရှိးခိုင်ခိုင်ခဲ့ခဲ့နှင့် ရှိနေသေးကြောင်း၊ ရွှေးဟောင်းမြို့များဆိုင်ရာ သုတေသန စီးပွားရေး မြင့်လီးက၊ ၁၉၈၁ ခုနှစ် (မတ်လထုတ်) ‘စန္တ’ မဂ္ဂဇားပါ “မြန်မာပြည် ရှိ ရွှေးမြိုင်ဟောင်းကြီးများ” ဆောင်းပါးတွင် ဖော်ထုတ်ရေးသားထားသည်။

ထိုဆောင်းပါးတွင်ပင် ယင်းမာပင်အနောက် ခုနှစ်မိုင်အကွား အလောင်းတော်ကသုဖ သွားရာလမ်းနှင့်မနီးမဝေးရှိ မြေတော်ကြီးပေါ်တွင် တည်ရှိသည့် “သံတောင်လို့” ခေါ် မြို့ဟောင်းမှာ အင်းဝတည်စခေတ်တွင်ပင် ငလျင်လှုပ်၍ တစ်မြို့လုံးမြေမြို့ခံရ သည်ဟု ဒေသခံတို့ ပြောဆိုနေကြပြောကြောင်း၊ ထိုနေရာတွင် မြို့ရှာမျှ သာ ကျွန်တော့ကြောင်း၊ ထိုမြို့ဟောင်းမှ စီးဆင်းသော ချောင်းအချို့မှာ ယခုအခါ ရေတံခွန်သဖွယ် ရေလျင်ဖြင့် စီးဆင်းနေကြောင်း၊ ထိုရေလျင်အနီးရှိ နှစ်ကွန်းကိုပင်လျင် “ရေလျင်ကတော်” ဟုခေါ်ဆိုကာ နှစ်စဉ်ရှိရာပွဲကဲ့သို့ ကျင်းပလေ့ရှိကြောင်း၊ ထို “သံတောင်လို့” မြို့သည် “ရေလျင်ကတော်” နှစ်ကွန်းနှင့် ခပ်လှမ်းလှမ်းတွင်ရှိနေကြောင်း ဖော်ပြရေးသားထားသည်။

ပုံသဏ္ဌာန်ရှိုးစံ ရွှေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရှိုးစာနစ်ပုံ

ဆိုရပါက ထိုကဲ့သို့သော ရွှေးမြိုင်ဟောင်းများအနက် အချို့ကို မြို့ရှိုးမြို့ရှာများ မြေပြင်နှင့်အညီသော်လည်းကောင်း၊ အချို့ကို ကုန်ရှိုးတန်းမို့မို့အဖြစ်နှင့်လည်းကောင်း၊ အချို့ကိုတော်ကြီ့အုံကြား ချောင်းကြား မြောင်းကြားများ၌ အခြေမပျက်သေးသည်ကိုလည်းကောင်း တွေ့ရသလို မြေပြင်ပေါ်မှုပျောက်ပြီး မြေအောက်တွင်သာ ပုန်းလျိုးကွယ်ပျောက်နေသော မြို့ဟောင်းများလည်း များစွာရှိပါသေးသည်။

၁၉၂၆ ခုနှစ် ဗြိုလ်လ ၂၀ ရက်နောက မန္တလေးဝိဇ္ဇာနှင့် သိပ္ပါတ္တာသိုလ်သမိုင်းဌာနတွင် မြန်မာပြည်မြောက်ပိုင်း သစ်တော်းစီးဌာနမှူး ဦးအောင်မြင့်က ကောင်းကင်မြေတိုင်းဓာတ်ပုံများ၌ တွေ့ရှိရသည့် ရွှေးမြိုင်ဟောင်းကို မြေပုံဆလိုက်ထိုးပြီး ဆွေးနွေးဟောပြောခဲ့ဖူးသည်။

သူဟောပြောချက်တွင် ပိဿ္မီး၊ ဟန်လင်း၊ သရေခေတ္တရာ စသည့် ပျော်မြိုင်ဟောင်းများကအစ ရွေးမြန်မာမင်းများလက်ထက် နောက်ဆုံးတည်ခဲ့သည့် မန္တလေးမြို့အထိ မြို့ဟောင်းပေါင်း ခြောက်ဆယ်ကော်ခန့် ပါဝင်သည်။

ယင်းမြို့များအနက် မြို့အတော်များများမှာ မြို့ရှိးနှင့်ကျံးရာ များကိုမပျောက်မပျက် တွေ့နိုင်သေးသော်လည်း အချို့မြိုင်ဟောင်းများမှာမူ ရေးရေးသာကျွန်တော့ကြောင်း တွေ့ရသည်။ မြို့ရှိးမပြည့် မစုံ၊ ကျံးတစ်ပိုင်းတစ်စန္တ့မြို့ဟောင်းများလည်း ရှိသည်။ ဆိုရပါက မန္တလေးနှစ်းမြို့ရှိးကိုသာ ရွှေးဟောင်းသုတေသနဌာနတော် ထိန်းသိမ်းပြပြင်နိုင်ခဲ့၍ မြို့ရှိးလေးဘက်လေးတန်အပြည့်အစုံ မြင်ရတွေ့ရသော်လည်း ပုဂံ၊ တကောင်း၊ အင်းဝ၊ ပင်းယ၊ ပဲခူး၊ ရွှေးသို့ စသည့်

ဟောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်ဗုဒ္ဓရိုင်)

မြို့ဟောင်းများမှာမူ မြို့ရှိုးအဂ်ဂါံ မပြင်နိုင်တော့ပေ။ သို့သော် မြို့ရာကိုမူ ထင်ထင်ရှားရှား တွေ့မြင်နိုင်ကြသည်။

ဦးအောင်မြင့်က ကောင်းကင်ဓာတ်ပုံများတွင် တွေ့ရှိရသည့် မြန်မာ့ရှေးဟောင်းမြို့များအကြောင်းကို ခနဲ့သွားမှတ်တမ်းဆန်ဆန်၊ ဂျာနယ်များ၊ မဂ္ဂဇင်းစာစောင်များတွင် ရေးသားဖော်ထုတ်ခဲ့သလို ဘဇ္ဇာက ခုနှစ်တွင် “ကောင်းကင်ဓာတ်ပုံများမှ မြန်မာ့ရှေးဟောင်း မြို့တော်များ” အမည်ဖြင့် ယဉ်ကျေးမှုဝိုင်ကြီးဌာနမှ စာအုပ်ထုတ် ဝေခဲ့သည်။ ရှေးမြို့ဟောင်း ရာ မြို့၏တည်နေရာဖြစ်သည်။ မြန်မာ့ သမိုင်းနှင့် ယဉ်ကျေးမှုကို လေ့လာလိုသူများအတွက် များစွာအကျိုး များလှသည်။

ရှေးဟောင်းသူတေသန ဦးစီးဌာနကလည်း ပျော်ခေတ်ဆိုင်ရာ မြို့ဟောင်းများကို တူးဖော်ပြီး သူတေသနပြုလျက်ရှိသဖြင့် “ပျော်ဆိုင်မြန်မာ” ဆိုသောစကားနှင့် အညီ ရှေးဦးမြန်မာတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုအဆင့်အတန်း ထိပ်တန်းကျမှုကို သိခွှင့်ရဲ့ကြပြီဖြစ် သည်။ အခြေအနေအကျိုးအကြောင်း မညီညှတ်သေး၍ မတူးဖော် နိုင်သေးသော မြို့ဟောင်းများလည်း များစွာရှိပါသေးသည်။ ပျော်ခေတ်ဆိုင်ရာ မြို့ဟောင်းများသာမက နောက်ပိုင်းခေတ်ကာလ များတွင် တည်လုပ်ခဲ့သော မြို့များကိုလည်း ချွန်လှပ်ထား၍ မရပေ။ သာမကအားဖြင့် ခေတ်အလိုက် တည်လုပ်ခဲ့သော ခံမြို့များ၊ တစ်နည်းအရုံ မြို့များဖြစ်သည့် ဟံသာဝတီ ၃၂ မြို့၊ မူတ္ထမ ၃၂ မြို့၊ ပုသိမ် ၃၂ မြို့၊ အဝနိုင်ငံ ၁၂၂ မြို့တို့ ဖြစ်သည်။ သူတေသီတို့ ဆက်လက်ဖော်ထုတ်ကြရနိုင်းမည် ဖြစ်သည်။

ရှေးမြို့ဟောင်းများကို လေ့လာရင်း ထိုမြို့ဟောင်းများ၏ မြို့ရှိုးများအကြောင်း လေ့လာခြင်းသည် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ဖြစ်ပေ

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးဝန်စီးပါး

သည်။ ထိုထိုသော မြို့ရှိုးများတွင် ထိုခေတ်ကာလ စီးပွားရေးအခြေအနေ၊ လူနေ့မှုအဆင့်အတန်း၊ ကိုးကွယ်ယုံကြည့်မှုဆိုင်ရာ အကြောင်းများ၊ ပေွင်ကိန်းခန်းများ၊ လောကီးအစီအရင်များ၊ စီသုကာပညာရပ်များ ရှိနေသည်။ ဤအကြောင်းများကြောင့်ပင် ရှေးခေတ်မြန်မာ့မြို့ဟောင်းများ၏ မြို့ရှိုးများသည် ထိုခေတ်ထိုကာလဆိုင်ရာ ယဉ်ကျေးမှု သရုပ်ပြုလက္ခဏာများဟု ပြဋ္ဌာန်းဖွယ်ကောင်းနေပေတော့သည်။

အခန်း (၁)

မြို့ခိုး

“မြို့ခိုး” အကြောင်းကို မရေးသားမီ “မြို့” ဟူသည် အဘယ် နည်းဟူ၍ ဦးစွာတင်ပြဖို့ လိုပေမည်။ ယေသုယျအားဖြင့် “မြို့” ဟူသည်မှာ လူအပေါင်းတို့ အတည်တကျအိမ်ရာများဖြင့် စုစုဝေးဝေး နေထိုင်ကာ စီးပွားရှုဖွဲ့ လုပ်ကိုင်စားသောက်ရာနေရာဖြစ်၍ ပထိ ဝင်သဘောအရ လည်းကောင်း၊ နိုင်ငံရေးသဘောအရ လည်း ကောင်း “မြို့” ဟု အသိအမှတ်ပြုထားသည့်နေရာကို ဆိုလိုပေ သည်။

မြန်မာအဘိဓာန်က “တံတိုင်းမြို့ခိုးနှင့် ဈေးရှိသောလူ နေရပ်ဝန်း၊ ရွာထက်ကြီးသော လူနေရပ်ဝန်း”၂ ဟူ၍ ဖွင့်ဆိုထားသည်။

ရွေးအခါကမှ ကဗ္ဗာနှင့်အဝန်း မြို့ဟူသည်မှာ ဘုရင်မင်း မြတ်နှင့် မင်းညီမင်းသား၊ မှုံးမတ်များ စံမြန်းနေထိုင်ရာဒေသများ

နှင့် နိုင်ငံရေးမြို့တော်များကိုသာ ခေါ်ဝါခွဲကြသည်။ မြို့သည်
များသောအားဖြင့် မြို့ရီးအတွင်း၌သာ တည်ရှိတတ်သည်။^၁

မြို့ဟူ၍ သတ်မှတ်ရန်အတွက် မြို့အသွင်အပြင်၊ လက္ခဏာ
အဂါရပ်များရှိသည်။ ပါဋ္ဌကျမ်းကန်များ၏ အလိုအရ မြို့အဂါခုနစ်
ပါးရှိသည်။ ယင်း ခုနစ်ပါးမှာ -

၁။ ပြည့်ရှင်မင်း

- ၂။ ဆုံးဖြတ်စီရင်နိုင်သော ပညာရှိ
- ၃။ ပြည့်ထောင်ချင်း အဆွေခ်ပွါန်း မဟာမိတ်မင်း
- ၄။ ရတနာဆယ်ပါးနှင့် တဘုံ စပါးမျိုးခုနစ်ပါးနှင့် ပြည့်။
သော ကျိုကျတိုက်ဘဏ္ဍာများ
- ၅။ ခယဉ်းသောမြို့ပြု၊ ကျံးမြောင်းပစ္စ်ရင်လျောက်
- ၆။ ထိုင်းနိုင်ငံပိုင်နက်
- ၇။ ရဲမက်ဗိုလ်ပါတို့ဖြစ်ကြသည်။
- မြို့အဂါ ခုနစ်ပါး၊ တစ်နည်းပြဆိုသည်လည်း ရှိသေးသည်။
- ၁။ ကောင်းစွာစိုက်အပ်သော မတုန်မလှပ်သောတံတိုင်း
- ၂။ နက်ကျယ်သောကျံး
- ၃။ ကျယ်သောသူရဲပြေး
- ၄။ များစွာသောလက်နက်
- ၅။ များစွာသောလက်နက်ဗိုလ်ပါ
- ၆။ ပညာရှိသော လီမွာသောတံခါးစောင့်
- ၇။ မြှင့်သောမြို့တံတိုင်း၊ တို့ဖြစ်ကြသည်။

ထိုအပြင် မြို့အစာ လေးပါးဟူ၍လည်း ရှိသေးသည်။ မြို့
ဟုဆိုလွင် မြို့အစာ လေးပါးပေါ်များစွာ ရှိရမည်ဟု ဆိုထားသည်။

ယင်းမြို့အစာ လေးပါးမှာ

၁။ ဆန်စပါး

- ၂။ စားနပ်ရိက္ခာမျိုးစွဲစုံ
- ၃။ ဆီးဦးထောပတ်ဆေးဝါးစုံ
- ၄။ မြက်၊ ထင်း၊ ရေတို့ ဖြစ်သည်။

မြို့ဆိုလွင် မြို့တော်သာယာပြိုမြဲလောင်းစေသော အသံ ၁၀
ပါးရှိရမြောင်းလည်း ကျမ်းကန်များတွင်လာသည်။ ယင်းအသံ ၁၀
ပါးမှာ ဆင်သံ၊ မြင်းသံ၊ ရထားသံ၊ စည်ကြီးသံ၊ မူရီးစည်သံ၊ စောင်း
ပြင်းသံ၊ ခရာသင်း၊ နွှဲ၊ ပလွှာ၊ ခရာသံ၊ ကြေးနင်းခွက်ခွင်းသံ၊ စားကြ
ပါ သောက်ကြပါဟူသော အသံတို့ဖြစ်သည်။^၂

ထိုကဲ့သို့ အဂါရပ်များနှင့် ပြည့်စုံသော လူနေရပ်ဝန်းကို
“မြို့” ဟူ၍ ဆိုလိုပေသည်။ အဆိပါအဂါအရပ်ရပ်နှင့် ပြည့်စုံ
ညီညွတ်သော မြို့တစ်မြို့ဖြစ်စေရန်အတွက် ရေကောင်းမြေသန့်
များရှိရာနေရာဖြစ်ဖို့လိုသလို ကောင်းကျိုးမင်းလာနှင့် ပြည့်စုံ၍
အောင်မြေလည်းဖြစ်ဖို့လိုပေသည်။ ရေလမ်း၊ ကုန်းလမ်းစသည်
လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေးကောင်းပြီး အချက်အချာဖြစ်မည့် ဒေသ
ဖြစ်ဖို့လည်း လိုပေသည်။ ထိုအချက်များကို ရွေးဦးစွာ အရေးတော်း
ထား၍ ရွေးချယ်ကာ မြို့များတည်လုပ်ခဲ့ကြသည်။^၃ ထိုကဲ့သို့ တည်
လုပ်ခဲ့သောမြို့ကို အပြင်ဘက်မှ တံတိုင်းပတ်ကာလေ့လည်းရှိ
သည်။

မြို့ရီးဆိုသည်မှာ

မြို့အပြင်ဘက်မှ ပတ်ကာထားသော တံတိုင်းကို မြို့ရီး
ဟူ၍ခေါ်ကြသည်။ မြန်မာအဘိဓာန်ကလည်း “နန်းတော်တည်ရှိ

ရာ ဖြို့ပတ်လည်တွင် ကာရံထားသည်တံတိုင်း”။ ဟူ၍ ဖွင့်ဆိုထားသည်။

မြို့ရှိကို သစ်လုံးများဖြင့် လည်းကောင်း၊ မြေကြီးဖြင့်လည်း ကောင်း၊ အုတ်များဖြင့်လည်းကောင်း၊ ကျောက်များဖြင့်လည်းကောင်း ပြေလုပ်လေ့ရှိကြသည်။ သစ်လုံးများဖြင့် ကာရံပြေလုပ်ပါက “သစ်တပ်မြို့ရှိး”၊ မြေကြီးသက်သက်ဖြင့်လုပ်ပါက “မြေမြို့ရှိး”၊ အုတ်ဖြင့်ပြေလုပ်ပါက “အုတ်မြို့ရှိး”၊ ကျောက်ဖြင့်ပြေလုပ်ပါက “ကျောက်မြို့ရှိး” ဟူ၍ ခေါ်ကြသည်။

ရွှေးခေတ်က မြို့ဆိုလျှင် မြို့ရှိးတံတိုင်းရှုစမြဲ ဖြစ်သည်။ ပုံးအမြောက်စသည့် လက်နက်ဆန်းများမပေါ်မိခေတ်က၊ ကဗျာ အရပ်ရပ်တွင် မြို့လုံးခြုံအတွက် မြို့ကိုဝန်းပတ်ကာရံကာ မြို့ရှိး များ ဆောက်လုပ်လေ့ရှိကြသည်။ ရွှေးအကျဆုံးမြို့ရှိးမှာ ဆူးဖြင့် ခတ်ထားသည့် မြို့ရှိးဖြစ်သည်။ အလက်အန္တားဘူရင်လက်ထက်က အာဘေးနှစ်ရွာများကို ဆူးချုပ်များဖြင့် ကာရံကြောင်း မှတ်သား ရသည်။ ယခုထက်တိုင်များစွာ တိုးတက်ခြင်းမရှိသေးသည့် အချို့ သောဒေသများ၌ ဆူးဖြင့် ပြေလုပ်ထားသော စည်းရှုံးများဖြင့် အကာအကွယ်ယူနေကြပေသေးသည်။

ဆူးချုံ၊ ဆူးစည်းရှုံးများဖြင့် မလုံးခြုံသောအခါ မြေမြို့ရှိး များကို ပြေလုပ်လာကြသည်။ မြေမြို့ရှိးများသည် အကာအကွယ် ရရှိမကဘဲ၊ အကာအကွယ်ယူသူတို့ကလည်း ပြန်လည်ပစ်ခတ်ခုခံ နိုင်သောကြောင့် ဆူးချုံ၊ ဆူးစည်းရှုံးတို့ထက် ပို၍ ကောင်း၊ ပို၍ အားကိုးနိုင်ပေသည်။ ဂျုလီယက်ဆီအဘူရင်လက်ထက်က ရုံးမန် မြို့များသည် မြေမြို့ရှိးများဖြင့်သာ အကာအကွယ်ယူခဲ့ကြသည်။

ပုံးသဏ္ဌာန်မျိုးစံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိးဝန်ပုံး

၅

မြေမြို့ရှိး၏နောက်ပိုင်းတွင် သစ်တပ်မြို့ရှိးများ ပေါ်လာသည်။ သစ်လုံးများအကြားတွင် အုတ်ခဲ့ မြေများည်ပြည့်ပြီးလျှင် အခိုင်အခဲ့မြို့ရှိးပြုလုပ်ကြသည်။ ထိုနောက် နေပူလှန်း၍ အခြားက်ခံထားသောအုတ်ဖြင့် အုတ်မြို့ရှိးကို ပြုလုပ်လာကြသည်။ ထိုမှာတစ်ဆင့် မီးဖုတ်အုတ်၊ အင်တေတို့ဖြင့် အခိုင်အခဲ့ပြုလုပ်သော အုတ်တံတိုင်းမြို့ရှိးများ ခေတ်စားလာသည်။ အုတ်မြို့ရှိးများ ဆောက်လုပ်ရာတွင် အရေးကြီးသော သေ့ချက်မှာ မြို့ရှိးအမြင့်နှင့် မြို့ရှိးထဲထည်တွေဖြစ်သည်။

မြို့ရှိးသည် မြင့်မှုသာလျှင် ရန်သူများ အလွယ်တကူ တက်ရောက်ကျော်လွှားခြင်း ပြုနိုင်မည်မဟုတ်ပေါ့။ ထိုပြင် ထိုမြို့ရှိးထိုပြင် အလွယ်တကူ လျည်လည်သွားလာ၊ အကာအကွယ်ယူကာ၊ ရန်သူတို့ကို ပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်နိုင်အောင် ထုထည်ကြီးမားရမည်။ သို့ရာတွင် ထုထည်ကြီးကြီးဆောက်လုပ်ရန်မှာ မတတ်နိုင် ရှိတတ်သဖြင့် အုတ်နံရုံနှစ်ထပ်ဆောက်လုပ်၍ ထိုအုတ်နံရုံနှစ်ခုကြေးဥ္ဓားမြေဖို့ ပြီးလျှင် ထိုပေါ်ဘက်၌ တံတိုင်းနှစ်ခုကိုဆက်၍ စကြိုပြုလုပ်ရသည်။ အပြင်ဘက်တံတိုင်းကို အတွင်းဘက်တံတိုင်းထက် မြှင့်ထားခြင်းဖြင့် ရန်သူတို့ ပစ်လွှင့်သော ဓား၊ လျှာ၊ လေး၊ မြားလက်နက်တို့မှ အကာအကွယ်ရေးလေသည်။

မြို့ရှိးဆောက်လုပ်ရာ၌ နောက်ထပ်တစ်ဆင့် တိုးတက်လာသည်မှာ မြို့ရှိးတစ်လေ့ရှာများတွင် မျှော်စင်များထားရှိလာခြင်း ဖြစ်သည်။ မျှော်စင်များကို မြို့ရှိးပတ်လည်တွင် တစ်ခုနှင့်တစ်ခု မနီးမဝေးစေဘဲ၊ သင့်တင့်လေ့ရှာက်ပတ်စွာ စီမံပြုလုပ်ကြသည်။ ဤသို့ပြုလုပ်ခြင်းဖြင့် အကာအကွယ် ပို၍ ရရှိ

သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ အခါးမြို့ရှိုးပတ်လည်တွင် ရေကျူးများလည်း စီမံထားလေ့ရှိသည်။ ရန်သူများ ရှုတ်ခြည်းမဝင်ရောက်နိုင်အောင် အတားအဆီး သဘောပြုလုပ်ကြခြင်း ဖြစ်သည်။^၁

ခေတ်သံသမိုင်းတွင် ဥရောပအလယ်ခေတ်အတွင်းဖြစ်သည့် ၁၂၀၀ ပြည့်မှ ၁၇၀၀ ပြည့်နှစ်ကျော်အတွင်းတွင် ဥရောပတိုက်၌ မြို့ရှိုးများ အထူးခေတ်စားပေသည်။ ကံကျွေးချစ်နှစ် ထွန်းကားချိန်ဖြစ်၍ မြေရှင်၊ နယ်ရှင်၊ မျှူးမတ်များသည် မိမိတို့ရဲတိုက်များ၊ ပိုင်နက်များ လုံခြုံမှုရစိမ့်သောငှာ အုတ်တံတိုင်းမြို့ရှိုးများဖြင့် အကာအကွယ်ယူကြသည်။

သို့ရာတွင် ၁၇၀၀ ပြည့်နှစ်နောက်ပိုင်း၌ ခဲယမ်းမီးကောက်ပေါ်လာသောအခါ မြို့ရှိုးများသည် ခဲယမ်းမီးကောက်ဒက်ဖြင့် ပြိုလဲရတော့သည်။ တစ်စတစ်စ ခဲယမ်းမီးကောက်မှ သည် ပုံး၊ အမြောက်စသည်ဖြင့် တိုးတက်၍ လက်နက်ဆန်းများပေါ်လာသော ၁၉ ရာစုနှစ်သို့ ရောက်သည့်အခါ မြို့ရှိုးများသည် အရာမရောက်တော့ဘဲရှိသည်။ မြို့ရှိုးများထက် မြေကတုတ်များ၊ ပုံးကျင်းများက ပို၍ အရာဝင်လာသည်။^၂

ရွှေးအကျဆုံးမြို့နှင့် မြို့ရှိုး

လူအများစတင်အခြေချနေထိုင်သော ရွှေးအကျဆုံးမြို့မှာ ဂော်ဒန်နိုင်ငံရှိ ဂျယ်ရိက္ခိမြို့ပြစ်ကြောင်း၊ အဆိုပါမြို့တွင် နှစ်ပေါင်းတစ်သောင်းကြာမြှင့်အောင် လူများဆက်တိုက်နေထိုင်ခဲ့ကြောင်း ရွှေးဟောင်းသုတေသန အထောက်အထားများအရ သိရသည်။ ခရစ်ယာန်သမ္မာကျမ်းစာတွင် ဂျိုးရွှေဝါးက ခရာများမှုတ်မှုကြောင့် ဂျယ်ရိက္ခိ မြို့ရှိုးများ ပြီကျသည့်ပုံးပြစ်တစ်ခု ပါဝင်သည်။ အမှန်

ပုံးသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွှေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးစနစ်ပုံး

၅

တော့ ဂျယ်ရိက္ခိသည် ပထမဥုံးဆုံး မြို့ရှိုးကာရုံးထားသည် မြို့တစ်မြို့၊ ဖြစ်ခဲ့သည်။ မြို့ရှိုးမှာ ရွှေးနှစ်ပေါင်း ခြောက်ထောင်ခန့်ကတည်းက တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်ဟုဆိုသည်။

ဂျယ်ရိက္ခိမြို့၊ တည်ဆောက်သူများမှာ ကျောက်ခေတ်လူသားများဖြစ်သည့် နာတူဖို့ယန်းများဖြစ်သည်။ မြောက်ပိုင်းဒေသမှ ပါလ်က်စတိုင်းဒေသသို့ ရောက်ရှိလာသူများ ဖြစ်သည်။ အရှုံးပုံး ကြောင်းများကို လေ့လာသည့်အခါ နာတူဖို့ယန်းများသည် အရပ်ငါးပေခန့်သာရှိသော လူသေးကလေးများဖြစ်ပြီး နှန်ယ်သောမျက်နှာအသွင်အပြင်နှင့် ရှည်လျားသည့် ဦးခေါင်းခွံရှိသူများဖြစ်ကြောင်း သိရသည်။

သူတို့က ကျောက်ဖြင့်ပြုလုပ်သော မြား၊ တံစဉ်နှင့် ထယ်များကို အသုံးပြုကြသော သီးနှံရိတ်သီမ်းရာတွင် အသုံးပြုသည့် ကိရိယာ ခပ်ကြော်ကြော်များက ဂျယ်ရိက္ခိ၏ သမိုင်းတစ်စွန်းတစ်စ ကို ဖော်ပြလျက်ရှိသည်။ သဘာဝသီးနှံ ပေါ်များသောကြောင့် လှည့်လည်သွားလာနေသော ရွှေးကျသည့် ကျောက်ခေတ်လူသားများသည် ဂျယ်ရိက္ခိ တည်ရှိရာဒေသတွင် အခြေချနေထိုင်ကာ မြို့တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ဟန်ရှိသည်။

ရာစုနှစ် အနည်းငယ်ကြာပြီးသည့်နောက် အဆိုပါအခြေချနေထိုင်သုတေသန ယင်းတို့၏ နေရာပတ်လည်တွင် ကျောက်မြို့ရှိုးကြီး တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်။ သူတို့မှာ ပုံဆိန်တစ်လက်ပင် မရှိကြပေ။ ရွှေးဟောင်း ရေမီးအသုံးပြုသည့်နည်းဖြင့် ကျောက်များကို တူးဖော်ထုတ်လုပ်ကြခြင်းဖြစ်သည်။

ရွှေးဦးစာ ကျောက်ပြားကြီးတစ်ချပ်ပေါ်တွင် မီးဖို့ပြီး ခင်ပြင်းပြင်းမီးခဲ့လောင်စေသည်။ သည့်နောက် ရေအေးပက်ဖျက်းပေးသည်၊ ကျောက်တုံးကြီးကဲ့အက်လာသည့်အထိ ကျောက်ပြားကို မီးအပူပေးလိုက်၊ ရေဖျက်းလိုက်လုပ်ကြသည်၊ ကဲ့အက်သွားသော ကျောက်ပြားကို ကျောက်တုံးများဖြင့် အကြိမ်ကြိမ်ထဲရှိက်ပြီး ကျောက်ခဲ့များရအောင် လုပ်ကြသည်။ ဤနည်းဖြင့် ဆွဲစဉ်မျိုးဆက် ကျောက်များထုတ်လုပ်ပြီး မြို့ရှိးကြီးတည်ဆောက်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

ကျောက်မြို့ရှိးမှာ အမြင့်အနည်းဆုံး ၁၂ ပေရှိပြီး၊ ထိုင်၍ ပေထုရှိသည်။ မြေက ၂၇ ပေ၊ အမြင့် ၂၁ ပေရှိပြီး ထုထည်ကြီးမှားသော မျှော်စင်ကြီးကိုလည်း တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်။ မြို့ရှိးပတ်လည်တွင် အနေက ၂ ပေ၊ အကျယ် ၂၇ ပေရှိသော ကျိုးကိုပင် တူးဖော်ခဲ့ကြသည်။

ဤရေးမြို့ဟေား ဂျယ်ရိုကိုမှာ ရှစ်မေကခန့်ကျယ်ဝန်းဟန်ရှိပြီး၊ လူဦးရေ ၃၀၀၀ ခန့်ရှိခဲ့သည်ဟု ယူဆရသည်။ ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ မြို့ရှိးအတွင်း လုလုခြံခြံနေထိုင်ခဲ့ကြရာမှ အခြားလူမျိုးတစ်မျိုးဖြစ်သည့် တဗ္ဗာနီးယန်းတူးမြို့ရှိးကို ထိုးဖောက်ပြီး တိုက်ခိုက်သိမ်းယူခြင်းခံခဲ့ရပေသည်။ ယင်းအဖြစ်အပျက်ကို ရေးဟေားသူတေသနပညာရှင်များ၏ တူးဖော်တွေ့ရှိချက်အရ သိရှိရခြင်းဖြစ်သည်။

အောက်ခြေမြေလွှာတွင် ရှယ်ရိုကိုမြို့ တည်ဆောက်ခဲ့သူများ၏ အိမ်ပိုင်းပိုင်းများကိုတွေ့ရပြီး အပေါ်လွှာတွင် ကျူးကျော်ဝင်ရောက်သိမ်းပိုက်သူများ၏ လေးထောင့်စင်အိမ်မျိုးကို တွေ့

ရသည်။ နောက်ပိုင်းကာလများတွင် ဂျားများ၊ ရောမလူမျိုးများ၊ အာရပ်လူမျိုးများ၊ နေထိုင်ခဲ့ကြောင်း သဲလွန်စများကိုလည်း တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့ရသည်။၁၁

ထင်ရှားသော ရေးဟေားကမ္မာ့မြို့ရှိးများ

ရေးဟေားကမ္မာ့မြို့ရှိးများအနက် ထင်ရှားသော မြို့ရှိးကြီးနှစ်ခုမှာ နင်းနိုပ်မြို့တွင်ရှိသော မြို့ရှိးဟေားနှင့် တရုတ်ပြည်မဟာတံတိုင်းကြီးတို့ ဖြစ်သည်။ နင်းနိုပ်မြို့ရှိးမြို့ရှိးမှာ မိုင် ၅၀ ကျော် ရှုည်လျား၍ အမြင့်ပေ ၁၂၀၊ ထုပေ ၃၀ ရှိပြီး၊ မျှော်စင်ပေါင်း၁၅၀၀ များရှိသည်။ ဘီစီ ၂၀၀၀ ကျော်ခန့်က တည်ဆောက်ခဲ့သော မြို့ရှိးဖြစ်သည်။

ယခုထက်တိုင် အထင်အရားတည်ရှိသော တရုတ်ပြည်မဟာတံတိုင်းကြီးသည် ဘီစီ ၂၀၀ ခန့်က ဓကရာဇ်မင်းရှိဟွောနတိုင်ဆောက်ခဲ့သော မြို့ရှိးဖြစ်သည်။ မိုင် ၁၅၀၀ ခန့်ရှုည်လျားပြီး၊ အမြင့်ပေ ၂၀ မှ ၃၀ ထိုရှိသည်။ မြေက ၁၅ ပေမှ ၂၅ ပေမျှရှိသည်။ ကိုက် ၂၀၀ အကြားတွင် မျှော်စင်တစ်ခုစီရှိသည်။ တရုတ်ပြည်တံတိုင်းကြီးသည် လေအိုတွန်ပင်လယ်ကွောကမ်းခြေမှ စတင်သွယ်တန်းလာပြီး၊ ယခု မွန်ဂိုးလီးယားပြည်နှင့် တိုက်နယ်စပ်ရှိကန်ဆုနယ်စပ်တွင် ဆုံးသည်။

မြို့ရှိးတစ်ကောင် တွားသွားနေသကဲ့သို့ တစ်တောင်တက်၊ တစ်တောင်ဆင်းတည်ရှိသော တံတိုင်းကြီးသည် ပေ ၄၀၀၀ မြှင့်သောအရပ်သို့တိုင်ရောက်သည်၊ တံခါးကြီးများမှာ ခံတ်သဖွယ်ဖြစ်သည်၊ ထုထည်ကြီးမှားလှသော သစ်များ၊ သံချောင်းများဖြင့်

ဆောက်လုပ်ထား၍ သံသော်များဖြင့် ခတ်ထားသည်။ မြို့ရှိုး
ထိပ်မှာ ၁၂ ပေကျယ်သည်၊ နှစ်ပရီစွေး ကြာမြင့်သည့်အလောက်
အချို့နေရာများတွင် ပျက်စီးယိုယွင်းလာသည်ကို အခါအားလျှော်
စွာ ပြပြင်ထားရသည်။ ရွှေ့ခြီးအစက အုတ်ကြောင်း၊ မြေကြီးတို့ဖြင့်
ဆောက်လုပ်ခဲ့ဟန်ရှိသော်လည်း နောင်ပြင်ဆင်သွားရာတွင် ဆစ်
ထားသော ကျောက်များကို အသုံးပြုခဲ့သည်။^{၁၁}

မြန်မာမြို့ဟောင်း မြို့ရှိုးများ

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရွှေးပင်းကတည်းကပင် မြို့များကို
တည်လုပ်ခဲ့သည့်အလောက် မြို့ရှိုးများကိုလည်း တည်လုပ်ခဲ့စမ်
ဖြစ်သည်။ ရွှေးမြန်မာ မြို့တော်ဟောင်းများ၏ မြို့ရှိုးဟောင်း၊ မြို့ရှိုး
ပျက်များကို ယခုတိုင် နေရာအနဲ့ တွေ့မြင်နိုင်ပေသေးသည်။ လွန်
ခဲ့သည့် နှစ်ပေါင်းတစ်ရာကျော်ကာလ မင်းတူန်းမင်း (အေဒီ-
၁၈၅၂-၁၈၇၈) တည်ဆောက်ခဲ့သည့် မန္တလေးနှင့်မြို့ရှိုးတို့သည်
ဒုတိယကမ္ဘာစစ်အတွင်းက အမြောက်လက်နက်ကြီးများဒက်ကို
မရှုမလှံခဲ့ရသည်။^{၁၂} အချို့အပိုင်းများ ပျက်စီးခဲ့သော်လည်း အုတ်
ရှိုးနှစ်ဖြင့် ယနေ့ထက်တိုင် ထင်ထင်ရှားရှား တည်ရှိနေသေးသဖြင့်
မြန်မာမြို့ရှိုးများ၏ ပုံရှင်ကို အပြည့်အဝထင်ဟပ်ဖော်ကျူးလှက်
ရှိနေပေသေးသည်။

ထူးခြားချက်က ရွှေးမြန်မာများ မြို့နှင့်တည်လုပ်ကြသည်
အခါ ပေါင်းကြာအစီအရင်များ ပါဝင်လေ့ရှိသည်။ အင်းဝကို
ပထမဦးစွာ တည်လုပ်စဉ်က သဏ္ဌာကြေးနှီးပြားအင်း နှစ်မိုက်ပတ်
လည်ကို အင်းချုပ်ရေ ၁၀၀၀ မြှုပ်စောင်း၊ လောင်ပင် ၁၀၀၀ စိုက်

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစီ ရွှေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရှိုးစနစ်ပုံ

၁၁

ကြောင်း၊ ရတနာသိယ် (ရွှေ့ဘို့) ဒုတိယအင်း၊ တတိယအင်း၊
စတုတွေ့အင်း၊ ပထမအမရပူရ၊ ဒုတိယအမရပူရ၊ မန္တလေးမြို့များ
တည်လုပ်ရာတွင် ပိဋကတ်ပောင်တတ်ကျမ်းသော ရဟန်းပညာရှိ
လူပညာရှိများက ဦးဆောင်ပြီး အထူးကျော်မဟာယဉာဏ်ည်းများ
ဖြင့် တည်လုပ်ခဲ့ကြောင်း သမိုင်းမှတ်တမ်းများတွင် တွေ့ရသည်။

ကျူး

ရွှေးခေတ်မြန်မာမြို့တော်များတွင် မြို့ရှိုးများရှိသည်နှင့်
အညီ ကျူးများလည်း အရုံအတားအဂိုတစ်ရပ်အနေဖြင့် ရှိကြ
သည်။ ကျူးတွင် “ညွှန်ကျူး”၊ “အခြောက်ကျူး”၊ “ရေကျူး” ဟူ၍
သုံးမျိုးသုံးစားရှိသည်။

“ညွှန်ကျူး” ဆိုသည်မှာ ရန်သူရဲမက်စစ်သည်တို့ ကျူးကျော်
ဖြတ်ကူးလာကာ နှစ်ကျူးမြို့ပြားစွာ ရည်ရွယ်၍ တူးထားသော
ကျူးဖြစ်သည်။ အလွန်နက်ရှိုးမြို့ပြားမြို့ပြားစွာ တူးလုပ်ထားသာဖြင့်
လည်း ညွှန်းနှစ်ကျူးမြို့သော ရန်သူများအဖြူး ရှိုးထွက်လွန်မြောက်
ထွက်ပြေးရန်မှာ အလွန်ခဲ့ယဉ်းပေသည်။

“အခြောက်ကျူး” မှာ ပကတိမြေပြင်အလွတ်ဖြစ်စေကာမူ
တစ်ဖက်ရန်သူစစ်သည်တို့၏ ဆင်မြင်းရထားများ ဖြတ်ကူးကျူး
ကျော်လာပါက ထိခိုက်ပြီးပျက်စီးသွားစေရန် သစ်ငှုံ၊ သစ်ချို့
ဝါးချို့ဝါးငှုံ၊ ဆူးလောင်းခလုတ်ချိုင့်ဝမ်းများဖြင့် ပြုလုပ်စီမံထား
သော ကျူးဖြစ်သည်။

“ရေကျူး” မှာ ရန်သူစစ်သည်တို့ လွှာယ်ကူစွာ ထိုးဖောက်
မဝင်ရောက်နိုင်စေရန် နှင့်တော်မြို့ရှိုးကြီးကို ပတ်ပတ်လည်မျှ

ကာသီး၍ တူးဖော်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ရေထဲတွင်လည်း မိကျောင်း၊ လင်းပိုင်အစရှိသော ဘေးရန်အန္တရာယ်များစေတတ်သည့် သတ္တဝါ များကို လွှတ်ထားလေ့ရှိတတ်ကြသည်။

ကျိုးသုံးမျိုးလုံးရှိသော မြို့ကိုမှ ပလိုပ်စားမချင်းအဖြေ့ ဒုက္ခိုး ရေကျိုး၊ ညွှန်ကျိုးအခြောက်ကျိုးကာရုံ၍ “ခယ်ည်းသောမြို့” ဟူသော စာမျိုးမြှင့်လည်းကောင်း၊ အလွန်ရွှေးကျသော သမိုင်းရာအင်များ၌သာလည်းကောင်း တွေ့မြင်နိုင်တော့သည်။ မြေတူးသမိုင်းတွင် တစ်ပြိုင်နက်တူးသောငွာနကို ဖော်ပြရရှု “မြို့မပတ်ကုံး၊ ကျိုးသုံးတန်တစ်ငှာန” ဟုပါရှိသဖြင့် ကျိုးသုံးမျိုးလုံးရှိကြောင်း သိရသည်။

ကျိုးထားရှိခြင်းမှာ ရန်သူစစ်သည်တို့ နန်းတော်အတွင်းမြို့တော်အတွင်း လွယ်လင့်တကူ မဝင်ရောက်နိုင်ရန် အတားအသီးအခုအခံ လုပ်ထားသည့်သဘောပင် ဖြစ်သည်။ မည်သို့ဆိုစေ ရာဇ်၌မင်းနေပြည်ကြီး တည်ထောင်ပါက ကျိုးသည် အရေးကြီးသော အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်ပြီး မပါမဖြစ်ပါဝင်လုပ်ဆောင်ရပေသည်။ မြန်မာ့သမိုင်းခေတ်တစ်လျှောက် သရေခေတ္တရာ၊ ပုဂ္ဂိုင်း၊ အင်းဝ၊ တောင့်၊ ရတနာသီယံ၊ အမရပူရ မန္တလေးရွှေမြို့တော် အပါအဝင် မြို့တော်ကြီးများ၏ ကျိုးများတူးဖောက်ပြီး၊ အရုံအတားပြုခဲ့ကြသည်။ အချို့မြို့တော်ဟောင်းများ၏ ကျိုးများ၊ ကျိုးရာများကို ယခုထက်တိုင် ထင်ထင်ရှားရှား တွေ့မြင်လေ့လာနိုင်ပေသေးသည်။ သာကေအားဖြင့်ပြရပါက တောင့်လုပ်သာဝတီ (ပဲခူး)၊ ရတနာသီယံ (ရွှေဘို့)၊ အမရပူရနှင့် မန္တလေးမြို့တို့ရှိ ကျိုးများကို ပြရပေမည်။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးဝန်ပုံ

၁၃

ကျိုးများကို တူးဖောက်သည့်အခါ လေးထောင့်အစွန်းညီပုံသဏ္ဌာန်ဖြင့် မြို့ရှိုးအပြင်မှ လူညွှန်ပတ်၍ တူးရသည်။ သို့သော အမရပူရနှင့် အင်းဝတွင်မှ ခြောင်းချက်ရှိသည်။ အင်းဝတွင် အရှေ့ဘက်၊ အနောက်ဘက်၊ တောင်ဘက်များတွင်သာ ကျိုးကို တူးဖော်ပြီး၊ မြောက်ဘက်တွင်မှ ဧရာဝတီမြှင့်နှင့် ရောယျက်၍ တူးသွယ်ထားသည်။ အမရပူရမြို့တွင်လည်း မြောက်ဘက်၊ အနောက်ဘက်၊ အရှေ့ဘက်တို့တွင် ကျိုးရှိ၍၊ တောင်ဘက်တွင်မှ တောင်သမန်အင်းကြီးက အကာအကွယ်ယူကာ အစားထိုးထားသည်ကို တွေ့ရသည်။^{၁၃}

မြို့ရှိုးတွင်ပါဝင်သော အရိုရှင်များ

မြို့ရှိုးတစ်ခုတွင် အောက်ဖော်ပြပါ အရိုးအစိတ်အပိုင်းများပါဝင်သည်။

- ၁။ တံခါး
- ၂။ တံခါးပြ
- ၃။ တန်ဆောင်း
- ၄။ ပြာသာ၍
- ၅။ ပြအိုး
- ၆။ ပစ္စာ
- ၇။ ရဲလောင်း
- ၈။ ရင်တား
- ၉။ သူရဲခို့၊ ကာဆွဲပေါက်၊ သူရဲပြေး၊ ရင်လျောက်
- ၁၀။ မီးတားစသည်တို့ ဖြစ်သည်။

မြို့ရိုးပုံသဏ္ဌာန် အမျိုးမျိုး

ရွှေးဟောင်းမြို့မြို့မြို့မြို့တော်များ၊ မြို့များ၏ မြို့ရိုးပုံကို
လေ့လာသည့်အခါ မြို့ရာမြို့ကွက်အနေအထားပေါ် မူတည်၍၊
မြို့ကိုပတ်ကာ စိုင်းရုတားသော မြို့ရိုးများသည် ပုံသဏ္ဌာန်အမျိုးမျိုး
ဆောင်လျက်ရှိပြောင်းလေ့လာတွေ့ရှိရသည်။ တွေ့ရှိရသမျှသော
မြို့ရိုးပုံသဏ္ဌာန်များမှာ

၁။ စတုရန်း

၂။ ထောင့်မှန်စတုဂံမြို့ရိုး

၃။ မှန်ကူကွက်ပုံမြို့ရိုး

၄။ မော်ယွန်းချိုးပုံမြို့ရိုး

၅။ အကွေးအဝန်းပုံမြို့ရိုး

၆။ အဝိုင်းပုံမြို့ရိုး

၇။ ဗဟိုဂံပုံမြို့ရိုး

၈။ အခြားပုံဆောင်မြို့ရိုး စသည်တို့ဖြစ်သည်။ ယေဘု
ယျအားဖြင့် ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ထားခြင်းသာ ဖြစ်သည်။ အပေါ်မှ
မြှင်ရသည့်အနေအထားအရ ပုံသဏ္ဌာန်အမျိုးအစား ပိုင်းခြားခြင်း
ဖြစ်သည်။ ယင်းပုံဆောင်မြို့ရိုးများအကြောင်းကို တစ်ခန်းစီခွဲကန်း
၍ ရေးသားဖော်ပြသွားပါမည်။

ကျမ်းကိုအညွှန်း

၁။ မြန်မာစွဲယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၉၊ ၁၁၃

၂။ မြန်မာအဘိဓာန် အတွဲ ၁၁-၂၈၈

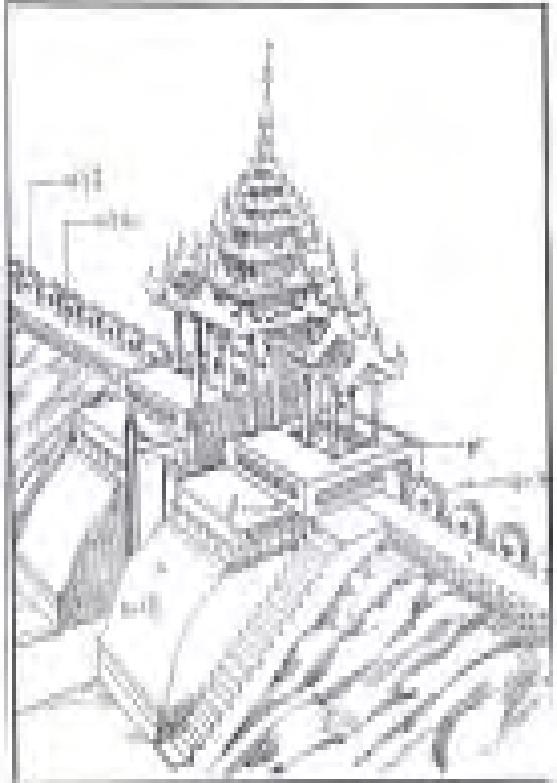
၃။ မြန်မာစွဲယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၉၊ ၁၁၃

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွှေးဟောင်းမြို့မြို့မြို့

- ၄။ မြန်မာစွဲယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၉၊ ၁၁၃
- ၅။ မြန်မာစွဲယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၉၊ ၁၁၃
- ၆။ မြန်မာစွဲယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၉၊ ၁၁၃
- ၇။ မြန်မာအဘိဓာန် အတွဲ၊ ၁၁-၂၈၈
- ၈။ မြန်မာစွဲယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၉၊ ၁၁၃
- ၉။ မြန်မာစွဲယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၉၊ ၁၁၃
- ၁၀။ မြန်မာစွဲယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၂၂၊ အမှတ်-၁၊ ၁၉၉၅ ခုနှစ်
နေ့နတ်ရှိလထုတ်၊ ၁၁-၁၄၈-၁၄၉
- ၁၁။ မြန်မာစွဲယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၉၊ ၁၁၃
- ၁၂။ မြန်မာစွဲယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၉၊ ၁၁၃
- ၁၃။ မန္တလေးမြို့တည်နှင်းတည်နှစ်တစ်ရာပြည့်ပွဲတော်၊ အထိမ်း
အမှတ်စာစောင်၊ ၁၃၂၁၁ ခုနှစ် ကဆုန်လပြည့်ကျော် (၂)
ရက်နေ့ထုတ်၊ မေမြို့မြိုးကြည်၏ ကျိုးတော်ပတ်လည် မန်း
မြို့တည် ဆောင်းပါး

၁၆

မောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်ဗီဇ္ဈိုင်)

မြို့ရိုး

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစံ ရွှေးဟောင်းမြန်မာ့ဖြိုရိုးစနစ်ပုံ

၁၇

မန္တလေးနှင့်တော် အုတ်မြို့ရိုးကြီးသရုပ်ပြု

အခန်း (၂)

၁၀၃

ရွှေဟောင်းမြန်မာမြို့တော်များအနက် အနားလေးဘက်ညီ
စတုရန်းပုံမြို့ရှိခိုသော မြို့တော်များမှာ မန္တလေးမြို့၊ အမရပူရမြို့၊
ရတနာသိယ်(ရွှေဘို)မြို့တို့ဖြစ်သည်။ ထိုမြို့တော် သုံးခု၏မြို့ရှိခိုး
များမှာ စတုရန်းပုံမြို့ရှိခိုများခါည်း ဖြစ်ကြသည်။ ပုဂံခေတ်မင်း
နေပြည်တော်ဖြစ်ခဲ့သော ပုဂံမြို့သည်လည်း စတုရန်းပုံ မြို့ရှိခိုးဖြစ်
ကြောင်း ရွှေဟောင်းမှတ်တမ်းများတွင် တွေ့ရသည်။

မန္တလေးနှစ်းမြို့ရှိး

မြို့ရှိုး၊ တံခါး၊ ပြုအိုး၊ တန်ဆောင်းပြုသာဒ်၊ သူရဲခိုး၊ ပစ္စ်၊ ရင်တားအပြည့်အစုံရှင်း ရွေးမူရွေးလက်ရာမပျက် အထင်အရား တွေ့ဖြင့်လေ့လာနိုင်သောမြို့ရှိုးမှာ မန္တလေးနှင့်မြို့ရှိုးဖြစ်သည်။ ယနေ့မန္တလေးဟုခေါ်တွင်နေသောမြို့တွင် အုတ်ရဲ့နှစ်၊ ကျံးရေးရေးကြည်ကြည် ပတ်လည်ဝိုင်းလျက် အထင်အရား ရှိနေပေသည်။

သာသနတော်နှစ် ၂၄၀၀ ပြည့်မိရန် မန္တလေးမြို့တော်ကို ၁၂၁၈ ခုနှစ်တွင် စတင်တည်လုပ်ခဲ့ပြီး မြို့ရီးကိုမူ ၁၂၂၁ခုနှစ် ကဆုန်လဆန်း ၁၃ ရက်နေ့တွင်မှ အုတ်မြစ်ချေတည်လုပ်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

မြို့တော်တည်ရှု၍ မြို့လေးထောင့်တွင် ဆီအိုးကြီးလေးလုံး
မြှုပ်ခဲ့သည်။ ဆီအိုးများမြှုပ်နှံရှု၍ မြို့လေးထောင့်တွင် တွင်းတူ
ပြီးအုတ်အင်တေ အသေအချာလုပ်ဆောင်ကာ အတိမ်းအစောင်း
မရှိတည့်မတ်စွာ မြှုပ်နှံခြင်းဖြစ်သည်။ ယင်းဆီအိုးများသည် တစ်ရဲ
နှစ်ဆယ်ပိဿာဝင် အတွင်းစဉ်သုတ် အပြင်စဉ်သုတ် စဉ်အိုးကြီး
များ ဖြစ်သည်။ ထိုအိုးကြီးတစ်လုံးကဗျာလုံး၏ နှစ်းကြီးဆီ ၄၀ ပိဿာ

နှမ်းလျင်ဆီ ဂုဏ်သာ မှန်ညင်းဆီ ဂုဏ်သာ သုံးမျိုးဆီ ၁၂၀
ပိဿာထည့်ပြီး ခိုင်ခုံအောင်ဖုံးပိတ်ထားခြင်းဖြစ်ပါသည်။

မြို့ရှိုးတွင်တံခါး ၁၂ ရပ်ရှိုးသည်။ မြို့ရှိုးတစ်မျက်နှာလျှင်
တံခါး ၃ ရပ်ဖြင့် မြို့ရှိုးလေးမျက်နှာ ၁၂ရပ်ဖြစ်သည်။ ယင်းတံခါး
၁၂ရပ်မှာ-

အရှေ့မျက်နှာတွင်

- ၁။ လွန်ကဲတံခါး
- ၂။ ဦးထိပ်တံခါး
- ၃။ သောင်းညွတ်တံခါး
- ၄။ ကျွန်းလုံးယူတံခါး
- ၅။ ကျော်မိုးတံခါး
- ၆။ ရန်နည်တံခါး

အနောက်မျက်နှာတွင်

- ၇။ ကြေးမုံတံခါး
- ၈။ စည်ရှင်တံခါး
- ၉။ ထင်ရှားတံခါး

မြောက်မျက်နှာတွင်

- ၁၀။ စည်သာတံခါး
- ၁၁။ လေးသီန်းတံခါး
- ၁၂။ မန်းဦးတံခါး တို့ဖြစ်သည်။

ယင်းတံခါး ၁၂ ရပ်ကို ဓာတ်တံခါး ၄ ရပ်၊ မိတ်တံခါး ၈ ရပ်
သတ်မှတ်လုပ်ဆောင်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ မြို့ရှိုးတစ်မျက်နှာလျှင်
တံခါး ၃ ရပ် ရှိုးသည့်အနက် အလယ်တံခါးများမှာ ဓာတ်တံခါးများ

ဖြစ်ပြီး ဓာတ်တံခါး၏ တစ်ဖက်တစ်ချက်စီတွင်ရှိသော တံခါးများမှာ
မိတ်တံခါးများဖြစ်သည်။ ပေွင်ယတ္တနည်းအရ ကောင်းကျိုး
မဂ်လာဖြစ်စေခြင်းအလို့ငြား မိတ်ဖက်၊ ဓာတ်ဖက် သတ်မှတ်
လုပ်ဆောင်ခြင်းဖြစ်သည်။

သမှတ်ထားသော တံခါးအမည်များမှာလည်း သူ့နှီးမိတ်၊
သူ့အမို့ပွားယုံကြုံသူ ရှိုးသည်။

‘လွန်ကဲ’ မှာဘုန်းတန်ခိုးတော် လွန်လွန်ကဲကြီးကျယ်မည်
ဟူသော သုတိမဂ်လာဉာဏ် နိမိတ်ကိုဆောင်သည်။

‘ဦးထိပ်’ မှာမြို့သီးမြို့ထိပ်ဟူသော တည်နေရာတွေနှင့်ကို အစွဲပြု
ထားခြင်းဖြစ်သည်။

‘သောင်းညွတ်’ မှာမြော်ခြီးပါယူနောတစ်သောင်းလုံး ညွတ်ရုံး
ဦးခိုက်ရမည်ဟူသော ဉာဏ်နှီးမိတ်ဆောင်သည်။

‘ကျွန်းလုံးယူ’ မှာမြော်ခြီးပါတစ်ကျွန်းလုံးကို သိမ်းကျိုးယူတော်
မူမည့် သဘောဆောင်သည်။

“ကျော်မိုး” မှာ ဘုန်းတန်ခိုးတော်လွှမ်းကျော်လွှမ်းမိုးရမည်
ဟူသည့် နိမိတ်ဖြစ်သည်။

“ရန်နည်” မှာ ရန်အပေါင်းကို နှိမ်နင်းနှင့်မည်ဟူသော
သုတိမဂ်လာဉာဏ်နှီးမိတ်ဖြစ်သည်။

“ကြေးမုံ” တံခါးမှာမြို့တွင်းမှ လူသေအလောင်းများကို
ထုတ်ဆောင်ရာ အမဂ်လာတံခါးဖြစ်၍ ငြင်းတံခါးမှုဝင်ထွက်သွား
လာ မကြာမကြာဖြုံတွေ့ရသောသူများသည် မရကာသတိကမ္မ
ဋ္ဌာန်းကို မှန်ကြေးမုံပြင်ကဲသို့ အာရုံပြု၍ရှုကြောန်းလေ့ဟု သတိ
ပေးသည့်အနေဖြင့် ကြေးမုံဟူသမှတ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ (ဤတံခါး
ကို အာဇာပိတံခါးဟူ၍ လူသိများသည်) အမရပူရမှ မန္တလေးမြို့သို့

မြို့ပြောင်းရာပါလာသူများက အမရပူရတွင် တွင်ကျယ်ခဲ့သော အမည်ဟောင်းဖြင့် နှုတ်တက်ပြီး “အာဇာပိ” တံခါးဟူ၍ခေါ်ရမှ တွင်ကျယ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

“စည်ရွင်” ကို “စက်ရွင်” ဟူလည်းခေါ်ကြသည်။ ခြေမြို့ ရွှေနှစ်းသိဒ္ဓနှစ်းခေါ်တွင်လာစဉ် အရှည်တည်တဲ့စေမည့်သဘော နိမိတ်ဖြင့် သမုတ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။

“ထင်ရှား” မှာ ကျော်စောထင်ရှားမည်ဟူသော နိမိတ်ဖြစ်သည်။

“စည်သာ” မှာ စည်ပင်သာယာမည့် အဓိပ္ပာယ်ကိုဆောင်သည်။

“လေးသိန်း” မှာ ဝံသောတ်နဲ့သင့်ဖြစ်သည်။

“မန်းခြီး” မှာ မန္တလေးတောင်ဦးတောင်ခြေအနီးတွင် တည်ရှိသည်ကိုပေါ်လွှင်ထင်ရှားစေလိုသည့် သဘောဆောင်သည်။

ဤတံခါးအမည်များကို သမုတ်ပြီး ဤကမ္မာည်းသစ်၊ အမည်သစ်ကိုသာခေါ်ပေါ်ရမည်။ အမရပူရမြို့မှ တံခါးအမည်များနှင့် မခေါ်ပေါ်ရဟု အမိန့်တော်ချွဲခဲ့သည်။ ဤတံခါး ၁၂ ရပ်ကို အမတ်ကြီး ၁၂ ဦးတိုက တံခါးတစ်ခုစီတွင် ကြပ်မတ်ကွပ်က ဆောက်လုပ်ခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။

ထိုတံခါး ၁၂ ရပ်တို့၏ တံခါးရွှေက်များတွင် ထိုတံခါးတည်ရာ ရာသီခွွဲင်အလိုက် ရာသီစောင့်အရှုပ်များ၊ နက္ခတ်တာရာပုံများကို ရွှေမြင်နှင့် ထင်ထင်ရှားရှား တင့်တင့်တယ်တယ် ရွှေချင်စွောယ်ဖြစ်အောင် ရေးခြယ်ထားသည်။ တံခါး ၁၂ ရပ်၏အမည်များကိုလည်း တံခါးပေါက်တစ်ခုစီ၏ အဝင်အထွက်လက်ယာဘက် မီးကာအုတ်

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစီ ရေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ဂိုးဝန်ပုံ

၂၃

တံတိုင်းကြီးများအနီး၌ အုတ်ပလ္လာင်သုံးဆင့်ခံ၍ မောင်ကွန်းတိုင်ဖြင့် စိုက်ထူးဖော်ပြထားသည်။

အုတ်ပလ္လာင်အဖြုံး လူနှစ်ဖက်ခန်းရှိ ကျွန်းတိုင်နိုင်ကြီးများ ၏ ထိပ်မှုအနီး မောင်ကွန်းရွှေက်ပေါ်တွင် ရွှေစာလုံးကြီးများဖြင့်-

“သက္ကရာဇ် ၁၂၂၁ ခု ကဆုန်လပြည့်ကျော် ၆ ရက်နေ့ ညွှေ့ ၃ ခုက်တီးကျော် ၇ ရက်တန်လှောန့် အဝင် ၄ နာရီ ၂ ပါ့၏ အချိန်တည် ရတနာပုံမ်းရွှေမြို့တော်ကြီး ဦးထိပ် တံခါး”

“သောင်းညွှေ့တံခါး” စသည်ဖြင့် တံခါးတစ်ဆယ့်နှစ်ရပ် စွေးအောင် ကမ္မာည်းမောင်ကွန်းတပ်မှုတ်ထားသည်။ မောင်ကွန်းရွှေက်တွင် စာခြောက်ကြောင်းကို အက္ခရာတစ်လုံးစီကူး၍ ရေးသားထားသည်။ စာခြောက်ကြောင်းရေးရသည့် အကြောင်းမှာ သရေခေတ္တရာပြည့်တည်စဉ်က လူမင်း၏မြို့နှစ်းကို ရသွေ့ နဂါး၊ ဂုဏ်၊ ပရမ သွား၊ မဟာပိန္ဒာ၊ သိကြားသူမြတ်ခြောက်ပါးတို့တောင်မရှုံး မြို့နှစ်း တည်သည့် နိမိတ်ကိုအစွဲပြထားခြင်းဖြစ်သည်။ စာခြောက်ကြောင်းကို ရေးရာ၌ “သတ်စုံ” နှင့် ရေးသားခဲ့ကြသည်။

အက္ခရာတစ်လုံးစီကူး၍ ရေးသည့် အကြောင်းမှာ “သာသနာ တော်၏ အသက်၊ ကေရာမြင်မေးမြတ်တို့ သားတော်အစဉ်၊ မေးတော်အဆက်၊ မြစ်တော်အညွှုန့် အဓမ္မနှုပ်စွာမပြတ် ကူးယှုက်ဆက်လက်တည်ထွန်းမည့် အနုသာသနရာအံ့သ နိမိတ်မဂ်လာကိုလိုက်၍ ၍ အက္ခရာမပြတ်စေရေး တစ်ကြောင်းစာကို တစ်ကြောင်းသို့ အက္ခရာကူး၍ ရေးသားထူးလုပ်စေသည့်ဟု “ရွှေဘုံးဒါန်း” တွင်ဖော်ပြသည်။

“ရွှေပြည့်မြို့ဝယ်၊ လူတို့ထွက်ဝင်၊ တံခါးပြင်၍၊ ထင်ထင်ကြို့ခြင်း မောင်ကွန်းတိုင်တွင် မြိုင်မြိုင်သိသာ၊ အက္ခရာဆန်းထူး၊

တကူးကူးစီ၊ ဖြောင့်စူးမစောင်း၊ ခြောက်ကြောင်း ယဉ်ယဉ်၊ ထက်တစဉ်မှာ၊ စီလျှင်ကွက်ကွက် ထင်ပြက်ပြက် လျှင်၊ ရေးလျက်သီသာ” ဟု လာရှိသည်။

တံခါး ၁၂ ရပ်ရှိသည့်အနက် ဓမ္မတံခါး ၄ ရပ်မှာ ပြာသာ၏ ဘုံခုနစ်ဆင့်၊ မိတ်တံခါးရှစ်ရပ်မှာ ပြာသာ၏ ဘုံဝါဒီဆင့်၊ ထောင့်ပြီး ၄ ခု ပြောယ် ၃၂ တို့မှာ ပြာသာ၏ ဘုံဝါဒီဆင့်စီလုပ်ဆောင်ပြီး သစ်စေးသရုံး၊ ဟသံပဒါးရွှေချမှုမ်းမံထားသည်။

ဤသို့ဖြင့် စတုရန်းလေးမျက်နှာ၊ တာပေါင်း ၂၄၀၀ ရှိသော မြို့ရှိုးတစ်လျှောက်တွင် တံခါးကြီးထော် ၁၂ ပေါက်၊ ထောင့်ပြကြီး ၄ လုံးနှင့် ပြောယ် ၃၂ ခုရှိသည့်အတွက် ၄၈ နေရာ၊ ပြာသာ၏ ဆောင်ပေါင်း ၄၈ ဆောင်ရှိသည်ကို စလေဆရာ ဦးပုညက သူ၏ “ရတနာနှင့်” မောင်ကွန်းတွင်

“ဓာတုမဏ္ဍာ၊ ပတ်လည်ချသား၊ ကွန်းမပြာသာ၏ ဒွါဒရသ လည်း၊ မျှော်းခတ်တစ်သွန်း၊ စတုကဏ်၌၊ ပိမာန်လေးသွယ်၊ ဘဝိုကယ်မှု၊ တန်ယ်တန်ယ်တလာပယ်မှု၊ ရွှေကြယ်ငွေကြယ်၊ မျက်စုံခြယ်လျက်၊ တိမ်စွဲယ်ထဲချောင်၊ ရဲရဲပြောင်သည်၊ ရှစ်ဆောင်ရှစ်ဆောင်၊ ရှစ်မြောင်ဝန်းလည်၊ ရွှေန်းရွှေန်းကြည်မှု၊ ရောင်ခြည်တွဲတွဲ၊ ယို့အဲကဲ့သို့ လေးဆယ့်ရှုံးတန်၊ ဝေယ်န်လည်း၊ ဘုန်းဝုန်သတိုး၊ ရှင့်တန်ခိုးကြောင့်၊ လိုစိုးမျက်မောက် မြှေမှုပေါက်၏” ဟု စပ်ဆိုခဲ့သည်။^၁

တံခါးပေါက်တစ်ခုတစ်ခု၌ မြို့တံခါးတစ်ဖက်တစ်ချက်ကူးလိုသောအခါ လျှောက်သွားရန်ပြုလုပ်ထားသည့် “ရင်လျှောက်” ခေါ် နှင့်ကြမ်းပျော်ပြားများ၊ တံခါးရှုက်ပြင်ဘက် ရန်သူတို့ ရှုတ်တရက် မဝင်သာအောင် တစ်ဖက်တစ်ချက်လျှို့ထားသော

“ရင်တား” ခေါ် “ရက်လောက်” သစ်တံ့းအဆင့်များ၊ ထိုရင်တားတိုင်ကြီးတစ်ဖက်တစ်ချက်ကို ညုပ်ထားရန် (သို့မဟုတ်) စွပ်ထားရန် ပြုလုပ်ထားသော “တုရှိက်တိုင်” ခေါ် တံခါးတိုင်များ၊ ထိုပြင်မြို့ပေါက်အတွက် မြို့တံခါးနှင့် တည့်တည့်မှ အလျား သုံးတာ၊ အနံထု တစ်တာခန့်ရှိသော “မီးတား” သို့မဟုတ်၊ “မီးကာ” ခေါ်ခိုင်ခုံလှသည့် အုတ်နံရုံကြီးများနှင့် ယင်းအနီးမှ အုတ်ပလ္လင် သုံးဆင့်ခံ မြို့တော်အာမည်မောင်ကွန်းတင်ထားသော မောင်ကွန်းတိုင်ကြီးများ အသီးသီးရှိသည်။

အလယ်ပတ္တိတံခါးမကြီးများတွင် တံခါးအထွက်လက်ပဲဘက်က မြို့စောင့်နှုတ်ရှုတစ်ခုကျေစီ ပြုလုပ်ထားသည်။ အလားတူမြို့ထောင့်လေးထောင့်တွင်လည်း နှုတ်ရှုများရှိသည်။

အုတ်မြို့ရှိုးသည် အုတ်ရှိုးသက်သက်ကို မြေနှုန်းရှုတ်ဖြင့် အကြမ်းစီစီပြီးမှ အတွင်းဘက်တွင် ဆင်ခြေလျှောက်ဖြစ်လုပ်ဆောင်ထားခြင်းဖြစ်သည်။

အုတ်မြို့ရှိုးအထက်တွင် “သူရဲ့ခို့” ခေါ် အုတ် “စိန်တောင်” များ ဖောက်ထားပြီး သူရဲ့ခို့များ၏အတွင်းဘက် မြို့ရှိုးထိပ်တစ်လျှောက်တွင် “သူရဲ့ပြီး” ခေါ် စကြော်လုံးတစ်ခုအား မြို့ရှိုးကိုပတ်၍ ပြုလုပ်ထားသည်။ တစ်ပြန့် တစ်ပြအကြား၌ သူရဲ့ခို့ပေါင်း ၇၀ ကျော်ရှိသည်။ ပြထက်ရှိပြဆောင်ကို “ပစ္စား” ဟုခေါ်သည်။ စစ်မက်ရေးရာရှိသောအခါ အမြောက်မြေတပူ စိန်၊ သစ်တံ့း၊ ပွဲလျက်ရည်၊ ခဲရေ့၊ သံရော်ဖြင့်ပြစ်သည်။

ပြအိုးတစ်ခုတစ်ခု၌ အလျား ၄၄ ပေ၊ ၆ လက်မရှိ၍ အပြင် သို့ထို့တွက်နေသော ထူမှာ ၂၁ ပေ၊ ၆ လက်မရှိသည်။

ଗଣ୍ଡା ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପରିଚୟ

တံခါး ၁၂ ပုဂ္ဂန်း အမြင် ၁၈ တောင် (၂၇ ပေ) ရှိသော
နှစ်းမြို့ရီးကို တည်လုပ်ရှု၍ မဟာယဉာဏ်ကုန် အင်းပြားများ
ဖြေပုဂ္ဂန်းခဲ့ကြသည်။ မြို့ပုဂ္ဂန်းခဲ့သော အင်းများမှာ စူလသီရိအင်း ၁၀၄၉၊
အနွေထော် မင်္ဂလာဂါထာအင်း ၁၂၈၊ ထော်သမ္မတီအင်း ၁၂၅၊
ဘောဂသမ္မတီအင်း ၁၂၅၊ ပလသမ္မတီအင်း ၁၂၅၊ ကြိုသီဟအင်း
၁၆၁၊ သောင့်သအထူးအင်း ၈၁၊ သတ္တရသအင်း ၈၁ စိန္တာမဏီ
ဂါထာအင်း ၈၁ တို့ဖြစ်သည်။

၁၉၆၃ ခုနှစ်၊ မတ်လ ၅ ရက်နေ့ ဧရာဝတီတေသန
ပြီးစီးဌာနမှ မန္တလေးနှင့်တော်ဖြူရွှေးများကို ပြုပြင်ရာ၏ မန္တလေး
နှင့်တော်ဖြူရွှေးတောင်ဘက်မျက်နှာရှိ မိတ်တံ့ခါး ၈ ရက်တွင်အပါ
အဝင်ဖြစ်သော “ရန်နည်” တံ့ခါးမီးတားအောက်ခြေမှ ကျောက်
သေတ္တာနှင့်တကွ ငွေပြားအင်းများကို တူးဖော်ရရှိခဲ့သည်။ စုစု
ပေါင်း အင်းပြား ၁၈ ချပ်ဖြစ်သည်။ အင်းပါးမျိုးပါဝင်ပြီး အင်းပြား
အရွယ်အစားများမှာ ၆ လက်မပတ်လည်နှင့် ၃ လက်မပတ်လည်
တို့ဖြစ်သည်။ ၃ လက်မ ပတ်လည်အင်းပြားတွင် အင်းနှစ်မျိုးပါဝင်
ပြီး ၆ လက်မ ပတ်လည်အင်းပြားတွင် အင်း ၄ မျိုးပါသည်။ ၆
လက်မပတ်လည် အင်းပြား ၁၃ ခုနှင့် ၃ လက်မ ပတ်လည်
အင်းပြား ၅ ခုဖြစ်သည်။

အင်းပြားထည့်သော ကျောက်သေတ္တာမှာ သံကျောက်အမျိုး
အစားဖြစ်သည်။ သေတ္တာ၏အလျားမှာ ၁ ပေ ၃ လက်မ၊ အနဲ့မှာ
၁ ပေ ၁ လက်မ၊ အမြင့် ၁၁ လက်မရှိသည်။ ကျောက်သေတ္တာအဖွံ့
ပေါ်တွင် “ရန်နည်တံခါးရွက်ကာ၊ ဝ” ဟု ကမ္မည်းထိုးသည်။
သေတ္တာ၏ ဘေးဘက်တွင်လည်း -

- ၁။ သာသနာတော် ၂၄၀၀၊ ကောဇာလျှော့၏ ၁၂၁၉ ခု၊ ဘဝရှင်
မင်းတရားကြီး။

၂။ ဘုရားနှစ်ဦးစံ ၆ နှစ်မြောက်တွင် မန္တလေးအရပ်နှိုက်ရွှေမြို့၊
တော်ကြီးတည်

၃။ မည်၊ မြေမှတ်ပန်းသုံးကန္တက်စိုက်၍ နှစ်ဦးမြို့တော်တည်လုပ်စံ
နေတော်မူ

၄။ ပြီးလျှင် ၁၂၂၁ ခု ရွှေမြို့တော်ကြီးကို ၂ ဌာနတပြိုင်နက်တည်
လုပ်တော်

၅။ မူရာမြို့တော် တောင်မျက်နှာအနော် စွန်စိုလူ မိတ်နံတံခါး
အလွှာတ်ရွှေကာမြို့၊

၆။ ရိုးမြေပေါ်အရပ် ၃ ခန့်တွင် အင်းထည့်နှုန်းထားသည့် ကျောက်
သေတ္တာ
ဟူ၍ ရေးထိုးထားသည်။ ကျောက်သေတ္တာအတွင်း၌ အင်းပြား
များကို ခဲ့ပြားနှင့် ရှစ်ပတ်ကာထည့်ထားခြင်းဖြစ်သည်။

အစောင့်နတ်ရပ်များ နဲ့ထားခြင်း

နန်းမြို့ရိုး၏ အစောင့်အရွှေ့က်သဘော ပယောဂအစီရင်
အဖြစ် နတ်ရုပ်များကိုလည်း မြှုပ်နှံထားသေးသည်။ မဟာသမယ
သုတော်၊ အာဇာနာရို့ယယ် တိတော်များတွင် လာရှိသည့်အတိုင်း
မျိုး ဒီပါကျွန်းနှင့်တကွ လေးကျွန်းလုံးကို နေ့စဉ်နေ့စိုင်းလည်း
ကြည့်ရှုစောင်မသော စတုမဟာရာဇ်နတ်မင်းကြီးလေးပါးတို့၏
သေနာပတိ၊ မဟာသနာပတိ လေးကျိုပ်လေးယောက်အပါအဝင်
အရံနတ် ဤပါးကို ရည်ရွယ်ကာမြှုပ်နှံထားရှိခြင်းဖြစ်သည်။

မြှုပ်နှံရာ၌ မြို့ရှိးလေးမျက်နှာရှိ သူရဲခိုတစ်လုံးခြားစီ၏အောက် နှစ်တောင်ခန့်အနက်တွင် ကျောက်ရှုတစ်ခုစီဖြင့် မြှုပ်နှံခြင်းဖြစ် သည်။ အရှေ့ဘက်မြို့ရှိးတွင် နတ်မင်းကြီးတစ်ဆယ့်နှစ်ပါးနှင့် အရုံးနတ် ၅၂၂၂ တောင်ဘက်မြို့ရှိးတွင် နတ်မင်းကြီးဆယ်ပါးနှင့် အရုံးနတ် ၅၂၂၂ အနောက်ဘက်မြို့ရှိးတွင် နတ်မင်းကြီးဆယ်ပါးနှင့် အရုံးနတ် ၅၂၂၂ မြောက်ဘက်မြို့ရှိးတွင် နတ်မင်းကြီးဆယ်ပါးနှင့် အရုံးနတ် ၅၂၂၂ စုစုပေါင်းနတ်မင်းကြီး လေးဆယ့်နှစ်ပါးနှင့် အရုံးနတ် ရှုပ် ၂၀၈၈ ဖြစ်သည်။ နတ်ရှုပ်များ၏မျက်နှာကို မြို့ရှိးပြင်ပသို့ မျက်နှာမူပြီးမြှုပ်နှံခြင်းဖြစ်သည်။^၅

မြို့ရှိးလေးမျက်နှာသူရဲခိုများတွင်လည်း နတ်ရှုပ်များစီရင် မြှုပ်နှံခဲ့သေးသည်။ မြို့ရှိးအရှေ့မြောက်ထောင့်မှုစဉ် လက်ယာရှစ် လွှာညွှာမြို့ရှိးလေးမျက်နှာတွင် မြှုပ်နှံခြင်းဖြစ်သည်။ နတ်မင်းကြီးလေးဆယ့်နှစ်ပါးကမူ မြို့ရှိးအောက်တွင် မြှုပ်နှံထားသော နတ်မင်းကြီးများနှင့် တစ်ထပ်တည်းဖြစ်သည်။ အရုံးနတ်ရှုပ်များကမူ မတူပါချေ။

သူရဲခိုများတွင်မြှုပ်နှံသော အရုံးနတ်ရှုပ်များမှာ အရှေ့မျက်နှာတွင် ၂၄၂၂ တောင်မျက်နှာတွင် ၂၄၉၉ အနောက်မျက်နှာတွင် ၂၄၉၉ မြောက်မျက်နှာတွင် ၂၄၉၉ ရှုပ်တို့ဖြစ်သည်။ အရပ်တစ်မိုက်ခန့် ဗောင်းသရဖူဆောင်း၊ လက်ယာလက်သံလျက်၊ လက်ဝလက် စက်ကိုစွဲကိုင်လျက် မတ်တတ်ရပ်ပုံကြေးစင်ဖြင့် သွန်းလုပ်ထားသည်။ ဤနတ်ရှုပ်များကိုလည်း မြို့ပြင်ဘက်မျက်နှာမူပြီး မြှုပ်နှံခြင်းဖြစ်သည်။^၆

ထိုမြှုပ်နှံသော သေနာပတီ၊ မဟာသေနာပတီနတ်မင်းလေးဆယ့်နှစ်ပါးတွင် အငွေးခိုသနတစ်သူကြီး နှစ်ဆယ့်ရှုစ်ပါးပါဝင်

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစီ ရေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိးဝန်ပုံ

၂၃

သည်။ ထိုနတ်စစ်သူကြီးနှစ်ဆယ့်ရှုစ်ပါးသည် တစ်ပါးစီ၌ စစ်ရေးအရထူးခြားသော တန်ခိုးသတ္တိများရှိကြောင်းသိရသည်။ ဤကဲ့သို့ထူးခြားသော စစ်ရေးတန်ခိုးစွမ်းအင်များရှိသည်ဟု ယုံကြည်ပြီး အစောင့်အရှေ့ဘက်ထားခြင်းဖြစ်သည်။^၇

၁၉၆၃ ခုနှစ်အတွင်း ရေးဟောင်းသုတေသနဌာနက မန္တလေးနှစ်ဦးမြို့ရှိးကြီးကို ပြုပြင်ရာ၌ပုံးဒဏ်ကြောင့် ပြုကျောက်စီးနေသော အစိတ်အပိုင်းများမှ အုတ်ကျိုးအုတ်ပုံးများကို ဖယ်ရှားရှင်းလင်းသည်အခါ အစောင့်နတ်ရှုပ်များတွေ့ရှုရကြောင်း သိရသည်။ ငှါးနတ်ရှုပ်များကို ကျောက်ဖြင့်ပြုလုပ်ထားသော အိမ်များတွင်သွင်းကာ အဖုံးနှင့်တက္ကပိတ်ပြီး ထည့်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဟုမှတ်သားရသည်။

ကမ္မည်းစာပါသော မြို့ရှိးအုတ်များ

မြို့ရှိးတွင်အသုံးပြုသောအုတ်များသည် ပျမ်းမှုအလျား ၁၈ လက်မခွဲ အနံ ၉ လက်မခွဲ ထူ့၂၂ ဒသမ ၃၅၅ လက်မအရွယ် အစားရှိးအုတ်ချပ်ကြီးများဖြစ်သည်။ ထိုအုတ်ချပ်ကြီးများတွင် ပပါးခွံရာများလည်းပါရှိသည်။^၈ ကမ္မည်းစာတမ်းပါသော အုတ်ချပ်များကို တောင်ဘက်မြို့ရှိးပြုပြင်ရာ၌ တွေ့ရှုရကြောင်း ရေးဟောင်းသုတေသနဌာန၏ ၁၉၆၂-၂၀၆၃ ခုနှစ် နှစ်ချပ်အစီရင်ခံစာ၌ဖော်ပြထားသည်။

အလျား ၁၈ လက်မ၊ အနံ ၉ လက်မ၊ ထူ့၂၂ လက်မရှိးအုတ်ချပ်ပေါ်တွင် “လက်ရာကြောင်း” ဟူသောကမ္မည်းစာတမ်းပါရှိပြီး အလျား ၁၉၉ လက်မ၊ အနံ ၉ လက်မခွဲ ထူ့၃၃ လက်မရှိးသည့်အုတ်ချပ်ပေါ်တွင် “တောင်ဒဝယ်” ဟူသော ကမ္မည်းစာတမ်းပါ

ကြောင်းဆိုထားသည်။ “တောင်ဒဝယ်” နှင့် “လက်ရာကြောင်း” တို့သည် ပိုလ်အစုအပါအဝင် အရာရှိများ၏အမည်များဟု မှတ်ယူ ရသည်။ တောင်ဘက်မြို့နိုင်တည်ဆောက်ရာတွင် ပိုလ်များနှင့် ငယ်သား များကြီးကြုံပြုခေါင်ရွက်ရသဖြင့် ဖော်ပြပါကမ္မည်းစာတန်းများ ရေးထိုးခဲ့ခြင်းဖြစ်မည်ဟု မှတ်ယူရသည်။^{၁၇}

တံခါးစောင့်များ

မြို့တံခါးများအဝင်အထွက်တွင် တံခါးစောင့်များနေထိုင်ရန် ပဲယာတိုက်တန်းများထားရှိပြီး တံခါးစောင့်တိုက်သေနတ်ကိုင် စွဲကာ နေ့၊ ည့်၊ လျှောက်ရသည်။ တံခါးအဝင်အထွက်တွင် ဓားလုံသေနတ်စသော လက်နက်များပါမပါ၊ ယစ်မျိုးနှင့် အမဲသားများ သွင်းမသွင်းကြည့်စွဲစေသေးရသည်။ နောက်ညွှန် ၄ ခုက် (ညနေ ၆ နာရီ) တီးသည့်အခါ အလယ်ဓာတ်တံခါးကြီးလေးခုကို ပိတ်လိုက်ရသည်။ ထိုအခါ ဝင်ထွက်သွားလာသူ့များသည် တစ်ယောက် ဝင် မလွယ်တံခါးမှ ဝင်ကြထွက်ကြရသည်။

ညွှန်တစ်ချက်တီး (ညွှန် ၉ နာရီ) တွင် မလွယ်တံခါးများပါ ပိတ်လိုက်၍ နံနက်လေးချက်တီး (နံနက် ၆ နာရီ) ကျမှ မြို့တံခါးအားလုံးပြန်ဖွင့်သည်။ မြို့တံခါးပိတ်ထားချိန်တွင် အခွင့်အမိန့်မရဘဲ မည်သူမျှဝင်ထွက်ခွင့်မရှိပေါ့ အလယ်ပုံပို့တံခါးမကြီးများတွင် ဓာတ်စည်တော်များဆွဲထားသည်။ ယင်းဓာတ်စည်တော်ကို တံခါးဖွင့်ချိန်၊ ပိတ်ချိန်အသိပေးသည်။^{၁၈}

ကျိုးတော်

အုပ္ပါယ်မြို့ရှိုးပတ်လည်တစ်လျှောက်တွင် မြို့ဥပစာတာ ၂၀ ခန့် မြေလွှတ်ထားပြီး မိတာ ၂၀ ကျယ်သော ရေကျိုးတော်ကြီးဖြင့်

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရှိုးစနစ်ပုံ

၃၁

မြို့လေးမျက်နှာကို ထုတ်ချွင်းခတ်ပတ်ထားသည်။ ကျိုးတော်ကြီးကို ၁၂၂၁ ခုနှစ်၊ ကဆုန်လဆန်း ၁၃ ရက် မန္တလေးမြို့တော်နှင့်အတူ ခုနစ်နှာနတစ်ပိုင်နက် တည်လုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

ကျိုး၏အနက်နှင့်အကျယ်ကို ခေတ်အတိုင်းအတာအား ဖြင့်ဆိုရပါက မြို့ရှိုးနှင့် ကျိုးကြား၊ မြင်းလမ်းပေ ၂၁၀ (တာ ၂၀) ရီးပြီး ကျိုးအကျယ်ကလည်း ပေ ၂၁၀ (တာ ၂၀) ဖြစ်သည်။ ကျိုးအနက်မှာ ၂၂ ပေ၊ ၆ လက်မ (၁၅ တောင်) ဖြစ်သည်။ အင်းဝ၊ အမရပူရမြို့ဟောင်းများနှင့် နှိုင်းယုဉ်လျှင် မန္တလေးမြို့တော်သည် ကျိုးလေးမျက်နှာဖြင့် ထုတ်ချွင်းခတ်ပတ်မိသော မြို့တော်ဖြစ်သည်။

ကျိုးတော်တွင်းသို့ ရတနာနဒီ မြောင်းတော်မှုရေများ သွယ်ယူဖြည့်တင်းထားသည်။ ရေသိရောဟာင်း မပြတ်လဲလှယ်ပေး၍ ကျိုးရေသိအမြတ်များ ကြည့်လင်သန့်ရှင်းလျက်ရှိသည်။ မြို့တော်တည်လုပ်သည့်ကိစ္စအရပ်ရပ် ပြီးဆုံးသည့်အခါ မင်းတုံးမင်းသည် မြို့သိမ်းမင်းလာအမ်းအနားကို ကျိုးတော်အတွင်း၍ ကျင်းပဲခဲ့သည်။ ပြည့်ကြီးမွန်ဖောင်တော်ကြီးစီးပြီး ရွှေလောင်းရွှေလျေား၊ မြှုပ်လျက်ပြို့မြှောင်းသာယာစွာ တီးခတ်ကာ မန္တလေးနှုန်းတော်ကြီးကို လက်ယာရစ်လှည့်ပတ်တော်မူခဲ့သည်။

ဤသို့ရွှေဖောင်တော်လှည့်ပြုကြီး စည်စည်ကားကားရှို့လှုပုံ၊ ကျက်သရေတွေရှုန်းရှုန်းဝေး၊ သာသာယာယာရှို့ပုံကို နှုန်းတော်ရှေ့၊ ဆရာတင်ရေးပြီး မတင်အောင်သီဆိုသည့် “မကြည့်အောင်မိခင်တွေ၊ ခင်တွေ အင်တွေ၊ ဘိုးအောင်တွေ၊ ဘွားအောင်တွေမှာ ခွဲ့သည့် ကျိုးတော်တွင် ဘုန်းတော်ရှုင်ရေခင်းမောင်းလှည့်သည်” ဟူသော သီချင်းပိုင်တို့ ကလေးပင်ရှို့ခဲ့သည်။

မန္တလေးတောင်ကုသိုလ်တော်ကြီး ဘုရားအနောက်မှုံ
တွင် မြို့သိမ်းမင်္ဂလာသဘင်ဆင်ယင်သည့် ပန်းချီကားများတွေ့မြင်
လေ့လာခဲ့ရဖူးသည်။ ယင်းပန်းချီကားကို ဝက်မစွတ်ဝန်ထောက်မင်း
ကြီးကြပ်ရေးဆွဲသည်ဟု သိရသည်။

မှတ်သားရမိသမျှ ကျိုးကူးတံတားမှာ အလယ်တံခါးကြီး
များတွင်သာ ထားရှိဖြစ်သော်လည်း အနောက်မျက်နှာက မိတ်
တံခါးဖြစ်သော အာဇာပိုင် (ကြေးမှု) တံခါးတွင်လည်း တံတားတစ်ခု
ပြုလုပ်ထားသဖြင့် စုစုပေါင်းကျိုးကူးတံတား ငါးစင်းရှိသည်။
နှစ်ဖက်ကမ်းထိပိုင့် ခပ်မော့မော့ဖြင့် လက်ရှုံးတပ်ဆင်ထားသော
အုတ်ခုကြီးများပြုလုပ်ထားပြီး ကျိုးလယ်တွင်တံတားနင်းကြမ်းအရှင်
ဖြင့် ကူးဆက်ထားသည်။

ကျိုးတော်တွင် နေ့စဉ်ညဉ်တစ်ခုကြတီး တစ်ခါ နှစ်ချက်
တီးတစ်ခါ၊ သုံးချက်တီးတစ်ခါ တံခါးစောင့်များက နှစ်ဦးစရာ
တီး၍ ရောင်းလှည့်ကြရသည်။^{၁၁}

ပြင်မြေမြို့ရှိုးကြီး

မန္တလေးနှစ်ဦးမြို့၊ အုတ်မြို့ရှိုးကြီးအပြင်၌ ပြင်မြို့ရှိုးကြီး
တစ်ထပ်ရှိသေးသည်။ ယင်းပြင်မြို့ရှိုးသည် မြေမြို့ရှိုးဖြစ်သည်။
မြေမြို့ရှိုးသည် နှစ်ဦးမြို့အုတ်မြို့ရှိုးကြီးကဲသို့ လေးထောင့်စတုရန်း
ပုံး မဟုတ်ချေ။ မန္တလေးမြို့ကိုတည်စဉ်က တည်ဆောက်ခဲ့သော
မြို့ရှိုးလည်းမဟုတ်ပေါ်။ မန္တလေးမြို့နှစ်ဦးတည်ပြီး၍ နှစ်ပေါင်း
နှစ်ဆယ်ကော်ကြော်မြို့ရှိုးရှေ့လောင့်ဖြင့် ထပ်မံတည်လုပ်ခဲ့
ခြင်းဖြစ်သည်ဆိုရပါက အင်္ဂလိပ်စစ်သော်များ နှစ်ဦးတော်နှင့်
နီးကပ်စွာရောက်ရှုံးမှုလာစေရန် ရည်ရွယ်၍ တည်လုပ်ခြင်းဖြစ်သည်။

ထိုမြို့ရှိုးကိုခရစ်နှစ် ၁၈၇၅ ခုနှစ်တွင် တည်လုပ်ခဲ့ပြီး
အောက်ခြေမြို့ရှိုးထဲ ၁၀ တာ (၁၀၇ ပေ) ထိပ်ပြင်အကျယ် ၆
တာ (၆၃ ပေ) အမြင့် ၁၀ တောင် (၁၅ ပေ) ရှိုံးသည်။^{၁၂}

ထိုမြေမြို့ရှိုးကြီးသည် မြောက်ဘက်တွင် မန္တလေးကိုပတ်၍
အိုးဘိုးရုပ်ကွက်တစ်လျှောက်၊ အရှေ့ဘက်၌ ရတနာနဒီမြှင့်ရှိုးတစ်
လျှောက် (ယခုအောင်ပင်လယ် ကန်ဘောင်ရှိုး၏အနောက်ဘက်)
တောင်ဘက်တွင် အမရပူရမြို့တော်အဟောင်း၏ မြောက်ဘက်
ကျိုးနီးသေးတစ်လျှောက်နှင့် အနောက်ဘက်တွင် ဓရာဝတီမြှင့်ရေး
တက်ရာအရပ်ကို ကာကွယ်ထားသော ယခုတာဘောင်မြေမြို့ရှိုး
တစ်လျှောက်တွင်ရှိုံးသည်။ မူလမြို့တည်စဉ်အခါက အနောက်ဘက်
မြေမြို့ရှိုးကို ရွှေတော်ချောင်းနှင့် သင်္ကာဇာချောင်းတို့၏ တောင်ပိုင်းနှင့်
တက်သေးအင်းကို ချုန်လုပ်၍ပုံစံထဲတဲ့သော်လည်း နောက်ပိုင်း
တွင် သင်္ကာဇာချောင်းနှင့် ရွှေတော်ချောင်းတက်သေးအင်းတို့ကိုပါ
ထည့်သွေးတည်ဆောက်ခဲ့သည်။^{၁၃}

ရပ်ကွက်အစုအဝန်းများဖြင့် နေရာချက်သားစည်ကားလာခဲ့
ရာမှ ရွှေတော်ချောင်းအနောက်ဘက်တွင် လူနေအိမ်ခြေများ ပုံမှုများ
လာသဖြင့် များတော်မတ်တော်တို့ကို စရိတ်ငွေတော်ထဲတ်ပေးပြီး
ထိပ်ပြင်မြို့ရှိုးကြီးကို မြန်မာသက္ကရာဇ် ၁၂၃၇ ခုနှစ် (ခရစ်နှစ်
၁၈၇၅) နောင်းတန်ခူးလတွင် တည်လုပ်စေသည်ဟုဆိုသည်။^{၁၄}

ထိုမြေမြို့ရှိုးကြီးတွင် တံခါးပေါက် ၅၇ ပေါက်ရှိုံးသည်။
အရှေ့ဘက်တွင် ၁၈ ပေါက်၊ တောင်ဘက်တွင် ၁၁ ပေါက်၊
အနောက်ဘက်တွင် ၁၈ ပေါက်၊ မြောက်ဘက်တွင် ၁၀ ပေါက်
မြို့ရှိုးလေးမျက်နှာ ၅၇ ပေါက်ဖြစ်သည်။

မြို့ရှိုးအမည်များမှာ အရှေ့မျက်နှာမြို့ရှိုးတွင် မြောက်မှ
တောင်ဘက်သို့

- ၁။ လွန်းကြုံ
 ၂။ ထိုင်ကျော်
 ၃။ လိုင်ကျွန်း
 ၄။ လွတ်ကင်း (လွတ်ကျွန်း)
 ၅။ လိုင်ကြူး (လိုင်ကူ)
 ၆။ ဦးတိုက်
 ၇။ ဥဒ္ဓန်း
 ၈။ ဦးနှုံမ်
 ၉။ အောင်နန်း
 ၁၀။ အောင်ထွန်း
 ၁၁။ အောင်ထင်
 ၁၂။ ဦးဒည် (ဥဒ္ဓည်)
 ၁၃။ အောင်ပြိမ်း
 ၁၄။ သာစည်
 ၁၅။ သိမ်းစံ
 ၁၆။ သညာ
 ၁၇။ သာစုံ
 ၁၈။ သူစံ တို့ဖြစ်သည်။

တောင်ဘက်ဖြိုရှိုးတွင် အရှေ့မှုအနောက်သို့

- ၁။ ကြုံလိုင်
 ၂။ ခွဲန်ဗူး
 ၃။ ကောင်းလိုင်
 ၄။ ကျော်မိုး (ကျော်မိုး)

- ၅။ ကောင်းမြိုက်
 ၆။ ကဲမြိုင့်
 ၇။ ကဲမိုး
 ၈။ ရန်စိုံး
 ၉။ ရန်စိုံး
 ၁၀။ ရန်စိုံး
 ၁၁။ ရန်စိုံး တို့ဖြစ်သည်။

အနောက်ဘက်ဖြိုရှိုးတွင် တောင်မှ မြောက်သို့-

- ၁။ ထိန်ရ^၁
 ၂။ ထုံးရှည်
 ၃။ မြန်အောင်
 ၄။ မြရိပ်
 ၅။ တောင်ရှည်
 ၆။ စံရာ
 ၇။ ပန်းဆက်
 ၈။ တာရို့
 ၉။ လောပိန်
 ၁၀။ စံရှည်
 ၁၁။ ရေစံ
 ၁၂။ ပိုက်ကျံး
 ၁၃။ ရေကြုံ
 ၁၄။ စက်ရိုင်
 ၁၅။ စံရှား
 ၁၆။ ရဲထင်

- ၁၃။ ရန်ပြီ
၁၈။ ရဲတပ်တို့ဖြစ်သည်။

မြောက်ဘက်မှတ်နာမြို့ရီးတွင် အနောက်မှုအရေးသို့-

- ၁။ ရဲထွက်
၂။ လိုင်ကြေး
၃။ လိုင်သင်း
၄။ သီဝံ
၅။ လေသာ
၆။ လေသောက်
၇။ လိုင်သာ
၈။ မာန်အောင်
၉။ မြောက်ဦး
၁၀။ မျိုးခြီးတို့ဖြစ်သည်။^{၁၁}

ဘုန်အောင်မြောက်ရေး၊ ဝေးနီးထင်ပေါ်ကျော်ကြားရေးနှင့် ကြီးပွားစီးတက်ရေး အနှစ်သာရ သဘောနိမိတ်ကိုဆောင်ဖြီး တံ့ခါးအမည် များကို မိတ်ဖက်၊ ဓာတ်ဖက်အမည်ပေးသမှတ်ခဲ့ကြောင်း သိရသည်။

မြို့ရီးပုံမှာ အရေ့ဗာက်မြို့ရီးသည် ဖြောင့်တန်းသော်လည်း တောင်ဘက်မြို့ရီးမှာ တစ်ဖြောင့်တစ်တန်းတည်း မရှိဘဲကျောင်တွယ် ကိုက်ဆစ်ချိုးကွွဲတစ်ခုရှိသည်။ အနောက်ဘက်မြို့ရီးသည် အရေ့ဗာက်မြို့ရီးကဲ့သို့ ရှည်လျားသော်လည်း တစ်ဘက်တွင်မြစ်ရှိရှိပြီး ယင်းနှင့်ပြီး၍ တည်ဆောက်ရသောကြောင့် ဖြောင့်ဖြောင့်တန်း

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစီး ရေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရီးစနစ်ပုံ

၃၅

တန်းမရှိချော်။ ကျင်တွယ်ကိုက်တစ်ဆစ်ချိုးကွွဲ။ တစ်ခုပါဝင်နေသည်။ မြောက်ဘက်မှတ်နာမြို့ရီးသည်မန္တလေးတောင်ကို အတွင်းထား၍ တည်ဆောက်ထားသည်။ တောင်ဘက်မှတ်နာမြို့ရီးမှာ မြို့ရီးမှာကဲ့သို့ပင် ကျင်တွယ်ကိုက်တစ်ဆစ်ချိုးကွွဲတစ်ကွွဲနှင့်သည်။^{၁၂}

မြို့ရီးမှာက်နှာတံ့ခါးပေါက်များဖြင့် တည်လုပ်ထားခဲ့သော်လည်း ယခုအခါ ထိမြို့ရီးတံ့ခါးအများစုံမှာ ကွယ်ပျောက်လျက်ရှိနေဖြစ်သည်။ လူသိများသောတံ့ခါးများအနက် “ဂေါ်နို” သည် ၃၅ လမ်း ဧရာဝတီဆိပ်ကမ်းဖြစ်၍ လူသိများသည်။ “စက်ရိုပ်” သည် ကျွဲ့စွဲန်း၏မြောက်ဘက်ဘက်တာရှိုးပေါ်ရှင်ကွောက် အိမ်တန်းများ၏ အမည်ဖြင့်ရှိနေသည်။ “ပိုက်ကျံး” သည် ၂၆ လမ်းအဆင်း၊ ဧရာဝတီဆိပ်ကမ်းအမည်ဖြင့် ထင်ရှားသည်။ “ရဲထွက်” သည် ကျွဲ့စွဲန်းအနောက်ဘက် သရက်တစ်ပင် တောင်ထိပိုရှိရာအမည်ဖြင့်ရှိနေသည်။^{၁၃} မြို့ရီးတံ့ခါးလျောက် ကျွဲ့စွဲကောင်းကျွဲ့စွဲရာ မြို့ရီးတံ့ခါးအမည် များဖြစ်သည်။^{၁၄}

ဖော်ပြုမြို့ရီးတံ့ခါးတိုင်းတွင် တံ့ခါးပိုလ်တစ်ဦးစီဖြင့်နော်မပြတ်စောင့်ကြပ်ကြရသည်ဟု မှတ်သားရသည်။ ပုံရပိုက်ပုံးများအရ တံ့ခါးပေါက်တိုင်းတွင် နှစ်ထပ်လည်ပေါ်မှုခြီးဆောင်များရှိပြီး ဝင်ပေါက်တံ့ခါးကြီးများအကြား အလျားတာ ၅၀ တိုင်းတွင် ပြအိုပြာသာဒိုင်ယ်များနှင့် ထောင့်ချိုးတိုင်း၌ ထောင့်ပြအိုးကြီးများရှိခဲ့သည်။ ကျံးကလည်း မျက်နှာသုံးဘက်တွင်ရှိပြီး ဧရာဝတီမြစ်သည် အနောက်ဘက်အပြင် ကျံးအနေဖြင့်ရှိခဲ့သည်။ ဝင်ပေါက်တံ့ခါးကြီးတိုင်း၌လည်း ကျံးကူးတံ့တားကြီးများရှိသည်။^{၁၅}

နှစ်းမြို့အုတ်မြို့ရီးကြီးအပြင်ဘက်မှ မြော်မြို့ရီးကြီးအတွင်းပိုင်းကို လေးပြင်လေးရပ်သတ်မှတ်ကာ ရပ်ကွောက်ကြီး ၅၄ ခု ပိုင်း

ခြားသတ်မှတ်ခဲ့သည်။ ထိုရပ်ကွက်များ၏ သူတွေးသူတွေ့ယ်ကုန်သည် ပွဲစားမြို့တော်သူ မြို့တော်သားများနေထိုင်ကြသည်။ ထိုမြေမြို့ရှိုး အတွင်း၌ နေထိုင်သူတို့ကိုသာ “ရွှေမြို့တော်သူ ရွှေမြို့တော်သား” ခေါ်ဆို၍ မြေမြို့ရှိုးကြီး၏အဖြစ်၊ ဆင်ခြေဖုံးရပ်ကွက် ကျော်ချွာ မြို့နယ်များ၏ နေထိုင်သူတို့ကို “မိလက္ခ” ဟူ၍ ရွှေးကခေါ်ဆိုခဲ့ကြသည်။^{၁၉}

နှစ်းမြို့အုတ်မြို့ရှိုးကြီးကား သိသာမြင်သာသဖြင့် လူတိုင်း သိကြသော်လည်း ဤအပြင်မြေမြို့ရှိုးကိုကား သိသူမြင်သူနည်း ပါးသားပြီဖြစ်သည်။ မန္တလေးရတနာပုံ ရာဇ္ဈာန်မင်းနေပြည်တော် ကြီးအဖြစ် ထည်ဝါစွာရပ်တည်နှင့်အောင် အကာအကွယ်ပေးခဲ့သောမြေမြို့ရှိုးသည် အနောက်ဘက် ဓရဝတီမြေကြေးတင်လျှောက် ၌သာ တာရှိုးအဖြစ်ကျွန်ုတြုနေပြီး ကျွန်ုသုံးမျက်နှာရှိုး မြေမြို့ရှိုးများ ကမူး သဘာဝသားဒက် လူပယောဂဒက်တို့ကြောင့် ပျက်စီးပောက်ကွယ်သွားခဲ့ရပြီဖြစ်သည်။^{၂၀}

ဤရတနာပုံမန္တလေးမြို့တော်သည် မြို့ရှိုးသုံးထပ်ရှိုးသော မြို့တော်ဖြစ်သည်။ အတွင်းဆုံး၌ သစ်လုံးချင်းထိစပ်လျက် စိုက်ထူထားသော သစ်တပ်မြို့ရှိုးတစ်ထပ်ရှိုးသေးသည်။ ထိုသစ်တပ်မြို့ရှိုး အတွင်း အုတ်မြို့ရှိုးကယ်တစ်ထပ်ရှိုးသေးသည်။ ထိုအုတ်မြို့ရှိုးနှင့် သစ်တပ်မြို့ရှိုးတို့၏ အလယ်၊ ဗဟိုကျသောနေရာ၌ ပြောက် ၁၆ ကွက်ထားရှိုးပြီး ရှင်ဘုရင်စံမြန်းတော်မူရာ “မြန်းစံကျော် ရွှေနှစ်းတော်” နှင့် နှစ်းဆောင်များရှိုးသည်။ ဆိုရပါက ဘုရင်မင်းမြတ်စိုးစံရာ မန္တလေးရွှေနှစ်းတော်သည် သစ်တပ်မြို့ရှိုး၊ အုတ်မြို့ရှိုး၊ မြေမြို့ရှိုးဟူသော မြို့ရှိုးသုံးထပ်ဖြင့် လုံခြုံရေးအကာအကွယ်ယူထားသည်ဟု မှတ်ယူနိုင်ရာသည်။

ဥတိယကမ္ဘာစစ်အတွင်းက ပျက်စီးခဲ့သော အုတ်မြို့ရှိုး

မန္တလေးနှစ်းမြို့တော် အုတ်မြို့ရှိုးကြီးကို ခံတပ်သဖွယ် အုတ်ရှိုးထဲထည် ကြီးမားစွာဖြင့် အခိုင်အခုံးဆောက်လုပ်ပြီး၊ အင်း အိုင်မန္တရား၊ ပယောဂနတ်ရှင်အစောင့်များ မြှုပ်နှံလိုပ်ရေးခဲ့သော်လည်း ဒုတိယကမ္ဘာစစ်အတွင်းက ယင်းနှစ်းမြို့ရှိုးသည် ထိခိုက်ပျက်စီးခဲ့ရသည်။ အထူးသဖြင့် အုတ်မြို့ရှိုးကြီး၏ မြောက်ဘက် မျက်နှာတွင် အပျက်အစီးများစွာ ဖြစ်ခဲ့ရသည်။ ဒုတိယကမ္ဘာစစ် မဖြစ်ပွားမိက နှစ်းမြို့တွင်းရှိုး ရွှေနှစ်းတော်ကြီးနှင့်တက္က အုတ်မြို့ရှိုးပေါ်ရှိုး ပြာသာ၏ ၄၈ ဆောင်တို့မှာ အစိုးရစောင့်ရွှောက်သောစာရင်းတွင်ပါဝင်ခဲ့သည်။

မန္တလေးမြို့ပေါ်သို့ ရွှေးဦးပထမ ဂျပန်များ ပစ်ချက်သာ ဗုံးဒက်ကိုလွှာတုံးမကာ ဂျပန်ခေတ်တစ်ခေတ်လုံး ဆက်လက်၍ မပျက်မစီးဘဲ ကျွန်ုရှိုးသော ရွှေနှစ်းတော်ကြီးသည် ၁၉၄၅ ခုနှစ် မတ်လတွင်ဖြစ်ပွားသည့် တိုက်ပွဲ၌ အင်းလိပ်စစ်တပ်များ၏ လက်နက်ဒက်ခေါ်ချက်သင့်ပြီး ပျက်စီးခဲ့ရသည်။ အောက်ခံအုတ်ခုံးသာ ကျွန်ုရှိုးတို့သည်။ ထိုနည်းတူမြို့ရှိုးနှင့် ပြုအိုးများလည်း ဗုံးဒက်၊ စက်သေနတ်၊ စက်အပြောက်ဒက်ကိုခံရသဖြင့် မြို့တော်တို့ပြာသာ၏ ကြီးလေးဆောင်၊ မြို့တံ့ခါးပြာသာ၏ကြီးလေးဆောင်၊ မလွှာယ်တံ့ခါးပြုအိုးကြီးငါးဆောင်နှင့် မြို့ရှိုးပြုသာ၏ငယ် ၁၅ ဆောင်တို့မှာ လုံးဝ ပျက်စီးခဲ့ရသည်။ မြို့ရှိုးကြီးများလည်း နေရာပေါ်ငါးများစွာတွင် ထိခိုက်ပျက်စီးခဲ့ရသည်။ အရှေ့ဘက်မျက်နှာ မြို့ရှိုးနှင့် မြောက်ဘက်မျက်နှာမြို့ရှိုးဟု့မှာ အပျက်အစီးပို့များခဲ့သည်။^{၂၁}

သို့သော်လည်း ရွှေးဟောင်းသုတေသနဇ္ဈာန်က စစ်အတွင်း ပျက်စီးခဲ့သော မြို့ရှိုးများ၊ သူရဲခိုများ၊ သူရဲပြေးလမ်းများကို အပြည့်

အစုံပြန်လည်ပြပြင်ပေးခဲ့သဖြင့် မန္တလေးနှင့်မြို့ရှိုးကြီးသည် မူလပထမမင်းတုန်းမင်း တည်လုပ်စဉ်ကအတိုင်း ရဲရဲနိုသည့် အုတ်ရှိုးကြီးဖြင့် ခုံညားထည်ပါစွာ ရပ်တည်ကာ မြန်မာတို၏ အဲ သတ္တိ၊ အတိသေး အတိမာန်ကို ပြသနိုင်နေဆဲဖြစ်သည်။

ကျမ်းကိုအသိန်း

- ၁။ ရွှေကြိုင်းသား၏ အနှစ်တစ်ရာပြည့် မန္တလေး၊ ကြီးပွားရေး
ပုံနှစ်ပိုက်၊ မန္တလေး၊ ၁၉၅၉

၂။ မန္တလေးမြို့တည် နှစ်းတည်စာတမ်း၊ မန္တလေးရုတနာဒီပ
ပုံနှစ်ပိုက်၊ ၁၉၅၉ ခုနှစ်၊ ၈၁၆၉
(နောင်တွင် “မန္တလေးမြို့တည်” ဟူသာညွှန်းပါမည်။)

၃။ ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာန၊ ရွှေးဟောင်းသုတေသနဌာန
ညွှန်ကြားရေးဝန်၏ ၁၉၆၂-၆၇ ခုနှစ်အတွက် နှစ်ချုပ်
အစီရင်ခံစာ၊ ၁၉၇၁၊ ပဟိုပုံနှစ်ပိုက်၊ ရန်ကုန် ၈၁-၄၃-
၄၄ (နောင်တွင် ၁၉၆၂-၆၇ နှစ်ချုပ် ဟူသာညွှန်းပါ
မည်)

၄။ မန္တလေးမြို့တည် (ညွှန်းပြီး) ၈၁ ၂၀၈-၂၀၉

၅။ မန္တလေးမြို့တည် (ညွှန်းပြီး) ၈၁ ၂၁၉-၂၂၀

၆။ မြေမြေ၏ ရွေးခေါ် မြန်မာတပ်မတော်နှင့် လောကီပညာ
ယဉ်ကြည်မှုများသမိုင်း (တစ်ဆယ့်ရှစ်နှင့် တစ်ဆယ့်ကိုး
ရာစုနှစ်များ) စာတမ်း၊ ရွှေရွှေဖွေဖွေ မြန်မာသမိုင်း၊ အတွဲ-
၂၂ ဒေါက်တာသန်းထွန်း ၃၅ နှစ်ပြည့်မွေးနေ့၊ စိန်ရတု
အထိမ်းအမှတ်စာအုပ်များ ထုတ်ဝေရေးအဖွဲ့၊ ရန်ကုန်
၁၉၉၆၊ ၈၁၃၂

- ၄၃
- ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစံ ရွှေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးစနစ်ပုံ

၇။ ၁၉၆၂-၆၃ နှစ်ချပ် (ညွှန်းပြီး) ၈၁-၄၃

၈။ ဝင်းမောင် (တမ္ထဝတီ) ၅၈ မြန်မာမှုသူတေသနစာ၊
ပန်းမျိုးတစ်ရာစာပေါ့ ရန်ကုန်၊ ၂၀၀၆ ၈၁ ၂၅၅
(နောင်တွင် “သူတေသနစာ” ဟုသာ ညွှန်းပါမည်)

၉။ ၁၉၆၂-၆၃ နှစ်ချပ် (ညွှန်းပြီး) ၈၁ ၄၃

၁၀။ ခွဲတိုင်းသား၏ အနှစ်တရာပြည့် မန္တလေး၊ ကြီးပွားရေး
ပုံနှစ်ပတိကို၊ မန္တလေး ၁၉၅၉

၁၁။ မေဖြို့မိုးကြည်၏ ကျိုးတော်ပတ်လည် မန်းဖြို့တည်
ဆောင်းပါး၊ မန္တလေးဖြို့တည် နန်းတည်နှစ်တိရာပြည့်ပွဲ
တော် အထိမ်းအမှတ် စာစောင်၊ ၁၃၂၂၊ ခုနှစ် ကဆုန်
လဆုတ် ၃ ရက်

၁၂။ ဒေါက်တာတိုးလှ၏ ကိုယ့်ထီးကိုယ့်နန်း ကိုယ့်ကြောန်းနှင့်၊
လင်းရဲတနာ စာပေတိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၀၅၊ ဧူလိုင်၊
၈၁ ၁၀၈ (နောင်တွင် “ကိုယ့်ထီးကိုယ့်နန်း” ဟုသာ ညွှန်းပါ
မည်)

၁၃။ သူတေသနစာ (ညွှန်းပြီး) ၈၁ ၂၀၆

၁၄။ နတ်မောက်တွဲးရှိန်၏ ဝင်းတွေနှင့် တည်ခဲ့သည့်မင်းနေ
ပြည့်၊ မန္တလေးဖြို့၊ စည်ပင်သာယာရေးကော်မတီ၊ မန္တလေး
ဖြို့၊ ၂၀၀၁၊ ၉၂၂၊ ၈၁-၈၃ (နောင်တွင် “ဝင်းတွေနှင့်”
ဟုသာ ညွှန်းမည်)

၁၅။ ဝင်းတွေ နှင့် (ညွှန်းပြီး) ၈၁ ၈၃-၈၈

၁၆။ ကိုယ့်ထီးကိုယ့်နန်း (ညွှန်းပြီး) ၈၁ ၁၀၈-၁၁၂

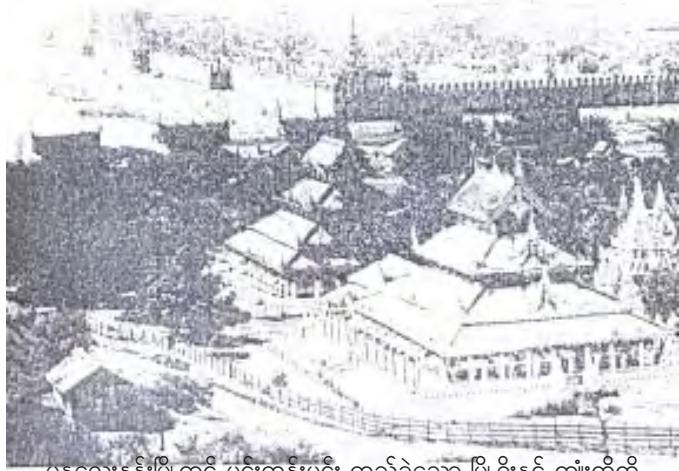
၁၇။ ဝင်းတွေနှင့် (ညွှန်းပြီး) ၈၁ ၈၈

၁၈။ သူတေသနစာ (ညွှန်းပြီး) ၈၁ ၂၀၆

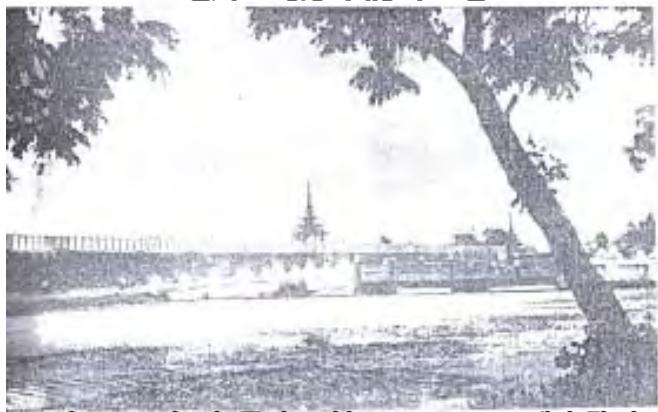
- ၁၉။ သူတေသနစာ (ညွှန်းပြီး) ၈၁ ၂၀၅
 ၂၀။ သူတေသနစာ (ညွှန်းပြီး) ၈၁ ၂၀၈
 ၂၁။ ၁၉၆၂-၆၃ (နှစ်ချုပ် (ညွှန်းပြီး)) ၈၁ ၆

မန္တလေးနှင့်မြို့ရိုးအား ကောင်းကင်မှ ဖြင်ရပုံ

မန္တလေးနှင့်မြို့တွင် မင်းတုန်းမင်း တည်ခဲ့သော မြို့ရှိုးနှင့် ကျွေးတိုကို
ဖြုံစွဲ နန်းမြို့ပြင်မှ ဆူမြှောင်းလိုင်သည်။

ဒုတိယကမ္ဘာစစ်ဒဏ်ပေါ်ဘက္ဗာင့် ပျက်စီးသွားသော မန္တလေးမြို့ရှိုးတိုးကို
တော်လှန်ရေးကောင်စီ အစိုးရလက်ထက်တွင် ဤသို့ မွမ်းပံ့ပြင်ဆင်ခဲ့သည်။

မန္တလေးနှင့်မြို့ရှိုး ကျော်မိုး တံခါးပြာသာ၏

ကျော်မိုးမာ်လာတံခါးအနီး မြို့ရှိုးပေါ်မှ ရှုမြှင်ရသော သူရဲမြေး

အရှေ့ပြင် ဦးထိပ်တံခါး အဝင်ဝ

မန္တလေး နန်းမြို့တွင်းမှ မြို့ပြင်ဘက်သို့ရော် တွေ့မြင်ရပုံဖြစ်သည်။
အထက်ပါပုံမှာ စာတ်တံခါးခေါ် ဗဟိုတံခါးမှတြေး
တစ်ခုဖြစ်သည့် မြောက်ပြင် လေးသိန်းတံခါးပုံဖြစ်သည်။

မန္တလေးမြို့ရှိုး မြို့ပြင်နော် (၁၉၆၂-၆၃ ရွှေးဟောင်းနှစ်ချုပ်မှု)

အမရပူရမြို့နိုင်

လေးဘက်အနားညီ စတုရန်းပဲမြို့ရှိုးများတွင် အမရပူရမြို့ဟောင်းမြို့ရှိုးလည်း တစ်ခုအပါအဝင်ဖြစ်သည်။ အမရပူရမြို့ဟောင်းကို ကုန်းဘောင်မင်းဆက်မှ ခြောက်ဆက်မြောက်ဖြစ်သည့်ဘိုးတော် (ပဒိ) (အေဒီ-၁၇၈၂ ၂၀၁၉) မင်းက သက္ကရာဇ် ၁၁၄၄ ခုနှစ်တွင် တည်လုပ်ခြင်းဖြစ်သည်။ မြို့တော်တည်ရာအရပ်သည်ထိုးပေါင်းကားအရပ်ဖြစ်ပြီး၊ တောင်သမန်၊ တောင်ကျဉ်း၊ တောင်ပြန်း၊ တောင်မြင့်ဟူသော တောင်လေးလုံးရုံလျက်ရှိသည်။ မြို့တော်၏ လက်ယာဘက်၏ တောင်သမန်အင်း၊ လက်ပဲတွင် ကတက သေးအင်း၊ ဒုတိဝင်ဘိမြစ်၊ မြို့တော် အရှေ့က အောင်ပင်လယ်ကန်၊ ကြောစ်းဆည်း၊ အနောက်ဘက်တွင် ဧရာဝတီမြစ်ရှိသည်။

သက္ကရာဇ် ၁၁၄၄ ခု၊ တပို့တွဲလဆန်း ၃ ရက်၊ အရှိုးနှေ့တွင် မြို့တော်နှင့် အတူ ကျိုးတော်၊ ရွှေနှုန်းတော်၊ ရွှေဂူတော်၊ ကျောင်းတော်၊ ပိုင့်ကတ်တို့က်တော်၊ ကန်တော်ခုနှစ်ငှာနကို တစ်ပြိုင်တည်းတည်လုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

မြို့တော်သည် တာဝန်း ၂၀၀၀
တစ်တာလျှင် သူရဲခို ၂ ခု လုပ်သဖြင့် သူရဲခိုပေါင်း ၄၀၀၀
ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ မြို့ရီးအရပ်မှာ ၁၈ တောင် ၂ မိုက်ဖြစ်သည်။
တံခါး ၁၂ ခု ပြုလုပ်ထားရှိသည်။

ယင်းတံခါး ၁၂ ခုမှာ-

အရွှေမျက်နှာတွင် ၁။ လေးကျွန်းတံခါး
၂။ ဦးနှိမ်တံခါး
၃။ သိမ်းစည်းတံခါး

တောင်မျက်နှာတွင် ၄။ ကျွန်းလုံးဝင်တံခါး
၅။ ကုန်းမော်တံခါး
၆။ နှစ်မှုတံခါး

အနောက်မျက်နှာတွင် ၇။ အာဇာပိတံခါး
၈။ စည်ရှင်တံခါး
၉။ ရန်နှင်တံခါး

မြောက်မျက်နှာတွင် ၁၀။ ရန်ဗျိုးအောင်တံခါး
၁၁။ လေးသိန်းတံခါး
၁၂။ မှုခိုးတံခါးတို့ဖြစ်သည်။

မြို့တော်တံခါး ၁၂ ခုတွင် တံခါးမော်ကွန်းတိုင် ၁၂ ခု စိုက်ထူ့သည်။ မော်ကွန်းတိုင်သစ်အထွက်ကို ကြာင့်သဏ္ဌာန်ပြုလုပ်၍ ရွှေထည့်သည်။ မော်ကွန်းပျော်မှာ (အရပ် ၁ တောင် ၂ မိုက် ၄ သစ်) တွင် မြို့တော်တံခါးအမည်များကို အကွာရာစာလုံးများဖောက်ထွင်းရေးသားပြီး သစ်စေးအနီးသုတေသန ရွှေထည့်သည်။ ရေးသည့်စာမှာ-

ပုံသဏ္ဌာန်ဗျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့ဖြို့ရီးဝန်ပုံ

“သက္ကရာဇ် ၁၁၄၄ နယ်မြေပြည့်ကျော် ၂ ရက်၊ ၃ နေ့
မြို့တော်အမည် အမရပူရမြို့တော်ကြီး ဦးနှိမ်”

ဟူသော ၁၁ ၃၄ လုံးကို စာကြောင်း ခြောက်ကြောင်းဖြင့်
ရေးခြင်းဖြစ်သည်။ ကျွန်းသောတံခါးများတွင်လည်း သက္ကရာဇ် နေ့၊
လ ရက်စာသည်တို့ကို ဖော်ပြခဲ့ပြီးသည့်အတိုင်း တံခါးအမည်ကိုသာ
ကွဲပြားအောင်ရေးကြသည်။ ဆိုရပါက တံခါးမော်ကွန်းစာများသည်
တံခါးအမည်များသာ ကွဲပြားမှုရှိသည်။ ကျွန်းစာသားများမှာ အတူတူ
ပင်ဖြစ်သည်။ မော်ကွန်းရွှေ့ရုံမှာ အောက်ကကန်ကူရာနှင့် အထက်
ကို အညွှန်ထားရသည်။

တံခါး ၁၂ ရပ် မော်ကွန်းတိုင်အပြင် မြို့တော်မော်ကွန်းတိုင်
လည်း ပြုလုပ်ထားရှိသည်။ မြို့တော်မော်ကွန်းတိုင်မှ မော်ကွန်းရွှေ့
ကလည်း တံခါးမော်ကွန်းရွှေ့ကြန်းတူပင် အလျား ၁ တောင် ၂
မိုက်၊ အနီး ၂ မိုက် ၄ သစ်ဖြစ်သည်။ ရေးသည့်စာမှာ-

“ကျွန်းလုံးအောင်မြေ အမည်ရှိသော ရွှေနှင်းတော်မြို့” ဟူသော
အကွာရာ ၁၂ လုံးကို စာသုံးကြောင်းခွဲပြီး ရေးထားခြင်းဖြစ်သည်။

ရွှေနှင်းတော်ကမ္မည်း မော်ကွန်းကိုလည်း အလျား ၁ တောင်
အနီး အတာအိမ် ၂ ဘက်၊ အညွှန်နှင့် အလယ်တွင် “အောင်နှင်း
စံရာ” ဟူသော အကွာရာ လေးလုံးကို ပျော်အညွှန်ကိုလိုက်စေပြီး
ဖောက်ထုအကွာရာရေးထားသည်။

မြို့တော် ၄ ထောင့်ပြကြီး ၄ ခု၊ မြို့တော်တစ်မျက်နှာလျှင်
ပြင်ယောက် ၈ ခု နှင့် ၄ မျက်နှာအတွက် ပြင်ယောက်ပေါင်း ၃၂ ခု
လုပ်ဆောင်သည်။

မြို့တော်ပတ်လည် အနဲ့ ၁၀ တာ၊ စောက် ၁၈ တောင်၊ အုတ် ဖြင့်စီခင်း၍ ပျော်ဖြင့် ခိုင်ခံစွာလုပ်သော တာဝန်း ၄၀၀၀၊ နင်းကြမ်း ၁၂ ခုပါ ကျူးတော်ကိုလည်း လုပ်ဆောင်သည်။ အမရပူရမြို့ရှိုး သည် အုတ်ဖြင့်ပြုလုပ်သော အုတ်မြှုံးဖြစ်ပြီး၊ စတုရန်းပုံဖြစ်သည်။

အမရပူရမြို့တော် မြို့ရှိုး၊ ပြု တန်ဆောင်းများနှင့် ပတ်သက်၍ ထော်သံသာ၏ “ရွှေဘုံနိဒါန်း” ကျမ်း၌

“စိတ္တကုဋ္ဌအစရှိသော တံခါးကဲ့သို့ လေးကျွန်း၊ ဦးနှိမ်၊ သိမ်း ဆည်း ကျွန်းလုံးဝင်၊ ကုန်းမော်၊ နန္ဒမှု၊ အာဇာပိုင်၊ စည်ရှင်၊ ရန်မြိုးအောင်၊ လေးသိန်း၊ မူခြိုး၊ မော်ကွန်း၊ ကဗျာည်းတပ်သော လေးရပ်သုံးမည်လည်းတော်လည်းကောင်း၊ တံခါးပြု၊ မြို့တော်ပြု၊ မြို့တန်ဆောင်း အစရှိသည်တို့ဖြင့် သာယာဆန်းကြယ်၊ ကြီးငယ်နိမ့်မြင့်၊ တင့်တယ်လျောက်ပတ်စွာ တန်ဆာဆင်ယင်အပ်သော ပြုလက်ရန်း တည်းဟူသော နရန်း တို့သည်လည်းကောင်း၊ နရန်းအထက် ခိုင်ခံစွာခင်းထားလျက် လက်ရန်းတတ်သော ပစ္စာတို့သည်လည်းကောင်း၊ နရန်းရှေ့ လွှတ်ထားသော ရင်လျောက်တို့သည်လည်းကောင်း၊ တံခါးတိုင်၌ဖို့လာသန်း၍ လျောက်ပတ်စွာသော နယားတို့သည် လည်းကောင်း ထိုရှောင်ဆွဲနယားတို့၌ ဖုံးဖို့အပ်သော နဝရတ် တို့သည်လည်းကောင်း၊ တံခါးပြင်၌ သုံးဆင့်လျှို့သောရင်တား တို့သည်လည်းကောင်း၊ တံခါးအတွင်း၌သုံးတန်လျှို့သော ရက် ဖောက်တို့သည်လည်လည်းကောင်း၊ တံခါးချက်နှစ်ဖက်၌သံကွင်း တပ်သော ကျည်းလျှို့တို့သည်လည်းကောင်း၊ တံခါးရွှေက်နှစ်ဖက်၌ သံကွင်းတပ်သော ရက်ဖောက်တို့သည် လည်းကောင်း၊

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးဝန်ပုံ

၅၃

မင်းတုပ်တို့သည်လည်းကောင်း၊ တံခါးတွင်း၌ စိက်ရန်လို့ ရအောင် စုပုံထားသော တုရိုက်တိုင်တို့သည်လည်းကောင်း၊ အဝင်လက်ယာအတွင်းဘက် သွားလာခြင်း၌ မလွယ်မကူလွည့်လည်းသွားလာရသော မလွယ်ပေါက်တို့သည်လည်းကောင်း၊ တံခါးပြင်ကျူးနဖူး၊ အုတ်မြစ်စီအပ်သော ရွက်ကာတို့သည်လည်းကောင်း၊ ချိုင့်ချွမ်းနက်ကျယ်စွာ နိမ့်မြှင့်နှစ်ဆင့်ခတ်အပ်သော ပတ်လည်ကျူးတို့သည်လည်းကောင်းမြို့ထိုင်အပြင် ၌ သူရဲသူခက်တို့သွားလာရာဖြစ်သော သူရဲပြေးတို့သည်လည်းကောင်း၊ သူရဲသူခက်တို့ မှိုခိုရာဖြစ်သော သူရဲခိုတို့သည်လည်းကောင်း၊ သူရဲခုံ ၁၀ လုံးအကြား၊ အလုံး ၂၀ အကြား တို့၌ မီးထည့်ရန်ပေါင်းကူး၌လုပ်သော ပေါင်းဖျော်းတို့သည်လည်းကောင်း၊ သူရဲခုံတို့၌ တူဂူဖောက်သော ပြောင်းပေါက်တို့သည်လည်းကောင်း၊ သူရဲခုံ အကြားတို့၌ ကာရံထားအပ်သော သူရဲကာတို့သည်လည်းကောင်း” ဟူ၍။ ရေးသားဖော်ပြထားသည်။ မြို့ရှိုးတွင်ပါဝင်သော အစိတ်အပိုင်းများကိုအသေးစိတ် မှတ်တမ်းတင်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။

မြို့ရှိုးတွင်ကုန်ဝင်သော အုတ်များ

အမရပူရမြို့ရှိုးသည် အုတ်မြို့ရှိုးဖြစ်သည်နှင့်အညီ မြို့ရှိုးတည်ဆောက်ရန် အုတ်ချုပ်ရေများစွာ လိုအပ်သည်။ တွက်ချက်မှုများ အရ မြို့ရှိုးအရှည်တစ်တာလျင် အုပ်ချုပ်ရေ ၁၅၀၀၀ နှုန်းဖြင့် အုတ်ချုပ်ရေသန်းပေါင်း ၃၀ လိုကြောင်းသိရသည်။ လိုအပ်သော အုတ်များရရှိရန် တစ်စွဲလျင် လူ ၂၅၀ စီပါရှိသော အဖွဲ့ပေါင်း

၂၀ ဖြင့် အုတ်များဖုတ်လုပ်ကြရသည်။ အုတ်ဖုတ်သူများသည် တစ်နေ့လုပ်ခ ဝါးမူးရရှိကြပောင်း၊ အုတ်ဖုတ်သူတို့မှာကသည်းတို့ ချည်းဖြစ်ပောင်းနှင့် အုတ်ဖုတ်လုပ်သားပေါင်း ၅၀၀၀ ကျော်ရှိ ခဲ့ပောင်း မှတ်သားရသည်။

အနီးဝန်ကျင်တွင် အုတ်ပြုလုပ်ရန် မြေလုလောက်အောင် မရ၍
ရှိနိုင်သဖြင့် အခြားမှုသယ်ယူကြရသည်များလည်းရှိသည်။ မြေ
သယ်တာဝန်ကို လျေသင်းစု ၂၀ တိုက တာဝန်ယူကြရသည်။ ထို့
လျေသင်းတို့မှာ ကျော်ခေါင်၊ စစ်ကျင် (အင်းမ)၊ ငှုံးမယ် (အင်းမ)
တောင်း (အင်းမ) ထွက်တိုင်းရာ ပြင်တိုင်းရာ ပြည် (အင်းမ) ပွဲတိုင်း
ကျော်၊ ပြတော်၊ ဘုန်းတော်နှင့်၊ မာရဘင်၊ မင်းတရားကြီး၊
ရဲလွမ်းကျော်၊ ရန်နိုင်၊ ရွှေတံ့ပါ၊ လက်သစ်၊ လျေတော်လေးစင်း၊
သပြု၊ သလွင်ဖြူ။ သူရဲကျော်၊ သူရဲတူလွှာ၊ အင်ပြောစသည့်လျော့
များဖြစ်သည်။ အချို့လျေအစုသားတို့သည် အောက်မြန်မာနှင့်မှု
အစုများဖြစ်သည်ကိုတွေ့ရသည်။ အခြားအစုများမှ လူများလည်း
အုတ်ဖုတ်ရန်မြေသယ်ယူရေးတွင် ပါဝင်ခဲ့ကြရသေးသည်။

ଶ୍ରୀରୂପାତନ୍ତ୍ରିଲ୍ଲବ୍ରନ୍ଦାଙ୍କାରୀ ଅର୍ଥରେ ଉଚ୍ଛବିଷୟ ବାହ୍ୟ ଓ ଫର୍ମାନରେ
ଲଜଣ୍ଠିରୁ ୧୦ ରାଣ୍ଡା ଏବା କ୍ରିକେଟ୍ ମୁଦ୍ରଣରେ ଫର୍ମାନରେ ଉଚ୍ଚବିଷୟ ବାହ୍ୟ

ရွှေမြို့တော်ပြတ်ခါး၊ ရွှေနှစ်းတော်၊ လွှဲတ်တော်၊ ရွှေ့ရုံး၊ နောက်ရုံး၊ ဝင်းရုံး၊ နာရီပါဟို၏ တိုက်၊ တန်း၊ တင်းကုပ်မှစ၍ အားလုံးလုပ်ဆောင်ပြီးပြေသည့်အခါ ဘိုးတော် (ဗုဒ္ဓမုဒ်) သည် သဏ္ဌရာ၏ ဘာရုရာ ခန်စ်၊ နယ်နှစ်လပူည့်ကော် ၁ ရက်နောက် ရွှေ့တပ်၊ လက်

ယခုအခါ အမပရပူရအုတ်မြို့ရှိုးကို ပြစရာများစွာမကျိန်တော်
ပေါ့၊ အင်လိပ်ကိုလိုနိုင်ခေတ်က မြို့ရှိုးနှင့်နှင့်နှင့်နှင့် တော်ကို လေလံပစ်ပြီး
အုတ်ဖော်ခွင့်ပေးခဲ့သည်ဟု သိရသည်။ လွတ်လပ်ရေးရပြီးစ အချိန်
ကစ၍ ရေးဟောင်းသုတေသနဌာနက အုတ်ဖော်ခွင့်ကို ပိတ်ပစ်
လိုက်ပြီး ရေးဟောင်းယဉ်ကျေးမှု အမွှေအနှစ်များအဖြစ် သတ်မှတ်
ထိန်းသိမ်းခဲ့ကြောင်း မှတ်သားရသည်။

ကျမ်းကိုအသိန်း

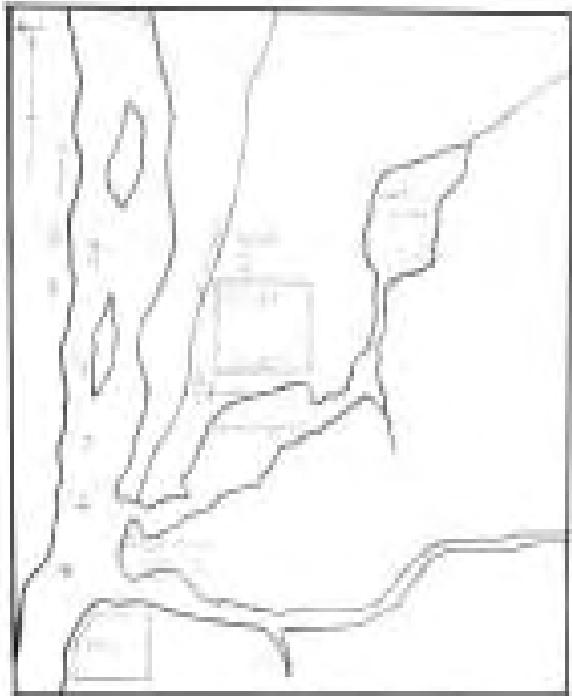
- ၁။ ရွှေးဟောင်းသုတေသနတစ်ဦး၏ အမရပူရန်းတည်စာတမ်း

၁။ လက်နှုပ်စက်မှု၊ ၁၁-၃၁

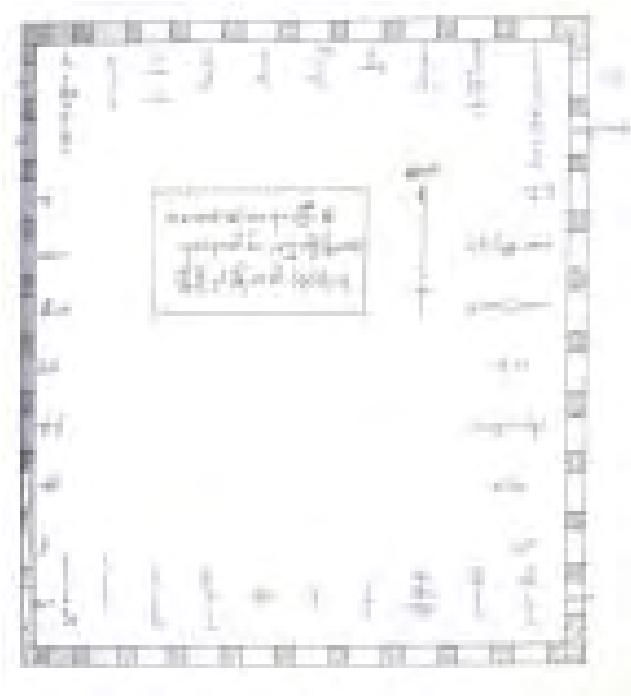
၂။ ဦးမောင်မောင်တင် KSM, ATM ၏ ကုန်းဘောင်ဆက် မဟာရာဇ်ဝင်တော်ကြီး၊ ပထမတွဲ၊ လယ်တိမဏ္ဍာဂျိုင်ပုံနှုပ်တိုက်၊ ရန်ကုန် ၁၃၃၀၊ ၁၁-၅၄၃

၃။ ဒေသသံယာ၏ ရွှေ့သုံးနှုန်းကျမ်း၊ ဟံသာဝတီပုံနှုပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၇၊ ၁၁ ၈၈-၈၉

၄။ ဒေါက်တာတိုးလှေ၏ ကိုယ့်ထီးကိုယ့်နှုန်း၊ ကိုယ့်ကြောင်နှင့် (မြန်မာအချုပ်အချာအာကာ၏ တည်ရာပဟိုချက်ကို စူးစမ်းခြင်း) လင်းရတနာစာပေ၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၀၇၊ ဧပြီလ

အမရပူရ မြို့တော် တည်နေရာပြား

အမရပူရနှင့်မြို့တော် တံခါးအမည်ပြားကြော်

“ရွှေဘို”ဟူ၍ ခေါ်တွင်ထင်ရှားသည်မှာ မူဆိုးပိုမြိုကို သုတေသယာရေးနှင့်အတွက် ရွှေမြို့တော်၊ ရွှေပြည်တော်၊ ခေါ်ဝါးသကဲ့သို့ “ရွှေပိုမြို့” ဟု ခေါ်ဝါးရာမှုစသည်ဟု ဆိုရမည်။

“ပုဂံမြိုင်စိုင်း၊ စစ်ကိုင်းပန်းရဲ အဝရွှေမြို့ ပြည်ထိုထိုဝိယ်။ . . .”

“သိယ်ရတနာ၊ မင်္ဂလာရွှေပို့ ရန်မာန်ဖြိုကို။ . . .”

“အလက်ဖြင့်၊ မင်္ဂလာရွှေပို့၊ ရန်ဖြို့မာန်ပြတ်” ဟူ၍ စပ်ဆိုထားချက်များကလည်း “မူဆိုးပို့”မှ “ရွှေပို့”၊ ထိုမှ “ရွှေဘို” ဟူ၍ အဆင့်ဆင့်ပြောင်းလဲ ခေါ်ဝါးလာကြောင်း ပြဆိုနေပေသည်။

“တို့မေလေး မကြေဖျက်၊ မြောက်ဘက်ကယ်တဲ့ ဟိုတို့ ပြေးစိန္တ်ကိုယ်၊ ဆိုင်းစိစို့၊ ရန်လုံးပြုပါတဲ့၊ ရွှေဘိုမြို့မှာ မိုးခိုးစိုးလေး”

သူတူရာ၏ ဘာဘာ ခုနှစ်က ပေါ်ထွက်ခဲ့သော စနည်းတ ကောင်ဖြစ်သည်။ ဤစနည်းတဘောင်အရ ရွှေမဆွဲကပင် “ရွှေဘိုမြို့” ဟူ၍ ထင်ရှားနေဖြို့ဖြစ်ကြောင်း သိသာသည်။

“သူတူရာ၏ ဘာဘာ ခုနှစ် ပြာသို့လပြည့်ကော် ဘာ ရက်၊ စဉ်ကိုင်တပ်ပျက်သည်မှ အစပြု၍ ဦးအောင်ဖော်သည် မူဆိုးပိုမြို့ကို ဝန်းပိုင်း၍ တာ ၄၃၀ အကျယ်ရှိသော ထန်းလုံးတပ်ကို တည်လုပ်ကာ ပစ္စ်၊ ရင်တား၊ ကတုတ်၊ သူရဲ့ခို့ စသော မြို့၏အဂါးလကွောကွင့်အညီ မြို့တည်ပြီး “ရန်ကြီးအောင်” ဟူ၍ သမုတ်ခေါ်ဆိုစေကြောင့် “ရွှေပြည် သိမ်းခန်းစာနိဒါန်း” ခေါ် ဦးအောင်ဖော် အထူးပွဲတို့စာအုပ်တွင် ပါရှိသည်။

ရောနာသိယ်မြို့နှင့်

ရတနာသိယ်မြို့မှာ ယခုရွှေဘိုမြို့တည်ရှိရာ နေရာဖြစ်သည်။ မြန်မာ့သမိုင်းတွင် မူဆိုးဖို့၊ ရတနာသိယ်၊ ကုန်းဘောင်၊ ရန်ကြီးအောင်၊ ရွှေဘိုဟူ၍ အမည်ငါးမျိုးဖြင့် ထင်ရှားသောမြို့ဖြစ်သည်။ “ငါးမည်ရ ပြည်ရွှေဘို” ဟူ၍ပင် ရေးကြပြောကြသည်။

“မူဆိုးဖို့” အမည်ရပုံနှင့် ပတ်သက်၍ ဦးမောင်မောင်တင် KSM, ATM ၏ ရွှေနှစ်းသုံး ဝေါဟာရအသိဓာတ် (ပထမတွေ)၌

“သူတူရာ၏ ၄၅၄ ခုနှစ် ရွှေနှစ်းတက်တော်မူသော်ဟု နရပတ်စည်သူမင်းကြီး၊ တိုင်းခန်းလှည့်လည်တော်မူသော အခါ့၍ ဤအရပ်သို့ရောက်တော်မူလျှင် “ပို့”အမည်ရှိသော မူဆိုးအား “ပို့မြေ့” နယ်နိမိတ် အပိုင်းအခြားပေး၍ ပောင်းဝန်တိုက်အရပ်တွင် ပောင်းဝန်တော်ကိုထားသည်။ ရွှေတန်ဆာဘူးရားတည်တော်မူခဲ့သည်။ ထိုအခါမှုစု၍ မူဆိုးပို့က မြို့ရွှေတည်ထောင်သောကြောင့် “မူဆိုးပို့မြို့” ဟူ၍ ထင်ရှားစွာ ဖြစ်ခဲ့လေသည်။” ဟုဖော်ပြထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

အလောင်းဘူရား ခေါ် ဦးအောင်အော်သွန့် ခြောက်ကျိုး
ရှစ်ယောက်သော ရုံဘဲ့ ခံတို့သည် နိုင်ငံတော်အဂျမ်းမှ ရန်အပေါင်း
ကို ဖြေခြင်းတော်လှန်ခဲ့ပြီးနောက် သဏ္ဌာရာ၏ ၁၁၁၅ ခု၊ ပထမဝါဆို
လပြည့်ကော် ၆ ရက် ကြောသပတေးနွောင့် ဖြောတော်နှင့်တက္ကာ
သဏ္ဌာရာနကို တစ်ပြိုင်နက်မြောက်၍ စနစ်စေကာ ဖြောတော်ကိုတည်
လုပ်ခဲ့သည်။ ဖြောတော်အမည်ကိုလည်း “ရတနာသိယ်”ဟု မော်ကွန်း
ထိုးစေခဲ့သည်။

“ရတနာသိယ်”ဟု အမည်ပေးခြင်းမှာ “သိယ်”ဟူသော
စကားသည် သိယ်ဋ္ဌက (ခရီးလမ်းဆုံး)ဟူသော အနုက်ကိုရှု၏။
အင်းဝပျက်၍ ဟံသာဝတီ၊ တောင်ဌာ၊ အင်းဝ စသည့်ဖြို့များမှ
ရွှေ၊ ငွေ၊ ပတ္တုမြားတို့သည်လည်းကောင်း၊ စာပေပိဋကတ်၊ ဓာတ်
တော်မွေတော်တို့သည်လည်းကောင်း၊ အရပ်ရပ်ပြည်ထောင်မြို့တို့မှ
ပညာရှိတို့သည်လည်းကောင်း၊ ထိုတို့သောရတနာအပေါင်းတို့သည်
မှုဆုံးပို့ဆောင်ရွက်ပေါင်းဆုံးသည်ကိုရည်၍ “ရတနာသိယ်”ဟု
သမုတ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

“ကုန်းဘောင်” ဟု ခေါ်ဆိုခြင်းမှာလည်း-

“ဤသို့ ရတနာသိယ်ရွှေဖြို့တော် . . . ဟူသောအမည်ကို
ပညာရှိတို့ကြားလေလှုပ် “သိယ်”ဟူသည့် မာဂဓဘာသာ
စကားအရ “လျင်သော”အနုက်ကို ဟောသည်။ ထိုမင်း
စည်းစိမ်မရှည်ဟု အဟောရှိလေလှုပ် မည်သို့သမုတ်မှ
စည်းစိမ်ရှည်မည်နည်းဟု မင်းတရားကြီးက မိန့်တော်မှု၏။
“ကုန်းဘောင်”ဟု ဖြောတော်အမည်ကို သမုတ်သော် ဘုန်း
တော်ကြီး၍ သက်တော်ရှည်မည်။ သားတော်အစဉ်၊ မြော

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့ဖြို့ရှိုးစနစ်ပုံ

တော်အဆက်၊ မြစ်တော်အညွှန်တိုင်အောင်လည်း ကေရာင်
ချည်းဖြစ်မည်ဟူသော နိမိတ်ထွေဘာကို ရတော်မူသည်ဟု
လျောက်ကုန်ကြုံ၏။”

အကြောင်းအသိနည်းဟု မေးတော်မူပြန်သော လျောက်ကြ
သည်ကား-

“အရှင်ဘေးလောင်းတော်၊ ဘုံးလောင်းတော်စသည့် သာကို
ဝင်မင်းတို့၏ အဆက်အနွယ်ကို ဟံသာဝတီမင်းတို့ဖျက်
ပြန်သဖြင့် အနွယ်တော်ပြတ်လေပြီ။ အရှင်ရွှေဘုန်းတော်
ကြောင့်ဘာ ယခုကဲ့သို့ အနွယ်တော်ပြန်လည်ဆက်ပြန်
သည်ဖြစ်၍ ဘဝရှင်မင်းတရားကြီးကား “ကုန်းဘောင်”
နှင့်တူသောကြောင့်ဟု လျောက်ကြလေကုန်၏။ “ကုန်းဘောင်”
ဟူသော သက်တပည်တွင့်သာ နိမိတ်ထွေဘာကောင်း
သည်မှတပါး အခြားသိအပ်သောအကြောင်းထူးကား
“ကုန်းဘောင်”ဟူသော မြို့တော်အမည်သည် “နံပါးဓာတ်ရ”
အမည်ဖြစ်၏။ ကုန်းတန်လာနံ (၂၂)၊ ဘောင်ကြောသပတေး-
၅၊ ၂၀၅ အလိုအရ ဂလ္ဗာဓာတ်ဖြစ်၏။ တန်လာနံဟိုသက်
၁၃၂၊ ကြောသပတေးနံဟိုသက် ၁၉၃၊ နှစ်ရပ်ပေါင်း ၃၄၄၊
ငှါးတွင် အလောင်းဘူရား(သောကြောသား) နံဟိုသက်
၂၁ ရောသော ၅၅ ဖြစ်၏။ ယင်းကိုတည်၍ နံ-ဂုပါးဖြင့်
စားသော် အကြွင်း ၆၊ အလောင်းဘူရား၏ နံပြန်ရ၍
“နံပါးဓာတ်ရ” ကိုန်းမည်အပ်သော အမည်ဖြစ်သည်”
ဟူ၍ပညာရှိတို့ ဆိုပြန်သည်။ ထိုအခါမှစ၍ “ရတနာ
သိယ်” “ကုန်းဘောင်”ဟူသောအမည်များ ထင်ရှားလာခဲ့
ခြင်းဖြစ်သည်။”

ဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း ဤရတနာသီယံမည်သောမြို့ကို အလောင် မင်းတရားကြီး (အေဒီ-၁၃၅၂-၁၃၆၀)သည် သဘ္ဌရာဇ် ၁၁၁၅ ခုနှစ်တွင် တည်လုပ်ရှု၍ မြို့တော်၊ ကျေး၊ နန်းတော်၊ ရွှေချက်သို့ တော်တော်၊ ပဟိုရှင်စင်၊ နတ်ကွန်းတော်၊ ကန်တော်စသည့် ခုနစ် ဌာနကို တစ်ချိန်တည်း ပန္တက်ချု၍ တည်လုပ်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ မြို့တော်တာဝန်းမှာ ၂၀၀၀ ရှိပြီး၊ တံခါး ၁၀ ရပ် ပြုလုပ်ခဲ့သည်။

ယင်းတံခါးများမှာ-

အရှေ့မျက်နှာတွင်

- ၁။ ကြုန္တာတံခါး
- ၂။ ဆင်ဖြူတံခါး
- ၃။ သူဗာတံခါး
- ၄။ ကုန်းဘောင်တံခါး
- ၅။ ရန်မျိုးနှင့်မံတံခါး
- ၆။ ရေယာတံခါး
- ၇။ ကရဂိုင်တံခါး
- ၈။ ရန်ကြီးအောင်တံခါး
- ၉။ လိုင်သာတံခါး
- ၁၀။ မုယာတံခါးတို့ဖြစ်သည်။

အလောင်းမင်းတရားသည် သဘ္ဌရာဇ် ၁၁၁၉ ခုနှစ်တွင် ဟံသာဝတီကို အောင်မြင်ပြီးနောက် နေပြည်တော်သို့ ပြန်လည် ရောက်ရှိသည့်အခါ တံခါးကြီး ၄၀ ပါသောမြို့တော်အဖြစ် တိုးခဲ့၍ တည်ဆောက်ခဲ့သည်။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဘောင်းမြန်မာမြို့ရိုးဝန်ပုံ

မြို့တော်နေလူလီးရေကများပြီး မြို့တော်က ကျော်ဗုဒ္ဓရိုင်း မြို့ကိုအသစ်ချုံတည်လုပ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ မြို့တည်သည့်နေ့မှာ သဘ္ဌရာဇ် ၁၁၁၉ ခုနှစ် တန်ဆောင်မှန်းလဆန်း ၁၃ ရက်နေ့ ဖြစ်သည်။

“အစောက်ဆယ့်ငါးတောင် အနံတာ ၂၀ ရှိသော ကျေး၊ တာဝန်းလေးထောင့်လေးရာရှိသော မြို့မှုခို့ ထားဝယ် ယွန်းငါးဆက်ရှိသော တံခါး ၄၀ ဘုံခုန်းဆင့်ရှိသော ပြတန်ဆောင်းနှင့်တက္က” ဆောက်လုပ်ခဲ့သည်ဟု သမိုင်းမှတ်တမ်းများက ဖော်ပြသည်။

မြို့ဝန်းတာလေးထောင့်လေးရာဟု ဆိုထားသည်။ နောင်တွင် မြို့တော်၏ အတိုင်းအတာများနှင့်ပတ်သက်၍ အမျိုးမျိုးအဖုံးဖုံး ပိုဝင်းကွဲ ပြောဆိုလျက်ရှိကြရာ ဘိုးတော် (ပုံမှန်း) (အေဒီ-၁၃၇၂-၁၈၁၉)သည် နန်းစံ ၃၄ နှစ်အရောက်တွင် အလုပ်မြို့ဝန် သီရိမွော သောက ရတနာသီယံမြို့ဝန် ရေယာသံ၊ မြို့သူကြီး ရေယာမဟာ ပိုလ်၊ မြို့စာရေး ကော်ငါး၊ ၁၀န်း၊ စက်ဘော်သစ်တို့ အုပ်အညီ စာရေးကြီးကော်ထင် နန္တမိတ်တို့အား တိုင်းတာမှတ်သားစေသည်။ ယင်းတိုင်းတာချက်အရ ပြင်မြို့ကြီး၏ လေးဖက်လေးတန်မြို့ရိုး သည် ၁၀၀၁ တာစီ အညီအမျှ ရှိသည်။

ထိုကြောင့် မြို့လေးမျက်နှာ တာဝန်း ၄၀၀၄ တာရှိသည်။ တစ်မျက်နှာလျှင် တာပေါင်း ၁၀၀၁ တာစီဖြင့် တိုင်းတာပြီး စတုရန်းပုံ အုတ်မြို့ရိုး တည်လုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ကြောင်း နားလည်ရသည်။ မြို့ရိုး တစ်မျက်နှာလျှင် တံခါးပေါင်း ၁၀ ခု ပြေပေါင်း ၂၂ ခု လေးမျက်နှာ လျှင် တန်ဆောင်းကြီး ၄ ခု တံခါးပေါင်း ၄၀ ပြပေါက် ၈၈ ရှိသည်။

တံခါးပေါက်တစ်ခုလျှင် ၁၂ တောင် ကျယ်ဝန်းသည်။
ကျောက်များစီချထားသဖြင့် ကျောက်တံခါးပြီးများဟု ခေါ်ကြသည်။
မြို့ဟောင်းကို မြို့သစ်ခဲ့၍၍ တည်လုပ်ရာ၌ မူလမြို့ရှိုး၏
အရွှေ့မျက်နှာနှင့် တောင်မျက်နှာများကိုသာ ပြန်လည်တိုးခဲ့
ပြင်ဆင်ခြင်း ဖြစ်ဟန်ရှိသည်။

မူလအုတ်မြို့ရှိုး တံခါးပေါက်များကို တံခါးပေါက်တစ်ခုနှင့်
တစ်ခု ဥာ တာကွာ ချထားခဲ့ဟန်ရှိသော်လည်း အရွှေ့မျက်နှာနှင့်
တောင်မျက်နှာရှိုး တံခါးပေါက်များ တာသင့်လမ်းမညီ၍ ညီအောင်
ပြန်လည်ပြုလုပ်ခဲ့ဟန်ရှိသည်။ ယခင်မူလရှို့ပြီး တံခါးပေါက်ဟောင်း
များကိုပိတ်ပြီး အသစ်ပြန်လည်ဖောက်လုပ်ထားသည်ကို တွေ့ရ^၁
သည်။

မြို့ရှိုးလေးမျက်နှာရှိုး တံခါး ၄၀ မှာ-

အရွှေ့မျက်နှာတွင် ၁။ စစ်ကူး

၂။ ကျောက်မြောင်း

၃။ ရွှေကူး

၄။ ဝက်ပါခွဲန်းတောင်

၅။ တူးမောင်းမြေတောင်

၆။ ဟန်လင်း

၇။ မင်းကျောင်းအိန္ဒာ

၈။ ဆင်ဖြူ။

၉။ သူဇာ

၁၀။ သာဇံ

တောင်မျက်နှာတွင် ၁၁။ ကုန်းဘောင်

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစီ ရေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးဝန်ပုံ

၁၂။	မြန်အောင်
၁၃။	ရန်မျိုးနိုင်
၁၄။	အင်းဝ
၁၅။	ပုံစံ
၁၆။	လိုင်
၁၇။	ရမည်းသင်း
၁၈။	ယင်းတော်
၁၉။	ပင်းတလဲ
၂၀။	သာယာဝတီ
၂၁။	ယော
၂၂။	ရွှေ
၂၃။	အမြင့်
၂၄။	ရန်ကုန်
၂၅။	ပြည်
၂၆။	ထိုးလင်း
၂၇။	ကလေး
၂၈။	ဗုံး
၂၉။	မင်းကင်း
၃၀။	ပင်းသာ (အင်းတော်သာ)
၃၁။	ပင်းကျိုး (ဟသာ)
၃၂။	ကောလင်း
၃၃။	ဝန်းသို့
၃၄။	မြေဒုး

- ၃၅။ ဆားချင်း
 ၃၆။ ဒီပဲရင်း
 ၃၇။ ကန္တိ
 ၃၈။ မော်တုံး
 ၃၉။ စေတုတ္ထရာ
 ၄၀။ တကောင်း (စည်သာ)
 တို့ဖြစ်သည်။

မြောက်ဘက်နှင့် အနောက်ဘက်ရှိ ယခင်ကကျိုးများကို ၁၁၁၉ ခုနှစ်၊ မြို့သစ်တည်လုပ်သည့်အခါ ဖို့ပစ်လိုက်ဟန်ရှိသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဟူမှု မြေမြို့ရှိုး၏ အရွှေ့ဘက် ဟန်လင်းတံခါးနှင့် တောင်ဘက်တံခါးတို့မှာ ကျိုးနေရာကျေနေသောကြောင့်ဖြစ်သည်။

ယင်းမြေမြို့ရှိုးမှာ စတုရန်းပုံ တည်ဆောက်ထားခြင်း ဖြစ်သော်လည်း ယခုခေတ်စနစ်တကျ တိုင်းတာရေးဆွဲသောမြေပုံ များ၌ စတုရန်းပုံမကျဘဲ မြောက်ဘက်မြို့ရှိုးသည် အရွှေ့မြောက် ထောင့်မှု အနောက် ၄ ဒီဂရီ တောင်ဘက်သို့လည်းကောင်း၊ တောင်ဘက်မြို့ရှိုးသည် အနောက်တောင်ထောင့်မှ အရွှေ့ ၄ ဒီဂရီ မြောက်ဘက်သို့တိမ်းစောင်းနေသည်။ အရွှေ့ဘက်အနောက်ဘက် မြို့ရှိုးများမှာလည်း တောင်မြောက်တန်းမနောဘဲ အရွှေ့ဘက်မြို့ရှိုးသည် မြောက်ဘက်၌အနောက်ဘက်သို့လည်းကောင်း၊ အနောက်ဘက်မြို့ရှိုးသည် တောင်ဘက်၌ အရွှေ့သို့လည်းကောင်း၊ ၂ ဒီဂရီ တိမ်းစောင်းနေသဖြင့် မှန်ကုက္ကာက်သဏ္ဌာန်ပေါ်နေသည်။

ပြင်မြို့ရှိုး၏အတွင်းဘက်၌ အတွင်းအုတ်ရှိုး (အုတ်မြို့ရှိုး) တစ်ခုရှိသေးသည်။ အုတ်မြို့တော်မှာ လေးဘက်ပတ်လည်တာ

၁၇၉၆ ရှိုးစတုဂံပြစ်သည်။ တောင်မြောက်အလျား ၄၄၆ တာ၊ အနံ ၃၅၂ တာရှိသည်။ အလျားဘက်တွင် တံခါးကြီး ၃ ပေါက်စီ၊ အနံဘက်တွင် တံခါးကြီး ၂ ပေါက်စီ၊ ၁၀ ရွှေပေါင်းတံခါးကြီး ၁၀ ပေါက်ရှိသည်။ မြို့ထောင့်ကြီး တန်ဆောင်းကြီး ၄ ခု၊ မြို့ရှိုးတစ်လောက် ပြု၏ ၂၃ ခုရှိသည်။ မြို့ရှိုးအမြင့် ၁၂ တောင်၊ အောက်ခြေထဲတစ်တာရှိုံး၊ မြို့ရှိုးအခြေမှု ၁၀ ပော်ပတ်လည်တွင် အကျယ်တာ ၂၀ ရှို့သော ကျိုးတုံးထားသည်။

ထိုအတွင်း အုတ်မြို့ရှိုးအတွင်း၌ ရှင်ဘုရင်အတွက် သီးသန်နှင့်မြို့တော်တစ်ခုရှိသေးသည်။ ယင်းနှင့်မြို့တော်သည် မြို့ထူး ၁ တာ၊ အမြင့် ၂ တောင်ရှိသည်။ အလျားတာ ၁၁၀၊ အနံ ၆၄ တာ၊ စတုဂံပုံ အရွှေ့အနောက်ပုံလျားအုတ်မြို့ရှိုး ကာရံထားသည်။ ဤအဝန်းအပိုင်းထဲတွင် အရွှေ့ဘက်မှ ၃၄ တာကွာ၊ ထုံးတောင်၊ အမြင့် ၅ တောင် အုတ်ရှိုးကာပြီးလျှင် အလယ်ပုံပို့ ဝင်ပေါက်တစ်ခုထားရှိသည်။ ထိုမှ ၁၂ တာကွာ အရပ်၌ ထူး ၄ တောင်၊ အမြင့် ၅ တောင်ရှိုးမှာရဘင်အုတ်ရှိုးကန်ထားပြီးလျှင် အတွင်းပိုင်း၌ ရွှေပုံမင်္ဂလာနှင့်ဆောင်များရှိသည်။

မြို့ရှိုးအခြေမှု ၁၀ တာအကွား တာ ၂၀ ကျယ်ဝန်းသည် ကျိုးမှာမြို့ပတ်လည်အပြည့် တုံးဖော်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ ကျိုးအနံကိုယ်မှာ အတောင် ၂၀ ရှို့သည်။

အလောင်းဘုရား ထိုးနှင့်စိုက်တော်မူသော ဤရတနာသိယ်မဟာရာဇ္ဈာန် မင်းနေပြည်တော်ကြီးသည် “အလျံတပြောင်ပြောင်၊ တောက်လောင်အုံကဲ့သို့သော ရွှေဘုံရွှေနှင့်တော်၏ တင့်တယ်ခြင်း၊ ရွှေမြို့တော် တံခါး၊ ပြု၊ တန်ဆောင်းတို့၏ တင့်တယ်

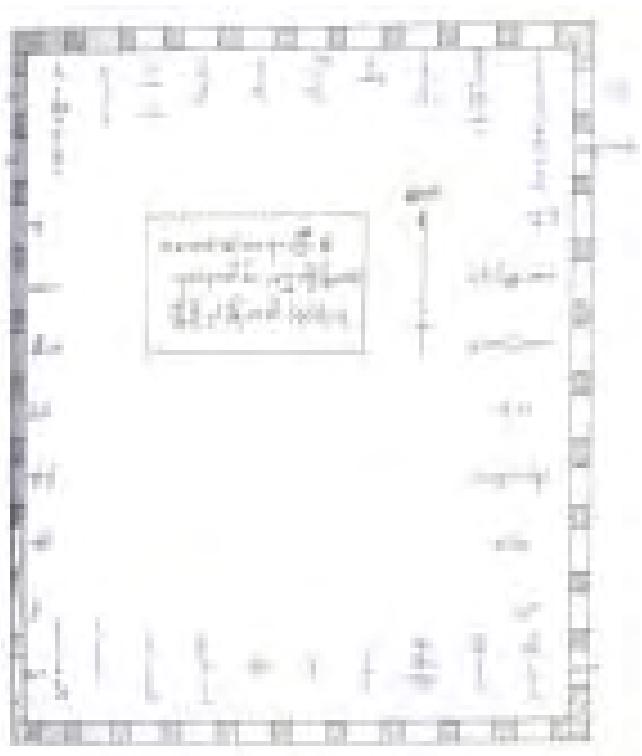
ခြင်း၊ နေ့ညွှန်တထိန်ထိန် ထွန်းတောက်သော စေတိဂုဏ်သောင်းတန်ဆောင်းရေပိတ္တိ၏ တင့်တယ်ခြင်းစသည် မြတ်သော ကျက်သရေအပေါင်းတို့ဖြင့် တင့်တယ်ခြင်းကို ရှုမြင်နှင့်ချိန်ရသည် ရှိသော် မဖွဲ့မတိုက်၌ ခုနစ်ထောင်၊ ခုနစ်ရာ၊ ခုနစ်ကျိပ်၊ ခုနစ် ယောက်ကုန်သော မင်းမြတ်တို့၏နေရာဖြစ်သော ဝေသာလီပြည် ကြီးကဲ့သို့ ဖြစ်လေသတည်း” ဟု သမိုင်းဆရာများက ရေးသားဖော် ပြုကြသည်။

ရတနာသိယ်မြို့သည် မြို့တည်နှင့်တည်မင်းတရားကြီး ဖြစ်သော အလောင်းမင်းတရားကြီးနှင့် သူ၏တိုးနှင့်အရှိနှင့်အရှိနှင့်သော သားတော်ကြီး၊ တပယင်းမင်း (နောင်တော်ကြီးမင်း (အေဒီ ၁၇၆၀-၁၇၆၉) လက်ထက်တွင်သာ မင်းနေပြည်မြို့တော် ဖြစ်ခဲ့သည်။ ဆင်ဖြူရှင် (အေဒီ ၁၇၆၃-၁၇၇၆) လက်ထက်တွင်မူ င့် လခန်းသာ ရတနာသိယ်မြို့ကို မင်းနေပြည်အဖြစ်စိုးစံပြီး အင်းဝ သို့မြို့နှင့်တည်ကာ ပြောင်းချွေနှင့်စံတော်မူခဲ့သည်။ တပယင်းမင်း သည်ပင် စစ်ကိုင်းမြို့သစ် နှင့်သစ်တည်ပြီး စစ်ကိုင်းတစ်လှည့် ရတနာသိယ်တစ်လှည့် စီးစံခဲ့သည်။

အချုပ်ဆိုရပါမှ မြို့၏ဗီး၊ မြို့တံ့ခါး၊ ကျံးများဖြင့် အခိုင်အခဲ့ တည်လုပ်ခဲ့သော ရတနာသိယ်မြို့တော်သည် ဆင်ဖြူရှင်မင်း လက်ထက် ခရစ် ၁၇၆၃ ခုနှစ်တွင် မင်းနေပြည်မြို့တော်အဖြစ်မှ အဆုံးသတ်သွားခဲ့ရပေသည်။

ကျမ်းကိုးအညွှန်း:

- ၁။ ရွှေနှင့်သုံးပေါ်ဟာရ အဘိဓာန်၊ ပထမတွဲ
- ၂။ ရဲမြင့်မီး၏ ရန်ပြိုတဲ့နာသိယ် ဆောင်းပါး၊ စန္ဒာရုပ်စုံ မဂ္ဂဇင်း၊ ၁၉၈၆၊ စက်တင်ဘာလ
- ၃။ ဦးမောင်မောင်တင် KSM, ATM ၏ ကုန်းဘောင်ဆက် မဟာရာအဝင်တော်ကြီး၊ ပထမတွဲ၊ လယ်တီမဏ္ဍာ့ပုံနှင့်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၃၀ ခုနှစ်၊ ၁၁-၆၉
- ၄။ ရွှေဘိုနိဒါန်း၊ ရွှေဘိုမြို့နယ် ဌိမ်ဝပ်ပိုပြားမှုတည်ဆောက်ရေး အဖွဲ့မှ စီစဉ်ထဲတော်ဝေသည်။ ၁၉၉၅၊ ၁၁ ၁၇၃-၁၅၂

ပုဂ္ဂိုလ်ဘဏ်း မြို့နှီး

ပထမမြန်မာနိုင်ငံတော်ကြီး အခြေစိက်ရာ မင်းနေပြည် တော်ဖြစ်သည့် ပုဂ္ဂိုလ်မြို့တော်သည် မြန်မာ့သမိုင်းတွင် ထင်ရှားသလို အရေးလည်းပါခဲ့သည်။ မြန်မာ့သမိုင်းကိုပုဂ္ဂိုလ်ကပင် စတင်မှတ်တမ်း တင်ခဲ့ကြသဖြင့် သမိုင်းတင်ခေတ်အစ ပုဂ္ဂိုလ်ဘဏ်းပင်ဆုံးကြရသည်။ မြန်မာ့သမိုင်းတွင် ရွှေ့ဆုံးကနေရာယူခဲ့သော ပုဂ္ဂိုလ် ထက်မြေကတူးခွာနိုင်သော တိုင်းပြုပြည်ပြုမင်းတို့အုပ်ချုပ်စီးစံခဲ့ကြသည်။

ထိုမင်းနေပြည်ဖြစ်ခဲ့သော ပုဂ္ဂိုလ်တော်တည်ရှိရာနေရာ သည် မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး၊ မြင်းခြေချိုင်အတွင်း၊ ဧရာဝတီမြစ် အရှေ့ဘက်ကမ်း၊ ပေါ်ကိုယ်ပို့မြို့အောက်ဘက် လေးမိုင်ခန့်အတွက် ရှိသည်။ ရန်ကုန်မှ ဧရာဝတီမြစ်ကြောင်းဖြင့် ငြောက်ခြင်းများ မြင်ကွာဝေး၍ မောင်တော်ကားလမ်းဖြင့်ဆိုပါက ရေနံချောင်းချောက်လမ်း၌ ငြားမြင်၊ ကျောက်ပန်းတောင်လမ်းခွဲမှ သွားပါက ငါဝါ မိုင်ကွာဝေး သည်။ မန္တလေးမှဆိုလျှင် ၁၂၉ မိုင်သာကွာဝေးသည်။^{၁၁}

ထိပုဂံမြို့တော်သည် အခြားသောမင်းနေပြည်မြို့တော်များကဲ့သို့ နေ့ချင်းညချင်းဖြစ်ထွန်းပေါ်ပေါက်ခဲ့ရခြင်းမဟုတ်ပေါ့။ လေးကြိမ်၊ လေးနေရာများ နေရာပြောင်းရွှေ့တည်စိုက်ကာ ဖြစ်ထွန်းခဲ့ရခြင်းဖြစ်သည်။

သဏ္ဌာရာဇ်တိ ၁၆ ခုနှစ်၊ သရေခေတ္တရာပျက်ပြီးနောက် ရွှေ့ချင်စွာတွက်ပြေးလာခဲ့ကြသူများသည် သက်သာပန်းတောင်းအရပ်၏။ အခိုက်အတန်များမြို့ရွာအခြေစိုက်ခဲ့ပြီးနောက် သဏ္ဌာရာဇ်တိ ၂၉ ခုနှစ်တွင် အကြီးအကဲဖြစ်သော သမုတ်ရာဇ်မင်းသည် ရွှေ့ကြီး ၁၉ ရွာကို ပေါင်းစုအုပ်ချုပ်ကာ ယဉ်လွတ်ကျန်းဟူသော အရပ်တွင်မြို့တော်တည်စိုက်ခဲ့သည်။

ပုဂံတည်စဉ်က စုစည်းခဲ့သောရွာ ၁၉ ရွာမှာ

- ၁။ ကုန်း
- ၂။ ကျောက်စကား
- ၃။ ကြိုင်လို့
- ၄။ စုံကူး
- ၅။ ပေါ်ပေါ်ဝန်း
- ၆။ ပေါ်ပေါ်ဦး
- ၇။ တဆောင်ကွန်း
- ၈။ ထူးတည်
- ၉။ တောင်ပ
- ၁၀။ နိုးကျွစ်
- ၁၁။ နိုးဦး
- ၁၂။ မန်ကျည်းကျိုး

၁၃။ မြေခဲတွင်း

၁၄။ ယဉ်လွတ်

၁၅။ ရွာစိုက်

၁၆။ ရွာမုံး

၁၇။ သရက်ရ

၁၈။ အနုရာဓရ

၁၉။ အုတ်ထဲသိမ် တို့ဖြစ်သည်။ ထိရွာ ၁၉ ရွာကို စုစည်းပြီး ယဉ်လွတ်ကျန်းတွက်တည်စိုက်ခဲ့သော မြို့တော်ကို ပြုတော်ထိုးမင်းလက်ထက်က “အရိမ္မန္ဒာပူရ” ဟူ၍သမုတ်ခဲ့သည်။ ထိုမြို့တော်တွင် မင်း ၆ ပါး၊ ၂၃၃ နှစ်တိုင်အုပ်စီးခဲ့သည်။

သဏ္ဌာရာဇ် ၂၆၆ ခုနှစ်၊ သေလည်ကြောင်မင်းလက်ထက်တွင် ယခုပုဂံမြို့၏ တောင်ဘက်ကျသည့် “လောကနန္တာ” ဟုတွင် သော ကျောက်စကား ရွာအရပ်သို့ ပြောင်းရွှေ့ကာ “သီရိပစ္စယာ” အမည်ဖြင့် ဒုတိယအကြိမ်မြို့တော်သစ်တည်ပြန်သည်။ ထိုမြို့တော်တွင် မင်း ၅ ပါးသည် ၁၂၂ နှစ်တိုင်အုပ်စီးခဲ့ပြန်သည်။

သဏ္ဌာရာဇ် ၄၃၈ ခုနှစ် သိုက်တိုင်မင်းလက်ထက်တွင် ထို နေရာမှတစ်ဖန် ရွာစိုက်ရွာအရပ်သို့ ပြောင်းရွှေ့ကာ “တမ္မဝတီ” အမည်ဖြင့် တတိယအကြိမ် မြို့တော်သစ် တည်စိုက်ခဲ့ပြန်သည်။ ထိုမြို့တော်တွင် မင်း ၂၂ ပါးသည် ၃၄၃ နှစ်တိုင် အုပ်စီးခဲ့ပြန်သည်။

သဏ္ဌာရာဇ် ၂၃၁ ခုနှစ် ပုံပွားစောရဟန်းမင်းဖြူကြွင်း သဏ္ဌာရာဇ် ၂၂၁ ခုနှစ် ပုံပွားမင်းလက်ထက်တွင် ထိုနေရာမှ နိုးအိုင် (ပုဂံ ၁၉ ရွာအဝင် နိုးဆိပ်) ရွာနေရာသို့ ပြောင်းရွှေ့ကာ “ပုံနှုန်း” အမည်ဖြင့် စတုတွေပုဂံမြို့တော်ကို တည်စိုက်ခဲ့သည်။

ယခုပုဂ္ဂိုလ်မြို့ဟုတွင်သော နေရာဖြစ်သည့် “ပုဂ္ဂိုလ်မ” မှ “ပုဂ္ဂိုလ်ပေါ်လာခြင်းမှာ” “ပုဂ္ဂိုလ်မ၊ ပုဂ္ဂိုလ်မ၊ ပုဂ္ဂိုလ်မ၊ ပုဂ္ဂိုလ်မ” ဟူ၍အဆင့်ဆင့် ခေါ်ဝေါ်ပြောင်းလဲလာခဲ့ရန့် “ပုဂ္ဂိုလ်”ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းဖြစ်သည်ဟုဆိုကြသည်။ ပုဂ္ဂိုလ်မ၊ ပေါက်ကံ၊ ပေါက်ဗုံး ဟူလည်းခေါ်ကြသေးသည်။ (အချို့ကမူ ပျော်မမှ ပြောဂါမိ၊ ပြောဂိုလ်၊ ပုဂ္ဂိုလ်လာသည်ဟု ကြော်ကြသည်) ထိုမြို့တော်တွင် မင်းပေါင်း ၁၂ ပါးတို့သည် ၅၀၉ နှစ်တိုင်တိုင် အုပ်စိုးခဲ့ပြန်သည်။ ဤသို့ဖြင့် သက္ကရာဇ် ၂၉ (အေဒီ-၁၀၂၂) သမုတ်ရာဇ်မင်း စတင်တည်ထောင်ခဲ့သော ပုဂ္ဂိုလ်တော်သည် စောမွန်နှစ်မင်းလက်ထက် သက္ကရာဇ် ၇၃၀ (အေဒီ ၁၀၆၈) မင်းနေပြည်တော်အဖြစ်မှ တိမ်ကော်ယူကြစီး ခဲ့သည်အထိ မြို့တော်သက် နှစ်ပေါင်း ၁၂၆၁ နှစ်အတွင်း မင်းပေါင်း ၅၅ ပါးအုပ်ချုပ်စိုးစံခဲ့ကြသည်။^{၁၂}

မြို့တော်ကိုနေရာ လေးနေရာပြောင်းရွှေ့ တည်စိုက်ခဲ့သော်လည်း ထိုမြို့တော်များသည် ယခုပုဂ္ဂိုလ်မြို့ရာ ပတ်ဝန်းကျင် အတွင်း၌သာ တည်ရှိခဲ့သည်။ ပုဂ္ဂိုလ်တော်၏ ရွှေးဦးမြို့တော်များ ဖြစ်သော အရိမ္ဒ္ဒန၊ သီရိပစ္စယာ၊ တမ္မဝတီတို့သည် သစ်တပ်မြို့၌ ဖြင့်သာ တည်စိုက်ခဲ့သည်ဟု ယူဆရသည်။ မြို့ပတ်လည်ဝန်းကျင်၌ ကျောက်ခဲ့ကျောက်တန်းများကိုသာ တွေ့ရပြီး အုတ်မြို့ရှိုးကိုမတွေ့ရပေ။

စတုတွေ့အကြိမ် ပျော်ပြားမင်းလက်ထက် တည်လုပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်တော်ကိုကား အုတ်မြို့ရှိုးဖြင့်တည်လုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ အနောက်ရထာမင်းလက်ထက် ပုဂ္ဂိုလ်တော်မှာ ထိုအုတ်မြို့ရှိုးကာရုံးထားသော မြို့တော်ဖြစ်သည်။ မြို့တော်မှာ ရေရာဝတီမြှတ်ကို အနောက်ဘက်မျက်နှာပြု၍ အုတ်တံတိုင်းမြို့ရှိုး သုံးဘက်ရုပ်တော်ကာ

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရှိုးစနစ်ပုံ

၅၅

ကျိုးလည်းသုံးတန်ရုံ ပတ်ခဲ့သည်ဟုဆိုသည်။ မြို့တော်အကျယ်မှာ မြို့ဝန်းတာ ၁၁၄၂။ အတောင် ၇၉၉၄ တောင်ရှိသည်။^{၁၃}

မြို့ရှိုးတွင် တံခါးပေါင်း ၁၂ ခု ဖောက်လုပ်ထားရှိသည်။ ထိုတံခါး ၁၂ ခုတို့မှာ

အရေးမျက်နှာတွင် ၁။ သရေပေတံခါး
၂။ သရပါတံခါး (သဗ္ဗရန်ကာဟု လည်းခေါ်ကြသည်)
၃။ သရဝတ်တံခါး

တောင်မျက်နှာတွင် ၄။ ကလေးတံခါး
၅။ မတောင့်တတံခါး
၆။ ဝင်းမနားတံခါး (ဝမ်းမနားဟု လည်းခေါ်ကြသည်)
အနောက်မျက်နှာတွင် ၇။ မကြည်သာတံခါး
၈။ မင်းလာတံဆိပ်တံခါး
၉။ သာစည်တံခါး

မြောက်မျက်နှာတွင် ၁၀။ ညောင်ဖြူပင်တံခါး
၁၁။ ငါးမြို့ခတ်တံခါး
၁၂။ သာတန်းတံခါး (သာခတ်တံခါးဟုလည်း ခေါ်သေးသည်)^{၁၄}

ဤတံခါး ၁၂ ခုအနက် အရေးမျက်နှာအလယ်တံခါး ပေါက်ဖြစ်သည့် “သရပါ” တံခါးမှုပ်တစ်ခုသာလျှင် ယနေ့ထင်ရှုံးစွာ ကျွန်းရှိတော့သည်။ အခြားတံခါးမှုပ်များမှာ အရာများသာ တွေ့ရတော့သည်။^{၁၅}

တံခါး ၁၂ ခုနှင့် ပတ်သက်၍ မူကွဲတော့ရှိသည်။ မြတောင်ဆရာတော်ဘုရားကြီး၏ ပုဂ္ဂိုက်ပါအမှတ်အသားအရ ဆိုပါက

အရှေ့မျက်နှာတွင်	၁။	သာယဝတံခါး
	၂။	သပ္ပသိန်တံခါး
	၃။	သာယာပေးတံခါး
တောင်မျက်နှာတွင်	၄။	သာတန်းတံခါး
	၅။	ငါးမည်ရပ်တံခါး
	၆။	စံနန်းတံခါး
အနောက်မျက်နှာတွင်၇။	၇။	မကြည်သံတံခါး
	၈။	မဂ်လာတံခါး
	၉။	သာကုန်းတံခါး
မြောက်မျက်နှာတွင်	၁၀။	ကလေးဝတံခါး
	၁၁။	ဝင်မနာတံခါး
	၁၂။	မတောင့်တတံခါး
		တိုဖြစ်သည်။

မြို့တံခါးအမည်များ ကွဲလွှဲသော်လည်း မြို့ရှိလေးမျက်နှာတစ်မျက်နှာလျှင် တံခါးသုံးပေါက်ဖြင့် စုစုပေါင်းတံခါး ၁၂ ပေါက် ရှိခြင်းက တူညီနေပေသည်။

ရွှေးခေတ်က မြို့များတည်သည့်အခါ တံခါး ၁၂ ပေါက် ဖောက်ရသည်မှာ ရွှေးအစဉ်အလာတစ်ရပ်ဟုဆိုနိုင်သည်။ ပုဂ္ဂထက်စောသော ပုဂ္ဂနှင့် ခေတ်ကာလအနီးစပ်ဆုံးဖြစ်သည့် သရေ ခေတ္တရာပြည်မြို့တော်အကြောင်းကို လေ့လာသည့်အခါ မြို့တံခါး

၁၂ ပေါက်ထားရှိကြောင်း မြို့ရှိုးလေးတောင့်၌ ဘုရားလေးဆူတည် ထားကြောင်းတွေရသည်။ ပုဂ္ဂမြို့တော်၌လည်း မြို့တံခါး ၁၂ ပေါက် ရှိသလို မြို့ရှိုးအတွင်းတောင့်လေးတောင့်တွင် ဘုရားလေးဆူတည် ထားကြောင်းတွေရသည်။ ပုဂ္ဂမြို့တော်၌လည်း မြို့တံခါး ၁၂ ပေါက် ရှိသလို မြို့ရှိုးအတွင်းတောင့်လေးတောင့်တွင် ဘုရားလေးဆူတည် ထားခြောင်းရှိသည်ကိုထောက်ဖြီး သရေခေတ္တရာ (ပျော်ခေတ်) မြို့နှုန်း တည်သည့်စနစ်ကို စဉ်လာမပျက်ကျင့်သုံးခဲ့သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။

မြို့တော်အကျယ်အဝန်းနှင့် ပတ်သက်၍ ရာဇ်ဝင်စာ ဟောင်းများအဆိုနှင့် မြတောင်ဆရာတော်၏ ပုဂ္ဂိုက်ပါ မှတ်တမ်း တို့အလို ကွဲပြားမှုရှိနေသည်။ မြတောင်ဆရာတော်၏ ပုဂ္ဂိုက်ပါ အကျယ်အဝန်းမှာ မြို့ရှိုးအရှေ့အနောက်တာ တစ်ထောင့်နှင့် တစ်၊ တောင်နှင့် မြောက်တာ တစ်ထောင်နှင့် တစ်ဖြစ်သည်။ နန်းတော်မှ အပြင်ကျံးအထိမှာ တာပေါင်း တစ်ရွှေ့တစ်ဆယ့်မြောက်တာရှိ သည်။ မြို့ရှိုးသည်အလျားအောင်တူပြီး လေးတောင့်စပ်စပ် ရှိနေ သဖြင့် စတုရန်းပုံမြို့ရှိုးဟုဆိုနိုင်သည်။

အပြင်ကျံးဆိုသောစကားကို ထောက်၍ ပုဂ္ဂို့တော်ကို ပိုင်းရုံထားသောကျံးမှာ တစ်ထပ်မျှသာမက အတွင်းဘက်မှာလည်း ကျံးရှိသေးကြောင်း ဆုံးလို့ရာရောက်နေသည်။ ငါးပြင် မြို့တော် အနောက်တောင်ထောင့်တွင် ဗုံးဘုရားတည်ရှိရာ ဧရာဝတီမြစ်ဆိပ် ဖြစ်သောကြောင့် ဧရာဝတီမြစ်ကိုလည်း ကျံးတစ်တန်အဖြစ် ရေ တွက်လို့ဟန်ရှိသည်။ “ရုပ်သေးအစ ကျံးသုံးတန်နှင့် ပုဂ္ဂက” ဟူသော ရွှေးစကားမှာ အကြောင်းမဲ့ ပေါ်ပေါက်လာခြင်း မဟုတ် နိုင်ရာဟု တွေးဆရပေသည်။

မြို့တည်လုပ်ပုန္စုင့် ပတ်သက်၍

“ထွန်ချုပ်မင်း၏ မိဖုရားဆရာပြစ်သည့် ဝိဇ္ဇကတ်ပေါင် ကျော် သံယရာဇာအား ပုံပွားစေရဟန်းအမည်ဖြင့် မင်းမြှောက် ခြင်းခံရသောမင်းသည် ကိန်းခန်းအလျောက် ၅၆၀ သဲတ္ထရာဏ်ဖြူ၍ အတိနှုန်းခုထားခဲ့သည်။ သဲတ္ထရာဏ် ၂၁၁ ခု ပြာသိုလဆန်း ၆ ရက် ကြောသပတေးနေ့ ၂၂ ချက်တီးကျော်၊ ၈ ဖတ်းအချိန်တွင် ဘူမိနက်သန် မောက်မှတ်လာရှိသော ယခုပုဂ္ဂမြို့တည်ရာအရပ်၌ မြို့ရာစနစ်၍ (၁) တိုင်းထွားပန္နက်ရှိကြပြီး ရဟန်းပညာရှိလေးပါး၊ အမတ်ပညာရှိလေးယောက်တို့ကို စီရင်ခန့်ရန်စေကာ၊ အဝန်း ၃ တောင်၊ တာ ၁၁၄၂ တာရှိသော မြို့ကို တံခါး ၁၂ ပေါက်၊ နတ် ၁၃ ယောက် စောင့်စေရန် အထိမ်းအမှတ်နတ်ကွန်းများပါ ဆောက်လုပ်ထားသည်?” ဟု ရွှေးဟောင်းစာများတွင် ဖော်ပြတ်သည်။

မြို့တံခါး ၁၂ ခု တွင် နတ် ၁၃ ယောက် အစောင့်ထားပုံမှာ
သ ရ ပေ တံခါးတွင် ရွှေးပသင်နတ်
သ ရ ပါ တံခါးတွင် နတ်မောင်နှမ (မဟာဂီရိနှင့် ရွှေနပေ)
သ ရ ဝတ် တံခါးတွင် ဖက်ပသင်နတ် (ဖက်သန်ပင် စောင့်နတ်)
ကလေး တံခါးတွင် ၁ ဆွဲပသင်နတ်
မတောင့်တ တံခါးတွင် ဝိဇ္ဇကတ်နတ်
ဝင်းမနား တံခါးတွင် ၁ နွယ်ပသင်နတ်
မကြည်သာ တံခါးတွင် မြင်းဖြူရှင်နတ်
မင်းလာတံဆိပ် တံခါးတွင် ဝိဇ္ဇကတ်နတ်
သာစည် တံခါးတွင် မြှေးတွင်နတ်
ညောင်ဖြူပင် တံခါးတွင် မြှေးနေကွန်တွင်နတ်

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွှေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရှိုးဝန်ပုံ

တံခါးမြို့ခတ် တံခါးတွင် ကု၎င်ရန်တ်

သာတန်း တံခါးတွင် မြှေးတွင်နတ်နတ်” စသည်တို့

ဖြစ်သည်။

စင်စစ်မြို့တံခါး ၁၂ ခု ခုတွင် နတ် ၁၂ ယောက် ရှိရမည့် အစား သရပါတံခါးတွင် နတ်နှစ်ပါးစောင့်ရန် စီမံခဲ့သဖြင့် နတ် ၁၃ ပါး ဖြစ်နေခြင်း ဖြစ်သည်။

သရပါတံခါး အမှတ်တရ

သရပါတံခါးသည် အရှေ့မျက်နှာမြို့ရှိုး၏အလယ်တွင် ရှိသော တံခါးဖြစ်သည်။ ပုဂ္ဂမြို့တော်မြို့ရှိုးရှိ တံခါး ၁၂ ပေါက် အနက် တစ်ခုတွင်းအဖြစ်ကျော်ရစ်ခဲ့သော မြို့အဝင်တံခါးကြီးဖြစ်သည်။ မျက်မြင်လွှဲလာရှိနိုင်သော အနေအထားအရ သရပါတံခါးသည် ထုထည်ကြီးမားလှသည်။

တံခါးမကြီး၏အပြင်နံရံအပေါ်ဘက် ပတ်ပတ်လည်၌ အဂ်တော်ဘီလူးပန်းဆွဲနှင့် ပုလဲကုံးပန်းတော့လက်ရာများကို တွေ့ရသည်။ တံခါးဝတ်စက်တစ်ခုကြို့ နတ်ကွန်းဂူယ် နှစ်ခုခုံသည်။ ယင်းနတ်ကွန်းဂူယ် နှစ်ခုတွင်နတ်မောင်နှမရှုပ်တုနှစ်ခုရှိသည်။ လက်ဝဲဘက်နတ်ကွန်းဂူယ်က အနည်းငယ်နိမ့်ပြီး လက်ယာဘက် နတ်ကွန်းဂူယ်က အနည်းငယ်မြင့်သည်။ လက်ဝဲဘက်နတ်ကွန်းဂူယ်၌ မောင်တော်နတ်ရှုပ်ရှုပြီး လက်ယာနတ်ကွန်းဂူယ် နှမတော်နတ်ရှုပ်ထားရှိသည်။

ထိုသရပါတံခါးကြီးသည် ရွှေးအခါက ဘေးနှစ်ဖက် ပေါင်းကူး၍ထိပ်တွင် အထွက်တင်ထားခဲ့ဟန်ရှိသည်။ ထိုသရပါ

တံခါးသည် သမိုင်းဆရာတိမှတ်သမားသား မှတ်တမ်းတင်ခဲ့ရာ သမိုင်းဝင်တံခါးကြီးလည်းဖြစ်သည်။ ပုဂံပြည့်ရှင် အနော်ရထာမင်း (အေဒီ-၁၀၄၄-၁၀၇၇) နှင့် ဆက်စပ်ပတ်သက်နေသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ မှန်နှစ်းမဟာရာဇ်တော်ကြီး၌

“အနော်ရထာမင်းသက်တော် ခုနှစ်ဆယ့်ငါးနှစ်သော် အနိစ္စရောက်တော်မူ၏။ ရောက်လိုသော် နှစ်းတော်ခုက် သတံခါးဝယ် ပျားစွဲ၏။ သရပါတံခါးထက်က ဘီလူးရယ်၏။”^{၁၀} ဟူ၍ပါရှိသည်။

သရပါတံခါးနှင့် အနော်ရထာမင်း၏ ဖြစ်အင်မှာလည်း အမှတ်ရရာဖြစ်သည်။ အနော်ရထာမင်းသည် ဆည်မြောင်းကန် ချောင်းများကို ဆည်လုပ်တော်မူရှု၍ တဲနှစ်းထိုး၍ နေတော်မူစဉ် တစ်နှစ်သောအခါ တဲတော်အောက်တွင် ဟားမငယ်တစ်ကောင်အောင် သံကြားရေ၏။ ထိုးဟားအောင်ရာသည်အကြောင်းကို ဟူးရားဖြူဟူးရား ညီတိုးအား မေးတော်မူသည့်အခါ ဟူးရားဖြူ ဟူးရားညီတိုးက “ဟား ဖိုးသေ၍ ဟားမငယ်သည် လင်ကောင်ကိုပိုး၍” ဟူလျောက်၏။

မည်သည့်သဘော နိမိတ်ကိုဆောင်သနည်းဟု မင်းကြီးက မေးတော်မူသည့်အခါ “အရိမ္ဒနာနေပြည်တော်သို့ မရောက်မဝင် ခင် ရန်သူလက်တွင်အပျက်မြှင့်ကြောင်း နှစ်ပြည်စံတော်မူမည် ဖြစ်ကြောင်း” နားတော်လျောက်ကြသည်။

အနော်ရထာမင်းက “ငါသို့သော မင်းကိုကြုံသို့လျောက်ဂုံ သည်” ဆိုပြီး “ဟားမငယ် လင်ကောင်ကိုပိုးနေခြင်း ရှုံးမရှုံးကြည့်ကြ စမ်း” ဟားမငယ်လင်ကောင်ကို ပိုး၍နေသည်ကို တွေ့ကြ၏။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့ဖြူရိုးစနစ်ပုံ

၀၁

မင်းကြီးလည်း မင်းတို့မာန်ဖြင့် အမှက်တော်ပြင်းစွာ ဖြစ်ပြီး ဟူးရားဖြူ ဟူးရားညီတို့ကို သံခြေကျင်းခတ်ပြီး လောင်ပိတ် ထားလေသည်။

သည်နောက် စစ်အကိုးလေးပါးနှင့်တကွ ဆင်ဖြူတော် သန်မြန်စွာကိုစီးကာ အမတ်ခုနှစ်ထောင်ဝန်းရုံလျက် နေပြည်တော် ပုဂ္ဂိုလ်မသို့ပြန်တော်မူ၏။ ပုဂ္ဂိုလ်မသို့ရောက်၍ သရပါတံခါးအောင် တွင် မူဆိုးတစ်ယောက်က “အောင်သာမြစ်ခြေဟူသောအရပ်၌ စက္ခပါလအမည်ရှိသော ကွဲရှိုင်းသည်လူသူမသွားသာအောင် ရန်ပြုလျက်ရှိနေကြောင်း” လျောက်ထား၏။

မင်းကြီးလည်း သရပါတံခါးသို့ ဆင်တော်လက်ယာလက် တစ်ဖက်ဖြင့်ဝင်ပြီးမှ “ထိုကွဲကိုငါဆင်နှင့် တိုက်သတ်မည်” ဟူ၍ အလုံးအရင်းနှင့်တကွ နှစ်းတော်သို့မဝင်ဘဲ မြစ်ခြေအောင်သာသို့ ပြန်လှည့်ချိတော်မူခဲ့သည်။ ရောက်သည့်အခါ ကွဲရှိုင်းကိုမြင်တော် မူလျှင် စီးတော်မူသောသန်မြန်စွာကို ချွေးဖွင့်၍လွှတ်တော်မူ၏။

ကွဲရှိုင်းလည်း ပကတိကွဲမဟုတ်၊ ရွေးကပြုခဲ့ဖူးသော အကု သိုလ်ကံကြောင့်ဖြစ်သော ကွဲပြစ်၍ဆင်တော်ထက်ကို လှမ်း၍ ခတ်လျှင်မင်းအားခတ်မိ၍ အနိစ္စရောက်တော်မူသည်။ နောက် တော်၌ပါသော အမတ်ခုနှစ်ထောင်သော ရဲမက်ပိုလ်ပါတို့လည်း ပရမ်းပတာပြုကွဲကြ၏။^{၁၁}

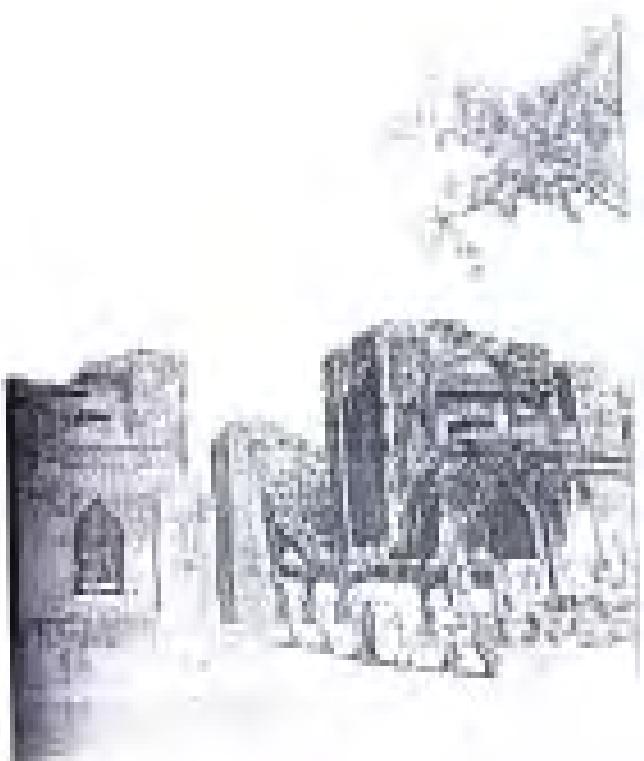
သရပါတံခါးဝအတွင်းဝင်ပြီးကာမှ ပြန်ထွက်လာပြီးသည့် နောက် မင်းတရားကံးကံးတော်ကုန်သွားရသည်မှာ သရပါတံခါး အတွက် အမှတ်တရဖြစ်စရာဖြစ်ရပေသည်။

ကျမ်းကိုးအညွှန်း

- ၁။ လူသမီး၏ ပုဂံခေတ်မြင်ကွင်းကျယ်၊ ရန်ကုန်၊ မေလ၊ ၁၉၆၉၊ စာ ၁၉၊ နောင်တွင် “မြင်ကွင်းကျယ်” ဟုသာ ညွှန်းပါမည်။
- ၂။ မြင်ကွင်းကျယ် (ညွှန်းပြီး) စာ ၂၂
- ၃။ မြင်ကွင်းကျယ် (ညွှန်းပြီး) စာ ၃၀
- ၄။ မြင်ကွင်းကျယ် (ညွှန်းပြီး) စာ ၃၀-၃၁
- ၅။ ဦးသိမ်းမောင်၏ ပုဂံခေတ်ယဉ်ကျေးမှု၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၆၊ စာ ၃၉၊ နောင်တွင် “ယဉ်ကျေးမှု” ဟုသာညွှန်းမည်
- ၆။ ယဉ်ကျေးမှု (ညွှန်းပြီး) စာ ၃၈
- ၇။ ယဉ်ကျေးမှု (ညွှန်းပြီး) စာ ၃၅-၃၆
- ၈။ မြင်ကွင်းကျယ် (ညွှန်းပြီး) စာ ၃၀-၃၁
- ၉။ ပါရဂူ၏ ပုဂံချီးသည်
- ၁၀။ မှန်နန်းရာဇ်ဝင်တော်ကြီး၊ ပထမတွဲ၊ စာ ၂၇၄
- ၁၁။ မှန်နန်းရာဇ်ဝင်တော်ကြီး၊ ပထမတွဲ၊ စာ ၂၇၁-၂၇၂

ပုဂံမြို့ဟောင်းမြို့ရိုးစံ

သရပါတံခါး

အခန်း (၃)

ဝဘာင့်မှန်စတူဂျွဲ့ဖြူ့နှီး

ရွှေးဟောင်းမြန်မာမြို့တော်များအနက် ထောင့်မှန်စတူဂျွဲ့မြို့ရိုးရိုးသာ မြို့များကိုပြပါဆိုလှုင် တောင်ငူခေတ် မင်းနေပြည် တော်များဖြစ်သည့် ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး၏ “ဟံသာဝတီ (ပဲခူး)” နှင့် တောင်ငူဘုရင့်မင်းကြီးညီ၏ “ကေတုမတီ (တောင်ငူ)” တို့ကို ပြရပေါ်လည်။ ထိုမြို့တော်နှစ်ခုစလုံး၏ ထိုခေတ်က မြို့ရိုးဟောင်း၊ ကျံးဟောင်း၊ တံခါးပေါက်ဟောင်းများကို မျက်မြင် ထင်ရှားတွေ့မြင်လေ့လာနိုင်ပေသေးသည်။

ဘုရင့်နောင်၏ ဟံသာဝတီ(ပဲခူး) မြို့တော်

ယခုပဲခူးတိုင်းဒေသကြီး မြို့တည်ရှိရာနေရာတွင် မူလ ဟံသာဝတီမြို့ဟောင်းနှင့် ဟံသာဝတီမြို့တော်သစ်ဟူ၍ ရွှေးမြို့ဟောင်း နှစ်ခုရှိသည်။ မူလဟံသာဝတီမြို့ဟောင်းမှာ ပဲခူးမြို့

အရှေ့ဘက် မြို့ဟီးတွင်ရှိသည်။ ယင်းမြို့ဟောင်းမှာ ရွှေးမွန်မင်းများ စိုးစံခဲ့ရာ မြို့တော်ဖြစ်သည်။ မွန်မင်းဆက် (ဝါရီဂူမင်းဆက်)မှ ဗညားဦးမင်း တည်လုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ဗညားဦးမင်းသည် မူလက မုတ္တမမြို့ခြီး မင်းပြုခဲ့သူဖြစ်သည်။ သက္ကရာဇ် ၇၁၁ ခုနှစ်တွင်မှ ဟံသာဝတီကို တည်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

မြို့တော်ပုံစံမှာ တောင်မြောက်အလျားရည်ပြီး ရှုတ်တရတ် ကြည့်လျှင် ဘဲဥပုံဆောင်သော်လည်း မြို့ရီးအနားထောင့်ချီးများ ရှိသဖြင့် ပဟုဂံပုံမြို့ရီးဖြစ်ကြောင်း သိနိုင်သည်။ (ပဟုဂံပုံမြို့ရီး အခန်းတွင် သီးခြားတင်ပြထားပါသည်) ထိုမြို့ဟောင်းသည် တောင် နှင့်မြောက် ၁ မိုင်ခန့်နှင့် အရှေ့နှင့်အနောက် ၀.၇၅ မိုင်ခန့် ရှိသည်။ ရာဇာခိုရာမိမင်း၏ သမီးတော် ရှင်စောပုံဘုရားရှင်မကြီးနှင့် သားသမက်တော် ရာဇာခိုပတီဘွဲ့ခံ ဓမ္မစေတီမင်းတို့ ဆက်လက် စိုးစံခဲ့ရာ နှစ်ဦးတော်ကြီးရှိသည့် မြို့တော်ဟောင်းဖြစ်သည်။

ဘုရင့်နောင် (အေဒီ ၁၇၇၁-၁၇၈၈)က ဟံသာဝတီကို အောင်နိုင်ပြီး မြို့တော်သစ်တည်သည့်အခါ ထိုမူလဟံသာဝတီမြို့ဟောင်းနေရာကို လိုလျားနှစ်သက်ဟန်မရှိပေ။ ထိုကြောင့် ထိုနေရာ တွင် ထပ်မံတည်လုပ်ခြင်း မပြုဘဲ ထိုမြို့ဟောင်း၏အနောက်ခြမ်းကို သီးသန့်မြို့တော်သစ်ဖွင့်၍ တည်လုပ်ခဲ့သည်။ သို့သော်လည်း မြို့တော်ဟောင်း၏ အနောက်ဘက်မြို့ရီးအချို့မှာ ဟံသာဝတီမြို့သစ် အတွင်းသို့ပါဝင်ရောက်ရှိသွားသည်။

ယခုပဲခွဲးသနပွင့် မော်တော်ကားလမ်းသည် ဤဟံသာဝတီ မြို့သစ်ကြီး၏ မြောက်ပိုင်းလေးပုံတစ်ပုံကို ဖြတ်သွားပြီး ရန်ကုန် မန္တလေး မော်တော်ကားလမ်းမကြီးက မြို့တော်၏အနောက်မြောက်

ထောင့်ကို ဖြတ်သန်းသွားသည်။ ရွှေးမော်အောက်တော်ကြီးသည် မြို့တော်၏ အရှေ့မြောက်အရပ်တွင် ရီပြီး ယခင်မြို့တော်ဟောင်းနှင့်ဆိုပါက မြို့ပြင်၍ရှိနေသော ထိုရွှေးမော်အောက်တော်ကြီးကို ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးက မြို့တွင်သို့သွင်းကာ တည်လုပ်ခဲ့သည်။

ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးသည် ဤမဟာရာဇ္ဈာန် ဟံသာဝတီမြို့တော်ကြီးကို သက္ကရာဇ် ၉၂၃ ခုနှစ်တွင် တည်လုပ် တော်မူခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ ရွေးဟောင်းမှတ်တမ်းများ အလိုအရ မြို့တော်အဝန်းမှာ နှစ်ထောင့်နှစ်ရာတစ်ဆယ့်ငါးတာရှိကြောင်း သိရသည်။ မြို့ရီးပုံစံမှာ တောင်မြောက်အနည်းငယ် ရှုည်လျားသည့် စတုဂံပုံဖြစ်သည်။ ခေတ်ကာလ အတိုင်းအတာ မိုင်အားဖြင့် ဆိုပါက အရှေ့အနောက် -၁၂-မိုင်၊ တောင်မြောက် ၁၂ မိုင်ရှိသည်။

“ဟံသာဝတီဆင်ဖြူများရှင် အရေးတော်ပုံကျမ်း” ပြုစုံခဲ့သူ ဥသာရောအမတ်ကြီးမှာ ဘုရင့်နောင်လက်ထက် ဟံသာဝတီမြို့တော် သစ်တည်လုပ်သည်ကို မျက်မြင်ကိုယ်တွေ့ သီမီသူတစ်ဦးဖြစ်သည်။ ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး၏ ပြည်ထောင်ဖက်ရှင်တစ်ဦး ဖြစ်သည် နှင့်အညီ ဘုရင့်နောင်စစ်ချိတိုင်း “ရာဇဗောဓန” ဘွဲ့အမည်ဖြင့် “မြင်းတပ်မှု” အဖြစ် လိုက်ပါအမှုထမ်းရွက်ခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ လက်နှုံးရည်အစွမ်းကြောင့် “ရာဇဗောဓန”ဟူသော ဘွဲ့တပ်ရာက “ဥသာရော” ဟူသော ဘွဲ့ကိုထပ်မံချီးမြှင့်ခဲ့ရသည်။ ပထမဦးစွာလက်ယာ ဘက်စနည်းနေရာ၏ဦးတွင် ခစားထမ်းရွက်ရသည်။ သက္ကရာဇ် ၉၂၉ ခုနှစ် ကမ္မာအသာဒီန်းတော်ကြီး တည်ဆောက်အပြီး မျှေးတော် မတ်တော်များအား ဘွဲ့များချီးမြှင့်ရာတွင် လက်ယာဥသာရော အမတ်သည် လက်ပစနည်းနေရာ၌ ခစားထမ်းရွက်ရသည်။

ဘုရင့်နောင်နှင့်အတူ လိုက်ပါအမှုထမ်းပြီး ခစားထမ်းရွက်ရသူဖြစ်၍ ပညာရှိများမတ်တို့၏ လျှောက်တင်ချက်၊ အကြံဖြေချက်၊ ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး၏ မိန့်ကြားချက်တို့ကို ကြားနာသိရှိရသူဖြစ်သည့်နှင့်အညီ ထိခေတ်ကာလအခြေအနေကို ကောင်းစွာမှတ်တမ်းပြနိုင်ခဲ့သူဖြစ်သည်။

သူ၏ “ဟံသာဝတီဆင်ဖြူများရှင် အရေးတော်ပုံ”

မှတ်တမ်းကြီး၌

“ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးသည် သဏ္ဌာန် ၉၂၈ ခုနှစ် တွင် ရာဇ္ဈာန် ဟံသာဝတီ ရွှေဖြူတော်တည်ရေးကို သားတော်၊ ညီတော် မှုးမတ်ပညာရှိများ နှင့် တိုင်ပင် ဆွေးနွေးခဲ့သည်။ ထူးရားပညာရှိတို့က ယိုးဒယား၊ လင်းအင်း၊ အင်းဝ၊ အင်းမယ်၊ ပုသိမ်၊ တောင်ငှစသောတစ်ဆယ့် ခုနှစ်မြို့၊ တည်သော ပုံစံများကိုတွက်ချက်တင်ပြခဲ့ရာ တောင်ငှစတည်သောအခါနှင့် ယိုးဒယားဖြူတည်သော ပုံစံများတို့နှင့် တစ်ချက်တည်းညီအောင် တည်မိန့်တော်မူကြောင်းမှတ်သားဖွံ့ဖြိုးတွေ့ရသည်။ ဆီရပါက ဟံသာဝတီဖြူတော်ကို တည်ရှု တောင်ငှုမြို့တော်နှင့် တစ်ပုံစံတည်းတည်ဟု ဘုရင့်နောင်၏မိန့်မှုချက် အတိုင်းတည်လုပ်ကြောင်းသိနိုင်သည်။ ထိုမှတ်တမ်းအလိုအရ ဟံသာဝတီဖြူတော်သည် ကေတုမတီ (တောင်ငှု) နှင့်လည်းတူသည်။ ယိုးဒယားဖြူတော်နှင့်လည်း တူသည်ဆိုနိုင်သည်။

သူ၏မှတ်တမ်း၌ မြို့တော်၏အကျယ်အဝန်း ဖြူရှိုး၊ မြို့တာ၊ ကျိုးမြောင်းလမ်းကြီး လမ်းငယ်အသွယ်သွယ်နှင့် တက္ကာ

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရေးဟောင်းမြန်မာ့ဖြူရှိုးဝန်ပုံ

၀၉

တန်ဆောင်းပြဇ္ဈိုးတို့၏ အရေအတွက်ကိုပါ ပြည့်စုံစွာဖော်ပြထားသည်။

“မြို့အဝန်းကား နှစ်ထောင့်နှစ်ရာတစ်ဆယ့်ငါးတာ၊ မြို့အထူးသံခုနစ်တောင်၊ မြတောင်တစ်ဆယ့်ငါးတာ၊ မြို့ခြေရင်းမှသည် လက်ရုံးကျံးနဖူးခုနစ်တာ၊ လမ်းမတံခါးငါးတာခွဲ၊ လမ်းသေးအတွင်းအတာ ၂ တာခွဲ၊ ပြဇ္ဈိုးရွှေတန်ဆောင်း တစ်ရွှေကိုးဆောင်၊ တံခါးပြကြီးနှစ်ဆယ်၊ မြို့ထောင့်ပြကြီးလေးဆောင်၊ ပြဇ္ဈိုးအကြီးအငယ်တစ်ရွှေသံးဆယ့်သုံးခု၊ ပြတစ်ခုမှ တစ်ခုအကြား အတာနှစ်ဆယ်မြို့တွင်းတွင် အကွက်ကြီးသုံးဆယ့်နှစ်ကွက် ဤသို့ရင်တော်မူ၍ တည်တော်မူသော ဟံသာဝတီရာဇ္ဈာန် ရွှေဖြူတော်ကား တာဝတီသာနတ်ပြည်ကဲ့သို့တည်း”

ဟူ၍ ဖော်ပြပါရှိသည်။

ယင်းမှတ်တမ်းကြီးအလိုအရ ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးတည်လုပ်သော ဤဟံသာဝတီဖြူတော်သစ်တွင် မြို့ရှိုးတစ်မျက်နှာ လျှင် ဝင်ပေါက်တံခါး ၅ ပေါက်နှင့် ပြာသုဒ်ကြီး ၅ ဆောင်၊ မြို့ရှိုး လေးမျက်နှာအတွက် စုစုပေါင်း ဝင်ပေါက်တံခါးမကြီး ၂၀ ရှိသည်။

ယင်းတံခါးများမှာ-

အရေးမျက်နှာမြို့ရှိုးတွင်

၁။ ပြည့်တံခါး

၂။ အင်းဝတံခါး

၃။ တောင်ငှုတံခါး

၄။ လင်းအင်းတံခါး

- တောင်မျက်နှာမြို့ရီးတွင်
- ၅။ ဒလတံခါး
 - ၆။ င်းမယ်တံခါး
 - ၇။ အုံပေါင်တံခါး
 - ၈။ မိုးညှင်းတံခါး
 - ၉။ မိုးကောင်းတံခါး
 - ၁၀။ ထားဝယ်တံခါး
- အနောက်မျက်နှာမြို့ရီးတွင်
- ၁၁။ ကလေးတံခါး
 - ၁၂။ မိုးနဲ့တံခါး
 - ၁၃။ ပြောင်ရွှေတံခါး
 - ၁၄။ သာယာဝတီတံခါး
 - ၁၅။ သိန္တိတံခါး
 - ၁၆။ တန်သုံးရီတံခါး
 - ၁၇။ ယိုးဒယားတံခါး
 - ၁၈။ မူတ္ထမတံခါး
 - ၁၉။ ပခန်းတံခါး
 - ၂၀။ ပုံသိမ်တံခါးတို့
- မြောက်မျက်နှာမြို့ရီးတွင်

ဖြစ်ကြသည်။ ဤတံခါးကြီး ၂၀ တို့နှင့်ပတ်သက်၍ ပြည်နိုင်းကြီးက “ထွက်ဝင်ပျော်ဖွေ့ယ်၊ တံခါးဝယ်ကား၊ င်းမယ်အုံပေါင်၊ ပြည်ထောင်ရာစင်း မိုးညှင်းမိုးကောင်း၊ တောင်စောင်း ထားဝယ်၊ နောက်ဆွယ်ကလေး၊ မဝေးကြဘဲ မိုးနဲ့ပြောင်ရွှေ၊ လူည့်လေ လက်ယာ၊ သာယာဝတီ၊ သိန္တိမှတွင်း၊ တန်သုံးရီ လွှဲပြီကျော်ကြား၊ ယိုးဒယားက မူတ္ထမနှင့် မြောက်မှုခဲ့ယွန်း၊ ပခန်းပုံသိမ် စက်ရှိန် လျှော့ဝေ၊ သရေခေတ္တာ၊ အင်းဝတော်၏ တူရှုံးရှုံးခင်း၊ လင်းအင်းဒလွှဲရနှစ်ဆယ်” ဟူ၍ ရေးဖွံ့ခြားသည်။

ဤမြို့တံခါး ၂၀ ဘွဲ့ရေးပို့သူ ပြည်နိုင်းကြီးမှာ မြန်မာစာပေသမိုင်းတွင် “စစ်ကိုင်းထောင်သင်း၊ စလင်းလက်ယာ၊ ပြည်မှာနိုင်း” ဆိုသည့်စကားအတိုင်း ထောင်သင်းများဘွဲ့၊ မင်းလက်ယာဘွဲ့၊ ရ ပထမနိုင်းကြီး ဖြစ်သည်။

ဘုရင့်နောင်၏ညီတော် ပြည်မင်းသတိုးဓမ္မရာဇာထံ ခစားနေစဉ် ဟံသာဝတီသို့ မြင်းများတာဝန်နှင့် စေလွှာတ်၍ ရောက်ခဲ့သည်။ ထိုအခိုန်က ဟံသာဝတီ ရွှေမြို့တော်ကြီးတည်ပြီး စအခိုန်ဖြစ်သည်။ ရွှေမြို့တော်ကြီး၏ ခမ်းနားဆန်းကြယ်မှုကို ပို့စံရတဲ့ ရေးပြီး ဘုရင့်နောင်ထံ ဆက်သာရာ ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးက သဘောကျတော်မူသဖြင့် နိုင်းခဲ့သည်။ ဤပြည်နိုင်းကြီးသည် ဟံသာဝတီမြို့တော်ကြီး တည်ဆောက်ပြီး မြို့တံခါး ၂၀ ဆန်းကြယ်စွာ တည်ဆောက်ထားသည်ကို မျက်မြင်ကိုယ်တွေဖြစ်ခဲ့၍ ဤကဲ့သို့ ကဗျာလက်နှင့် ကောင်းစွာမှတ်တမ်း တင်နိုင်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

ဟံသာဝတီမြို့တော်တံခါးနှစ်ဆယ်ကို တည်ဆောက်ရာ၌ ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးသည် မိမိ၏လက်အောက်ခံ နိုင်း၏ ၂၀ ကိုတစ်ခုခဲ့ တည်ဆောက်ပေးရန် တာဝန်ပေး တည်ဆောက်စေခဲ့သည်။

ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးလက်ထက်က အညာအကြော်မြန်မာနိုင်း၊ မွန်မြန်မာ၊ ရှုမ်း၊ ကလေး၊ တန်သုံးရီ၊ ဒလာ၊ ထားဝယ်စသော တိုင်းနိုင်ငံကယ်များသာမက အနောက်ဘက်ခြမ်းတွင်က သည်းပြည်၊ အရှေ့တောင်ခြမ်းတွင် ယိုးဒယား၊ င်းမယ်၊ လင်းအင်း(ပို့ယင်ကျင်း) နိုင်ငံတို့ကပါ ခစားလက်ဆောင်တော်ဆက်ကြရသည်။ ခန့်ညားရှိသောကြရသည်။ ထိုကြောင့် ထိုစဉ်က ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး၏ ပိုင်နက်နယ်နိုက်သည် လက်ရှိမြန်မာနိုင်ငံ၏

နယ်နိမိတ်ထက်ကျော်လွန်ပြီး အရှေ့နှင့် အနောက်ဘက်နိုင်ငံများ
ထိ ပုံ့နှံကျယ်ဝန်းခဲ့သည်။

ဆိုရပါက ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး၏ ပိုင်နက်သည်
အရှေ့ဘက်တွင် လူးပြည်ခေါ်ကျိုင်းရုံးနယ်၊ ရုံပြည်ခေါ် ကျိုင်းတုံး
နယ်၊ ယွန်းပြည်ခေါ်င်းမယ်နယ်၊ အကျယ်ပြည်ခေါ် ကျော်ပုဂ္ဂိုလ်၊
ကျော်ကသည်းယွန်းကြီးနယ်၊ ကမ္မာဒီးယားနယ်မှ မိုင်းလုံခပင်း
နယ်။

အရှေ့တောင်ဘက်တွင် လင်းဇော်နယ် အကုန်ပင်လယ်
ကမ်းအထိ

တောင်ဘက်တွင် ယခုယိုးဒယားနယ်ကုန်

အနောက်တောင်ဘက်တွင် သီဟိုင်ကျွန်းအထိ

အနောက်ဘက်၌ ရခိုင်နယ်

အနောက်မြောက်ဘက်တွင် ကသည်းနယ်။

မြောက်ဘက်တွင် မိုးညွှဲး၊ မိုးကောင်း၊ မိုးမိတ်၊ မိုးနဲ့
သိန္ဓာ ပေါ်ရွှေ့ သီပေါ်၊ မိုးပြစ်သော စော်ဘွားသီးခြားထားသော
နေရာအကုန် တရုတ်ပြည်နယ်စပ်အထိဖြစ်သည်။ ထိုမှုကျယ်ဝန်း
သော လက်နက်နိုင်ငံတော်ကြီး တည်ထောင်နိုင်ခဲ့ကြောင်း ထင်ရှား
စေရန်အတွက် ထိုလက်အောက်ခံနယ်စား မြို့စားမင်းတို့အနက်
နယ်စားမြို့စားမင်း ၂၀ ကိုတံခါးပေါက်တစ်ခုစီ တာဝန်ယူဆောက်
လုပ်စေခဲ့ပြီး သူတို့ဆောက်လုပ်ခဲ့သော တံခါးကိုသူတို့အမည်များ
ဖြင့် သမုတ်ခေါ်တွင်စေခဲ့သည်။ ဆိုရပါက လင်းဇော်မင်းတည်
ဆောက်သောတံခါးကို ငင်းမယ်မင်းတည်ဆောက်သောတံခါးကို ငင်းမယ်
တံခါးစသည်ဖြင့် သမုတ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။

ပုံးသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးဝန်ပုံး

ထို့ကြောင့်လည်း မြန်မာရာအဝင်များတွင်

“ထို့ကြောင့်တော်တို့တွင်တံခါးကိုလည်း အပြည်ပြည်ထောင်
မင်းများတို့ကိုချည်းလုပ်စေသည်။ တံခါးများကိုလည်း
ထိုတို့သော မြို့ပြအမည်ကိုချည်းတွင်ရစေသည်” ဟူ၍
ရေးသားဖော်ပြခဲ့ကြသည်။

မြို့တော်တည်လုပ်စဉ်အခါက မြို့အရှေ့တွင် တောင်တန်း
ကုန်းမြင့်ဖြစ်ဟန်ရှိပြီး အနောက်ဘက်မှာမူ ချိုင်းဝှမ်းဖြစ်ဟန်ရှိ
သည်။ ထို့ကြောင့် မြို့မျက်နှာပြင်မြေကြီးသည် တပြန့်တပြုးတစ်ညီ
တည်းရှိတာန်မတူပေါ်။ အရှေ့မှ အနောက်သို့ နိမ့်လျှောပြီးဖြစ်နေပေး
လိမ့်မည်။ ထို့ကြောင့် မြို့မျက်နှာပြင် တပြန့်တပြုးတစ်ညီတည်းဖြစ်
စေရန်အတွက် မြို့အရှေ့ဘက်တွင်ရှိသော တောင်တန်းကုန်းမြင့်
မြေကိုဖြို့ရသော မြေစာများကို အနောက်ဘက်ချိုင်းဝှမ်းရှိရာပို့ပြီး
ဖို့လုပ်ခဲ့ကြသည်။ ဟံသာဝတီပတ်ဝန်းကျင်မှာရှိရသော လူအပေါင်း
ကို တစ်အိမ်တစ်ယောက်တောင်းခံပြီး လက်ဆင့်ကမ်းသယ်ပို့ဖို့
လုပ်ကြရာခြပုန်းပုံရှုကဲ့သို့ပင်ရှိကြောင်း

“... ဟံသာဝတီဝန်းကျင်တွင်ရှိသော သူအပေါင်းတို့ကို
တစ်အိမ်တစ်ယောက် တောင်းခံတော်မူ၍ သဲ့ရာ၏
၉၂ (ကိုးရာနှစ်ဆယ့်ရှစ်) ခု တန်ဆောင်မုန်းလဆန်း
ရက်၊ ကြာသပတေးနေ့မြို့ရွှေ့က တောင်ကိုတူးစေ၍
အနောက်ချိုင်းဝှမ်းရာသို့ချည်းဖို့ရသည်။ မိုလ်ပါများသော
ကြောင့် ခြပုန်းပိုးရှုကဲ့သို့ချည်းဖြစ်ပေ၏” ဟူ၍ ရာ၈
ဝင်မှတ်တမ်းများတွင် တွေ့ရသည်။

မြို့တော်ကိုတည်ရှု၍ မြို့တော်နှင့်အတူ ရွှေမော်စောမဟာရုံ၊ ဝိဇ္ဇာကတ်တိုက် ဤသုံးဌာနကို တစ်ပြိုင်တည်းတည်တော် မူခြင်းဖြစ်သည်။ မြို့တော်ကိုတည်ရှု၍ မြေအထဲသို့ အမြှတ်ငါးတောင်ဆင်းသည်။ မြေပေါ်၍ ဆင်ခြေပုံ ငါးတောင်တင်သည်။ ဆင်ခြေပုံအထက်၌ မြို့သားသံငါးတောင်၊ သူယောင်လေးတောင် ဤသို့စိရင်တည်လုပ်ခဲ့သည်။

မြို့တော်ကို သလ္ာရာ၏ ၉၂၈ ခု နှစ်တော်လဆန်း ၅ ရက်နေ့တွင် ၁၅၅ တည်လုပ်ခဲ့ပြီး တံခါးတိုင်များကိုမူ နှစ်တော်လပြည့်ကျော် ၃ ရက်နေ့တွင် စိုက်ထဲခဲ့သည်။ ကျံးကိုမူ တပေါင်းလဆန်း ၅ ရက်နေ့တွင် စတင်တူးဖောက်ခဲ့သည်။

ကျံးအကျယ်မှာ တာ ၂၀ (၂၁၀ ပေ)

ကျံးအနက်မှာ ၁၅ တောင် (၂၂၂ ပေ)

မြို့ရုံးထဲ ၂ တာ (၂၃၂ ပေ)

မြို့ရုံးအမြင့် ၁၅ တောင် (၂၂၂ ပေ) ဖြစ်သည်။

မြို့ရုံးသည် အုတ်မြို့ရုံးလည်းမဟုတ်၊ မြေမြို့ရုံးလည်းမမည်၊ အုတ်ရုံးထူးညာပြုမြေသားမြို့ရုံး ဖြစ်သည်။

အဝင်တံခါးပေါက်ကြီးအကျယ်မှာ ၅၂ တာ (၅၈ ပေရှိပြီး) လမ်းငယ်များမှာ ၂၅ တာ (၂၆ ပေ)ရှိသည်။

တံခါး ၂၀ ကို ပြာသုဒ္ဓချည်းဆောက်၍ ရွှေအပြည့်ထည့် စေကြောင်း၊ ရင်တား ၂ ထပ်၊ တံခါးရွက်ကိုလည်း ရွှေအပြည့်ချကြောင်း မှန်နှင့်ရာအဝင်ကြီးတွင် သံ့သည်။

တံခါးကြီး ၂၀ ရှိရှု၍ ညောင်ရွှေတံခါးနှင့် တောင်၏တံခါးကိုဆက်ထားသော အရှေ့အနောက်လမ်းမကြီးနှင့် မူတ္တာမတံခါးနှင့်

မိုးညုင်းတံခါးကို ဆက်ထားသော တောင်မြောက်လမ်းမကြီးတို့မှာ အမိုကလမ်းမကြီးများဖြစ်သည်။ ယင်းလမ်းမကြီးများအပြင် အခြားလမ်းရှုစ်ခုလည်းရှိရာ စုစုပေါင်းမြို့တော်လမ်းမကြီး ဆယ်ခုရှုံးသည်။ (ယခုတိုင်အောင် အချို့လမ်း၊ တံခါးများသည် ထင်သာမြှင့်သာ ရှိနေသေးသည်။)

စာဆိုတော်ကြီး ရာဇာဟု၏ မင်းရဲကျော်စွာ စုနှစ်ချင်းတွင်- “အထူးအထူး၊ မော်ဂွန်းဦး၏၊ သွယ်ဖြူဆိုင်း၊ ပျော်ဘွယ်နှင့်ဦးတို့၊ ရုတိုင်လူလို့၊ သူရဲခိုနှင့်၊ ထားသို့သိပ်သည်းပေါင်းမည်းရင်လျောက်၊ ခို့နှင့်ဆောက်လျက်၊ ဖြီးမောက်ရှာသာ၊ လေးမျက်နှာလုံး၊ ရေးရေးကုံးသို့ ပေါင်းရုံးနှစ်ဆယ်၊ တံခါးငယ်တုံး၊ ရွှေကြော်ထွန်းမြှေး၊ မှန်ကင်းဖူးနှင့်၊ ရွှေခြားကြော်ပြန်၊ ပိုမာန်ရွှေရေး၊ လွှဲပ်ရောင်ပြေးမျှ၊ ထောင့်ကွွဲးချင်းထား၊ ဆတ်သွားရှိုင်းစိုင်း၊ ပြိုင်းရရှိုင်းတည့်းဆိုင်း ဝေးကျင်း၊ တုရှင်ကမောင်၊ ဆောင်းဆောင်းသွယ်ဖြူး၊ ငှက်ပျော်းထည့်၊ သောက်ရှုံးသဏ္ဌာန်၊ တသွ်နှီးဝေး၊ ရွှေရောင်ပြေးလျက်၊ ပြောင်းလေးရုံကာ၊ လက်ရုံးမှာတုံး၊ ရှာသာနိမ့်မြင်းသံ့ဆင့်ရေးရေး၊ သူရဲပြေးနှင့်၊ ရန်တေားပျောက်ဖူး၊ ရွှေမြို့လုံး၏ ပတ်ကုံးရောင်မောင်း၊ ရွှေတန်ဆောင်းတို့၊ ခဲလောင်းဖြင့်ကုံးရုံကာ၊ ရွှေးစဉ်လာမှု၊ ကမ္မာကျင့်ထံ့၊ ပြုလုပ်လုံးနှင့် ရှင့်ဘုန်းကြီးထဲ့၊ တည်တော်မှုသည်းပိုလုပ်လူထည့်ရန်တေား၊ ပယ်သင်းနွေး၊ ဧလည်းယင်ယင်း” ဟူ၍ ရွှေရောင်တဝေးဝေး၊ သူရဲဆိုရှုံးတားနှင့် တံခါး၊ ပြာသုဒ္ဓတို့၏ စုလွှဲစွဲးဆွန်အပြောက် အမွှမ်းတို့ဖြင့် ဟံသာဝတီမြို့တော်ကြီး ထွန်းလင်းကျက်သရေရှိနေပုံကို ရေးဖွဲ့ထားသည်။

မောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်ဗီးမြို့)

ဟံသာဝတီမြို့တော်၌ တံခါး ၂၀ ရှိရာ တံခါးတစ်ခုတိုင်း
၁။ တံခါးစောင့် ဆယ်အိမ်ထောင်များနှင့်တကွ
၂။ လယ်ယာဥယျာဉ်နှင့်တကွ
၃။ လေးကိုင်းလေးနှင့်လူငါးကျိုပ်
၄။ မီးပေါက်ကိုင်မီးပေါက်နှင့်တကွ လူငါးကျိုပ်စီ
၅။ လွှားကိုင်နှင့်တကွ လူတစ်ရာစီ
၆။ မြင်းသည်မြင်းနှင့်တကွ နှစ်ဆယ်စီ
၇။ ဆင်နှင့်တကွ ဆင်စီးဆင်သည် နှစ်ရာစီ
၈။ နာရီစောင့်တီးမည့်သူ စသည်တို့ကို စီစဉ်ထားရှိသည်။

မြို့တော်မြို့ရီး မျက်နှာတစ်မျက်နှာစီတွင်လည်း များကြီး
မတ်ကြီးတစ်ယောက်တစ်ယောက်စီချဉ်း ဦးစီးပေါင်းဆောင်ပြုလျက်
၁။ စည်သည် ၂ ကျိုပ်စီ
၂။ မောင်းသည် မောင်းနှင့်တကွ တစ်ကျိုပ်
၃။ မြင်းသည် မြင်းနှင့်တကွ တစ်ရာစီ
၄။ ပန်းရုံသမားငါးကျိုပ်စီ
၅။ ပြောယ်ပြေကြီးတို့တိုင် ပဟိုရိနာရီတီးမည့်သူ တစ်ပြ
တစ်ယောက်စီသည် ပေါင်းငါးကျိုပ်စီ
၆။ မြို့တွင်ရွှေနှစ်းတော်သို့တိုင် တစ်ဆယ့်နှစ်နှစ်ဆက်
ပဟိုရိတီးမည့်သူ
၇။ တစ်မျက်နှာ တစ်မျက်နှာတွင် ထောင်သင်းတစ်ထောင်စီ
အများတစ်ကျိုပ်စီ
၈။ ထောင်မားများကြီးမတ်ကြီး တစ်ယောက်စီ စစ်ချို့တစ်
ယောက်စီ ဤသို့လည်း စီရင်ချထားတော်မှုခဲ့သည်။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစီ ရွေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရီးဝန်ပုံ

မြို့တော်၏ထောင့်လေးထောင့်၌လည်း စေတီလေးဆူတည်
ခဲ့သည်။ ထိုဘုရားစေတီလေးဆူတွင် သိဟိုင်မင်းတို့မှ ဆက်သော
ရဟန္တာများ၏ ဓာတ်တော်များကို စားတော်ကွမ်းခွက်နှင့်တကွ
အပြည့်ထည့်၍ ဌာပနာသွင်းတော်မှုသည်။ ထိုစေတီတော်လေးဆူကို
“မြင်တင်” “မြင်မီ” “မြင်ဗာဟု” “မြင်သိတင်” ဟု အမည်ပေး
သမှတ်တော်မှုခဲ့သည်။ (အဆိပါမြို့ထောင့်စေတီ လေးဆူစလုံးသည်
ယခုအခါ မှန်စိမ်းပေါင်းပုံကုန်းမြိမ့်သာ ကျိုန်သည်ကကျိုန်၊ စေတီ
အသစ်တည်လုပ်ပြီးသည်ကပြီးလျက် ရှိနေပေသည်။)

ဟံသာဝတီမြို့တော်ကြီး တည်ပြီးနောက်သုံးနှစ်အကြာ
မြန်မာသူတော်များ ဇန်နဝါရီလ (အေဒီ-၁၇၆၉)တွင် အိတုလီနိုင်ငံ
ပင်းနစ်မြို့သား ဆီအဖရက်ဒဇီသီသည် ဟံသာဝတီမြို့တော်ကို
ရောက်လာခဲ့သူးသည်။ ဟံသာဝတီမြို့တော်၌ သူလေ့လာတွေ့ရှိ
မှတ်သားမိသမျှကို သူ၏မှတ်တမ်းတစ်ခု၏ အောက်ပါအတိုင်း ဖော်
ပြရေးသားထားသည်။

“မြို့တော်သစ်တွင် ဘုရင်၏ရွှေနှစ်းတော်နှင့်သူနှင့်တကွ
မင်းညီမင်းသား မိဖုရားတို့ နေထိုင်သောအဆောင်များ
အိမ်တော်များရှိသည်။ မြို့တော်သစ်က မြို့ကြီးဖြစ်သည်။
ကျယ်ပြန်ပြီး မြေသားညီညာသည်။ စတုရန်းပုံဖြစ်ပြီး မြို့ရီး
တံတိုင်းများ လေးဖက်လေးတန်ကာရုံထားသည်။ ကျူးပတ်
လည်ဝိုင်းရံလျက်ရှိရာ ကျူးအတွင်း၌ မိကျောင်းများစွာ
မွေးထားသည်။ ဆွဲတံခါးများ မရှိပါ။ သို့သော် တံတိုင်း
တစ်ဖက်တွင် ဝင်ပေါက်တံခါးကြီး ငါးခုကျိုစီရှိရာ စုစုပေါင်း
ဝင်ပေါက်တံခါးကြီး နှစ်ဆယ်ရှိသည်။ မြို့စောင့်တပ်သား

များ စောင့်နေရန် သူရဲ့ခိုများစွာရှိသည်။ ကျွန်းသစ်များနှင့် ဆောက်ပြီး ရွှေချထားသည်။ ဟံသာဝတီမြို့တွင်းရှိ လမ်းများကား ကျွန်းပို့တွေ့ဖူးသောလမ်းများအနက် အကောင်းဆုံးဖြစ်သည်။ ညီညာသေသပ်ပြီး ဖြောင့်တန်းနေရာ မြို့ဝင်ပေါက်တံခါးကြီးတစ်ခုမှတစ်ခုသို့ တည့်တည့်ဖြောင့်တန်းစွာ မျှော်ဗြို့ဖြေးနေသည်။ ဝင်ပေါက်တံခါးတစ်ခုတွင် ရပ်ကြည့်ပါက မျက်နှာချင်းဆိုင်တွင်ရှိသော ဝင်ပေါက်တံခါးကို ကောင်းစွာမြင်တွေ့ရသည်။ လမ်းကြီးများသည် ကား လူဆယ်ယောက်မှ ဆယ့်နှစ်ယောက်တန်းစို့၍ ကောင်းစွာ လျောာက်သွားနိုင်အောင် ကျယ်လှသည့် အညွှေ့ဆုံးလမ်းများ သည်ပင် ကျယ်ပြန်ပြီးသာယာသည်။ လမ်းများ၏ဘေးတစ်ဖက်တစ်ချက်တွင်လည်းကောင်း၊ နေအိမ်များ၏အဝင်ရွှေများတွင်လည်းကောင်း၊ အုန်းပင်တန်းပင်များ ညီညာသေသပ်စွာ စိုက်ပျိုးထားရာ အရိပ်အာဝါသကောင်းစွာရသည်။ နေအိမ်များကို ကျွန်းသစ်နှင့်ဆောက်ပြီး ခွက်ပုံစံရှိသော စွဲသုတေသနတွင်များနှင့် မိုးသည်” ဟူ၍ ဖြစ်သည်။ မြို့တော်နှင့်နှုန်းတော်အနေအထားကိုလည်း-

“မင်းတရားကြီးစံမြန်းသော ရွှေနှုန်းတော်ကား ရွှေမြို့တော်၏အလယ်ပုံးတွင် ရှိသည်။ ရွှေမြို့တော်ကား တံတိုင်းရှိုင်းရုံထားသော ရဲတိုက်ကြီးနှင့်တူသည်၊ ရေအပြည့်သွင်းထားသော ကံ့ဗျားကုပိုင်းရဲ့နေသည်။ နှုန်းတော်ကြီး၌ အဆောင်ပေါင်းများစွာ ရှိသည်။ ကျွန်းသစ်ဖြင့်ထုတွင်းဆောက်ထားပြီး ရွှေအတိချထားသည်။ ကျက်သရေရှိလှ

သော ပြာသုဒ်များက အဆောင်များအပေါ် မိုးနေသည်။ တန်ဖိုးများစွာကုန်ကျသော အဆောင်များဖြစ်သည်။ ရွှေပြားများနှင့် မူမ်းမံထားသည်။ ဘုရင့်နှုန်းတော် ပီသပါပေသည်” ဟူ၍ ရေးသားမှတ်တမ်းတင်ခဲ့သည်။

ဘုန်း၊ လက်ရုံးကြီးမားသော မင်းတရားကြီးဖြစ်သည်နှင့် အညီ လက်အောက်ခံနိုင်ငံငွေများ များပြားသလောက် ဟံသာဝတီမြို့တော်သစ် တည်ရေးမှုလည်း အဘက်ဘက်က ဂိုင်းကူလုပ်ဆောင်ပေးကြသဖြင့် ဟံသာဝတီ၏မြို့ရှိုးတာသည် မြင့်လည်းမြင့် ထူလည်းကောင်းကာ ကောင်းမွန်ခိုင်ခဲ့လှသည်။ မြို့တံခါးပြုခိုးတန်ဖိုးတော်သာယာသွားတို့မှာ ဘေးကင်းရန် ကွာ လုပြုအေးချမ်းစွာ နေထိုင်ခဲ့ကြရဟန်ရှိသည်။

ပြည့်နှင်းကြီး၏ ဟံသာဝတီမြို့ဘွဲ့၌-

“ရာဇ္ဈာနီ၊ ပြည့်ကြီးပါ၍၊ တုသံသာမှ၊ ဘုံလျင်ကျသို့၊ လမ်းမဆက်သွယ် လမ်းငယ်ရုံပိုက်၊ မြောင်သွယ်ပိုက်လျက်၊ တလိုက်အုန်းထန်း၊ ပန်းမာန်စုံအင်” ဟူ၍ လမ်းမလမ်းငယ် အသွယ်သွယ်နှင့် အုန်းပင်၊ ထန်းပင်၊ ပန်းမန်သစ်ပင်များလှပစွာရှိနေပုံကို ရေးဖွံ့ထားပြီး-

“ငြာနခန်းဝါ၊ ရှုစ်မျက်နှာလည်း၊ ချိန်ခါသီးမှုည့်၊ ပင်တိုင်းပြည့်မျှ၊ ရှေ့ကြည့်မဆုံး၊ ဆင်ကျူးသာလွန်၊ နန္ဒဝိန်က၊ သတ္တာမနှင့် စာများနှင့်ချိန်၊ တာဝတီဗုံးမှာ နန္ဒဝိသို့ ကြိုင်စွာပုံးလျောင်း၊ နှုန်းကောင်းပန်းမာန်” ဟူ၍ ရာသံအလိုက်ဖူးပွင့်သီးမှုည့်သည့် သစ်သီးဝလ် ပန်းမျိုးစံ စိုက်ပျိုးထားသည်။ နန္ဒဝိညျော်

ကြီးရိုကြောင်း ဆင်ရိုင်းတွေဟို ကျော်ဖမ်းသည် ဆင်ကျိုးကြီးလည်း ရှိခြောင်း ရေးဖွဲ့ထားသည်။ ထို့ပြင်

“ကာလသဘင်း လတိုင်းပင်တည့် မမြင်စယူ၊ အုံကာမူးများ တန်ခူးကဆုန် နယ်နှစ်ယ်တာ၊ နံကာပန်းလူ ရတ္ထသစ်ဆင်း တော်သလင်းဟု သိတင်းကျတ်ခါ လွှတ်တော်မှာ၌ ပဲ တော်ကြိုက်လျက် ရောင်မြှိုက်ပြကာ၊ ကြိုးကာနှင့် မဟာ ဝိဇ္ဇာ ပြုမြေကော်ရော်၊ နတ်တော်ကျတ်ကို၊ ပြာသိုလကျော်၊ နှယ်ပန်းပေါ်က၊ မော်ကစဣး၊ ရတ္ထသဘင်း၊ ရထားလျင်နှင့် ဆင်မြင်းခင်းမြဲ၊ တပို့တွဲဝယ်၊ လျည်းပွဲမတော်၊ တပေါင်း သော်ကား၊ ဆံတော်ဒရန်၊ တတ်ကြတံ့၏။ သည်ပုံများဖြင့် သဘင်နှစ်ခြောင်း၊ လျေပေါင်းလျည်းက၊ တုမဆင်ယင်၊ မမြင်စယူ၊ တင့်လွှန်ကျမှာ၊ စုံယူးမကွား၊ သို့သော ခါသည်၊ အသာဟူက၊ နှင့်သမျှ” ဟူ၍ ဟံသာဝတီမြှို့တော်ကြီး၌ လတိုင်းလတိုင်း သက်ဆိုင်ရာ ရာသိပ္ပါတော်များ၊ ကျင်းပပြောင်းနှင့် တပို့တွဲလတွင် ဟံသာဝတီအနီး၊ ကျိုက်မတ်တော်ဘုရား(မကော ဘုရား ခေါ် ယခု ကဝမြှို့နယ် ဖလေးဘုရား)သို့ လျည်းတန်းကြီး များဖြင့် ဘုရားပွဲသွားရောက်ကြပုံ၊ တပေါင်းလတွင် ဒဂုံး(ရန်ကုန်) ရှိ ရွှေတိဂုံးဆံတော်ရှင် ဘုရားပွဲသို့ လျေများ၊ လျည်းများဖြင့် ဝတ် ကောင်းစားလျများ ဝတ်ဆင်၍ သွားကြခြောင်း ရေးဖွဲ့ထားသည်ကို ထောက်ပြီး ထို့ခေါ် ထိုကာလ ဟံသာဝတီမြှို့ရှိုးမြှို့တာ၊ ဘုရာ့နှင့် နှုန်းတန်းတန်ခိုးအိုနှုန်းအဝါကြီးမြင့်မှု မြှို့သို့သွားတို့ ခိုင်ခုံလုံခြုံသော မြှို့ရှိုးမြှို့တာ အကာအကွယ်အောက်တွင် အေးချမ်းပျော်ရွှေတွေ့ နေနိုင်ကြရပုံကို မှန်းဆက်ညွှေမြင်နှင့်ရာသည်။

ပဲခွဲးသားတို့ အားကိုးရာမြှို့ရှိုးမြှို့တာ

သက္ကရာဇ် ၉၂၈ ခုနှစ် ဘုရင့် နောင်မင်းတရားကြီး တည်လုပ်ခဲ့သော ဟံသာဝတီ(ပဲခွဲး)မြှို့တော်သည် ညောင်ရမ်းခေါ် (သို့မဟုတ်) ဒုတိယအင်းဝခေါ်အကုန် ကုန်းဘောင်ခေါ်ဦးအစ အလောင်းဘုရား ဟံသာဝတီ(ပဲခွဲး)ကို တိုက်သိမ်းသည့် သက္ကရာဇ် ၁၁၁၇ ခုနှစ်အထိ ကောင်းမွန်ခိုင်ခုံစွာ ရှိခဲ့သည်။ ထိုကာလက ဟံသာဝတီ(ပဲခွဲး)တွင် စိုးစံသော ပဲခွဲးမင်း(မွန်မင်း)က ခိုင်လုံသော ထိုမြှို့ရှိုးမြှို့တာတို့၏ အားကိုးပြု၍ အင်အားကောင်းလာပြီး အင်းဝ မင်း(မြန်မာမင်း)နှင့် ထိုးပြုင်နှင့်ပြုင်ဖြစ်လာရုံမက အင်းဝမင်း နေပြည်တော်ကိုပါ တက်ရောက်သိမ်းပိုက်နှင့်သည့်အထိ တန်ခိုး သုဇာယက်လာခဲ့ကြသည်။

သည်နောက် မြန်မာတစ်နှင့်ငဲ့လုံးကို လက်အောက်ခံနိုင်ငံ အဖြစ်သိမ်းသွင်းလိုသော ရည်မှန်းချက်ဖြင့် နိုင်ငံအနဲ့ ပြည်ထောင် ချင်းမင်းမင်းကိုတိုကို လိုက်လဲတိုက်ခိုက် သိမ်းသွင်းခဲ့သည်။ ထိုအခါ ပဲခွဲးသား(မွန်)တို့၏ ကျူးကျော်စော်ကားမှုကို ခေါင်းငှုံးမံခိုင်သော “မှုဆိုးပါ” နယ်သား ဉီးအောင်ဖော်(ခေါ်) အလောင်းဘုရားက ထန်းလုံးတပ်အကာအကွယ်ဖြင့် ပဲခွဲးသားတိုကို ခုံခုံသည်။ သည်နောက် အလောင်းဘုရားသည် ဘုန်းလေက်ရုံးကို ဆန်ထူတ်ပြီး ပဲခွဲးသားတို့ သိမ်းပိုက်ထားသော မြှို့ရှာနယ်ပယ်များကို ပြန်လည်သိမ်းပိုက်ပြီး ပဲခွဲးသားတို့ တပ်ခိုင်တပ်ခုံခြုံပြီး အခိုင်အမှာ စွဲရပ်နေသော ဟံသာဝတီ(ပဲခွဲး)ကိုပင် ဆင်လုံးမြှင်းရင်း တပ်အင်အားကြီးမားစွာဖြင့် ဆင်းပြီးတိုက်ခိုက်ခဲ့ကြသည်။

ပဲခွဲးသားတို့က မြှို့ရှို့ကွာ့အပြည့်အစုံ မြှို့တွင်းသွင်းပြီး မြှို့နှုန်းမြှို့တာ အလုံပိတ်ကာ မြှို့တွင်းမှုစွဲ နေကြသည်။ မြှို့နှုန်းမြှို့တာ ခိုင်လုံလှသဖြင့် အလောင်းဘုရားလည်း အကြိမ်ကြိမ်အထပ်ထပ်

လုပ်ကြရသည်။ လွယ်လွယ်နှင့် မသိမ်းပိုက်နိုင်အောင် ဖြစ်သည်။ အလောင်းဘုရား၏ မြန်မာတပ်များက အလုံးအရင်းနှင့် ဝန်းရုံးတိုက်ခိုက်တိုင်း ပဲခူးသားတို့မှာ မြို့ပြင်ထွက်၍ မဟိုက်ခို့။ မြို့ထိုင်တပ်ထိုင်များကိုသာ မြို့စီးပြိုးအမြာက်စိန်ပြောင်း ထပ်ဖြည့်၍ မြို့နှင့်သာခံနေသည်။

အလောင်းဘုရားကလည်း--

မြို့လုံး လက်တော်ကလွှတ်နိုင်မည်” ဟု ကြိမ်းဝါးပြီး ကြည်း
တပ်၊ ရေတပ် အထပ်ထပ်ပိတ်အောင် ပဲခွဲကိုရှုစေသည်။ သည့်နောက်
အရည်တူသူသူရဲတော် ၂၀၀၀ ကို ရွှေးကောက်တော်မှုသည်။ လို့သူရဲ
တော်မှုးကို လက်ပဲလက်ယာ နတ်စု၊ ရွှေးစု၊ ရဲစု၊ ကြီးစု စသည့်
အစုအင်းသွေးသောက်ဖွဲ့သည်။ ပြီးတော့ ရွှေဝတ်လုံး၊ ရွှေခါးစည်း၊
ရွှေထိပ်ကုံး၊ ဝတ်ဆင်စေလျက် ဘေးကိုခါးမှု့ချပ်ကာ သေနတ်ကို
ကိုင်ဖွဲ့စေသည်။

ထိုသူရဲတော်တိုကို ပဲခူးမြို့တပ်ကြီးတွင်းသို့ ပေါက်အောင်
ဝင်၍ တိုက်စေသည်။ ခဲတပ်မှုန်သမျှကလည်း ဆင်မြင်းလက်နက်
ဖြည့်တင်းခင်းကျင့်၍ အသင့်ရှိနေကြရသည်။ သူရဲတော်တို့လည်း
ပဲခူးမြို့ကို ပတ်ပိုက်၍ တည်ထားသည့်ပြင် တပ်ရင်းသို့ရောက်သည်
နှင့် သုံးစွဲ၍ တပ်ကိုလျေကားထောင်ကာ တက်ကြသည်။ တပ်ကြီး
ပဲခူးသားတို့လည်း မြှင့်မာတို့ ဉာဏ်အခါတပ်ပေါ်သို့တက်လာသည်ကို
သိသည်နှင့် တပ်ထိုက ထိုးခုတ်ရှိက်နာက်ကာ ချကြသည်။

သူရဲတော်တို့လည်း ပဲခွဲးသားတို့က တပ်ထိပ်မှ ထိုးခု၏
ရိုက်နှုက်သည်ကို အလေးအစားမရှိ၍ အထိအခိုက်အရှာအနံ၍ တပ်
တွင်းသို့ရောက်အောင်သာ စွဲတိုးတက်ကြသည်။ တပ်ထိပ်သို့
ရောက်သည်နှင့်တစ်ပြိုက်နှင့် တပ်စီးပဲခွဲးသားတို့ကို တွေ့တိုင်းမြင်
တိုင်း လိုက်လုပ်ထိုးခုတ်ပစ်ခတ်ကြသည်။ သူရဲတော်တို့လည်း တပ်
တွင်းသို့ချဉ်း၍ ဝင်မိသည်နှင့် တိုက်စည်တိုက်မောင်းများ ညံည့်
သဲသဲတီးခတ်ကာ တိုက်ခိုက်ကြသည်။ ပဲခွဲးသားတို့ကလည်း လက်မ
ချ ဆီးထိုးခုတ်ပစ်ခတ်ကြသည်။ မြန်မာသူရဲတော်တို့ကလည်း
အသက်ကိုအသက်မမှတ်၊ အလေးအစားမရှိ၍ စစ်သုံးကြောင်းဖြန့်ပြီး
အနဲ့အစပ် ထိုးခုတ်ပစ်ခတ်ကြသည်။ ဒါမ်ရာ၊ ဧရာ၊ တန်ဆောင်း
များကို မီးတိုက်ကြသည်။ ထိုကဲ့သို့ တပ်ကြီးအတွင်းက ဆူဆူညံည့်
ကြွေးကြော် အော်ဟစ်သံများနှင့် အတူ မီးထသည်ကိုမြင်လျှင်
ဆင်သည်လည်း ဆင်နှင့်၊ မြင်းသည်လည်း မြင်းနှင့်၊ ခြေသည်လည်း
လက်နက်ခွဲလျက် စည်မောင်းတီးပြီး အပြင်မှရုတားသော မြန်မာ
တပ်များလည်း တပ်ရင်းသို့ ချဉ်းကပ်လာကြ၏။ ထိုအခါ တပ်ထိပ်
မှာရှိသော ပဲခွဲးသား တို့လည်း တပ်ထိပ်မှဆင်းပြီး ပဲခွဲးမြို့တွင်းသို့
ပြီးဝင်ကြကုန်သည်။

တံခါးများတစ်ဦး၏ ဖြစ်အင်

ပဲခူးပြင်တပ်ကြီးပျက်သည်နှင့် ပဲခူးစစ်သူကြီး တလပန်းက “ယခုသည်မှာ ငါတို့နေချေသော် မိဖသားမယားတို့နှင့် မြန်မာမင်းလက်သွေးရောက်၍ ပျက်စီးခြင်းကြီးစွာ ထွေ့ရ မည်မချုတ်ဖြစ်သည်။ ဤနေရာကခွာ၍ သင့်ရာအရပ်တွင် နေမှ ချမ်းသာနိုင်မည်” ဟု အကြံဖြစ်ပြီး ပဲခူးမင်းကို ပရိယာယ်ဝေဝှစ်သုံးကာ သွားရောက်လျှောက်ထားသည်။

“ယခုမြန်မာမင်း အားကိုးမာန်တက်ကြီး၍ တိုက်သော်လည်း ပြင်တပ်ကြီးကို့သာရနိုင်သည်။ ကျွန်ုတ်မြောက်သည့်အား သည် ဘုန်းတန်ခိုးကြီးသည့် ဓကရာဇ်မင်းတို့ နေရာငွာန လည်းဖြစ်သည်။ မြို့လည်းကြီးလှ ခိုင်လှသည်။ ကူးလည်း ကျယ်လှန်က်လှသည်။ သည်ကဲ့သို့ အရိုးအပေါင်းနှင့်ပြည့်စုံ လျက် ဆင်မြင်းမျိုးရိုက္ခာအခိုင်အပြီး အပြည့်အဝသွင်း၍ ခံသည်ကို နှစ်များစွာပင် လုပ်ကြော်သော်လည်း ကျွန်ုတ်တို့ မြို့ကိုမြန်မာမင်း ရနိုင်မည်မဟုတ်၊ ဝန်းရုံးသာ နေလျှင် လည်း ရှေ့လေးလာ ငါးလတိုင်လျှင် မိုးကျေတော့မည်။ မိုးလအခါရောက်သော် ဟံသာဝတီမြို့ပတ်လည်သည် မြန်မာ တို့ကို မဆိုထားသီး။ ကျွန်ုတ်တို့ တိုင်းသူပြည်သားသော် လည်း လုပ်ဆောင်ရေး၊ စားရေးသောက်ရေး၊ လာရေး သွားရေး အလွန်ခဲယဉ်းသည်။ တစ်အိမ်နှင့်တစ်အိမ်ကို မျှသော်လည်း မကူးမသန်းနိုင်ရှိ၏။ သည်ကဲ့သို့ ခရီးလမ်းပန်းခဲယဉ်းကျော်မြောင်းသည့် အကြောင်းအရာပြက်ပြက် နှင့်ကို မိုးကျေလျှင်အရံဖြတ်၍ မြန်မာမင်း ပြန်ရလိမ့်မည်

မချုတ်။ ယခုလည်း ကျွန်ုတ်မြောက်မြှင့်သော်လည်းကောက် ပြီး အသက်စွာနှင့်၍ မြန်မာမင်းကိုတိုက်မည်”

ဤသို့ စစ်သူကြီးတလပန်းလျှောက်သည်ကို ပဲခူးမင်းလည်း အားရတော်မှုပြီး ခွင့်ပေးလိုက်လေသည်။ ပဲခူးမင်းထံမှ ခွင့်ရသည် နှင့် တလပန်းလည်း သူရဲ့ ၅၀၀၀ ကျော်၊ မြှင့်း ၅၀၀ ကျော်၊ ဆင် ၂၀ ကျော် ရွှေးကောက်ပြီး မိသားဖသားမယားဆွဲမျိုးများကို ဆင်ထက်မြှင့်းထက်တင်၏။ ပြီးလျှင် ပဲခူးအရွှေ့မျက်နှာရှိ “အင်းဝ” တံခါးမှတ်က်မည်ဟုသွား၏။ တံခါးများက တံခါးကိုမဖွေ့ဗုံး။ အကြောင်းအရာကို သီးကြော်မေးမြန်မာမြို့ရှိုး၏။ ထိုအခါ တလပန်းက “မေးရာသလော” ဟုဆိုကာ တံခါးများကို သတ်ပြီးထွက်သွားသည်။

မြို့သမီးမြို့စီးတိုက်ပဲ

ပဲခူးမြို့ပြင်တွင် ပတ်ပိုက်ကာတည်ထားသည့်ပြင် တပ်ပျက် သည်နှင့် မြို့ပတ်လည်ဝန်းကျင်ရှိ ရဟန်းပုံဏှား၊ သူငွေးသူကြွယ်၊ ပြည်သူပြည်သားတို့လည်း မိုးခိုးရန်းမရှိတော့သဖြင့် ပဲခူးမြို့တွင်းသို့ ချဉ်းသာစုံ၍ ဝင်နေကြရသည်။ ပဲခူးမြို့ပတ်လည်၍ ကြည်းကြောင်း၊ ရေကြောင်းအထပ်ထပ် မြို့ကိုချဉ်း၍ မြန်မာတပ်များဝန်းရုံထား သောကြောင့် မြို့တွင်းသားတို့ ဟင်းခူးထင်းခွေမျှ မြို့ပြင်သို့မထွက် ပံ့ကြသည်နှင့် မြို့တွင်းသားတို့ အလွန်ကျော်းမြောင်း ကြပ်တည်းကုန်ကြသည်။ မြို့ကိုဝန်းရုံထားသော မြန်မာတပ်များကလည်း အမြောက်စိန်ပြောင်းတိဖြင့် နေစဉ်ရောက်ဆက် ပစ်ခတ်လျက်ရှိ၏။ ထိုကြောင့် မြို့တွင်းသားတို့မှာ ဆောက်တည်၍ မရနိုင်အောင် အထိတ်ထိတ်အလန့်လန့် ပင်ပန်းဆင်းရဲနေကြရသည်။

ထိုကဲ့သို့ မြို့တွင်းသားတို့ အလွန်ရှားပါး ပင်ပန်းတော်မှတ်ကျဉ်းမောင်းနေကြသော်လည်း ပဲခူးမင်း၏ညီး ဗညားတလာ သမဂ္ဂ စောဖြတ်တိုက အညုံမခဲ့ ကြီးကြီးကြပ်ကြပ် နာနာကျင်ကျင် ကွပ်ညုပ် ပြီး သူရဲတိုကဲ့ မြို့ထိပ်သို့အပြည့်တင်သည်။ ပြီးလျှင် မြန်မာတပ်များ ရှိရာသို့ အေမြောက်ကြီးများနှင့် နေ့ညဉ်မပြတ်တရစ်ပဲ ပစ်ခတ် တိုက်ခိုက်ကြသည်။

အလောင်းဘုရားလည်း “မကြာမိ မိုးကျတော့မည်။ ဖြေးနေး နေရှု မဖြစ်တော့” ဟူသဘောပိုက်ပြီး “ဆင်စီးသူရဲလည်းဆင်နှင့်၊ မြင်းစီးသူရဲလည်းမြင်းနှင့် ခြေသည်သူရဲလည်း လက်နက်ကိရိယာ တူရွင်းလျေကားနှင့်၊ ရှိစေပြီး ဘီလူးသဘာက်ကဲ့သို့သော သူရဲတော် တို့ မြို့ထိပ်သို့ရောက်ရှု တိုက်စည်တိုက်မောင်းသံကြားသည်နှင့် ရုတပ်တော်များက ဆင်မြင်းလက်နက်တူရွင်းလျေကားနှင့် မြို့ရင်း သို့ ချဉ်းကပ်ကြရမည်။ ပြီးတော့ မြို့တွင်းသို့ရောက်အောင် တက် ကြဝင်ကြရမည်” ဟု ပြင်းပြင်းထန်ထန် အမိန့်ခုမှတ်ကာ မြို့ကို စီးစေသည်။

သူရဲတော်တို့လည်း မြို့ရင်းကျံးထိပ်သို့ရောက်သည့်အခါ အုပ်စု လေးစွဲပြီး ကျံးကိုကူးကြသည်။ ညဉ်ဘက်လမပေါ်မီ မြို့ကို လျေကားထောင်ရှု တက်ကြသည်။ မြို့ထိပ်သို့ တက်လာသမျှသော မြန်မာတို့ကဲ့ မြို့စီးပဲခူးသားတို့က ဆီးခံထိုးနှုက်ရှိက်နှုက်ကြသည်။ သူရဲတော်တို့ကလည်း အကြောက်အချို့မရှိ မတွန်မဆုတ်ဘဲ မြို့ထိပ် သို့ရောက်အောင် အတင်းတိုးတက်ကြသည်။ မြို့ထိပ်သို့ရောက် သည်နှင့် မြို့ထိပ်သူရဲပြေးအတိုင်း မြို့စီးပဲခူးသားတို့ကို လိုက်လံ တိုးခုတ်ကြသည်။ မြို့စီးပဲခူးသားတို့လည်း မြို့တွင်းသို့ချဉ်း ဆင်း

ပြေးကြရသည်။ သူရဲတော် စစ်လေးကြောင်းစလုံး မြို့ထိပ်သို့ တစ်ပြိုင်နှက် တက်မိသည်နှင့် စစ်စည်စစ်မောင်းတီးပြီး စစ်လေး ကြောင်းဖြန့်ကာ မြို့တွင်းမှာ လိုက်လံတိုက်ခိုက်ကြသည်။ အိမ်ရာ ရော်တန်ဆောင်းများကိုလည်း မီးတင်ရှု့ကြသည်။

ထိုကဲ့သို့ မြို့တွင်းက အုတ်အုတ်ကျက်ကျက် ဟစ်အော် ကြွေးကြော် ပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်သံတို့နှင့်အတူ မီးတောက်တွေတက် လာသည်ကို မြင်သည့်အခါ မြို့အပြင်မှာရုံနေသော မြန်မာတပ် များလည်း မြို့ရင်းသို့တစ်ဟု့နှင့်ထို့ပြီး၍ ချဉ်းကပ်ပြီး မြို့ကို လျေကားထောင်ရှု တက်ကြသည်။ တံခါးရက်ဖောက်တို့ကိုလည်း ဆင်နှင့် တိုးဝေတိုက်ဖောက်သူ တိုက်ဖောက်ကြသည်။ မြို့တွင်းသို့ ဝင်မြို့ပြီးဖြစ်သည့် သူရဲတော်တိုဖွ့့နှင့်သည့်တံခါးများက ဆင်ပါ မြင်းပါ ဝင်သူဝင်ကြသည်။

ပဲခူးမင်းသမဂ္ဂစောဖြက် ဗညားကျက်သည်းနှင့် လူ ၄၀၀၀ လောက်နှင့် အနောက်တောင်မြို့တွင်းက ကြံ့ကြံ့ခံတိုက်နေသည်။ မြို့ပြင်မှ ပိုင်းရုတားသော ရုတပ်သားရုံမက်တော်တို့လည်း မြို့တွင်း သို့ဝိုင်မိသည်နှင့် တစ်မြို့လုံးကို လိုက်လံဖမ်းဆီးထိုးခုတ်ကြသည်။ ထိုကြောင့် ပဲခူးတစ်မြို့လုံးသည် အူအူသောင်းသောင်း၊ ကျိုက်ကျိုက် ပွာက်ပွာက်ဆူဝေတုန်လှုပ်ပြီး နေရာမရနိုင် ဖြစ်ကုန်ကြသည်။ ထိုအခါ မြို့အနောက်တောင်ထောင့်မှ လူအင်အား ၄၀၀၀ နှင့် ကြံ့ကြံ့ခံ ရပ်နေသည့် ပဲခူးမင်းသမဂ္ဂ စောပြတပ်လည်း မခံမရပ်နိုင်ဖြစ်ပြီး မြို့တံခါးမှ အထွေးထွေးထွေးပြေးကြသည်။

ပဲခူးမင်းလည်း နှုန်းတော်တွင်းမှာ မရပ်တည်နိုင်အောင် ကြောက်ရှုံးခြင်းပြင်းစွာ ဖြစ်သဖြင့် မြင်းစီးရှု့ မြို့မြောက်တံခါးက

ထွက်မည်ဟုသွားသည်။ မြန်မာတပ်တို့ အထွေးထွေးထိုးခုတ်ပစ်ခတ်သတ်ဖြတ်နေသည်နှင့် ပဲခူးမင်းလည်းတံခါးအနီးသို့မရောက်မသွားနိုင်အောင် ဖြစ်သည်။ ထိုကြောင့် နန်းတော်တွင်းသို့ ပြန်မြပ်နှစ်နေရသည်။ မြန်မာတပ်သူရဲတော်များက နန်းမြို့တံခါးလေးမျက်နှာကို ဝိတ်ပြီး နန်းမြို့ကိုရုတ္တားကြသည်။

မြို့တွင်းပဲခူးသားတို့လည်း ဆင်ပါမြင်းပါတိုးပေါ်၍ ထွက်ပြီးကြသည်။ တစ်ယောက်ကိုတစ်ယောက် နင်းမို၍ သေကုန်ကြသည်ပင် များလှ၏။ သူသေအလောင်းတို့ တံခါးဝတိုင်းမှာရှိသောကြောင့် ဆင်မြင်းလူသူတို့ ကော်နင်း၍ မထွက်နိုင်အောင် ရှိသည်ဟုပင်ဆိုသည်။

ပဲခူးမြို့ကို ရပြီဆိုသည့်အခါ အလောင်းဘုရားလည်း လက်ဝတ်၊ လက်ယာတပ်၊ ရွှေးတပ်၊ နောက်တပ် ဆင်လုံးမြင်းရင်းစီရင် ခင်းကျင်းပြီး ရတနာရဲကတော်တင်သော ဆင်တော်လေးကျွန်း ရန်အောင်ထက်၊ သိကြားမင်း၏ ကျက်သရေတော်မြို့၍ တင့်တယ်စွာစံပယ်တော်မူပြီး ဇော်ဝတီအောင်တပ်တံခါးက ထွက်ကာ ဟံသာဝတီ(ပဲခူး) တောင်ဘက်မျက်နှာ “မိုးညှင်းတံခါး” က ဝင်တော်မူသည်။ ပြီးတော့ လက်ယာရစ်လှည့်ကာ ဟံသာဝတီမြို့နှင့်ကို သိမ်းတော်မူသည်။

ဆင်မြင်းအဂုံးအရင်းတပ်အင်အား ကြိုးမှာပါသည်ဆိုသော အလောင်းဘုရားပင်လျှင် ခက်ခဲစွာ တိုက်ခိုက်သိမ်းပိုက်ယူရလောက်အောင် ဟံသာဝတီ(ပဲခူး)၏ မြို့နှီးမြို့တာ ခိုင်လုံးကိုသိသာစေလို၍ တစ်ကြောင်း၊ ထို့ခေတ်ထိုကာလ မြို့ပြလုံးခြံရေးအတွက် မြို့ရီးမြို့တာများ မည်မျှအရေးပါသည်ကို ထင်သာမြင်သာစေလို၍

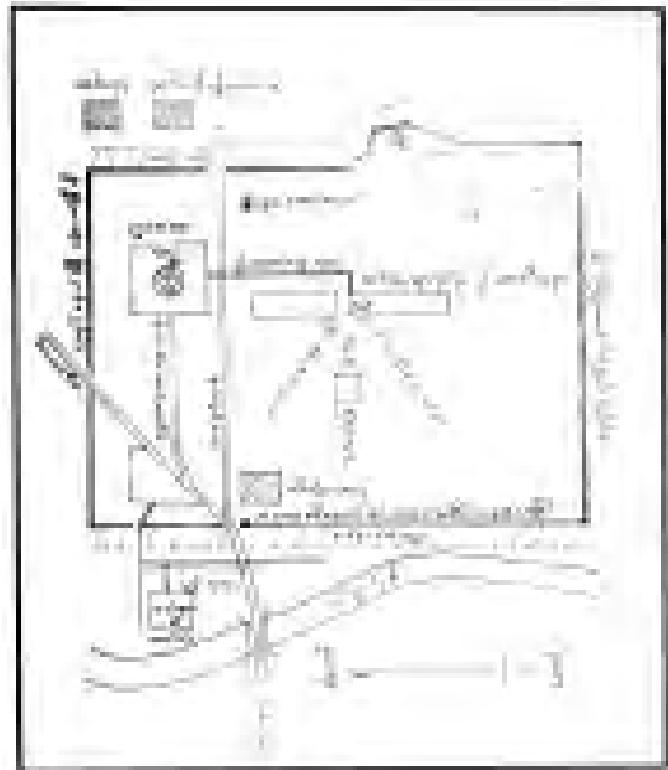
တစ်ကြောင်း “အလောင်းဘုရားအရေးတော်ပုံကျမ်း”မှ ဤဟံသာဝတီမြို့သိမ်းတိုက်ပွဲအကြောင်းကို ထုတ်နှစ်တင်ပြလိုက်ရခြင်းဖြစ်ပါသည်။

ထိုစဉ်ကာလက ထုထည်အခိုင်အခုံရှိခဲ့သော ဟံသာဝတီ(ပဲခူး)မြို့တော်၏ မြို့ရီးကြီးသည် နှစ်ကာလကြာမြင့်သည့်အလောက်ပျက်စီးပွဲနီးတီးမှုလည်း များလျက်ရှိနေပြီ ဖြစ်သည်။ မြို့ရီးအချို့နေရာတွင် အနိမ့်ဆုံး ၆ ပေခန့် အမြင့်နှင့်အချို့နေရာတွင် ၁၂ ပေခန့်အမြင့်ရှိနေသော မြို့ရီးကုန်းတန်းကြီးသည်လည်းကောင်း၊ မြို့ရီးအပြင်ပတ်လည်မှ ကျံးရာကြီးများသည်လည်းကောင်း မြို့လေးမျက်နှာတွင် ထင်ရှားစွာရှိနေပါသေးသည်။ အနောက်မျက်နှာရှိ ကျံးတစ်စိတ်တစ်ပိုင်းမှာမူ ရေအပြည့်နှင့်တွေ့နိုင်သည်။ ဤဟံသာဝတီ(ပဲခူး)၏ အုတ်ညုပ်မြေသားထုမြို့ရီးတွင် အသုံးပြုသောအုတ် များမှာ အလျား ၁၅ လက်မ၊ အနံ ၂၀ ၅ လက်မ၊ ထု ၃ လက်မ ရှိသော အုတ်များပါဝင်အသုံးချထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ ကိုဝင်းမောင်(တမ္မဝတီ)၏ ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး၏ ပဲခူးနန်းတော်ပုံစံများ၊ ၂၁-၈-၉၃ ရက်နေ့ထုတဲ့ မြန်မာ့အလင်းသတင်းစာ
- ၂။ မှန်နန်းမဟာရာဇ်ဝင်တော်ကြီး၊ ဒုတိယတဲ့
- ၃။ ဦးကုလားမဟာရာဇ်ဝင်တော်ကြီး၊ တတိယတဲ့
- ၄။ မြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်း၊ ဒုတိယတဲ့

- ၅။ မောင်စေတနာ၏ ဥသာရောအမတ်ကြီး၏ ဟံသာဝတီဆင်ဖြူ။
များရှင်အရေးတော်ပုံကျမ်း၊ ၁၉၉၈ ခု၊ ဧလိုင်လထုတ်
ယဉ်ကျေးမှုမဂ္ဂဇင်း
- ၆။ ဒေါက်တာခင်မောင်ညွန့်၏ ရာဇွှောနီကမ္မာသောဒီ(၄)
၁၈-၈-၉၃ နေ့တွဲ မြန်မာအလင်းသတင်းစာ
- ၇။ မြန်မာမင်းများအရေးတော်ပုံ၊ အရေးတော်ပုံ(၆)စောင်တွဲ၊
ရာပြည့်စာအုပ်တိုက်၊ ၂၀၀၅
- ၈။ လက်ဝဲနော်ရထာနှင့် တွင်းသင်းတိုက်ဝန်ရေး၊ အလောင်းဘူရား
အရေးတော်ပုံနှစ်စောင်တွဲ၊ ရွှေးဟောင်းသုတေသနနှောနာ
ယဉ်ကျေးမှုမြှောနစိတ်၊ ရန်ကုန်

ဘုရင့်နောင်၏ ဟံသာဝတီမြို့တော်
(ဟံသာဝတီ မော်ကွန်းတင်စာတမ်းများ စာအုပ်ကို မြို့ဗွဲပါသည်။)

ထိုးနှစ်းဆက်ခံသည် မြန်မာသဏ္ဌာန် ၉၀၁ ခုနှစ်တွင် တပင် ရွှေးဟောင်းသည် ဟံသာဝတီ(ပဲခူး)ကို ပြောင်းရွှေးစံတော်မူခဲ့သည်။ တောင်ဌူတွင် ဘုရင့်နောင်၏ခမည်းတော်ဖြစ်သူ မင်းရဲသ်သူက မင်းပြုစိုးစံခဲ့သည်။ မင်းရဲသ်သူ (၉၀၁-၉၁၀)သည် သဏ္ဌာန် ၉၀၁ ခုနှစ်တွင် မင်းအဖြစ်ကိုရဖိုး ၉၁၀ ပြည့်နှစ်၌ အနိစ္စရောက် တော်မူသည်။ မင်းရဲသ်သူ ကွယ်လွန်သော သားတော် မင်းရဲသီဟသူ (ဘုရင့်နောင်၏ညီတော်) ကို တပင်ရွှေးဟောင်းက “မင်းခေါင်”ဟူသော ဘွဲ့နှင့် ကေတုမတီ(တောင်ဌူ) ကို အပ်နှင့်ခဲ့သည်။ ၉၁၂ ခုနှစ် တပင်ရွှေးဟောင်း လုပ်ပြုခံရသည့်အခါ တောင်ဌူ ဘုရင်မင်းခေါင်က နောင်တော်ဖြစ်သူ ဘုရင့်နောင်ကို ခြားနားခဲ့သည်။ ဘုရင့်နောင်က တောင်ဌူကိုတိက်ခိုက်သိမ်းပိုက်ပြီး ညီတော်ကိုလည်း ခွင့်လွှာတ်ကာ ကောင်းမွန်စွာထားသည်။

ထောင့်မှန်စတုဂံပြီးရှိုးရှိသော ရွှေးခေတ်မင်းနေပြည် မြို့တော်ဟောင်းများတွင် ကေတုမတီ(တောင်ဌူ)မြို့ဟောင်းသည် လေးဘက်လေးတန် မြို့ရှိုးဟောင်းများ၊ ကျံးဟောင်းရာများ ယခု တိုင် အထင်အရှား ကျွန်းရှိနေသေးသည့် မြို့ဟောင်းတစ်ခု ဖြစ်သည်။ ထိုကေတုမတီ(တောင်ဌူ) မြို့ဟောင်းသည် ယခု တောင်ဌူ မြို့ရှိုးရာ နေရာပင်ဖြစ်သည်။ ထိုကေတုမတီမြို့ဟောင်းသည် ရန်ကုန် မှ ဆိုပါက မီးရထားလမ်းအားဖြင့် ၁၆၆ မိုင်၊ မော်တော်ကား လမ်းအားဖြင့် ၁၇၅ မိုင်ကွာ စစ်တောင်းမြစ်(ပေါင်းလောင်းမြစ်)၏ တောင်ဘက်ကမ်းတွင်ရှိသည်။ ရန်ကုန်မန္တာလေး မီးရထားလမ်းသည် ဤကေတုမတီ(တောင်ဌူ) မြို့ဟောင်းကိုဖြတ်၍ ဖောက်လုပ်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။

ဤကေတုမတီ(တောင်ဌူ)မြို့ဟောင်းသည် မင်းကြီးညီ တည်ထောင်သည့် တောင်ဌူခေတ် မင်းနေပြည်တော်ပြီး ဖြစ်သည်။ မင်းကြီးညီမရှိတော့သည့်အခါ သားတော်တပင်ရွှေးဟောင်း(၈၉၂-၉၀၀)

ဘုရင့်နောင်သည် ကေတုမတီ(တောင်ဌူ)ထိုးနှစ်းတွင် သဏ္ဌာန် ၉၁၂ မှ ၉၁၃ ထိုးတံတော်မူပြီး ဟံသာဝတီ(ပဲခူး)ကို တိုက်ခိုက်အောင်မြင်သည့်အခါ သဏ္ဌာန် ၉၁၄ ခုနှစ်မှစ၍ ဟံသာဝတီ(ပဲခူး)ကို ပြောင်းရွှေးနှစ်းတံတော်ခဲ့သည်။ ကေတုမတီ ထိုးနှစ်းတို့မူ ညီတော်မင်းခေါင်ကို ပြန်လည်အပ်နှင့်ခဲ့သည်။ သဏ္ဌာန် ၉၁၆ တွင် ဘုရင်မင်းခေါင် ကွယ်လွန်သည်။

ဘုရင်မင်းခေါင်၏အရိုက်အရာကို သားတော်မင်းရဲသီဟသူက ဆက်ခံသည်။ မင်းရဲသီဟသူ နတ်ရွာစံသည့်အခါ သားတော် နတ်သွင်နောင် (၉၁၁-၉၁၂) ထိုးနှစ်းဆက်ခံသည်။ နတ်သွင်နောင်ကို သံလျင်ရောက်မင်းဟူလည်းခေါ်သည်။ သဏ္ဌာန် ၈၂၂ ခုနှစ်မှစ၍ မင်းကြီးညီတည်လုပ်ခဲ့သော ကေတုမတီ(တောင်ဌူ)မင်းနေ

ပြည်တော်ကြီးသည် သဏ္ဌာရာန် ၉၇၄ ခုနှစ်အရောက် ပေါ်တူဂါလူမျိုး ငောင်ကာ၏ တိုက်ခိုက်မီးရှိ၍ ဖျက်ဆီးမှုကြောင့် ပျက်စီးခဲ့ရသည်။ ထိုအခါမှုတွေ၍ ကေတုမတီ(တောင်ငူ)သည် ထိုနှင့်နေပြည်တော် အဖြစ်မှ ရွှေလျော့ခဲ့သည်။

သဏ္ဌာရာန် ၈၂၂ ခုနှစ်(ခရစ်နှစ် ၁၅၁၁) တန်ဆောင်မှုန်း လပြည့် အဂါးနေ့တွင် တည်လုပ်ခဲ့သော ကေတုမတီ(တောင်ငူ)မြို့ရှိုး မှာ မြေပြင်မှ ၁၂ တောင်ရှိပြီး မြေဝင် ၄ တောင်ရှိသည်ဟု ရေး ဟောင်းသမိုင်းမှတ်တမ်းများအရ သိရသည်။ ထိုမြို့ရှိုးအမြင့်သည် ခေတ်ကာလအတိုင်းအတာအားဖြော့ ၁၃ ပေ ၈ လက်မှ မြေဝင် ၇ ပေဖြစ်သည်။ မြို့ရှိုးထိပ်သည် ၂ တောင်(၁၀. ၄ ပေ) အကျယ် ရှိသည်။ မြို့ရှိုးအပြင်ဘက်အမြင့် (မြို့ရပ်)မှာ ၁၆ တောင်(၂၃. ၅ပေ) ရှိသည်။ မြို့ရှိုးတည်ရာတွင် အုတ်ချုပ်ရေပေါင်း ၃၃၇၀၂၂၂၀၀၅၄၂၆၂ သရွာတ်အိုးပေါင်း ၁၀၆၇၀၀၀ အသုံးပြုခဲ့သည်ဟုဆိုသည်။ (မှတ်ချက် သရွာတ်အိုးတစ်လုံး၏အတိုင်းအတာမှာ အလျား တစ်တောင် အနံ တစ်တောင် အနက် တစ်တောင်ဖြစ်ပြီး မြေသရွာတ် ၃. ၃၃ ကုပါပေ ဝင်ဆုံးသည်။)

ပြီးဖျက်ရှုံးကြွင်းကျော်နေသေးသော မြို့ရှိုးဟောင်းများကို လေ့လာသည့်အခါ ကေတုမတီမြို့ရှိုးသည် အုတ်မြို့ရှိုးဖြစ်ဟန်မရှိပေါ့ အတွင်းဘက်၌ မြေကြီးဖို့ပြီး အုတ်နံရှုံးကြွင်းဘက်ညျပ်ကာ ပြုလုပ် ထားခြင်းဖြစ်သည်။ တစ်နည်းအားဖြင့်ဆိုပါက အုတ်ညျပ်မြို့ရှိုး ဖြစ်သည်။ အသုံးပြုသောအုတ်များမှာ အရွယ်အစားကြီးမှားသော အုတ်ချုပ်ကြီးများဖြစ်သည်။ ယောယျအားဖြင့် အလျား ၁၆ လက်မှ အနံ ၆၅၉လက်မှ ထူး၂၅၉လက်မရှိအုတ်ချုပ်များကို အတွေ့ရများသည်။ အုတ်နံရှုံးကြွင်းဘက်ညျပ်ပြီးအတွင်း၌ အုတ်ကျိုးနှင့်မြေကြီးရော် ဖို့

လုပ်ခဲ့ဟန်ရှိသည်။

မြို့ရှိုးပတ်လည်တစ်ပတ်သည် တာပေါင်း ၂၄၀၀ ရှိသည်။ အရှေ့အနောက်အလျားတာပေါင်း ၃၀၀၊ တောင်မြောက်တာပေါင်း ၅၀၀ ဖြစ်သည်။ မြို့ရှိုးကြီးလုပ်သားပေါင်း ၄၈၀၀၀ ကျော် ပါဝင်တည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟုဆိုသည်။ သူရဲ့ခိုပေါင်း ၂၂၀၀၊ မော် ယွန်းပေါင်း ၈၄ နှင့် ပြုအိုးပေါင်း ၂၄ ခုရှိသည်။

မြို့ရှိုးတစ်ဖက်လျှင် တံခါး ၅ ပေါက်စီးရှိသည်။ တံခါး အကျယ်မှာ ၁၂ တောင် (၁၈ ပေ) ဖြစ်သည်။ တံခါးပေါက်တိုင်း တွင် သိမ်တစ်ဆူစီ တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ထိုကြောင့် မြို့လေးဘက် တွင် တံခါးစုံစုံပေါင်း ၂၀ နှင့် သိမ်ပေါင်း ၂၀ ရှိသည်။

မြို့တံခါးနှင့် သိမ်မှား

မြောက်ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၁။	မြေဝတီတံခါးနှင့်စကားသိမ်
၂။	သာရပါတံခါးနှင့်ဂုဏ်းသိမ်
၃။	မော်ကွန်းတံခါးနှင့်ကျောက်တော် ကြီးသိမ်
၄။	ရန်အောင်မြှင့်တံခါးနှင့်ယင်းတော် သိမ်
၅။	ကြိုက်များတံခါးနှင့် ခွေးရဲသိမ်
၆။	မာန်အောင်တံခါးနှင့် ကျွန်းလီသိမ်
၇။	ပန်းချို့တံခါးနှင့်စစ်ကဲကျောင်းသိမ်
၈။	အောင်နှစ်းတံခါးနှင့် ပြာသာ်
၉။	တကောင်းတံခါးနှင့်ဆင်ဖြူရှင် သိမ်

မောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်ဗုဒ္ဓရိုင်)

၁၀။ ကောက်ရင်တံခါးနှင့် ဂါမဏီသိမ်

တောင်ဘက်မြို့ရှိုး၌

၁၁။ ပုန်းည်က်တံခါးနှင့် မဟာပြက္ဗာမသိမ်

၁၂။ ကူလား(သွှေ့) ကူလားပါတံခါးနှင့်
အိမ်တော်လှသိမ်

၁၃။ ကြွေးမှုတံခါး(ကြာမှု)နှင့်
ဦးပွဲသိမ်

၁၄။ လင်းသက်တံခါးနှင့် စုက္ကတေး
သိမ်

၁၅။ ကြွေးနှီတံခါးနှင့် ရွှေကြက်ယက်
သိမ်

အနောက်ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၁၆။ သက်ရင်းတံခါး(သစ်ရင်း)နှင့်
ကန်ရှိုးသိမ်

၁၇။ ပေါ်ရိသာခိုးတံခါးနှင့် ဝါဆိုကုန်း
သိမ်

၁၈။ စင်တံခါးနှင့် ကာမသိမ်

၁၉။ စစ်ရင်တံခါးနှင့် ပန်းကြက်ရှုံး
သိမ်

၂၀။ ကလေးတံခါးနှင့် ကြက်များသိမ်

တို့ဖြစ်သည်။

တံခါးအမည်၊ သိမ်အမည်မှုကဲ့များတော့ တွေ့ရသည်။
သို့ရာတွင် အများစုံမှုမှုတူညီသည်။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးဝန်စိုး

၁၁၁

တံခါး ၂၀ ရှိုးသည့်အနက်

၁။ အရှေ့ဘက်အောင်နန်းတံခါး၊

၂။ အရှေ့ဘက်ပန်းချိတံခါး၊

၃။ အနောက်ဘက်ပေါ်ရိသာခိုးတံခါး၊

၄။ အနောက်ဘက်စင်တံခါး (ဇော်ဗာတံခါး)နှင့်

၅။ မြောက်ဘက်ရန်အောင်မြင်တံခါးရာများကို ယခုတိုင်
တွေ့မြင်နိုင်ပါသေးသည်။

မြို့ရှိုးပတ်လည်တွင် ကျံးပတ်လည်တူးထားသည်။ ကျံး
အကျယ်မှာ ၂၂ ဘာ (၂၆ ပေ ၆ လက်မ)ရှိုးသည်။ မြို့ရှိုးနှင့်ကျံး
(ရေကျံး)ကြားတွင် နှဲကျံးတစ်ထပ်ထည့်သွေးတည်လုပ်ခဲ့သေးသည်။

ယခုအခါ လက်ကျွန်းမြို့ရှိုးဟောင်းများကို အချို့နေရာ၍ ၁၇
ပေ၊ ပေ ၂၀ ခန့်တွေ့မြင်နိုင်ပေသေးသည်။ ကျံးကဗ္ဗာမှုပတ်လည်
ရှိုးသေးသည်။ သို့သော် ကျံးကောက်းများဖြစ်လျက်ရှိနေပြီဖြစ်သည်။

အရှေ့ဘက်ကျံး၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသတွင်မူ ရေရှိသေးသည်။
ကျွန်းနေရာများမှာ ရေခန်းခြောက်လျက် တွေ့မြင်လေ့လာနိုင်သည်။

ရေရှိသေးအရှေ့ဘက် ကျံးတစ်စိတ်တစ်ဒေသသည်ပင် လိုသည့်
အခါ အသုံးပြုထားရန်ထည့်ထားခြင်းကြောင့် ရေရှိနေခြင်းဖြစ်သည်။

မြို့ကိုတည်ဆောက်ရာ၍ လေးကျွန်းကန်တော် ခေါ် ကြာအင်း
ကန်ကြေးအား မြို့တော်ရာဟုထောင့်တွင် ထည့်သွင်း၍ တည်လုပ်ခဲ့
ပြီး မြို့ထောင့် ၄ ထောင့် မြို့ရှိုးထိပ်တွင် ဘုရားလေးဆူတည်ခဲ့
သည်။ ယင်းဘုရားစေတီလေးဆူမှာ့

၁။ မြို့၏အရှေ့မြောက်ထောင့်အရပ်တွင် မာန်အောင်ဘုရား

၂။ မြို့၏အရွှေတောင်ထောင့်အရပ်တွင် သာရမဓာဍာရား
၃။ မြို့၏အနောက်တောင်ထောင့်အရပ်တွင် မြေသိနှုန်းတန်
ဘုရား
၄။ မြို့၏အနောက်မြောက်ထောင့်အရပ်တွင် မချွဲသာရ
ဘုရားတို့ဖြစ်သည်။ ယခုတိုင်အောင် အရွှေတောင်
ထောင့်စေတီမှုလွှဲ၍ ကျွန်းစေတီ သုံးဆူကိုတွေ့မြှင့်နှင့်
ပါသေးသည်။

တောင်း၊ ဒေါက်ချာနှင့် ထိုးချေအစီဘရင်

ကေတ္တဗုမတီ (တောင်း) ၌ တောင်းဘုရင်နတ်ရှင်နောင်
စိုးစံသည့်ကာလကဖြစ်သည်။ အင်းဝဘုရင်အနောက်ဘက်လွန်မင်း
က တောင်းကိုတိုက်ခိုက်သိမ်းပိုက်ရာ၌ အင်းဝဘက်မှ လောကီ
အကျော်ဟားမဲ့ဆရာတော်နှင့် တောင်းဘက်မှ ရှင်မှုန်ယိုတို့ပေါင်
ယှဉားဘတ်ရှိက်ဘတ်ဆင် ပယောဂအစီအရင်များဖြင့် ပညာ
စွမ်းပြကာ ပါဝင်ခဲ့ကြပုံမှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းသည်။

တောင်းခေတ် ဟံသာဝတီ (ပဲခူး) တွင် ငါးဆူဒါယကာခေါ်
နန္ဒာုရင်စိုးစံသည့်ကာလ၊ ဗားမဲ့ဆရာတော်သည် မိကျောင်းတစ်
ကောင်ကိုက်ချိလာသော ကြေးနှီပုလိုက်တစ်ဆူကိုရှိပြီး အင်းအိုင်
ယှဉားပယောဂဆေးဝါး မန္တရားတို့၌ အပြီးတိုင်တတ်မြောက်ခဲ့သည်။
ထိုအကြောင်းကို ငါးဆူဒါယကာမင်းတရားကြီး သိတော်မှုသည်
အခါ ရဟန်းတို့ဝိနည်းနှင့်ညီသော အကျင့်မဟုတ်သည်ကို ကျင့်
သည်ဆိုပြီး ပညာင်ရမ်းကိုပိုလိုက်သည်။ ထိုကာလကား သဏ္ဌာန်

၉၅၅ ခုနှစ်ဖြစ်သည်။

ပညာင်ရမ်းမင်းကမူ ဗားမဲ့ဆရာတော်၏ ပညာစွမ်းကို
ယုံလည်ယုံသည်။ သဘောလည်း ကျသည်။ ဆရာတော်ကို ကြည်
လည်းကြည်ညီပြီး အားလည်းကိုးသည်။ ဗားမဲ့ဆရာတော်၏
အင်းအိုင်ယှဉား အစီအရင် အကြံပေးချက်နှင့်ပင် အင်းဝကို
သဏ္ဌာန် လျှော ခဲ ဝါခေါင်လဆန်း ၂ ရက် တန်လ၏နေ့တွင်
ချိတ်က်သိမ်းပိုက်ကာ သဏ္ဌာန် လြမ်းခုနှစ်တွင် အင်းဝကိုတည်ပြီး
ရွှေနှုန်းတက်ခဲ့သည်။

သဏ္ဌာန် လြမ်းခုနှစ်၊ ပညာင်ရမ်းမင်းနတ်ရှာစံသည့်အခါ
သားတော်အနောက်ဖက်လွန်မင်း နှုန်းတက်သည်။ အနောက်ဖက်
လွန်မင်းကလည်း ဆရာတော်ကိုအားကိုးသည်။ ကြည်လည်းကြည်
ညီသည်။ ကျောင်းလည်း ဆောက်လုပ်တင်လျှေားသည်။

တစ်ခါသော် အနောက်ဖက်လွန်မင်းက ဆရာတော်ကို
လျှောက်သည်။

“တောင်းမြို့ကား မြို့ပြကျယ်သည်။ ခိုင်ခဲ့သည်။ လက်နက်
လူသူလည်းများသည်။ အစားဆန်ရောလည်းဝပြောသည်။
ပေါင်ယှဉားတတ်သော ရှင်မှုန်ယိုဆုံးသူလည်း ရှိသည်။
မကျိုးမစွဲ့ အခိုင်အလုံနေသည်။ ထို့ကြောင့် တောင်းမြို့ကို
အလျင်ချိပြီး လုပ်ကြံ့ရသော ကောင်းမည်လော့၊ အခြား
တိုင်းတစ်ပါးကိုချိ၍တိုက်သော ကောင်းမည်လော့” ဟု
လျှောက်ထားခြင်းဖြစ်သည်။

ဗားမဲ့ဆရာတော်က-

“တောင်ငူမြို့သည် ဒါယကာတော်ဆိုတိုင်းမှန်၏။ ရှင်မှန်ယိုမူကား ယတြာကြီးကိုမတတဲ့၊ အလတ်သောယတြာကိုသာတတ်သည်။ ချိတ်မှု၍ လုပ်ကြတော်မူလျှင် အောင်ကားအောင်၏။ ကြောမည်၊ သို့သော်တော်အရပ် ခံတက်ပင်ရှိရာ၌ တပ်ချေတော်မူပါက သင့်၏” ဟု မိန့်တော်မူခဲ့သည်။ အနောက်ဖက်လွန်မင်းလည်း ဆရာတော်ကြီးမိန့်ကြားသည် အတိုင်း တောင်ငူကိုလုပ်ကြရန် ချိတ်မူခဲ့သည်။

ရှင်မှန်ယိုက ဘဝမှတ်ရောက်မည်ကိုသိ၍ မြို့နားပတ်ဝန်းကျင်မှုရှိသော ခံတက်ပင်တို့ကို တစ်ပင်မကျန်၊ ကုန်စင်အောင်ခုတ်လျှော့ပြီး အမြှတ်ပါမကျန်အောင် တူးယူကာရေထဲမျောစေသည်။ မြို့တွင်းကိုလည်း စပါး၊ ထင်း၊ မြှက်အစရှိသည်တို့ကို အလုံအလောက်သွင်းထားစေသည်။ တံခါးပစ္စ်၊ ရင်ကျောက်၊ သူရဲခို၊ ကျျေးမြောင်း၊ ကတုတ်၊ ရင်တားစသည်တို့ကိုလည်း ကောင်းမွမ်ခိုင်ခဲ့အောင် လုပ်ထားစေသည်။ စစ်ခရီးတစ်လျှောက် လမ်းမှာရှိသည့်ကျိုကျများမှစပါးများကိုလည်း ကုန်အောင်သယ်ယူထားစေသည်။ ဆည်မြောင်း၊ ကန်ချောင်းများကိုလည်း ဖျက်ဆီးထားစေသည်။

အနောက်ဖက်လွန်ချိလာ၍ ရောက်သည့်အခါ တောင်ငူမြို့တော်အရပ်၌ ခံတက်ပင်ကိုရှာသည်။ မတွေ့၊ သို့သော်ပျော်ပုံကိုတပ်တည်ရန်ရွှေ့ပြောင်းယူသည့်အခါ ခံတက်ပင်တစ်ပင်ကိုတွေ့ကြသည်။ လူတစ်ရပ်ခန့်ရှိသည်။ ထိုအကြောင်းကို မင်းတရားကြီးဆီးလျှောက်ထားသည့်အခါ မင်းတရားကြီးက “ဤအရပ်သည် ငါ့ဆရာတော်မှာသည့် အရပ်ဖြစ်သည်။ တပ်စွဲနိုင်အောင် စွဲရပ်စေ” အမိန့်တော်ထားသည်။ အမိန့်တော်အတိုင်းတိုင်တည်ပြီး ထို

တပ်တော်အတွင်း၌ နန်းတော်ဆောက်၍ မင်းတရားကြီးစံတော်မှုသည်။

သုံးချက်တီး အချိန်ကျလျှင် ရှင်မှန်ယိုယ်တြာပြုထားသောကွဲခေါင်းရုံး၊ နွားခေါင်းရုံးတို့က လူသူဆင်မြင်းအသွားအလာကိုလိုက်လဲ ထွေကြာ ခတ်ကြသဖြင့် တပ်သည်လည်း ငါးရက်တစ်ကြမ်း၊ ခြောက်ရက်တစ်ကြိမ် လန်လျှက်ရှိနေသည်။

ထိုအကြောင်းကို အင်းဝကိုစေလွှတ်ပြီး ဗားမဲ့ဆရာတော်အားလျှောက်ထားစေသည်။ ဗားမဲ့ဆရာတော်က မည်သို့မျှမဆိုဘဲ၊ “ဒေါက်ချာ”ကိုယူကာ ခေါင်းမှာစွဲပြီး အတန်ကြောလျှင် ခေါင်းက ခွဲတ်၍ ကြော်ပြင်သို့ပစ်ကာ ကျက်သရေခွန်းထဲ ဝင်သွားတော်မှုသည်။

ဤအကြောင်းမင်းကြီးကြားတော်မှုသည့်အခါ

“ဒေါက်ချာကို ကြမ်းပြင်၍ပစ်ချေသည့် အရပ်နိမိတ်ကိုထောကပါက မြတ်စောညီနောင်စော်တော်က ထီးကိုချုပ်မည်ဆိုလိုသည်။ မြတ်စောညီနောင်ဘုရားသည် တောင်ငူမြို့ကို တည်စဉ်ကာလက တစ်ပြိုင်နက်တည်း တည်လုပ်သည့် ခုနှစ်ဌာနအဝင်ဖြစ်သည်။ ထီးကိုချုလေအမိန့်ပရီယာယ် ပြသတော်မှုခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုကြောင့် ဘုရားထီးကိုချုပါက ရှင်မှန်ယိုစီရင်ထားသည့်ကွဲခေါင်း၊ နွားခေါင်းရုံးတို့သည် ပျောက်ပျက်သွားမည်။ တပ်တော်လည်း ထိုတော်လန်းမရှိဖြစ်မည်”ဟုဆိုပြီး မြတ်စောညီနောင်စော်က ထီးကိုသွားချေစေသည်။

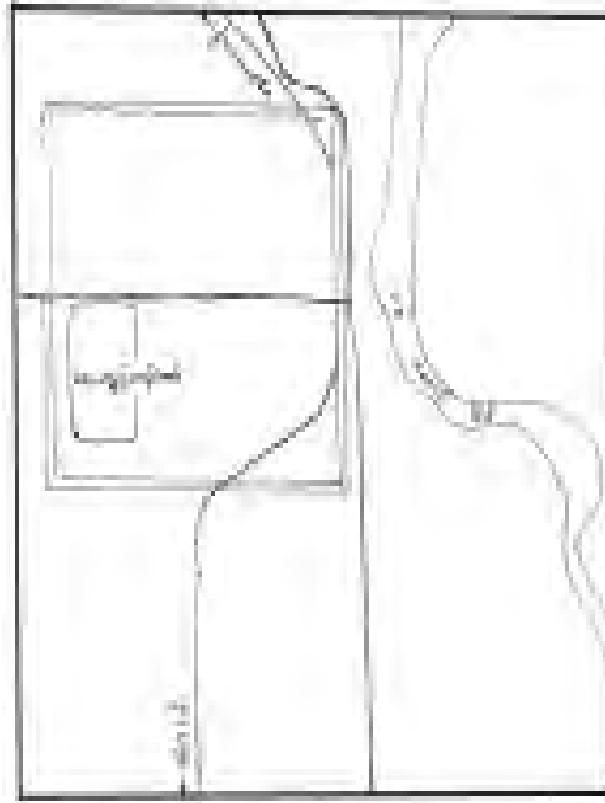
ထီးချုပြီးသည်ရှင့်တစ်ပြိုင်နက် ရှင်မှန်ယိုစီမံထားသည်ပယောဂအစီအရင်များ ပျက်ပြီး တောင်ငူဘုရင် နတ်ရှင်နောင်လည်း စစ်မတိုက်ပံ့၍ အညံ့ခံခဲ့ရသည်။

ဘားမဲ့ဆရာတော်သည် လောကီရေးကိုလိုက်စားသော်လည်း ရဟန်းဝိနည်းဥပဒေတော်များကို ရှိသော်သာ မြတ်စောညီနောင် ဘုရားကထီးကိုချုပ်မည်ဟု မမိန့်မဆိုဘဲ ဒေါက်ချာကိုဆောင်းပြီး တစ်ဖန်ပြန်ချွောက်ကာ ကြမ်းပြင်ပေါ်သို့ ပစ်ချုလိုက်သည့် ပရီယာယ် လက္ခဏာကိုပြခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူနိုင်သည်။

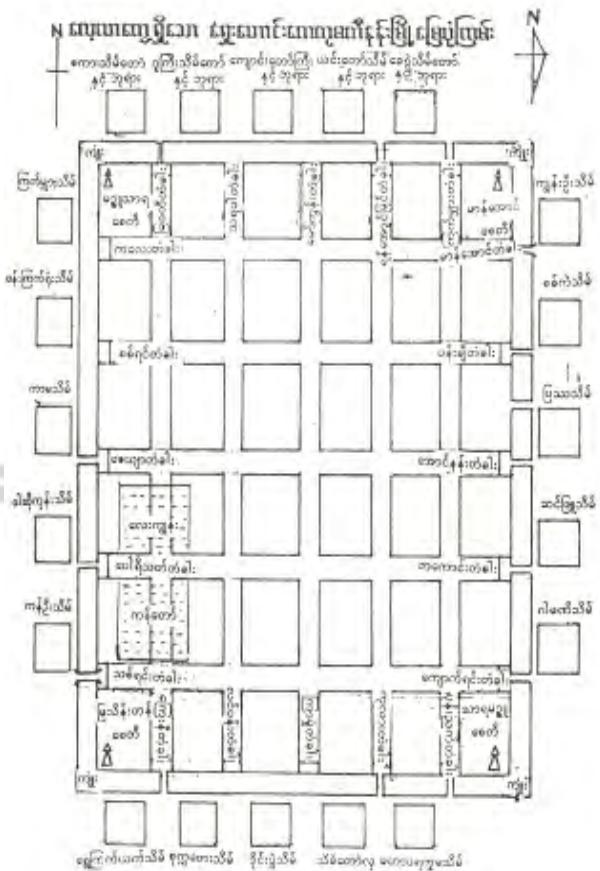
မြို့ရီးမြို့ကာ မည်မျှခိုင်းခုအောင် ပြထားသည်ဖြစ်စေ၊ မြို့တော်လုံခြုံရေး၊ ဘေးအန္တရာယ်ကာကွယ်ရေးအတွက် ရွှေးအခါက အင်းအိုင်ပေါင် ယတေသပယောဂအစီအရင်များပါ ပါဝင်မှုရှိခဲ့ ကြောင်း ဤအဖြစ်အပျက်က မှတ်သားစဖွယ်ပြဆိုနေပေသည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ တောင်ပိုင်းတိုင်းစစ်ဆေးနေရာ၊ ပုဂ္ဂနိုင်မြောက်တိုင်း နှစ်ပတ် လည်နေ့ အထိမ်းအမှတ် အထူးထူတ်စာစောင် တောင်ငူ ခေတ် ကေတုမတီသမိုင်းအကျဉ်း
- ၂။ ဦးအောင်မြှင့်၏ ကောင်းကင်းခာတ်ပုံများမှ ရွှေးဟောင်း မြန်မာမြို့တော်များ၊ ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာန၊ ရန်ကုန် ၁၉၉၈
- ၃။ မှုံးဆရာတော်သိန်းကြီး၏ ရွှေးဖြစ်စာတမ်း၊ အေးအေး စာပေတိုက်၊ ၁၉၆၈၊ ၁၉၇၈

ကေတုမတီ (တောင်ငူ) မြို့ဟောင်းမြို့ရီး

ပစ်နှီးကြီးမြို့ရိုး

မြို့ရိုးဟောင်း၊ ကျံးဟောင်းများ အထင်အရှားရှိနေသေး သော ထောင့်မှန်စတုဂံပဲ မြို့ရိုးရှိမြို့ဟောင်းများတွင် ပခန်းကြီးမြို့လည်းတစ်မြို့အပါအဝင်ဖြစ်သည်။ ပခန်းကြီးမြို့သည် ပခုက္ဗာမှ ရေစြို့သွား မော်တော်ကားလမ်းပေါ်တွင်ရှိသည်။ ပခုက္ဗာမှ မိုင်၂၀ အကွာတွင်ရှိပြီး ရေစြို့မြို့မှ ၃ မိုင်အကွာတွင်ဖြစ်သည်။ ပုသိမ်မုံရာ မော်တော်ကားလမ်းသည် ပခန်းကြီးမြို့ဟောင်းကိုဖြတ်သွားသည်။

မှတ်တမ်းများအရ အင်လိုပ်နယ်ခဲ့အစိုးရလက်ထက်တွင် ပခန်းကြီးမြို့ရိုးများကို ကော်ဖြတ်၍ ပခုက္ဗာမှ မုံရာ မော်တော်ကားလမ်းဖြတ်ဖောက်ခဲ့ခြောင်းသိရသည်။ ထိုလမ်းမကြိုးခြောင့်ပင် ချင်းတွင် အနောက်ဘက်ကမ်း မော်တော်ကားလမ်းတစ်လျှောက်မှ တောင်ဘက်ပခုက္ဗာမှထို ပခုက္ဗာမှ အနောက်ဘက်ပေါက်၊ ဝန်းကော် ယော ကော်ကိုထူးဆော လောင်းရှည်၊ မင်းတပ်၊ မတူပီ၊ ပခုက္ဗာမှ တောင်ဘက်လမ်းရွာ၊ ဆိတ်ဖြူစသည့် ပုသိမ် မုံရာကားလမ်းသို့

လည်းကောင်း၊ ပခုက္ခာမှ အနောက်မြောက်မြိုင်း ဂန်ရောစသည်တို့ဟို လည်းကောင်း သွားလာဆက်သွယ်နိုင်ခဲ့သည်။ ပခန်းကြီးမှ မြောက် ဘက်ရေစကြီး မအူ ရေစကြီးမှ လင်းကတော် မြိုင်သို့လည်းကောင်း၊ ထိုးလင်းဂန်ရောစသွားလည်းကောင်း၊ ပုလဲ၊ ကြောင်း ဆင်၊ ထိုးလင်း၊ မုန်တိုင်ပင်၊ ဖိုးဝင်းတောင်၊ အလောင်းတော်ကသုပများဆိုသွားလည်းကောင်း ပါ့က်ရောက်နိုင်သည်။

ပခန်းကြီးမြို့ကို မြန်မာနိုင်ငံတစ်ရွမ်း လူသိများသည်။ ပခန်းသူပခန်းသားများ စကားတတ်သည်ဟု သိကြခြင်းလည်းပါ သည်။ အရက်သောက်၊ ကြောက်တိုက်ဖြင့် ပျော်ပျော်နေတတ်သော ပခန်းကိုကြီးကျော်ခေါ် ဦးမင်းကျော်နတ်ကြောင့်လည်းပါသည်။ မြန်မာအမျိုးသမီးတို့ နှစ်သက်လှသည့် ရှင်မတောင်သန်ခါးထွက် ရှိရာအရပ်ဖြစ်ခြင်းကြောင့်လည်း လူသိများခြင်းဖြစ်သည်။

နိုညိုရောင်ရှိသည့် ပခန်းကြီးအုတ်မြို့ရှိုးပေါ်မှ အရှေ့၊ အနောက်တောင်မြောက် မျှော်ကြည့်လိုက်ပါက ရွှေးဟောင်းဘုရား အိုး ဘုရားပျက်၊ ကျောင်းအိုး ကျောင်းပျက်တိုကို များစွာတွေ့ရမည် ဖြစ်သည်။

“စည်သူရှင်” ဘုရားသည် ပခန်းကြီးမြို့တွင် အထင်ရှား ဆုံးဖြစ်သည်။ ပုဂံခေတ်အလောင်းစည်သူမင်း တည်လုပ်ခဲ့သည့် ဘုရားဖြစ်သည်။ အလောင်းစည်သူမင်းကြီးသည် သိကြားမင်းဆက် သလိုက်သော သရက္ခန်ဘုရားလေးဆူနှင့် စူးစာဆောက်စာ အမြတ် သုံးပါးကိုပေါင်း၍ ထဲလုပ်ထားသောမြှတ်ပေါင်းမဲ့ဘုရားရှင် တစ်ဆူအပါ ဘုရားငါးဆူကို ပခန်းကြီးဒေသတွင် တည်ထားကိုး ကွယ်ခဲ့သည်။ ပခန်းကြီးမြို့တွင် စည်သူရှင်ဘုရား၊ ပခန်းရွှေ့မဲ့

တွင် မြတ်ပေါင်းမရွှေ့ဘုရား၊ ကွန်းရွာတွင် ရွှေ့ဘုရား၊ ပခန်းကြီးမြို့၏ အနောက်ဘက်ခုနစ် မိုင်အကွာတွင်ရှိသော ရှင်မတောင်ပေါ်တွင် ကိုယ်တော်ကြီးဘုရား စသည်တို့ဖြစ်သည်။ ဤဘုရားစေတိတို့ကြောင့် ပခန်းကြီးမြို့နှင့် ပခန်းကြီးဒေသသည် တစ်ချိန်က လွန်စွာစည်ကားခဲ့မည်ဟု မှန်းဆ ကြည့်နိုင်သည်။

ပခန်းကြီးမြို့တွင် အလွန်ထင်ရှားခဲ့သော ကျောင်းတိုက် ကြီးမှာ ရွှေ့မဲ့မင်းကျောင်းတိုက်ကြီးဖြစ်သည်။ ပခန်းကြီးမြို့၏ မြောက်ဘက်ယွန်းလေး တာပြန်ငါးရာခန့်အကွာတွင် ရှိသည်။ ရွှေးအခါက အလွန်စည်ကားခဲ့ပြီး ကျောင်းဆောင်ပေါင်း များစွာ တို့ဖြင့် မေးနားထည်ဝါခဲ့သည်။ မြန်မာမင်းအဆက်ဆက် ပြပြင် လျှော့ဒို့ခဲ့သော ကျောင်းတော်ကြီးဖြစ်သည်။

ထိုကျောင်းတော်ကြီး၏ မူလဒါယကာမှာ ပုဂံပြည့်ရှင် အနောက်ထာမင်း (အေဒီ-၁၀၄၄-၁၀၇၇) ဖြစ်သည်။ သည်နောက် ထိုးလိုင်မင်းခေါ် ကျော်စစ်သားမင်း (အေဒီ-၁၀၈၄-၁၁၁၃) က ထပ်မံဆောက်လုပ်လျှော့ဒို့အဲသည်။ သည်နောက်သက္ကရာဇ် ၈၀၀ ခုနှစ်တွင် နန်းတက်သောမျိုးညှင်းမင်းတရား၏သား အင်းဝမင်းရဲ ကျော်စွာက လေးထပ်ကျောင်း၊ လေ့ကား ငါးစင်းတပ်ဆောက်လုပ် လျှော့ဒို့ပြပြင်သကဲ့သို့ ညောင်ရမ်းခေတ်သာလွန်မင်း (အေဒီ ၁၆၂၉-၁၆၄၈) ကလည်း ကျောင်းတော်ကြီးကို ပြပြင်လျှော့ဒို့ခဲ့သေးကြောင်းသိရသည်။

ရွှေ့မဲ့မင်းရာတော်ဟု ထင်ရှားခဲ့သည့် အမွှဲဓမ္မလာ့သော ထော်မြတ်ကြီးကြောင့်လည်း ပခန်းကြီး၏ဂုဏ်သည် မြန်မာ့သမိုင်း က ကိုင်းရှိုင်းရသည့်အထိဖြစ်ရသည်။

ရွှေးပီသကာဆရာတိ၏ ပန်းပြောက်၊ ပန်းပါ၊ ရုပ်စုအနှစ်လက်ရာအပြောက်အမှမ်းများဖြင့် ခမ်းနားထည်ဝါခဲ့သော ပခန်းကျောင်းတော်ကြီးကလည်း ပခန်းကြီးကို လူသိများစေသော အဆောက်အအုံတစ်ခုဖြစ်သည်။ မင်းတုန်းမင်းလက်ထက် ကျိုးနှင့် မင်း ဦးဖိုးတုတ်က ငယ်ဆရားဂုဏ်ကိုရည်ညွတ်၍ ဆောက်လုပ်လျှော့နှင့် ခဲ့သည့် ကျောင်းတော်ကြီးဖြစ်သည်။ အဆက်မဲ့ ကျွန်းတိုင်ပေါင်း ၂၅၄ တိုင်သည် လုံးပတ်အသေးဆုံး ၆ ပေ ၄ လက်မမှ အကြီးဆုံး ၇ ပေ ၂ လက်မထိရှိသည်။ အလယ်တည့်တည့်ရှိ ကွန်းစင်တိုင်ကြီးမှာ အမြင့်ပေ ၅၀ ကျော်ခန့်ရှိသည်။ သက္ကရာဇ် ၁၂၀၀ ခုနှစ်က ဆောက်လုပ်ခဲ့သည်ဖြစ်၍ ယခုအခနှစ်ပေါင်း ၁၄၀ ပင်ရှိနေဖြစ်သည်။

ထိုကဲ့သို့အထင်ကရ ရွှေးဟောင်းအဆောက်အအုံများ၊ ဘုရားပုလိုးစေတီများရှိပြီး သမိုင်းကြီးချိုက်ရလောက်အောင်ထင်ရှားသော ပခန်းကြီးမြို့ကို အနောက်မဖွံ့မ ရာဖြော်ဟုရောက်လာသော သီဟခန့်မင်း၊ သာသနာသက္ကရာဇ် ၃၆ ခုနှစ်၊ နတ်တော်လဆုတ် ၄ ရက်နေ့တွင် တောင်သုံးလုံးကို တူးဖြေမြေညီစေပြီး မြို့တံခါးငါးဆယ် မြို့ရုံငါးဆယ်ရှိသော မြို့ကြီးအဖြစ်စတင်တည်ထောင်ခဲ့ကြောင်း၊ ရင်းမြို့ကို “မဟာာနရ” အမည်ပေးပြီး “သီရိပြိုဘဝနာ နှစ်မာဟာဓမ္မရာဇာခိပတိ” ဘွဲ့ချို့ ဘီသိက်ခံစိုးစံတော်မူခဲ့ကြောင်း ပခန်းကြီးမြို့သမိုင်းကဆိုသည်။

ဒုတိယအကြိမ် မြို့တည်သူမှာ ပုဂံပြည်သိန်းစွန်မင်းလက်ထက် သိန်းစွန်မင်း၏ မြို့က်နှစ်းမိဖုရားမှ ဖွားသော

သားတော်များဖြစ်သည့် စည်သူနှင့် ကျော်စွာတို့ ညီနောင်ပခန်းကြီးမြို့ဟောင်းနေရာကိုတွေ့ပြီး ရှုဖြူဘူရား၊ ဂုန်ဘူရား၊ မြို့သုံးဌာနကို တစ်ပြိုင်တည်း တည်လုပ်ခဲ့သည်။

တတိယအကြိမ်မြို့တည်သူမှာ ပင်းယတစ်စီးရှင်သီဟသူဖြစ်သည်။ သက္ကရာဇ် ၆၆၇ ခုနှစ်၊ တပေါင်းလဆန်း ၂ ရက်၊ ကြာသပတေးနေတွင် တည်လုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ မြို့တာဝန်း ၅၀၀၊ တစ်မျက်နှာတွင် ၁၂၂ စီထားရှု အရွှေ့ “ဇွဲယ်ဝ”၊ တောင် “ကျောက်ပုံ”၊ အနောက် “သာစည်”၊ မြောက် “ဝင်းမနား” မည်သော တံခါးများဖြင့် စနစ်တကျတည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ထိုမြို့ကို သလ္ာ ဝတီမြစ်၏အနီး “ကူးသန်းငယ်”ရှာရှိသည်ကိစ္စ၍ “ကူးသန်းကြီး”ဟု အမည်တွင်စေခဲ့သည်ဟုဆိုသည်။

စတုတွေ့အကြိမ်အဖြစ် ထိုမြို့ကိုတည်လုပ်ခဲ့သူမှာ အင်းဝဘုရင်မင်းကြီး စွာတော်ကဲဖြစ်သည်။ သက္ကရာဇ် ၂၄၂ ခုနှစ်တွင် အင်းဝဘုရင်မင်းကြီးစွာတော်ကဲသည် ကျေးကျွန်းအရင်း “စောမည်း” အမတ်ကို စေလွှတ်၍ ခံတပ်မြို့အဖြစ် ပခန်းကြီးမြို့ကို တည်ဆောက်စေခဲ့သည်။ တောင်သုံးလုံးကိုဖြေညီ၍ တောင်ဘက်မှုမြို့နှီးလိုင်းထပုံ၊ အနောက်ဘက်မှ သူရဲခိုန်းချိုးပုံ၊ မြောက်ဘက်မှ မယားခိုးပုံ၊ အရွှေ့ဘက်မှ လင်းမြော်းပုံ တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ မြို့တည်သော “စောမည်း” အမတ်ကို မြို့စားခန့်ထားကြောင်းလည်းဆိုသည်။

သည့်နောက် ညောင်ရမ်းမင်းဆက်သာလွှန်မင်း (အေဒီ-၁၆၉၈-၁၆၉၈)လက်ထက်တွင်လည်း ပခန်းကြီးမြို့ကို ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းပြုပြင်ခဲ့သည်။ ထိုမှုနောက်ထိုးနှစ်းစုံစံသည့် ညောင်ရမ်း

မင်းဆယ်ဆက်မှ နောက်ဆုံးမင်းဖြစ်သည့် မဟာဓမ္မရာဇဗုဒ္ဓဘာဝါယာ၊ ခုံဘာဝတိပါမင်း (အေဒီ-၁၇၃၃-၁၇၅၁)လက်ထက် ပခန်းကြီးကို ခံမြို့ပြုရန်အတွက် နိမ့်ရာနိမ့်ရာ အုတ်ရှိုးများကို ထပ်မံပြည့်စွက်ပြင်ဆင်ပြန်သည်။ ယခုလက်ရှိုးမြှင့်တွေ့လေ့လာနိုင်သေးသော နိုလိုပြုအရောင် အုတ်မြို့ရှိုးကြီးနှင့် စေတိပုထိုးဟောင်းများသည် ဟုသာဝတိပါမင်း၏လက်ရာဟု ဆိုနိုင်သည်။

ပခန်းကြီးမြို့မှာ မန္တလေးနှင့်မြို့ရှိုးကြီးနှင့် ပုံစံအနေ အထားမှာ မကွာလှသော်လည်း အကျယ်အဝန်း အကြီးအသေး ကွာခြားသည်။ သုံးဟလုံးခန့်ကျယ်ပြီး ပတ်လည်စတုရန်းမှာ ၁၂ ဗာလုံး(တစ်မိုင်ခွဲခန်း)အဝန်းရှိုးသော လေးထောင့်ကျကျ ရေကျံးနှင့် တက္ကာ စနစ်တကျတည်ဆောက်ထားသော မြို့ရှိုးဖြစ်သည်။ မြို့ရှိုးအမြင့်မှာ ပေ ၂၀ ခန့်ရှိုးပြီး အုတ်ချပ်များစီထားသည်။ အုတ်များမှာ နိုလိုရောင်ဖြစ်ပြီး အုတ်သားကျစ်၍ မာကျေသည်။ အုတ်အချေယ် အစားမှာ အလျား ၁၆ လက်မာ အနံ ၈ လက်မာ ထူ ၂ လက်မခန့်ရှိုးသည်။ ပုဂံခေတ်တွင် အသုံးပြုလေ့ရှိုးသော အုတ်ချပ်များ၏အချေယ် အစားမြိုးဖြစ်သည်။

ပခန်းကြီးမြို့သည် အခြားသောမင်းနေပြည်မြို့တော်များကဲ့သို့ သမိုင်းခေတ်ရှည်လျားပြီး မြို့ရှိုးမြို့တာ ခိုင်လုံးခွဲသော်လည်း မြန်မာမင်းများ ထိုးနှင့်စိုက်ထူးခွဲရာ မင်းနေပြည်မြို့တော်အဖြစ်နှင့် မူးမော်ကြွားနိုင်ခဲ့ပေါ်။ မြို့တားများအုပ်ချုပ်သောမြို့အဖြစ်သာ ကျနပ်လက်ခံခဲ့ရသော မြို့တားမြို့ဖြစ်ပေသည်။ သို့သော် လက်ကျန်မြို့ရှိုးဟောင်းအုတ်ရှိုးနှစ်များဖြင့် သူ့ဂုဏ်သူ့သိန်ကိုတော့မှု ယခုတိုင်ဆောင်ထားနိုင်နေဆဲဖြစ်သည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

၁။ ပခန်းကျော်(မအူပင်)၏ ပခန်းကြီးအကြောင်း သိကောင်းစရာ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၂၊ စက်တင်ဘာ

၅။ ပေါ်ပေါ်ကိုင်းမြို့ဟောင်းနှင့်

၆။ စွန်ခဲ့မြို့ဟောင်းတို့ဖြစ်ကြောင်းတွေ့ရသည်။ ယင်းမြို့ဟောင်းများတည်နေရာကို ကမ္ဘာ့လောင်ရှိတွေ့၊ လတ္တိတွေ့မျဉ်းများဖြင့် ဖော်ပြထားသကဲ့သို့ ဒေသဆိုင်ရာများဖြင့်လည်း အတိအကျတင်ပြထားသလို မည်သို့သွားရောက်လေ့လာနိုင်ကြောင်း ခရီးလမ်းညွှန်ပါပြထားသည်။

ယင်းဆောင်းပါး၏အလိုအရ

ကလေးမြို့သည် အရှေ့လောင်ရှိတွေ့ ၉၄ ဒီဂရီ ၂ မိနစ်နှင့် မြောက်လတ္တိတွေ့ ၂၃ ဒီဂရီ ၂၁ မိနစ်တွင် တည်ရှိကြောင်း ဒေသအားဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံအထက်ပိုင်း ချင်းတွင်းမြစ်ဝှမ်းတွင်ရှိကြောင်း ပေါ်ရသာဖြူ့မြို့ဟောင်းသည် ရှုစ်းပြည်နယ်၊ ရွှေလောင်မှ ပေါ်ပေါ်ရွှေမြို့သွားရာလမ်းတွင်ရှိပြီး အရှေ့လောင်ရှိတွေ့ ၉၆ ဒီဂရီ ၂၆ စက္ကန်တွင်ရှိကြောင်း ဝါဂါရာမြို့ဟောင်းမှာ အရှေ့လောင်ရှိတွေ့ ၉၇ ဒီဂရီ ၂၇ မိနစ်၊ ၂၉ စက္ကန်းနှင့် မြောက်လတ္တိတွေ့ ၁၁ ဒီဂရီ ၂၉ မိနစ်၊ ၄၂ စက္ကန်း အရပ်ဒေသအားဖြင့် မူတ္တမ ၃၂ မြှို့တွင် ပါဝင်သော မြို့တစ်မြို့ဖြစ်ပြီး ကျိုက္ခမြို့မြို့မှ အရှေ့မြောက်ဘက် ၁၀ မိုင်ခန့်များနှင့် မူဒုံးမြို့၏တောင်ဘက် ၁၈ မိုင်ခန့်အကွားချို့ကြောင်း သိရသည်။

အလားတူ သရက်ခု (ရေဇ်း) မြို့ဟောင်းမှာ အရှေ့လောင်ရှိတွေ့ ၉၆ ဒီဂရီ ၁၅ မိနစ်ခွဲခန့်နှင့် မြောက်လတ္တိတွေ့ ၁၉ ဒီဂရီ ၄၆ မိနစ်တွင်တည်ရှိပြီး ပုံးမနားနယ်တွင်ရှိကြောင်းပြထားသည်။ ပေါ်ပေါ်ကိုင်းမြို့ဟောင်းမှာ တပ်ကုန်းမြို့နယ်တွင်ရှိပြီး အရှေ့လောင်ရှိတွေ့ ၉၆ ဒီဂရီ ၁၃ မိနစ် ၁၅ စက္ကန်းနှင့်

အခန်း (၄)

မှန်ကူကွက်ပါ မြို့နှီးများ

မှန်ကူကွက်ဆိုသည်မှာ စတုဂံပိုပင်ဖြစ်သော်လည်း ထောင့်များက ထောင့်မှန်မကျသည့် အနားပြုင်စတုဂံပိုဖြစ်သည်။ ထိုကဲ့သို့ မြို့ရှိုးအနားသတ်ထားသော မြို့ဟောင်း ခြောက်မြို့ရှိကြောင်း သစ်တောာအရာရှိ ဦးအောင်မြှင့်က “မှန်ကူကွက်ပုံသဏ္ဌာန် ရှေးမြို့ဟောင်းများ” အမည်ဖြင့် သန်းထွေးထွေး ၃၂ မွေးနေ့လက်ဆောင် “ရှာရှာဖွေဖွေ မြန်မာသမိုင်း” အတွဲ ၂ စာမျက်နှာ ၄၁-၆၀ ၍၅ အကျယ်တဝံ့ သုတေသနပြုဖော်ထုတ်ရေးသားထားသည်။

ယင်းရှေးမြို့ဟောင်း ခြောက်မြို့မှာ

၁။ ကလေးမြို့ဟောင်း

၂။ ပေါ်ရသာဖြူ့မြို့ဟောင်း

၃။ ဝါဂါရာမြို့ဟောင်း

၄။ သရက်ခု သို့မဟုတ် ရေဇ်းမြို့ဟောင်း

မြောက်လတ္ထိတွေဒ် ၂၀ ဒဂုံး ၁၁ မိနစ်၊ ၃၅ စက္ကန်တွင်တည်ရှိ ကြောင်း စွန်ခဲ့မြို့ဟောင်းမှာ ကျောက်ဆည်ဒေသတွင်ရှိပြီး အရှေ့လောင်ရှိတွေဒ် ၉၆ ဒီဂရီ ၁၂ မိနစ် ၂၆ စက္ကန်နှင့် မြောက်လတ္ထိတွေဒ် ၂၁ ဒီဂရီ ၄၀ မိနစ်တွင် တည်ရှိကြောင်းပြဆိုထားသည်။

ထိုမြို့ဟောင်းများတည်နေရာနှင့် မြို့ရှိုးပုံသဏ္ဌာန်များပုံကိုလည်း ကောင်းကင်စာတ်ပုံတွင်တွေ့ရှိရသည့်အတိုင်း ရေးဆွဲပြထားသည်။ ယင်းမြို့ရှိုးပုံများကို လေးလာပါက ကလေးမြို့ဟောင်း၊ ပေါ်ရှိသာ၏မြို့ဟောင်းတို့မှာ မှန်ကူကွက်ပုံ ဝိပါပြင်ပြင်တွေ့ရသည်။ ကျော်ဝါရရှိမြို့ဟောင်း၊ သရက်ခုံ (ရေဇ်း) မြို့ဟောင်း၊ ညောင်ကိုင်း မြို့ဟောင်းနှင့် စွန်ခဲ့မြို့ဟောင်းတို့မှာ မှန်ကူကွက်ပုံ ဝိပါပြင်ပြင် မရှိချေ။ မြို့ထောင့်များမှာ ထောင့်ချွန်များဖြစ်သော်လည်း ဝိပါပြင်ပြင်အချွန်များမဟုတ်ကြဘဲ ကျေးချွန်ချွန်ရှိနေကြသည်။ အဝန်း၊ အထိုင်းသဘောလည်းမဟုတ်ချေ။

အဆိုပါ မြို့ဟောင်းများ၏ မြို့ရှိုးအနေအထားတည်ရှိနေပုံ အကြောင်းခြင်းရာ အသေးစိတ်ကို ဦးအောင်မြင့်၏ “မှန်ကူကွက်ပုံသဏ္ဌာန် ရွှေ့မြို့ဟောင်းများ” ဆောင်းပါးတွင်လေးလာဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။

ဦးအောင်မြင့်၏ ဆောင်းပါးတွင် မပါဝင်သေးသော အချက်အလက်အချို့ကိုသာ ဤစာအုပ်တွင် ဖြည့်စွက်ရေးသားတင်ပြလို့ပေါ်သည်။

ကလေးမြို့အစနှင့် ပတ်သက်၍ ဘိုးတော် (ဗုံးမင်း)၏ ၁၁၄၄ ခု စစ်တမ်းတွင် ကလေးမြို့သည် ရွှေးမဆွဲကပင်တည်ထားခဲ့သည့် မြို့ဟောင်းတစ်ခုဖြစ်ကြောင်း၊ ထိုနောက်ပျက်သုဉ်းသွားခဲ့

ကြောင်းသာ အစစ်ခံထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ သို့သော ဘုရင် နောင်မင်းတရားကြီးလက်ထက် လက်ပဲစနည်းနေရာတော်နေ ဥသရေအမတ်ကြီး၏ “ဟံသာဝတီ အရေးတော်ပုံမှတ်တမ်းကြီး” ၌ ကလေးမြို့ကို ဘုရင်နောင်မင်းတရားကြီး တည်လုပ်ခဲ့ကြောင်း အတိအကျဖော်ပြထားပေသည်။

ယင်းမှတ်တမ်းကြီးအတိုင်း ဖော်ပြရပါက

“ဘုရင်နောင်မင်းတရားကြီးသည် သဘ္ဗရာ၏ ၉၃၈ ခုနှစ် တွင် ကလေးမြို့ကိုတည်လုပ်တော်မူခဲ့သည်။ မြို့ရှိုးသည် စတုရန်းပုံဖြစ်သည်။ မြို့လေးထောင့်အဝန်း ၁၂၄၇ ဘာ (တစ်ထောင်နှစ်ရာသီးဆယ့်ငါးဘာ)မြို့ရပ် ၂၇ တောင်၊ အမြင့် ၃ တောင်၊ ဆင်ခြေပုံ ၃ တောင်၊ မြေပေါ် ၁၀ တောင်၊ ပြလက်ရန်းနှင့်တကွ တံခါးရွှေက်ပေါက်တုရှိက်တိုင် တိုနှင့်ပြည့်စုံသော မြို့၊ ကျံး၊ ရင်တားနှင့် ပြည့်စုံအောင် တည်လုပ်သည်၂ ဟူ၍ဖြစ်သည်။ သုတေသနီများဆက်လက် လေးလာနိုင်ရန် ဖော်ပြလိုက်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ပေါ်ရှိသာ၏မြို့ဟောင်းနှင့် ပတ်သက်၍လည်း ၁၉၈၈ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလထုတ် ငွေတာရီမှုဂောင်းပါ ငွေးလွှှုံး(ဆားလင်းကြီး)၏ “ပေါ်ရှိသာ၏စေတီတော်နှင့် စိန္တကျော်သူ” ဆောင်းပါးပါအချက်အလက်များကို ကောက်နှတ်၍ ဖော်ပြလို့ပေါ်သည်။ ဦးအောင်မြင့်၏ “ပေါ်ရှိသာ၏မြို့ဟောင်း” အကြောင်းတွင် ဖြည့်စွက်ဖတ်ရှုပြီး လေးလာသုတေသနပြနိုင်ရန် ဖြစ်သည်။

ထိုပေါ်ရှိသာ၏မြို့ဟောင်း၏ တောင်ဘက်တွင် ရွှေးဟောင်း စေတီတစ်ဆူရှိသည်။ ပေါ်ရှိသာ၏မြို့ဟောင်း အနီးတွင်ရှိသဖြင့်

ပါရီသာဒ်စေတီဟူ၍ အမည်တွင်နေသည်။ ထိုပါရီသာဒ်စေတီမှာ ပုဂံပြည့်ရှင်အနောက်ရထာမင်း (အေဒီ-၁၀၄၄-၁၀၇၇)၏ ကုသိုလ် တော်ဖြစ်သည်။

မှန်နှစ်းရာဇ်တော်ကြီး၊ ပထမတွဲ၊ ၈၁ ၂၃၀ ၌

“သက္ကရာဇ် ၄၀၁ ခုတွင် အနောက်ရထာမင်းကြီးသည် ညောင်ရွှေအင်းတိမ်း၌ ပါရီသာဒ်ဘုရားကိုတည်၍ အပြန် တွင် ဘုရားသခင် မျက်ကွင်းတော်ဓာတ်ကို မွှာသောက မင်းကြီးတည်တော်မူသော “မူငွော” စေတီတော်သည် ပျက်ပြေ၍ တော်ခြုံ အုပ်ဖိုးရှိသည်ကိုတွေ့လျှင် စေတီတော် မှ ဥဒေဝါဒ်းပမာဏမျှလောက်သော ရွှေယင်အယောင် ဖန်ဆင်းတန်ဖိုးပြလျှင် မင်းကြီးသည် ဝင်းမြောက်စွာထပ်မ တည်ထောင်တော်မူသည်။” ဟူ၍ ဖော်ပြပါရှိသည်။ ဤ ဖော်ပြချက်အရ ပါရီသာဒ်စေတီသည် ပုဂံခေတ်လက်ရာဟု ဆိုရ မည်ဖြစ်သည်။

အင်းဝဆင်ဖြေရှင်လက်ထက် သက္ကရာဇ် ၁၁၂၂ ခုနှစ်၊ ပြာသိုလပြည့်ကော် ၂ ရက်နေ့တွင် အင်းဝမှတ်တော်များ ကိုင်းတုံးသို့ စစ်ချိခဲ့ရသည်။ ဥဒေဝါဒ်ပူညာနှင့် စလှကြီးတို့ကို စစ်ကဲ လက်ဝါဒ်ပေါင်းတော်များ၊ နေများစည်သူတို့ကို အချပ်ခန့်၍ တပ်ပေါင်း ၁၁ တပ်ချီခဲ့သည်။ တို့က်ဆင်နှစ်ရာ၊ မြင်းနှစ်ထောင်၊ စစ်သည်သူရဲ့ နှစ်သောင်းဖြင့် ညောင်ရွှေတစ်ကြောင်း၊ မိုးနဲ့တစ်ကြောင်း၊ နှစ်ကြောင်းခဲ့ပြီး ချီခဲ့ကြသည်။ ထိုစစ်ကြောင်းများဖြင့် စိန္တကော်သူ ဦးသွေ့လည်း လိုက်ပါခဲ့သည်။ စိန္တကော်သူ ဦးသွေ့သည် ညောင်ရွှေ သို့ရောက်ခဲ့ပြီး ပါရီသာဒ်ဘုရားကို ဖူးခဲ့ရသည်။ ကဗျာသမား၊

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရေးဟောင်းမြန်မာ့ဖြို့ရှိုးစနစ်ပုံ

၁၃၅

စာသမားပို့ပို့ စိန္တကော်သူ ဦးမြောက်ခဲ့ရသည် ပါရီသာဒ် စေတီနှင့် ပတ်သက်၍ “သည်ကမြင်သည်၊ ရည်ရတင်သည်၊ ကြည် လှစင်သည်” အစချိဘုရားတို့ ပိုဒ်စုံရတုတစ်ပုံဒ်ကို ရေးသားပူ ဖော်ခဲ့သည်။ သူ၏ရတုပထမအပိုဒ်တွင်-

“သည်ကမြင်သည်၊ မြောက်ခွင့်မစုံး၊ နောက်ကူးသီယာင်၊ တာထိုးဆောင်မှာ၊ ထောင်မပြည့်တတ်၊ ရှစ်ရာလက်ဝယ်၊ လူမှတ်ဆွမ်းဦး၊ ငါးရာများတို့၊ ချီးကျူးရွက်ဆောင် ဘုန်း ခေါင်နတ်လူ၊ နှစ်မင်းကူ၍၊ ကိုးဆူမျက်မြတ်၊ ရံသတ်ယူက် ခွာ၊ တည်ခဲ့ပေသည်၊ တောင်ရောစ်းပတ်၊ ပါရီသတ်ဟု၊ တောင်ထွေတ်ထိုင်မြှင့်၊ ရွှေတောင်ဆင့်သို့ . . . ”ဟူ၍ ပါရီသာဒ်စေတီတော် တည်ထားကိုးကွယ်ခဲ့သည့် သမိုင်းကြောင်းကို ရေးသားဖွဲ့ဆိုခဲ့သည်။

ပါရီသာဒ်စေတီတော်ကိုးကို ညောင်ရွှေမြို့မှာနေ၍ ဖူးမြောက်လျှင် မြောက်စွားမကျ အနောက်သို့စဉ်းငယ်ယွန်းလျက် ဖူးမြောက်ရကြောင်း၊ အကွာအဝေးအားဖြင့် ညောင်ရွှေမှ တာတစ်ထောင် မရှိတရှုံး တာရှုံးရာနီးပါးခန်းရှိနိုင်ကြောင်း၊ စစ်သည်သူရဲ့ငါးရာတို့၏ အကြီးအများက ဆွမ်းဦးဖျားလျှော့ခိုးရန် စေတီတည်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ကြောင်း၊ သိကြားနတ်မင်းများက ကူညီ၍ ကျောက်မျက်ရတနာများ ခြယ်လှယ်ခဲ့ကြောင်း ရေးသားစပ်ဆိုထားခြင်း ဖြစ်သည်။

စလော်းပုံညွှန်ပေးမေတ္တာစာတွင်-
“ဥထ္ထရိသာ၊ မြောက်ညာဖြောင့်မတ်၊ မြေခံထွေတ်တွင်၊ ပါရီသတ်မွေတော်၊ မြေပေါ်မိုးသံ၊ ဘဝ်လံ့များ၊ ရောင်လွှဲပြီးမောက်၊ အုံစလောက်နှင့် . . . ”ဟူ၍ ထည့်သွင်းရေး

သားထားသည်။ ပေါ်ရှိသတ်စေတီတော်သည် စလေဆရာတ်အလိုအရ ယနေ့ညောင်ရွှေမြို့၏ မြောက်ဘက်တွင်တည်ရှိသည်။ ၎င်္ခာကျော်သူ့နှင့် မြောက်ဘက်တွင်တည်ရှိသည်။ မြောက်ဘက်တွင်တည်ရှိသူ့နှင့် မြောက်ဘက်တွင်တည်ရှိသူ့အကြောင်းအရာများ မဟုတ်ဘဲ ယခုညောင်ရွှေမြို့၏အရေးသာက် မြို့ဟောင်းနေရာ၌ ရှိပေါ်လည်။ သူတေသိများ ဆက်လက်သူတေသနပြနိုင်ရန် ဖော်ပြလိုက်ရပေသည်။

အလားတူ မှတ်မ ၃၂ မြို့အဝင် အပါ မြို့ဖြစ်သော ဝါဂရာမြို့ဟောင်းနှင့် ပတ်သက်၍ လည်း သမိုင်းကွင်းဆက်များ ဖော်ထုတ်နိုင်ရန် မြှုပ်တီမဂ္ဂဇားပါ စိုးရာဇာ၏ “ဝါဂရာမြို့ဟောင်းသို့ တစ်ခေါက်” ဆောင်းပါးမှ ကောက်နှုတ်တင်ပြလိုပေသည်။

ဝါဂရာမြို့ဟောင်း၏ နောက်ခံသမိုင်းသည် မွန်လူမျိုးတို့၏ ကြီးကျယ်စည်ကားလှသော သုဝဏ္ဏဘူမိနိုင်ငံ၏သမိုင်းကြောင်းနှင့် ဆက်သွယ်မှုရှိနေသည်။ သမိုင်းဟောင်း၊ စာဟောင်းများကမူ ဝါဂရာမြို့ကို ကုဒ္ခုးမင်းတည်ထောင်သည့်ကာလသည် သုဝဏ္ဏဘူမိမြို့တော်ကို သတ္တရာဇာမင်း တည်ထောင်ခဲ့သည့် ဘီစီ ၆ ရာစာ ၇ ရာစာ အချိန်ကာလနှင့် တူညီထပ်တူကျသည်ဟု ဆိုကြသည်။

သုဝဏ္ဏဘူမိမြို့တော်သည် အိန္တယ်၊ သိဟိုင့်၊ ခေါမ၊ ရောမ၊ ဒ္ဓါရာဝတီ၊ မလေးရား၊ ကမ္မာဒီးယား၊ တရာ်စသည့်နိုင်ငံတို့မှ သဘောများဆိုက်ကပ်ပြီး ကုန်စည်ကူးသန်းရောင်းဝယ်ဖောက်ကား ရာ ဆိပ်ကမ်းမြို့ဖြစ်သလို ဝါဂရာမြို့သည်လည်း ဆိပ်ကမ်းမြို့ကြီး တစ်ခုဖြစ်ခဲ့သည်။ ခေါမပထဝိဝင်ဆရာ “တော်လမီ” ၏ အဆိုအရ လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်း ထောင်နှင့်ချိသောကာလကပင် နိုင်ငံခြား တိုင်းပြည်များနှင့် ကူးသန်းရောင်းဝယ်ခဲ့ရာ ဆိပ်ကမ်းမြို့တစ်မြို့ ဖြစ်သည်ဟုသိရသည်။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရီးဝန်ပုံ

၁၃၈

သာသနာဝင်ကျမ်းများအလိုအရ ဂေါတမ မြတ်စွာဘုရား ရှစ်ပါ့မြောက်တွင် အောင်ကျောင်းတော်မှ သိဟိုင့်ကျွန်း ထိုမှ စုမတော်း၊ ဂျားဟားမလေးကျွန်းဆွယ်၊ ခမာ၊ ဒ္ဓါရာ ဝတီ၊ တန်သံရီဒေသတို့မှ တစ်ဆင့် သုဝဏ္ဏဘူမိသို့ ဒေသစာရီကြွ ချိတ်မှုစဉ် ဝါဂရာမြို့သို့ ကြောက်ကာ ဆံတော်များပေးသနား သွားခဲ့ကြောင်းသိရသည်။

မြတ်စွာဘုရား ပရီနိုဗာန်စံတော်မှုပြီးနောက် သာသနာ သတ္တရာဇ် ၂၂၇ ခုနှစ်တွင် တတိယသရီယနာတင်အားပြီး၌ ကိုးတိုင်း ကိုးဌာနသို့ သာသနာပြုစေလွှာတဲ့ခဲ့သည်။ သုဝဏ္ဏဘူမိသို့ သာသနာ ပြကြောက်ကြသူများမှာ သောက်နှင့် ဥတ္တရမထော်တို့ဗီးစီးသည့် ရဟနာဝါးပါးဖြစ်သည်။ ထိုစဉ်က သုဝဏ္ဏဘူမိမြို့တော်မှာ ယခု မွန်ပြည်နယ်၊ ဘီးလင်းမြို့နယ်အပိုင် ကေလာသတော်ပြေရှင်း ရက်ကန်းသည်မ ဝင်းကရာဇာနေရာဖြစ်သည်ဟု သုတေသိတို့ကဆို ကြသည်။

မင်း၏အမည်မှာ စူးစွဲသိရှိမှာသောကဖြစ်သည်။ အိန္တယ နိုင်ငံမှ သာသနာပြုမင်းဖြစ်သည့် သိရှိစူးစွဲသောကမင်းနှင့် ခေါ်ပြင်ဖြစ်သည်။ စူးစွဲသိရှိမှာသောကမင်းနှင့် သာသနာပြုမှုထော်များ ဖြစ်သော သောက်နှင့် ဥတ္တရမထော်များသည် သုဝဏ္ဏဘူမိနိုင်ငံတော်အနဲ့ သာသနာပြုတော်မှုခဲ့ကြသည်။

ထိုအချိန်က ဝါဂရာမြို့စားမှာ “သမိန်ပြတ်စပေါ့” ဖြစ်သည်။ သောက်နှင့် ဥတ္တရမထော်မြောက်ကြီးတို့သည် ဝါဂရာမြို့သို့ ကြောက်တော်မှုကြီး သိမ်တော်ကြီးတစ်ခုကို တည်ထားသမုတ်ခဲ့သည်။ ဆံတော်ရှင်ဘုရားစေတီများကိုလည်း ပြပြင်တည်လုပ်တော်မှုခဲ့ကြသည်။

ထိအခါန်က ပင်လယ်ကွန်းများအတွင်း ဝါဂရမြို့ကို
လာရောက်နှောင့်ယှက်လေ့ရှိသော ရေဘိလူးတို့၏ ရန်မှုသောက
နှင့် ဥတ္တရမထောရ်မြတ်တို့က နိမ်နှင့်ကာကွယ်ပေးခဲ့သည့် အထိမ်း
အမှတ်အနေနှင့် စေတိတစ်ဆူလည်းတည်ခဲ့သည်။ “ဘိလူးတစ်ရာ
ဖက်” ဘုရားဟုခေါ်ကြသည်။ မွန်ဘာသာဖြင့် “ကျိုတ္ထလံဘွန်”
ဖြစ်သည်။ ထိုပြင် မြတ်စွာဘုရားရှင်ကြောက်တော်မူစဉ်က ခီးမြိုင်
ပေးသနားခဲ့သော ဆံတော်ဓာတ်မြတ်ဌာပနာတော်မူခဲ့ရာ “ကျိုက်
နှပါ” စေတိ “ကျိုက်နှု (ကျိုက်သန)” ဆံတော်ရှင်စေတိတော်များကို
လည်း ပြုပြင်တော်မူခဲ့ကြသည်။

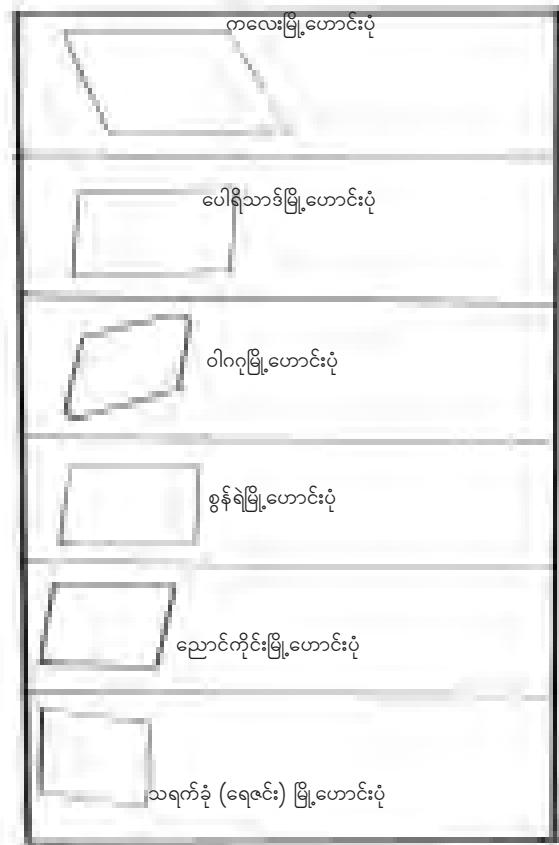
ဘိစီ ၆ ရာစုမှ ခရစ်နှစ် ၁၆ ရာစုထိ ဝါဂရမြို့သည်
ရောင်းဝယ်ဖောက်ကားစည်ကားရာ ဆိပ်ကမ်းမြို့ကြီးတစ်မြို့ဖြစ်ခဲ့
သည်။ ထိုအတူ ဗုဒ္ဓသာသနာတော် စည်ပင်ပွင့်လင်းရာ ဒေသ
တစ်ခုလည်းဖြစ်ခဲ့သည်။ မြန်မာသူတူရာ၏ ၂၆၆ ဝါရီရှုမွန်မှင်း
ဆက်တွင် ထင်ရှားကျော်စောပြီး ဘုန်းတန်ခိုးကြောအကားထက်
မြက်သည့် ရာဇာမြောက်မှင်းလက်ထက် မူတ္ထမ ၃၂ မြို့ကို ပြန်လည်
တည်ထောင်ခဲ့ရာ ဝါဂရမြို့လည်းပါဝင်ခဲ့သည်။

ပဲခူးဟံသာဝတီခမ္မစေတိမှင်းလက်ထက်၊ ပဲခူးကလျာဏီ
သိမ်တော်သမှတ်တော်မူပြီးသောအခါ ရာမညဒေသသို့ သာသနာ
အဆောက်အအုံများ ပြန်လည်ပြပြင်ရန်အဖွဲ့တစ်ဖွဲ့စေလွှတ်ခဲ့
သည်။ ထိုအဖွဲ့သည် မူတ္ထမ၊ မော်လမြိုင်၊ အယား (မုဒ္ဒါ) နယ်နှင့်
ဝါဂရမြို့တို့၏ သမိုင်းဝင်သိမ်တော်ကြီးများကို ပြန်လည်ဖွင့်ဖော်
မွမ်းမံတော်မူခဲ့သည်။

ထိုမွမ်းစေတိမှင်းလက်ထက် သုဝဏ္ဏဘူမိမြို့တော်
တိုက်ကုလားမြို့သည်လည်းကောင်း၊ ဝါဂရမြို့သည်လည်းကောင်း
အိန္ဒိယတိုက်နှင့် မလေးကွန်းဆွယ်ရှိတိုင်းပြည်များနှင့် ရောင်းဝယ်
ဖောက်ကားမှူး ထွန်းကားနေဆဲဖြစ်ကြောင်းသိရသည်။^၅ တစ်နည်း
အားဖြင့်ဆိုရပါက ငှင်းအခါန်ထိ ဆိပ်ကမ်းမပျက်သေးဟုဆိုနိုင်
ပေသည်။

ကျမ်းကိုးအညွှန်း:

- ၁။ ဦးအောင်မြင်း၏ မှန်ကူကွက်ပုံသဏ္ဌာန် ရွေးမြို့ဟောင်း
များ၊ ရှာရှာဖွေဖွေ မြန်မာ့သမိုင်း အတွဲ ၂။ ဒေါက်တာ
သန်းထွန်း ၃၅ နှစ်ပြည့် မွေးနေး စိန်ရတုအထိမ်းအမှတ်
စာအုပ်များထုတ်ဝေရေးအဖွဲ့၊ ၁၉၉၆၊ ဖေဖော်ဝါရီလ
- ၂။ မြန်မာမင်းများ အရေးတော်ပုံကျမ်း၊ အရေးတော်ပုံ ၆
စောင်တွဲ၊ ရာပြည့်စာအုပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၀၂၊
- ၃။ ငွေးလွှင် (ဆားလင်းကြီး)၏ ပေါရီသတ်စေတိတော်နှင့်
စိန္တကျော်သူ ဆောင်းပါး၊ ငွေားရီမဂ္ဂင်း၊ ၁၉၈၈ ခုနှစ်
ဒီဇင်ဘာလ။
- ၄။ စိုးရာဇာ၏ ဝါဂရမြို့ဟောင်းသို့ တစ်ဒေါက်၊ မြေဝတီ
မဂ္ဂင်း။

မှန်ကူကွက်ပုံ မြို့ဟောင်းမြို့ရီးများပုံ (ပုံကြမ်း)

အခန်း (၅)

စဖော်လွှန်းချီးပုံမြို့နီး

ရှေးဟောင်းမြိုင်မာမြို့တော်များတွင် မောင်ယွန်းချီးပုံရှိ သော မြို့ရီးတစ်ခုသာ တွေ့ရသည်။ ယင်းမြို့ရီးမှာ အင်းဝမြို့၊ ဟောင်း မြို့ရီးဖြစ်သည်။ ရှေးကမြို့ရီးများတည်ဆောက်သော ပိဿာကာပညာတွင် မောင်လိုင်ချီး၊ မောင်ယွန်းချီး၊ ခိုန်းချီးဟူသော အခေါ်အဝေါ်များရှိသည်။ မောင်လိုင်ချီးမှာ အကွဲ့အကောက်ချီးများကိုခိုလိုသည်။ ခိုန်းချီးမှာ ထောင့်မှုန်အတိုင်း ထောင့်ဆက်ချီးကိုခေါ်သည်။ မောင်ကွန်းချီးမှာ ထောင့်ယွန်းအချီးမျိုးကို ဆိုလိုသည်။ အင်းဝမြို့ရီးမှာ မောင်ကွန်းချီးများတစ်ခုပြီး တစ်ခုချီးပြီး ပုံဖော်ဆက်စပ်ထားသော ပုံဖြစ်သည်။

အင်းဝမြို့တည်နေရာ

မောင်ယွန်းချီးပုံမြို့ရီး အနားသတ်ရှိသောအင်းဝမြို့သည် ရတနာပူရာ အင်းဝ (အာဝါ)ဟူသော အမည်အမျိုးမျိုးတို့ဖြင့် ထင်ရှားခဲ့သော ရှေးဟောင်းမင်းနေပြည်တော် မြို့ဟောင်းဖြစ်သည်။

ထိရတနာပူရ၊ အဝခေါ်သော အင်းဝမြို့သည် ဧရာဝတီ၊ ဒုက္ခာဝတီ၊ စမှု၊ စမာ၊ ပန်းလောင်စသောမြစ်တို့ စီးဆင်းကျလောရာ အရပ်၌ တည်ရှိသည်။ ထိအကြောင်း-

“ပန်းလောင်၊ ပံပါ၊ မက္ခရာနှင့် သုံးဖြာဆုံးလျက်၊ မြစ်နှင့် ယူက်၍၊ တောင်ဘက်မှာလည်း ပူရရတနာ၊ သာသနာသည်၊ တည်ရာရွှေအဝတည့်သခင်ကြီး” ဟူ၍ သခင်ကြီးချင်းတွင် ရေးစပ်ထားသည်။

မြို့၏မြောက်ဘက်မျက်နှာတွင် ဧရာဝတီမြစ်လျည့်ရစ်စီးဆင်းနေသည်။ အရွှေမျက်နှာတွင် စမုမြစ်၊ စမာမြစ်၊ မတ္တရာမြစ်၊ ပန်းလောင်မြစ်၊ ဒုက္ခဝတီမြစ်၊ ထိမြစ်ငါးစင်းတိုက ပေါင်းဆုံးလှည့်ရစ်စီးဆင်းပြီး ဧရာဝတီမြစ်ထဲသို့ ပေါင်း၍ ဝင်ကြသည်။ မြို့၏ တောင်ဘက်မျက်နှာ၊ အနောက်ဘက်မျက်နှာကိုလည်း မြစ်သာမြစ်ကလည့်ရစ်စီးဆင်း၍ လုံးတော်ပေါက်မြစ်နှင့် ပေါင်းပြီး ဧရာဝတီမြစ်သို့ စီးဝင်သည်။

ဤကဲ့သို့မြစ်ဆုံးမြစ်ဝကျသဖြင့် သုံးထောင့်ချွ်း(ကြက်လျာစွဲး) ဖြစ်ပေါ်နေသည်ကိုပင် သံလျက်သွားသောနှင့်တူ၍ သံလျက်ကွွန်းခုံဟု ခေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ကွွန်းဦးသံလျက်ခုံဟု၍လည်း ခေါ်ကြသေးသည်။ ထိကဲ့သို့ သံလျက်ကွွန်းထက် တည်နေခြင်းကြောင့် လည်း ရွေးဟောင်းကဗျာစာပေများ၌ “ကိုးမည်ရတနာ၊ တည်ရာအောင်ချက်၊ ကွွန်းသနလျက်ဝက်ဝယ်” ဟူ၍ ထည့်သွင်းရေးစွဲကြခြင်းဖြစ်သည်။

ခြော်လျှော့သဏ္ဌာန်

ဤသုံးထောင့်ချွ်းသဏ္ဌာန်ကိုပင် “ခြော်မင်းလျှာ”နှင့် တင်စားပြီး သဘောဇ် ၂၃၅-၂၃၆ ခုထိုး မင်းကြီးစွာနှင့် မိဖူရား ခေါင်ကြီးကောင်းမှု စစ်ကိုင်းရတနာစောင်းကျောက်စာတွင် “သိဟနိတာ၊ ခြော်လျှာသုံး၊ မြစ်သုံးဖြာ၍ တူရာမဲ့လျင်း၊ ရန်ဖက်ကင်းသောအာဝမင်း” ဟူရေးထိုးထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

အင်းဝမြို့ကို စတင်တည်လုပ်သူမှာ သတိုးမင်းဖျားဖြစ်သည်။ သတိုးမင်းဖျား အင်းဝကိုတည်လုပ်စဉ်က အင်းကိုအင်းကို ဖို့၍ တည်သောကြောင့် “အင်းနာ” မှ “အင်းဝ”ဖြစ်လာခြင်း ဖြစ်သည်ဟုဆိုသည်။ အင်းဝဓာတ်ပေါင်းမလျှော့ရား ကျောက်စာတွင်-

“ဒုက္ခဘာပန်းလောင်၊ သန်းမြှောင်ခွေယျက်၊ မြောသန်လျက် ဝယ်၊ နေဆက်မျိုးရင်း၊ သတိုးမင်းသည်၊ ကိုးအင်းဌာန၊ အခါရသဖြင့်၊ သာစွေထူးလည်၊ တစ်ဦးတည်းသော ရွှေပြည်အောင်ချာ၊ ရတနာပူရ” ဟူ၍ ရေးထိုးပါရှိသည်။

စစ်ကူးမင်း လက်ထက် “ဓားမကူးဆရာတော်” ဟုထင်ရှားသော တောင်ဖို့လာဆရာတော်အား သဘင်ဝန်းသော့က “အင်းဝ” ဟူသော အမည်နှင့် ပတ်သက်၍ လျောက်ထားမေးမြန်းရာ ဆရာတော်က ရှုတ်ခြည်းပင်.. . . “ကျယ်မဖွေ့ပြီဘူး၊ လွယ်လင့်တဲ့ သိစေရန်၊ သတိုးမင်းကိုးအင်းရည်ရော်လို့ ပြည်တော်ကို ဘွဲ့ပုံးသတယ်၊ အင်းနံမှုန်”

“ကာလညောင်းပြန်တော့၊ အပေါင်းလူထိမျှငယ်၊ C-နဲ့ လေပံပြပါလို့ အဝဟုခေါ်ပြန်၊ တွင်နာမံရပ်ဆိုင်း၊ ပွင့်ဖြီးငယ်စည်း၊ သတိုးတောင်တည်တဲ့ အောင်နေပြည်စံဌာန

ကိုလာ၊ ကမ္မာတွင်ရာဝင်သလိုက်မယ်၊ ညွှန်းပြသမိုင်း” ဟူ၍လေးဆစ်ကဗျာဖြင့် ဖြေဆိုခဲ့ဖူးကြောင်း မှတ်သားရသည်။ မြို့တည်စဉ်ကနိုလ်ပုံသော အင်း ကိုးအင်းမှာ “ချွဲကြာအင်း၊ အနီအင်း၊ ညောင်စောက်အင်း၊ ဝက်ချေးအင်း၊ အုတ်နှဲအင်း၊ အင်းမ အင်း၊ လင်းစံအင်း၊ ဘေးမဲ့အင်း၊ ဝမ်းဘဲအင်း” တို့ဖြစ်သည်။ အင်း ကိုးအင်းနှင့် ဆက်စပ်ပြီး “အင်းဝ” ဖြစ်လာသော်လည်း ရွှေးခေတ် ကျောက်စာများ၊ စာဟောင်းများတွင် “အစ” ဟူ၍သာ အရေး အထိုးများသည်ကိုတွေ့ရသည်။

မိုင်းခိုင်ဖြို့စား ပိဋကတ်တော်အုပ်၊ မင်းကြီးမဟာသီရိ အေေးသူ စုဆောင်းပြုစုံသားသော ပိဋကတ်တော်သမိုင်း၊ စာစဉ် အမှတ် ၂၀၂၇ မှန်နှစ်းရာအဝင်တော်ကြီးအကြောင်းပြဆိုရာ၌- “မရာဝတီ၊ တုဋ္ဌဝတီ၊ စမ့်မြစ်၊ စမာမြစ်၊ ပန်းလောင်မြစ် တို့၏ စီးဆင်းကျလျောရာ အဝဖြစ်၍ အဝမြို့ဟုတွင်သော ရတနာပူရ စတုထွေဖြို့တည် နှစ်းတည် မဟာဝိယေရံသီ စေတီဒါယကာမင်းလက်ထက် ရဟန်းပညာရှိ မျှးမတ် ပညာရှိတို့ စီရင်သည်” ဟူ၍ “အဝ” မည်တွင်ပုံကိုဖွင့်ပြခဲ့သည်။

“သလ္ာရာ၏ ၁၁၃၉ ခုထိုး စောင်းကောင်းမှုအဝ မိုးထိ ကျောက်စာ၌လည်း

“သီဟနိုဂာ၊ ခြေသံ့လျာသို့ ရောဝတီ၊ မက္ခရာ၊ စမွာ၊ ပန်း လောင်ဟုသော မြစ် ၅ စင်း၏ ပေါင်းယှက်ဆုံးရာ သုနာ ပရန်၊ တမ္မဒီပ၊ ကမ္မာစွာသော တိုင်းကြီး ၁၆ တိုင်းတိုး ဘိသိက်သွန်းရာ ရတနာပူရ ရွှေ့မြို့ကြီး၊ ရွှေနှစ်းကြီး

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွှေးဟောင်းမြန်မာ့ဖြို့ရှိုးစနစ်ပုံ

၁၄၈

ကိုတည်တော်မူ၍” ဟူ၍ရေးထိုးထားသည်။ သီရိဓမ္မသာကမင်း ကောင်းမှုစေတီ ၈၄၀၀၀ သမိုင်း (ပေမှ) အင်းဝဗျာဒီတ်ခန်း၌ “မြစ်မငါးသွယ်၊ မြစ်ထု အဝတွင် ကိုင်းသူတြီးသခွားသီးအမှည့်ကို ခံတော်မူပြီး သော နောင်သာအခါ ရတနာပူရဝယ် “အဝ” အမည် တွင် လတ္တံ့၊ သခွားသီးလွှားသော ဒါယကာမင်းလွင် သုံးကြိမ်ဖြစ်လတ္တံ့၊ ရတနာသုံးပါးသီးမြှင့်လတ္တံ့၊ ဗျာဒီတ်ပေးတော်မူသည်” ဟူ၍ အဝအမည်တွင်ပုံဖော်ပြထားသည်။

မင်းဝံတောင်စွန်းနေရာ

သတိုးမင်းဖျား အင်းဝမြို့ကိုတည်စဉ်က မင်းဝံအောင်မြေ ထိုးလိုင်ရှင်ကုန်းကို တပ်ကြီးတည်ပြီးမှ အင်းဝကိုတည်ထောင်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ “ထိုးလိုင်ရှင်” ကုန်းဆိုရာ၌ ပုဂ္ဂိုလ်ကုန်စစ်သားနှင့် ငရမန်အရေးတော်ပုံတွင် ထိုးလိုင်ရှင် ကျွန်စစ်သားအောင်မြန်းရာဖြစ်၍ မင်းဝံအောင်မြေထိုးလိုင် ရှင်ကုန်းဟုထင်ရှားခဲ့သည်။ ထိုးလိုင်ရှင် ကျွန်စစ်သားသည် ထိုးလိုင်သူတြီးမှုဆုံးစောင့်တို့၏ အကူအညီဖြင့် ခဲမက်ပိုလ်ပါစုံးပြီး လယ်တွင်း တစ်ဆယ့်တစ်ရွာတွင် ပိုလ်ဝင်ခံကာ ငရမန်အား ဤမင်းဝံအောင်မြေထိုးလိုင်ကုန်းမှုနေပြီး တိုက်ထုတ်အောင်ပွဲခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

ထိုးကြောင့်လည်း အင်းဝမြို့တည်ရာကို ဖွံ့ဖြိုးရာ၌ “သုံးမြစ်ရုံသား၊ မင်းဝံတောင်စွန်းသန်လျှက်ကျွန်းဝယ်” ဟူ၍ရေးဖွံ့ဖြိုးခြင်းဖြစ်သည်။

အလားတူ “မရာပတ်ရုံ၊ သန်လျှက်ခံသား၊ မင်းဝံဂိုရီ

အောင်ဘူမိထက်” ဟူ၍ ၁၁၈၃ ထိုး အင်းဝတူရင်းခြေတောင် ဘေးမဲ့ပေး ကျောက်စာသမိုင်းတွင်လည်းကောင်း၊

“ငါးဆူတောင်ရိပ်၊ မင်းဝံထိပိဝ်ယ်၊ ဆယ်ကျိပ်ဘူရင်၊ ရာန်းရှုင်တို့၊ စံရှုင်ပျော်ရာ၊ ရတနာပူရ၊ မြို့ရွှေဝတ်” ဟူ၍ ပလိပ်စားချက်းခေါ်စဉ်ကူးမင်း ရွှေနားတော်သွင်းချက်းတွင်လည်းကောင်း၊

“အရှေ့မက္ခရာ၊ လကျားငွေစင်၊ မြောက်ခွင်းရာ၊ သီတာ မြေရောင်၊ တောင်မင်းဝံစွန်း၊ သန်လျက်ကျွန်းဝယ်” ဟူ၍ မင်းသက်ရှုည် ချက်းတွင်လည်းကောင်း ရေးဖွံ့သည်ကို လည်းတွေ့ရသည်။

တမ္မဒီပတိုင်းအဝင်

အင်းဝမြို့တည်ရာသည် ရှေးခေတ်တိုင်း၊ ခရိုင်များပိုင်း ခြားပုံအရ “သုနာပရွှေ့” တိုင်းနှင့် တမ္မဒီပတိုင်းကြီး နှစ်တိုင်းရှိသည် အနက် “တမ္မဒီပတိုင်း” ကြီးတွင်ပါဝင်သည်။ ပထဝိဝင်သဘော အရ ဓရာဝတီမြစ်သည် မြောက်မှုတောင်သို့ စီးဆင်းလာရမှ အင်းဝနှင့် စစ်ကိုင်းအကြားရောက်သည့်အခါ ရှုတ်တရက် ရေ ကြောင်းပြောင်းပြီး အရှေ့မှုအနောက်သို့ ဦးတည်စီးသွားသည်။ ဓရာဝတီမြစ်မြောက်ဘက်တွင် ကျွန်းသောစစ်ကိုင်းအောင် ပါသော အင်းဝသည် “တမ္မဒီပ” တိုင်းထဲပါသွားသည်။

“စကုစလင်းလယ်ကိုင်း၊ ဖော်းလင်း၊ ကလေး၊ သောင်သွ် အစရှိသော ပြည်ကြီးတို့၏တည်ရာကို သုနာပရွှေ့တိုင်းပုံ၊ အင်းဝ၊ ပင်းရာ မြင်စိုင်းအစရှိသော ပြည်ကြီးတို့၏

တည်ရာတမ္မဒီပတိုင်း” ဟူ၍ ၁၀၁၁ ခုနှစ်ထိုး ရာမေတ္ထာ စူး၏ စစ်ကိုင်းကောင်းမှုတော် ဘုရားကျောက်စာတွင်တွေ့ရသည်။

အင်းဝမြို့နယ်မှု “အရှေ့သီးလားသော် မြို့သစ်၊ တောင်ကို လားသော် မြင်စိုင်း၊ အနောက်ကိုလားသော် ငစ်နှင့် မြောက်ကိုလား သော် ဓရာဝတီ” ဟူ၍ မွှေ့ဒီပြီးဆောင်းကျမ်းတွင် ဖော်ပြထားသည်။

မျက်မောက်ခေါ် အနေအထားအရဆိုပါက အင်းဝမြို့သည် စစ်ကိုင်းတိုင်းအောင်ကြီး၊ စစ်ကိုင်းခရိုင်း၊ တံတားဦးမြို့နယ်တွင် တံတားဦးမြို့မှ မြောက် သုံးမိုင်ခန့်အကွား ဓရာဝတီနှင့် ဒုတိဝတီ ခေါ် မြှင့်ကယ် မြှစ်တို့ဆုံးရာ သန်လျက်ကျွန်းခုံပေါ်တွင် “မြောက် လတ္တိတွေ့ ၂၂ ဒီဂရီ ၅၅ မိနစ်၊ အရှေ့လောင်ဂီတွေ့ ၉၆ ဒီဂရီ ၁ မိနစ်တွင် တည်ရှိသည်။

လေးကြိမ်တည်လုပ်ခဲ့ရာမြို့

အင်းဝကို သက္ကရာဇ် ၂၂၆ တွင် သတိုးမင်းဖျား တည် တော်မှုခဲ့ပြီးနောက် နှစ်ပေါင်း ၂၃၃ နှစ်အကွား သက္ကရာဇ် ၉၆၉ ခုနှစ်တွင် ညောင်ရမ်းမင်းက ဒုတိယအကြိမ် အင်းဝကိုတည်လုပ် ခဲ့သည်။ ထိုနောက် ညောင်ရမ်းမင်းလက်ထက်မှ ၁၆၆ နှစ်အကွား ၁၁၂၂ ခုနှစ်တွင် အလောင်းဘုရား၏ ဒုတိယသားတော် ဆင်ဖြူရှင် က တတိယအင်းဝမြို့တော်ကို တည်လုပ်ခဲ့သည်။ ထိုမှ ၅၈ နှစ် အကွား ၁၁၈၃ ခုနှစ်တွင် ဘကြီးတော် (စစ်ကိုင်းမင်း) က စတုတွေ့ အင်းဝမြို့တော်ကို တည်လုပ်ခဲ့သဖြင့် လေးကြိမ်လေးခါတည်လုပ်

ခဲ့သော ရွှေးမြို့တော်ဟောင်းတစ်ခုဟု ဆိုရမည်ဖြစ်သည်။ အင်းဝပထမမြို့တည် သတိုးမင်းဖျားလက်ထက် သတ္တရာ၏ ၂၂၆ ခုနှစ်မှ ပြောင်ရှုံးဆယ်ဆက် အဆုံး ၁၁၁၉ ခုနှစ် ဟံသာဝတီကလာရောက်တိုက်ဖျက်၍ အင်းဝပျက်သည့်နှစ်အထိ မြို့သက် ၃၈၈ ခုနှစ်၊ မင်းဆက် ၂၂၅ ဆက်စိုးစံခဲ့သည်။ တတိယနှင့် စတုတွေ့မြို့တည် မင်းနှစ်ပါးပါထည့်သွင်းရေတွက်လျှင် အင်းဝမင်း ၃၁ ဆက်ရှိခဲ့သည်။

သတိုးမင်းဖျား၏ ပထမအင်း။

“သတိုးမင်းဖျားသည် စစ်ကိုင်း၊ ပင်းယနှစ်ပြည်ထောင် ပျက်လျှင် ဥဇော်ပြောင်ကို ထိုးနှစ်းမှချု၍ ပင်းယမှာ တစ်နှစ်မင်းပြုပြီးမှ ပင်းယမြို့သည် ပြည်ထဲအရေးကြီး လတ်သော် ဆင်ခင်း၊ မြင်းခင်း၊ နေခင်းနေရပ် မသင့်၊ ဤမင်းဝံတောင်ထိပ်သည်ကား ရေပြည့်သောလင်အန်း တွင် ဖလားကိုမော်က်၍ထားသိသကဲ့သို့ ရန်သူတကာတို့ မကြိနိုင်ရဟု သန်လျက်ကျန်းတွင် တည်ထောင်လှသည်။ သတ္တရာ၏ ၂၂၅ ခု တပေါင်းလထိုးလိုင်ကုန်းတွင် “ရတနာ ပူရရွှေဝမြို့” မည်ကို သမုတ်၍တပ်ကြီးတည်သည်။” “သတ္တရာ၏ ၂၂၆ ခု တပေါင်းလဆန်း ၆ ရက်၊ အဂိုဒ္ဓာ မြို့တည်သည်။ သတ္တရာ၏ ၂၂၈ ခုတွင် ရွှေနှစ်းတည်၍ အဝကို သတိုးမင်းဖျားစံနေသည်။ အဝကိုသတိုးမင်းဖျား တည်ထောင်သောအခါ သက်တော် (၁၉) နှစ်မွှေသာရှိ သောဟူ၏” ဟူ၍ မကိုရတနာပုံကျမ်းတွင် ဖော်ပြုခဲ့သည်။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစံ ရွှေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရီးဝန်ပုံ

၁၁၁

ပတ်သက်၍ မှန်နှစ်းရာဇ်ဝတော်ကြီးနှင့် ဦးကုလားရာဇ်ဝတိုက အင်းဝမြို့တည်ရှိပုံ အနေကောင်းသောကြောင့် ကာကွယ်ရေး အမြင်ဖြင့် ရွှေးချယ်ရကြောင်းဖော်ပြကြသည်။

မြို့မတည်မီ သတိုးမင်းဖျားသည် တဘောင်နာနေသေး သည်။ ပင်းယသည်အာရပ်အနေမသင့်၊ ရန်သူလာလျှင်မကာကွယ် နိုင်သောကြောင့် မြို့တော်ကိုပြောင်းရွှေးတည်လို့သည်။ စစ်ကိုင်းမှာ တည်ရသော သင့်မည်လော့၊ အင်းဝမှာတည်ရသော သင့်မည်လော ဟု တဘောင်နာခြင်းဖြစ်သည်။ တဘောင်က

“ပြယာယ်သလော့၊ ပြယာယ်သလော့၊ ပြယာယ်သင်တိုင်း မြှုန့် နှိုင်းသည်၊ စောကျိုင်းပတ်စာနယ်သလော့၊ အမွှေးတော်ပုံ အခွာဆုံးကိုရွှေယ်သလော့” ဟူ၍ ဆိုသည့်နှင့် အင်းဝတွင်မြို့တော် တည်ခြင်းဖြစ်သည်။ မြို့တည်နှစ်ကား သာသနာတော် ၁၉၀၈ ခုနှစ် ကောအသတ္တရာ၏ ၂၂၆ ခု ခု တပေါင်းလဆန်း ၆ ရက်၊ အဂိုဒ္ဓာ ဖြစ်သည်။ မြို့အဝန်းမှာ တာ ၃၀၀၊ တံ့ခါး ၉ ခုနှင့် ဖြစ်သည်။

မြို့ပုံက လေးထောင့် စတုဂံပုံ ဖြစ်သည်။ သို့သော် လေးထောင့်စစ်စစ်တော့ မကျပော့ မြောက်ဘက်တွင်ကျဉ်းပြီး တောင်ဘက်တွင်အလျားကျယ်ကျယ်ဖြစ်သည်။ ပုံသဏ္ဌာန်အားဖြင့် ခြေသံ့မင်းထိုင်နေပုံနှင့် တူသည်။ မြို့ကွက်သည် အရွှေ့မြောက် ထောင့်ဘက်သို့ ချွှန်တွက်လျက်ရှိရာ ထိုချွှန်တွက်ရာအပိုင်းမှာ “ခြေသံ့ဦးခေါင်း” နှင့် တူသည်။ အနောက်တောင်ထောင့်မှာ ကျယ်ပြန်လျက် ခြေသံ့ဦးနောက်ပိုင်းကိုယ် (တင်ပါးဆုံး) နှင့်တူသည်။ ထိုကြောင့်လည်း သတိုးမင်းဖျား၏ အင်းဝမြို့ကို “ခြေသံ့ထိုပုံမြို့” ဟုဆိုကြခြင်းဖြစ်သည်။

အင်းဝမြို့ဘွဲ့ပတ်ပျိုးတစ်ခုတွင်ပင်-

“ဟံသငယ်ရာအ၊ ရွှေမင်းသားငှက်မင်းတို့ပျော်စံရာ
ခိုနှစ်းငယ်မြို့က သေအချာင်ယ်လေအထား။
ခြေသံထိုင် ကျံးနှင့်တံ့ခါး။
သိဂါးငယ်ရွှေသား၊ ဖလားတည်သောဟန်
မယ်င်းဥပုံသဏ္ဌာန်” ဟူ၍ ရေးစပ်ထားသည်ကိုတွေ့ရ^{၁၃}
သည်။

သတိုးမင်းဖျားတည်လုပ်သော အင်းဝမြို့တွင် တံ့ခါးကိုး
ခုရှိရာ၊ ယင်းတို့မှာ အောင်ဒွန်းတံ့ခါး၊ ဒွါရတံ့ခါး၊ ဦးတည်တံ့ခါး၊
သာစည်တံ့ခါး၊ ကျော်ဘုံတံ့ခါး၊ ဝမ်းမနား(ရန်နှစ်မ်း)တံ့ခါး၊ ရန်အောင်
မြင်(ဝက်)တံ့ခါး၊ လေသာတံ့ခါး၊ မာန်အောင်တံ့ခါးတို့ ဖြစ်သည်။

ညောင်ရမ်းမင်းလက်ထက် အင်းဝ

ညောင်ရမ်းမင်း (အေဒီ-၁၆၀၀-၁၆၀၆)လက်ထက်မတိုင်မိ
အင်းဝမြို့သည် လေးနှစ်တိုင်တိုင် လူသူကင်းပြီး တော့အုံကြီးလို
ဖြစ်နေခဲ့သည်။ ဤအနေအထားရှိနေသည်ကို ညောင်ရမ်းမင်း
(အေဒီ ၁၆၀၀-၁၆၀၆)က မြို့တော်သစ်ပြန်လည် တည်လုပ်ခဲ့ခြင်း
ဖြစ်သည်။ ညောင်ရမ်းမင်းမှာ ဟံသာဝတီဆင်ဖြူရှင်များရှင် ဘုရင့်
နောင်မင်းတရားကြီး၏သား ညောင်ရမ်းမြို့တားရှင်သစ္ာဖြစ်သည်။
သူတော်ရှင် ၉၄၂ ခုနှစ်တွင် ခမည်းတော်မင်းတရားကြီးက ညောင်
ရမ်းမြို့ကို သနားတော်မှုပြီး မင်းရဲနှစ်မိတ်ဘွဲ့ပါ ပေးအပ်ခဲ့သည်။

မင်းရဲနှစ်မိတ်ဘွဲ့ရ ညောင်ရမ်းမင်းသားကို ခမည်းတော်
မင်းတရားကြီးက ဆင် ၁၀ စီး၊ မြိုင်း ၁၀၀၊ အမှုထမ်းလက်နက်ကိုင်
၁၀၀၀၊ ဓားလက်နက် ၂၂ စင်း၊ ဝင်းကိုယ်ရံအစုံ ၃၀၊ ဝါမှူးရှင်ပန်

အောင်နှင့် ဝေါသား ၅၀ သနားတော်မှု၍ ညောင်ရမ်းမြို့သို့ ပြောင်း
၍နေရသည်။ သားတော်နှင့်လိုက်လိုသူ လိုက်ခွင့်ပြုသဖြင့် လူ ၁၀၀၀
ကော်လည်း ရခဲ့သည်။ လူသူ ၂၀၀ ကိုလည်း ညောင်ရမ်းသို့ ပေး
လိုက်သေးသည်။ သူတော်ရှင် ၉၄၂ ခုနှစ် ဝါးဆူဒါယကာ မင်းတရား
လက်ထက်တွင်လည်း ညီတော်ဖြစ်သူ ညောင်ရမ်းမင်းသားအား
ညောင်ရမ်းမြို့ကို ထပ်ပေးသည်။ ညောင်ရမ်းမှာ အမှုထမ်းနည်း
ကြောင်းသိသဖြင့် ဟံသာဝတီက မြန်မာ၊ မွန်၊ ရှုမ်း၊ ကုလား၊
ယိုးဒယား၊ လင်းဇား၊ တန်သာ့ရဲ၊ ရခိုင်များကို သိမ်းပြီး ညောင်ရမ်း
ကိုပို့ပေးသည်။ ထိုပို့ပေးပို့သည့် အထဲတွင် ဗားမဲ့၊ ဗားတမော့မွန်
ဘုန်းကြီးနှင့်ပါးလည်း ပါသည်။

သူတော်ရှင် ၉၄၂ ခုနှစ်တွင် ဟံသာဝတီကို တောင်ဗူဗူရှင်
နှင့် ရခိုင်ဘုရင်တို့ ဝန်းရှုံး လုပ်ကြံကြသည့်အခါ ကျွန်းသောထီး
ဆောင်းမင်းအပေါင်းတို့ကလည်း အသီးသီးခြားနားကြသည်။ ထိုအခါ
ညောင်ရမ်းမင်းတား မင်းရဲနှစ်မိတ်သည် ညောင်ရမ်းမြို့ကို နေနိုင်
အောင် ကျံးမောင်းကတုတ်ရင်တားများ စီရင်တော်မှုပြီး ရမည်းသင်း၊
ဝတီး၊ ယင်းတော်၊ လိုင်းတက်၊ ပေါက်မြိုင်၊ သာဂရာ ပင်းတလဲ၊
ပြင်စည် စသည့်မြို့များကို သိမ်းယူတော်မှုသည်။ သည့်နောက်
ဗားမဲ့ဘုန်းကြီးစသော ပညာရှိများတံ့သည်းကပ်ပြီး ဟံသာဝတီ
သွေ့ချို့၍ လုပ်ကြံ့သင့်မသင့်၊ ညောင်ရမ်း၌ပင်နေချုံ သင့်မသင့်
မေးလျောက်သည်။

ထိုအခါ ပညာရှိများက “ညောင်ရမ်းမြို့သည် မင်းတို့စံရာ
ရာဇ္ဈာန်မဟုတ်၊ အဝမြို့သည် ရာဇ္ဈာန်မြန်မာတို့ ဦးစွန်းတွေ့န်း
ရာဖြစ်သည်။ တိုင်းခရိုင်နိုင်ငံလည်း အလွန်ကျယ်သည်။ ရတနာ

မူရကနေ၍ အပေါ်ရပ်သိမ်းတော်ယူတော်မူပါက ထိုးဆောင်းမင်းအပေါင်းတိုကို စီးပိုင်ရရှိတော်မူမည်။ သားတော်အစဉ်မြေးတော်အညွှန် လက်နက်နိုင်ငံဖြစ်ပြီး သာသနာလည်းစည်ပင်မည်” ဟူ၍ လျော်ကြောင့် ညောင်ရမ်းမင်းလည်း သဏ္ဌာရာ၏ ၉၂၉၉ ခု ဝါခေါင်လဆန်း ၂ ရက်နေ့တွင် ရတနာပူရအောင်သို့ ချိတ်မူလာခဲ့သည်။

ခြေရင်းတော်သို့ ဝင်ရောက်လာသမျှ မင်းညီမင်းသား မင်းမှူးမင်းမတ်သူရဲသူခက်အပေါင်းတိုကို သိမ်းရုံးပြီး အဝမြှုံးကိုတည်လုပ်တော်မူသည်။ မြို့တည်သောနှစ်ကား သဏ္ဌာရာ၏ ၉၃၀ ခု တရို့တွဲလပြည့်ကျော် ၂ ရက်၊ ကြောသပတေးနေ့ ဖြစ်သည်။ ထိုသို့တည်လုပ်ရာ၌ သဏ္ဌာရာ၏ ၂၂၆ ခုနှစ်တည် သတိုးမင်းဖျား၏မြို့ဟောင်းတွင် အရှေ့အနောက်တောင်မြောက်ကို ဖွံ့ဖြိုးခြင်းဖြစ်သည်။ (မဆိုရတနာပုံကျမ်းအလိုအရ မြို့ဟောင်းတွင် အရှေ့အနောက်တောင်ကို ချွဲသည်။ မြောက်ကိုသွင်း၍ တည်သည်ဟု မှတ်သားရသည်။)

ညောင်ရမ်းမင်းမှအစပြုသော ညောင်ရမ်းမင်းဆက်တွင် ဆယ်ဆက်မြောက်မင်းဖြစ်သည့် ဟံသာဝတီရောက်မင်း (အေဒီ-၁၇၃၃-၁၇၅၁)လက်ထက် ရတနာပူရ အင်းဝမြှုံးကို ပြင်ဆင်တိုးချွဲတည်လုပ်ခဲ့သေးသည်။ ယင်းအကြောင်း လက်ဝါနောက်ရထာ၏ “ညောင်ရမ်းခေတ်နှစ်” ၄၀ ရာဇ်ဝင် (သဏ္ဌာရာ၏ ၁၀၇၃ မှ ၁၁၁၃ ထိ) တွေ့ရသည်။

ထိုသို့ တည်လုပ်ရာ၌ ဆင်းရဲသားပြည့်သူများမှာ ပင်ပန်းနေကြပြီဖြစ်၍ မခန့်မထား မလုပ်မဆောင်စေဘဲ ရှင်ဘူရင်ကိုယ်တိုင်နှင့် မင်းမိဖူရား မင်းညီမင်းသား မှူးတော်မတ်တော်တို့ကို

ထိုက်သင့်ရာ တာဝန်ပေးလုပ်ဆောင်စေခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ သို့နှင့် မြို့တာကို မင်းက တာ ၅၀၀၊ မင်းမိဖူရားတို့က တာ ၂၂၀ စီးတော်မတ်တော်တို့မှာ ထိုက်သင့်ရာ တစ်နိုင်တစ်ပိုင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်ကြရသည်။ အောင်နန်းကျော်ဘုန်းတော် ဝင်းသစ်တပ်မာရဘက်များကိုလည်း အုတ်ရှိအားလုံးတော် သူရဲပြီးနှင့်တကွ အသုံးတော်ခံ သဘောသားကုလားတို့က လုပ်ကြရသည်။

မြို့တည်ရာ၏ မြို့တော်ရင်းအရှေ့တောင်ထောင့် ဝါးပိတ်န်းမြို့ထောင့်မှုသည် ကုန်းရှိမိုးထိကျောင်းကိုပတ်၍ အိုးဘိုးဆင်ကျံးက သည် မီးသွေးတိုက်မြို့ထောင့်ရောက် တည်လုပ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုမြို့တွင် တံ့ခါးပေါင်း ၃၃ ခု ရှိသည်။

တံ့ခါးအမည်များမှာ -

- ၁။ ဝါးပိတ်န်းမြို့ထောင့်တွင် အရှေ့ကိုဟောက်၍ “မိုးကောင်း” တံ့ခါး
- ၂။ ငှုံးတောင်အရှေ့ကိုဟောက်၍ ငွေစောင့်ချောင်းဝေ “ကျော်အောင်” တံ့ခါး
- ၃။ ငှုံးတောင်မော်ယွန်းတွင် တောင်ကိုဟောက်၍ “ရံရွှေ” တံ့ခါး
- ၄။ ငှုံးတောင်ကိုလျောက်၍ အရှေ့ကိုဟောက်လျက် “ရန်စင်” တံ့ခါး
- ၅။ ငှုံးတောင်အရှေ့ကိုဟောက်၍ “ရန်နိုဝင်း” တံ့ခါး
- ၆။ ငှုံးတောင်ကိုမော်ယွန်းချိ၍ မြောက်ကိုဟောက်လျက် “ကင်းလွှတ်” တံ့ခါး
- ၇။ ငှုံးအရှေ့ကိုဟောက်၍ “ရန်ကင်း” တံ့ခါး

- ၈။ ဂုဏ်တောင်အရှေ့ကိုဖောက်၍ “ရန်မြို့” တံခါး၊
- ၉။ ဂုဏ်တောင်အရှေ့ကိုဖောက်၍ “ကင်းလတ်” တံခါး၊
- ၁၀။ ဂုဏ်တောင်အရှေ့ကိုဖောက်၍ “ကင်းလတ်” တံခါး၊ မသာ
- ၁၁။ ဂုဏ်တောင်အရှေ့ကိုဖောက်၍ “ခံလွတ်” တံခါး၊
- ၁၂။ ဂုဏ်ကမြို့ထောင့်ထားခဲ့ပြီးလျှင် အနောက်ကိုလျောက်၍ တောင်ကိုဖောက်လျက် “စံဝေး” တံခါး၊
- ၁၃။ ဂုဏ် “စံကား” တံခါး၊
- ၁၄။ ဂုဏ်မော်ယွန်းချီပြီးလျှင် တောင်ကိုဖောက်၍ “ရန်နှိပ်” တံခါး၊
- ၁၅။ ဂုဏ်မော်ယွန်းချီပြီးလျှင် အနောက်ကိုဖောက်၍ “ကင်းဝေး” တံခါး၊
- ၁၆။ ဂုဏ်မော်ယွန်းချီပြီးလျှင် အနောက်ကိုဖောက်၍ “ကင်းဝေး” တံခါး၊ မသာ၊
- ၁၇။ ဂုဏ်အနောက်ကိုလျောက်၍ တောင်သို့ဖောက်လျက် “ရန်စင်” တံခါး၊
- ၁၈။ ဂုဏ်အနောက်တောင်ကိုဖောက်လျက် “ကျော်မိုး” တံခါး၊
- ၁၉။ ဂုဏ်မော်ယွန်းချို့၍ အနောက်ကိုဖောက်လျက် “ရန်လွင့်” တံခါး၊
- ၂၀။ ဂုဏ်အနောက်ကိုလျောက်၍ တောင်ကိုဖောက်လျက် “ရန်ဝေး” တံခါး၊
- ၂၁။ ဂုဏ်အနောက်ကိုလျောက်၍ မြို့ထောင့်ထားခဲ့ပြီးလျှင် မြောက်ကိုလျောက်လျက် အနောက်ကိုလျောက်၍ “ရန်တား” တံခါး၊

- ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရိုးစနစ်ပုံ ၁၅၇
- ၂၂။ ဂုဏ်ကမြောက်ကိုလျောက်၍ အနောက်ကိုဖောက်လျက် “သက်ကင်း” တံခါး၊
- ၂၃။ ဂုဏ်ကမြောက်ကိုလျောက်၍ အနောက်ကိုဖောက်လျက် “ကျော်တင်” တံခါး၊
- ၂၄။ ဂုဏ်ကမြောက်ကိုလျောက်၍ အနောက်ကိုဖောက်လျက် “စံရေး” တံခါး၊
- ၂၅။ မြို့ထောင့်ထားခဲ့ပြီးလျှင် အရှေ့သို့ချို့၍ မြောက်ကိုဖောက်လျက် “ဘက်လွတ်” တံခါး၊
- ၂၆။ အရှေ့ကိုလျောက်၍ ဆင်ကျိုးတောင် လျောကားအဆင်း မြောက်ကိုဖောက်လျက် “စံကင်း” တံခါး၊
- ၂၇။ မြောက်ကိုထောင့်ချို့၍ ဆင်ကျိုးအရှေ့လျောကားနှင့်အတည့် အနောက်ကိုဖောက်လျက် “ရန်စွား” တံခါး၊
- ၂၈။ မြောက်ကိုလျောက်၍ အနောက်ကိုဖောက်လျက် “ကင်းသံ” တံခါး၊
- ၂၉။ ဂုဏ်တောင်ချို့ခြို့ပြီးလျှင် အရှေ့ကိုလျောက်၍ အနောက်ကို ဖောက်လျက် “ရန်နှင့်” တံခါး၊
- ၃၀။ အရှေ့ကိုအလျောက်၍ မြောက်ကိုဖောက်လျက် “အောင်သာ” တံခါး၊
- ၃၁။ ဂုဏ်ရှေ့ကိုလျောက်၍ မြောက်ကိုဖောက်လျက် “မြို့အောင်” တံခါး၊
- ၃၂။ ဂုဏ်ကိုလျောက်၍ မြောက်ကိုဖောက်လျက် “အောင်မြို့” တံခါး၊
- ၃၃။ ဂုဏ်မြို့ထောင့်တွင် မြောက်ကိုဖောက်လျက် “မြို့ညီး” တံခါး၊

ထိုတံခါး ၃၃ ရပ်နှင့် မြို့တော်ရင်းတံခါး ၉ ခုပေါင်းပါက တံခါး ၄၂ ရပ် ဖြစ်သည်။ မြို့မတည်ပိုက ရွှေးဦးစွာ သစ်တပ်မြို့တည်ခဲ့သည်။ သစ်တပ်မြို့တည်စဉ်က ဆင်ကျံးကိုအတွင်းထား၍ တည်ခဲ့ပြီး မြို့တည်သည့်အခါတွင်မူ ကျံးကိုအပြင်မှာထားပြီး တည်ခဲ့သည် ဟူ၍ လက်ပဲအနောက်ရထာဏ် “ညောင်ရမ်းခေတ်နှစ် ၄၀” (သက္ကရာဇ် ၁၀၇၃-၁၁၁၃ ထို)တွင် ဖော်ပြုမှတ်တမ်းတင်ထားသည်။

ဆင်ဖြူရှင်လက်ထက် တတိယအင်း၁

ဟံသာဝတီပါမင်းလက်ထက် သက္ကရာဇ် ၁၁၁၃ ခု တန်ခူးလ ဆန်း ၈ ရက်၊ သောကြာနေ့တွင် ဟံသာဝတီမင်း၏စစ်ကြောင့် ရတနာပူရ ရွှေဝမြို့ကြီး တိမ်းယိမ်းပျက်စီးခဲ့ပြီး မင်းနှင့်တကွ မင်းပိဖုံးသားတော် သမီးတော်တို့ ဟံသာဝတီသို့ ပါရချေသည်။ ထိုကြောင့် ရတနာပူရ ရွှေဝမြို့ကြီးသည်လည်း ဟံသာဝတီလက်အောက်သို့ ကျရောက်ကာ ခံတပ်မြို့ကလေးအဆင့်သို့ ရောက်ခဲ့ရသည်။ သို့သော် ဟံသာဝတီလက်အောက်တွင် အင်းဝသည် ကြာရှည်စွာ မနေရပေ။ သက္ကရာဇ် ၁၁၁၅ ခုနှစ်၊ နတ်တော်လတွင် အလောင်းမင်းတရားကြီး၏ သားတော်သတိုးမင်းရောက်ပြန်လည် သိမ်းပိုက်နိုင်ခဲ့၍ မြန်မာတို့လက်သို့ ပြန်ရောက်ခဲ့သည်။

အလောင်းမင်းတရားကြီးက အင်းဝကိုနေပြည်တော်အဖြစ် အသုံးမပြုဘဲ ရွှေဘိုကိုသာ မင်းနေပြည်ပြုခဲ့သည်။ သားတော်ကြီး ဖြစ်သည့် စစ်ကိုင်းမြို့တည်မင်းကလည်း စစ်ကိုင်းနှင့်ရွှေဘိုကိုသာ အလှည်အလည်စံမြန်းတော်မူခဲ့သည်။ စစ်ကိုင်းမင်း၏ ထိုးနှစ်း အရှိုက်အရာကို ဆက်ခံသည့် အလောင်းဘုရား၏ ဒုတိယသားတော် ဆင်ဖြူရှင်လက်ထက်ရောက်သည့်အခါမှုသာ အလောင်းမင်းတရား

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာမြို့ဂိုးစနစ်ပုံ

၁၅။

ကြီးနှင့် နောင်တော်စစ်ကိုင်းမင်းတို့ လျှစ်လျှော်စွဲထားခဲ့သော အင်းဝ မြို့ဟောင်းကို မြို့တော်အဖြစ် ရွေးချယ်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

ဆင်ဖြူရှင်မင်းတရား အင်းဝကိုမြို့တော်အဖြစ် ရွေးချယ်ခဲ့ခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ အမိန့်တော်ရှိခဲ့သည်မှာ-

“ရတနာပူရ အင်းဝရာဇ္ဈာန် မင်းနေပြည်ကြီးသည် ဘုန်းတန်ခိုးကြီးသော မင်းတို့နေရာဇ္ဈာန်ဖြစ်သည်။ မြောက်မျက်နှာက ဓရာဝတီမြစ် မြို့အရှေ့မျက်နှာကလည်း ပန်းလောင်၊ စမ္း၊ စမာ၊ မက္ခာရာ၊ ဒုတာဝတီ ဟူသော မြစ် ဝါးစင်းတို့ ပေါင်းဆုံးရုစ်စီးဆင်းသည်။ မြစ်အပေါင်းတို့၏ အဆုံး မြေခုံသံလျက်စွန်းတွင်ဖြစ်၍လည်း ငါမင်းသား လက်ထက်က (သတ္တုးမင်းစောဘဝက) သူရှုပိုလိပါအနည်းနှင့် အင်းဝမြို့မှာရပ်နေသည်ကို မွန်တို့ပိုလိပါသူရှုခိုး ရွက်ကဲသို့ မရေတွက်နိုင် ကြည်းကြောင်းရေကြောင်းအပိုတ် ဝန်းရလုပ်ကြံးသော်လည်း လူပုံရှုးနိုင်သည်မဟုတ်။ တစ် ဖက်ရန်သူတို့ အလုပ်အကြံအလွန်ခက်ခဲသည်။ အောင်မြေ အောင်ရပ်မြတ်သော်လာ ထာဝရမင်းနေပြည်ကြီးဖြစ်သည်။ ရတနာပူရ အင်းဝပြည်ကြီးကို ရွှေထီးရွှေနှင့်သည်၍ ငါစိုးစံတော်မူမည်”ဟု အမိန့်တော်ရှိပြီး မင်းလှုနောက်ရထာကို ကံကျွေးလက်ခပေးပြီး သက္ကရာဇ် ၁၁၂၅ ခု နှောင်းတန်ခူးလဆန်း ၂၂ ရက်၊ စနေနေ့တွင် မြို့တော်တည်လုပ်စေခြင်း ဖြစ်သည်။

မြို့တော်ကို ခဲ့ဖွင့်တည်လုပ်ရာ၌-

“ပထမရွှေမြို့တော်ကျော်ဘုံတံခါး၊ အနောက်ကဆက်၍

မောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်မှမဖြိုင်)

တောင်ကျံးနှင့်ဗြိမ်းကိုကူးပြီး ဟံသာကျွေဘူရား၊ ခါးပန်းနှီးကျောင်းတိုက်၊ မိဂဒါဝန်တိုက်၊ ငါးဆူကျောင်းတိုက်၊ ရတနာမူးဘူရား၊ ရှင်ပင်ကောတူဘူရား၊ မင်းတရားမြင်းကွက်ရပ် ပေါ်လောင်စဉ်ရွှေကျောင်းတိုက်၊ ဝေါ်ဝန်တိုက်၊ စံကျောင်းတိုက်၊ မဟာမြတ်မူနိဘူရား၊ ဝေသာလီတိုက်၊ ဟသားဂိုရိဘူရား၊ မကုလပ္ပတ်တိုက်၊ ဌာန်တလျှည်းကျောင်းတိုက်၊ တာဝတီသာတိုက်၊ ဆုတောင်းပြည့်ဘူရားများကို အတွင်းထားပြီး ရွှေမြို့တော်အရွှေမျက်နှာကို မော်ယွန်းငါးချက်ချိုး၍ “အင်းမယ” တံခါး၊ “မူတ္ထမ” တံခါး၊ “မိုးကောင်း” တံခါး၊ “စိတ္တကုန်” တံခါးဟု တံခါး၊ လေးခုထားသည်။ ဌာတလျှည်းကျောင်းတိုက် ဆုတောင်းပြည့်ဘူရားမှာအနောက်ကိုလှည့်ပြီး မိုးထိကျောင်းကို အပြင်မှာထားလျက် တောင်ပလူကုန်းဖျေသီဘူရား၊ လောကထိပိုးဘူရား၊ ပေါ်ရွှေကျောင်းတိုက်၊ သံသုမှာရိရိကျောင်းတိုက်၊ မင်းလာကျောင်းတိုက်၊ ပေါ်သီတာရုံကျောင်းတိုက်၊ ပေါ်လည်းတိုက်၊ ပေါ်ရွှေကျောင်းတိုက်၊ ကိုယ်တွင်သို့ အဆိုက် မြို့တော်မြောက်မျက်နှာကို မော်ယွန်းငါးချက်ချိုး၍ “ကိုင်းမာ” တံခါး၊ “ဟံသာဝတီ” တံခါး၊ “မျဉ်းတဲ့” တံခါး၊ “ကုန်းဘောင်” တံခါးဟု၍ မြို့တော်ကြီးတောင်မျက်နှာတွင် တံခါး၊ ဂ ခ တည်လျပ်ခဲ့သည်။ ဂဇ်လနာလပုလ္လားတိုက်တိုက် အတွင်းထားပြီး ရွှေမြို့တော်တောင်မျက်နှာကို မော်ယွန်းကိုးချက်ချိုးကာ “ကိုင်းမာ” တံခါး၊ “ဟံသာဝတီ” တံခါး၊ “မျဉ်းတဲ့” တံခါး၊ “ကုန်းဘောင်” တံခါးဟု၍ မြို့တော်ကြီးတောင်မျက်နှာတွင် တံခါး၊ ဂ ခ တည်လျပ်ခဲ့သည်။ ဂဇ်လနာလပုလ္လားတိုက်မှ မြောက်ဘက်ကိုလှည့်ပြီး ခေါင်းထိပ်မိုး၊ ခေါင်းထိပ်ပန်းဘူရား၊ ဝေရွှေကျောင်းတိုက်၊

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြောက်မာ့မြို့ရှိုးစနစ်ပုံ

၁၃၁

တောင်လေးလုံးဘူရား၊ မြင်းမို့ဘူရား၊ အောင်နန်းကျော်ဘုံကျောင်းတိုက်၊ စာလိယပွာကတိုက်၊ မင်းကျောင်းတိုက်၊ ဇေတဝန်တိုက်၊ လောကသရဖူဘူရားကို အတွင်းသို့သွေးပြီး ဆင်ကျံးကိုအပြင်မှာထားကာ ဓရာဝတီမြစ်အရောက်မြို့တော်အနောက်မျက်နှာကို မော်ယွန်း တစ်ဆယ့်တစ်ချက်ချိုး၍ “ကန္တာလရာ၏” တံခါး၊ “ကျိုင်းရဲ့” တံခါး၊ “စန္ဒပူရီ” တံခါး၊ “ကျိုင်းရုံး” တံခါးဟူသော တံခါး၊ ဂ ခ ကို မြို့တော်အနောက်မျက်နှာမှာထားသည်။

လောကသရဖူဘူရား အနောက်မြောက်ဓရာဝတီမြစ်မှ သည် အရွှေကိုလှည့်၍ မြေသိန်းတန်ဘူရား၊ ဗားတမော့ကျောင်းတိုက်၊ နိုင်းရော်စရိတ်တိုက်၊ နန်းကျောင်းတိုက်၊ အာဇာပိတိုက်၊ မြောက်နန်းကျောင်းတိုက်၊ ရွှေကြာပင်ကျောင်းတိုက်၊ ရန်အောင်မြင်ဘူရား၊ ရန်အောင်မြင်သိမ်တိုက် အတွင်းသွင်းပြီး ပထမမြို့တော်၏ အနောက်မြောက်ထောင့်သို့ အဆိုက် မြို့တော်မြောက်မျက်နှာကို မော်ယွန်းငါးချက်ချိုး၍ “တန်သာရီ” တံခါး၊ “ယိုးဒယား” တံခါးဟု မြောက်မျက်နှာတွင် တံခါးနှစ်ခု တည်ထားပြုလျပ်ခဲ့သည်။

မြို့တော်အဝန်းတာပေါင်းမှာ နှစ်ထောင့်ခုနှစ်ရုံးပါးဆယ်ရှုံးသည်။ မြို့တော်ပတ်လည်ကိုလည်း အရောက်တစ်ဆယ့်နှစ်တောင် အချင်းတစ်ဆယ့်ငါးတာရှိုးသာ ကျံးကြီးတူးတူးဖောက်စီရင်ခဲ့သည်။

မြို့တံခါးများအနေဖြင့် အရွှေမျက်နှာမှာ ဂ ခ တောင်မျက်နှာတွင် ဂ ခ အနောက်မျက်နှာတွင် ဂ ခ မြောက်မျက်နှာတွင် ဂ ခ လေးမျက်နှာတံခါး၊ ၁၄ ခု ပထမရွှေမြို့တော်က တံခါး၉ ခု စုစုပေါင်း တံခါး၊ ၂၃ ခု ရှိုံးသည်။

ဤဆင်ဖြူရင်လက်ထက် အင်းဝမြို့ပုံမှာ ပထမတွင် မြို့ကလေးနှင့်အပြင်ကို ချဲ၍ဖွံ့ဖြိုးသော မြို့ကြီးနှစ်ခုပေါင်းစပ် ဖွဲ့ယုက်ထားသောပုံဖြစ်သည်။ ပထမအတွင်းမြို့ခေါ်သည့် မြို့ကလေးမှာ လေးယောင့်စတုရန်းပုံလည်းမဟုတ်၊ လေးယောင့်လျားသည်စတုပုံလည်း မဟုတ်ပေါ့။ အရှေ့နှင့်အနောက်ရှည်ပြီး တောင်နှင့်မြောက်တွင် အနံတိကာ အလယ်တွင် ခပ်စုနှစ်စုပုံတွက်နေသဖြင့် စည်ပုံဖြစ်နေသည်။ ထိုမြို့ကလေးတွင် ပြင်မြို့ရှိုးကြီးနှင့် ပေါင်းစပ် လိုက်သည့်အခါ မြန်မာနိုင်ငံတွင် မည်သည့်မင်းနေပြည်တော်မှာ မှုမရှိသောမြို့ရှိုးပုံ ဖြစ်သွားပေသည်။ ပြင်မြို့ကြီးကိုပတ်ရံ၍ တည်လုပ်သောမြို့ရှိုးမှာ တောင့်မှုန်ကျကျချိုးထားသော ခိုနန်းချိုးမျိုးမဟုတ်ပေါ့။ မြေအနေအထားကိုလိုက်ပြီး စွဲယောင်ယောင်၊ စောင်းယောင်ယောင်၊ ထောင့်ယောင့်ယွန်းယွန်း ချိုးထားသော မော်ယွန်းချိုးမျိုးမျိုးဖြစ်သည်။

ကုန်းဘောင်ဆက် မဟာရာဇ်ဝင်တော်ကြီးတွင် အရှေ့ဘက်မျက်နှာ၌ မော်ယွန်းငါးချက်ချိုးသည်ဟု ပြထားသည်။ ဤကဲ့သို့ချိုးရသည်မှာ ဒုတ္ထာဝတီမြှစ် ခေါ် မြှစ်ငယ်မြှစ်ကြောင်းကိုလိုက်၍ မြို့ကိုတည်ရသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ဒုတ္ထာဝတီ ခေါ် မြှစ်ငယ်မြှစ်သည် ထိုမှာဘက်တွင်အလွန်ကောက်ကွေ့စွာ စီးဆင်းလျက်ရှိသည်။ ထိုအကောက်အကွေ့နှင့်လျှော်ညီစွာ မြို့ရှိုးကိုချိုးကွေ့တည်ရခြင်း ဖြစ်သည်။ ဆုံးရပါက မြို့ကလေး၏တောင်မျက်နှာ “ကျော်ဘု” တံ့ခါးအထိ အပြင်သို့တစ်ဆင်ချိုး ဖွင့်၍တည်လုပ်သလို “ကိုင်းရဲ” တံ့ခါး အချိုးမှ မြောက်သို့အတွင်းဘက် ဆုတ်၍ ဆုတ်၍ မော်ယွန်းချိုး ၁၁ ချိုး ချိုးပြီးမှ မြောက်ဘက်မျက်နှာတွင် အပြင်သို့ ဖွင့်သွားသော မော်ယွန်းငါးချိုးကာ တန်သံရှိနှင့် ယိုးဒယား တံ့ခါး နှစ်ခုထားရှိသည်။ ထိုကြောင့် ပြင်မြို့ရှိုးကြီးတံ့ခါး ၁၄ ခု မြို့ကလေးတံ့ခါး ၉ ခု စုစုပေါင်း ၂၃ ခု ခု မော်ယွန်းအချိုး ပေါင်း၃၀ ရီမြို့/ဟူ ဆုံးခြင်းဖြစ်သည်။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဘောင်းမြန်မာမြို့ရှိုးဝန်ပုံ ၁၂၃

သုံးချိုး၊ စုစုပေါင်း ငါးချိုး ဖြစ်သည်။ ထိုကြောင့်လည်း အရှေ့ဘက်မျက်နှာတွင် “ကျော်ဘု” တံ့ခါးအထွက် အနောက်ဘက်မှုဆက်ထားသည့် တောင်မြောက်တန်းနေသော ပြင်မြို့ကြီးတွင် “င်းမယ်” တံ့ခါး၊ “မူတ္ထမ” တံ့ခါး၊ တံ့ခါး နှစ်ခုထား၍ ထိုမှာအရှေ့ဘက်သို့ချိုးတက်သွားသော မော်ယွန်းချိုးတွင် မြောက်ဘက်လှည့်သည် “မိုးကောင်း” တံ့ခါး၊ ထိုမှာ တစ်ဖုန်းတောင်သို့ချိုးသွားသည့် မော်ယွန်းချိုးတွင် အရှေ့ဘက်လှည့် “စိတ္တကုန်” တံ့ခါး စသည်ဖြင့် တံ့ခါးပေါက်ပေါက်ဖြစ်သည်။

ထိုအတူ တောင်မျက်နှာတွင် “ကိုင်းမှ” တံ့ခါး၊ “ဟံသာဝတီ” တံ့ခါး၊ “မျော်းတဲ့” တံ့ခါး၊ “အုန်းဘောင်” တံ့ခါး၊ တံ့ခါး လေးခုကို အတွင်းဘက်သို့ဆုတ်၍ ဆုတ်၍ ခုံတ်၍ ချိုးထားသော မော်ယွန်းချိုး ကိုး ချိုးတွင် မျှအောင်ဖောက်လုပ်ထားသည်။

အနောက်ဘက်မျက်နှာတွင်လည်း “ဂန္ဓာလရာဇ်” တံ့ခါးမှ “ကိုင်းရဲ” တံ့ခါးအထိ အပြင်သို့တစ်ဆင်ချိုး ဖွင့်၍တည်လုပ်သလို “ကိုင်းရဲ” တံ့ခါး အချိုးမှ မြောက်သို့အတွင်းဘက် ဆုတ်၍ ဆုတ်၍ မော်ယွန်းချိုး ၁၁ ချိုး ချိုးပြီးမှ မြောက်ဘက်မျက်နှာတွင် အပြင်သို့ ဖွင့်သွားသော မော်ယွန်းငါးချိုးကာ တန်သံရှိနှင့် ယိုးဒယား တံ့ခါး နှစ်ခုထားရှိသည်။ ထိုကြောင့် ပြင်မြို့ရှိုးကြီးတံ့ခါး ၁၄ ခု ခု မြို့ကလေးတံ့ခါး ၉ ခု ခု စုစုပေါင်း ၂၃ ခု ခု မော်ယွန်းအချိုး ပေါင်း၃၀ ရီမြို့/ဟူ ဆုံးခြင်းဖြစ်သည်။

ဤကဲ့သို့ အချိုးအကွေ့များစွာဖြင့် တည်လုပ်ထားသည်ကို “မြင်းမိုင်တောင်” ပုံဟု ခေါ်ကြသည်။ သဏ္ဌာန် ၁၁၃၀ ခုနှစ်

ထိုး ပုဂ္ဂန္တရည်းခုံထီးတော်တင် ကျောက်စာ၊ မြို့တော်ကြီးတည် သည့် အခန်း၌ “မဟာနဂါရ ဘဝရမြိုင်တော်ကြီး တံခါး ၁၄ ရပ် တန်ဆောင်းပြအိုင်း၊ ပစ္စ်ရင်တား ကျိုးမ်းမြောင်း စီတွေကူး တောင်ထွေတ်တံခါး၊ တောင်စည် ၂ ထပ်၊ အာလိန် ၅ ဆင့်နှင့်တက္ကာ၊ တာဝန်း ၂၄၄၃ ထားရှိသော မြိုင်တော်ကြီးကို” ဟူ၍ ထည့်သွင်းရေးထိုးခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

မြို့တံခါးအမည်များကမူ အင်းဝဆင်ဖြူရှင်လက်အောက်ခံ နိုင်ငံအမည်များကို ယူထားခြင်းဖြစ်သည်။ “စီတွေကူး” သာလျှင် တိုင်းပြည်အမည်မဟုတ်ဘဲ စီတွေကူးတောင်ထွေတ် သို့မဟုတ် တာဝတီသာနတ်ပြည်မှ တံခါးမှုခံအမည်ဖြစ်သည်။

မြို့ပတ်ဝန်းကျင်မှ အစောက် ၁၂ တောင်၊ အချင်း ၁၇ တာရှိ ကျိုးတည်လုပ်သည်ဆိုရာ၌လည်း လေးဘက်လေးတန် ဖောက် လုပ်သည် မဟုတ်ပေါ့။ မြို့တော်မြောက်ဘက်မျက်နှာတွင် ဧရာဝတီ မြို့ကြီးရှိသဖြင့် ထိုမှာဘက်ကို ချုပ်လုပ်ကာ ကျိုး သုံးဘက်သာ တူးဖောက်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

ဆင်ဖြူရှင်မင်းလက်ထက် မော်ယွန်းအခါး ၃၀ ဖြင့်တည် လုပ်ခဲ့သော အင်းဝမြို့သည် စောင့်ကူးမင်းလက်ထက်ရောက်သည့် အခါး မော်ယွန်း နှစ်ခါးလျှော့ပြီး ၂၃ ခါးသာ ကျွန်းတော့ကြောင်း မှတ်သားသိရှိရသည်။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးဝန်ပုံ

၁၆၅

ဘကြီးတော်(စစ်ကိုင်းမင်း)လက်ထက် စတုတွေအင်းဝမြို့

သဏ္ဌာန် ၁၁၂၂ ခုနှစ်၊ ဆင်ဖြူရှင်မင်း တိုးခွဲတည်လုပ်ခဲ့သော ရတနာပူရ တတိယအင်းဝမြို့တော်သည် ဆင်ဖြူရှင်လက်ထက်မှ သားတော်စောင့်ကူးမင်းလက်ထက် ၁၁၄၃ ခုနှစ်အထိ ၁၈ နှစ်ခန်းမျှ မင်းနေပြည်တော်ဖြစ်ခဲ့ပြီး ဘုံးတော်(ပဒုံမင်း)လက်ထက် တွင် နေပြည်တော်အဖြစ်မှ လျှောကျွဲ့ပြန်သည်။ နှစ်ပေါင်း ၄၀ ခန့်မျှ လက်အောက်ခံမြို့ငယ်ကလေးအဖြစ် နေခဲ့ရာမှ သဏ္ဌာန် ၁၁၈၈ ခုနှစ်တွင် ဘကြီးတော်(စစ်ကိုင်းမင်း)(အေဒီ-၁၈၁၉-၁၈၈၃)က မင်းနေပြည်အဖြစ် ပြန်လည်တည်လုပ်ခဲ့သည်။

ဘကြီးတော်(စစ်ကိုင်းမင်း)က အင်းဝမြို့ကို တည်လုပ်ရှု၍ မြို့တော်တံခါးလုံးကို တည်လုပ်ခဲ့ခြင်းမဟုတ်ဘဲ ရွေးမြို့ရာဟောင်းမှ နေ၍ အရှေ့ကို ဒုက္ခာဝတီမြစ်နားသိဖွင့်၍ တည်လုပ်ခြင်းဖြစ်သည်။ အင်းဝမြို့၏အရှေ့မြောက်ထောင့် ဘုရားလှုကိုမြို့တွင်းသွင့်း၍ ရေးမြို့ရာမှုသည် အရှေ့ဒုက္ခာဝတီမြစ်နားသို့ ငါးဆယ့်လေးတာဖွင့်ပြီး တည်လုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ပထမမြို့တော်၏ အရှေ့မျက်နှာရှိုးတံခါး ၂ ခုကို တံခါး ၃ ခုဖြင့်ဖွင့်တည်လုပ်ခဲ့သည်။ အနောက်ဘက်မျက်နှာ ရှို့ရှင်းတံခါး ၃ ခုကိုလည်း အလယ်တံခါးကိုသိမ်းကာ တံခါး ၂ ခု သာထားသည်။ တောင်မျက်နှာ တံခါး ၂ ခု၊ မြောက်မျက်နှာ တံခါး ၂ ခု၊ စုစုပေါင်း တံခါး ၉ ရပ်ထားပြီး လုပ်ဆောင်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

ပြင်မြို့ကြီးမှုလည်း ရေးတည်လုပ်သည့် ပြင်မြို့ကြီးသည် တောင်ဘက်မျက်နှာ ရွှေတံခါးအနောက်တွင် ပထမမြို့ဟောင်းနှင့် ဆက်၍ တည်လုပ်ခဲ့သည်။ အနောက်မျက်နှာမှုလည်း အနောက်မြောက်ထောင့် ဆင်ရဆိပ်မီးသွေးတိုက်၊ တံခါးအရှေ့တွင် ပထမ

မြို့ဟောင်းနှင့်ဆက်၍ တည်လုပ်ခဲ့သည်။ ဤကဲ့သို့အတွင်းမြို့ရှိုးကို
ပြင်မြို့ကြီးနှင့် မထိမဆက်မိစေဘဲ အတွင်းအပြင်လုံခြုံအောင်သာ
တံခါးရွက်နှင့် တည်ထားဆောက်လုပ်ခဲ့သည်။

တစ်ချိန်တည်းမှာပင် နန်းမြို့ကိုလည်း နန်းမြို့ရာဟောင်း
မှ အရေးကိုသုံးဆယ့်ငါးတာ ခြောက်တောင်ဖွင့်ပြီး မြောက်မျက်နှာ၌
တစ်ဆယ့်ခြောက်တာငါးတောင်ဖွင့်သည်။ အနောက်မျက်နှာကိုမှ
ရှုံးကိုကိုးတာသွင်း၍ ပြုလုပ်ခဲ့သည်။

သမိုင်းမှတ်တမ်းများအရ ဘကြီးတော်(စစ်ကိုင်းမင်း)သည်
သက္ကရာဇ် ၁၁၈၃ ခု၊ ဝါဆိုလပြည့်ကျော် ၃ ရက်၊ တန်္ဂနံနေ့တွင်
ပန္တက်ချုပ် မြို့တော်တည်လုပ်ခြင်းလုပ်ငန်းကို စတင်ခဲ့ကြောင်း
သိရသည်။ ပထမဝါဆိုလပြည့်ကျော် ၆ ရက်၊ ဗုဒ္ဓဟူးနေ့တွင် တံခါး
၉ ရပ်ကို ရွှေအုတ်ငွေအုတ်စီခင်း၍ စတင်လုပ်ဆောင်သည်။ ဒုတိယ
ဝါဆိုလဆန်း ၁၀ ရက်၊ ကြာသပတေးနေ့တွင် ဘုံသုံးဆင့်ရှိသော
တံခါးကိုးဆောင်ကို သစ်ရင်း၊ သစ်လယ်၊ သစ်ဖျားမှစ၍ ထူးမတ
စိုက်ရပ်စေခဲ့သည်။ ဒုတိယဝါဆိုလပြည့်ကျော် ၄ ရက်နေ့တွင်
နန်းမြို့တော်တံခါး ၄ ရပ် စလုပ်သည်။ ဝါခေါင်လဆန်း ၅ ရက်နေ့
တွင် ကျူးနှင်းကြမ်းကိုစုံလုပ်သည်။ ဝါခေါင်လပြည့်ကျော် ၁၁ ရက်
တွင် မြို့တံခါးကိုးဆောင်ကို အမွမ်းအပြောက်တင်သည်။ သူရဲ့ခုံများ
ကိုလည်း စ၍လုပ်သည်။

သိတင်းကျွေတ်လဆန်း ၁ ရက်တွင် အထွက်ထုပိကာနှင့်
တက္က ဘုံခန်းဆင့်ရှိသော မြို့တော်လေးထောင့်ပြုကြီး လေးဆောင်၊
အထွက်ထုပိကာနှင့်တက္က ဘုံငါးဆင့်ရှိသော မြို့တော်ပြုလေးဆယ့်
တစ်ဆောင်ကို သစ်ရင်း၊ သစ်ဖျားမစေ၍ တစ်ပြိုင်နက် ထူးမတစိုက်

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးဝန်ပုံ

၁၆၇

ရပ်စေခဲ့သည်။ အင်းဝမြို့ကို သက္ကရာဇ် ၁၁၈၃ ခု ဝါဆိုလမှတတ်
ခုံထွင်တည်လုပ်ခဲ့ရာ ၁၁၈၅ ခုနှစ် တပေါင်းလတွင် အလုံးစုံပြီး
မြောက်သွားသည်။

ကုသပျို့သစ်ပါအင်း။

သွင်းအရိယဝံသအာဒီစွဲရုံသို့ တော်ချို့သော မုံရွေးဆရာ
တော်သည် သက္ကရာဇ် ၁၁၈၈ ခုနှစ်တွင် ရတနာပူရအင်းဝမြို့ကို
ရောက်လာခဲ့သည်။ ဘကြီးတော်(စစ်ကိုင်းမင်း)က အရေးတယူ
အလေးမှု၏ ပဋိတော်မူသဖြင့် ရောက်လာခြင်းဖြစ်သည်။ ဘကြီးတော်
က နန်းဦးထိပ်ကျသော ထိုလိုင်းရှင်ကုန်း၊ ရွှေစေတီကျောင်းတိုက်
တွင် ပြာသာ၍ရွှေကျောင်းတော်ကြီးတစ်ဆောင် ဆောက်လုပ်လှု။
ဒါန်းသည့်အပြင် “လူနွှဲဝါရာဘိုလက်ာရ” ဟူသော ဘွဲ့တံဆိပ်တော်
“သီရိဓမ္မဟာဓမ္မရာဇ်ရာရှုရှု”ဟူသော ဘွဲ့တံဆိပ်တော်နှစ်ထပ်
ဆက်ကပ်ခဲ့သည်။

ဆရာတော်သည် ၁၁၈၉ ခုနှစ်၊ တော်သလင်းလတွင်
ကုသပျို့သစ်ကို ရေးသားခဲ့သည်။ ဘကြီးတော်(စစ်ကိုင်းမင်း)၏
စတုတွေအင်းဝမြို့တော်ကြီးတည်၍ ပြီးစီးစာခြေအနေကို မျက်မြင်
သိရှိရသူဖြစ်သည်နှင့်အညီ ထိုကုသပျို့သစ်၌ ထည့်သွင်းရေးသား
ခဲ့သည်။

မြို့အကျယ်အဝန်းနှင့် ပတ်သက်၍ -

“ပြည်၏ကိရိယာ မြို့တန်ဆာကို ဝိတ္ထာမခဲ့၊ သခေါ်ဖွဲ့အံး၊
သံကဲ့အတိ၊ တရှုံးတူပြီ၊ ကျောက်အုတ်စီသည်၊ ပူရီမြိုင်းမို့
ထိုသည့်မြို့ကား၊ ရွှေ့သိနောက်ချင်း၊ တောင်မြောက်ထွင်း
သော်၊ သောက်လင်းသွားမြောက်၊ မွန်းတည့်ရောက်လိမ့်”

ဟူ၍ မြို့၏အရှေ့အနောက်၊ တောင်နှင့်မြောက်ကို ပတ်မိအောင် သွားပါက နံနက်မြို့သောက်အလင်းရောက်ကတည်းက စ၍ သွားသည် ရှိသော် နေ့မွန်းတည့်တွင်မှ ရောက်မည်ဖြစ်ကြောင်း ရေးဖွဲ့ထားသည်။

မြို့နိုင်းကျောက်အုတ်တို့ဖြင့် ပြုလုပ်ထားကြိုလည်း-
“တောက်ဥမ္မာမ၊ တောင်ထဲမျှနှင့် တူစွာအနဲ့၊ ကျောက်စီမံ၍၊ အခံအနှစ်၊ ဥသွေစ်တင်လဲ ကွဲချိစမွာ၊ အုံတုံးပါကို၊ ဒုံးယာ ယာမ၊ ပဋိဘင္ဂ၊ တက်ရှုံးနေဖြင့်၊ အင်တေတွေတ်ကွက်၊ ပိတ်ဖြူစွာတ်သို့၊ ရှုပ်မြတ်ကြာခြား၊ ပန်စုံထူးလျက်၊ ရှုမူးစဖွယ်၊ ဆေးစုံခြုံ၍၊ ကြီးငယ်နှစ်တန်၊ မြို့တည်ဟန်လည်း၊ ကျမ်းကိန်ယူ့ယူ့၊ စဉ်ပဝေဏီ၊ ရွေးထုံးလိုစွာ”ဟူ၍ ရေးဖွဲ့ထားသည်။

မြို့တံ့ခါးများစီရင်ထားပုံကိုလည်း-

“ရာသီရှုပ်ကွက်၊ တံ့ခါးရှုက်နှင့် ဝင်ထွက်သွားလာ၊ မင်းလမ်းမှာလည်း၊ ပါပါသူရှုရွှေ ဖြေတွက်သောလီ၊ နောက်မြို့ရှေ့မြောက်၊ တောင်ရုပ်ဆောက်၍ ဓာတ်လျောက်ခွဲဝေ၊ ဖို့မနေအောင်၊ စရေဝါတာ၊ ကုန္တာတော်၊ ဝံသာအာပီ၊ မေယောပထရီ၊ လေးလီမျက်နှာ၊ ဓာတ်လေးဖြာနှင့် ယထာရဟ၊ မည်ရည် ပြု၏၊ ပိတ်ရမှုတ်ထင်၊ နံသင့်ဆင်လျက်၊ အောင်မင်းလာ၊ သူဇာနတ်ရှင်၊ ယူငင်တွဲရှုက်၊ ဖက်လက်ခြားနား၊ မြို့ငယ်ထား၍”ဟူ၍ ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။

မြို့ကြီးတံ့ခါးများကိုလည်း-

“သွားလာလှယ်ဖယ်၊ မြို့ကြီးဝယ်လည်း၊ ဇင်းမယ်အာသံ၊ မြန်မွန်ရွှေ့ချွေး ယွှေ့နှုံးဒယား၊ စန္ဒားခုံသက်၊ တရက်

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးဝန်ပုံ

၁၃၂

စသည်၊ ရာ့တထည်ကို၊ မျိုးမည်လုပ်နက် မောက်နှစ်းကွက် လျက်”ဟူ၍ လည်းကောင်း၊

ပြတန်ဆောင်းနှင့် ကိုရိုးယာများအကြောင်းကို-

“စက်ယန္တရား၊ မြို့တံ့ခါး၏၊ အကြေားနှစ်စပ်၊ နှစ်ပြည်ချုပ်လျက်၊ နှစ်ရုပ်မပြောင်း၊ ပြတန်ဆောင်းလည်း၊ မောင်းမောင်း ရှေ့မှုည်း၊ အပြည့်ထိန်ညီး၊ ဆည်းလည်းထီးနှင့် ဆီမံးတူစွာ တန်ဆောင်းပြုဝယ်၊ ရေးကထုံးတမ်း၊ လက်ရန်းနံရုံ၊ တက်လျံပစ္စ် ရှေ့ပြင်ရင်လျောက်၊ အုံဆိုလောက်စွာ၊ အမြောက်ထားတင်၊ အမြောက်စင်လည်း၊ စုံပြင်ချီမြောက်၊ စဉ်ကာ ဆောက်၏”ဟူ၍ လည်းကောင်း၊

တံ့ခါးတိုင်၊ တံ့ခါးရွှေ့ကိုအုံအမဲကိုလည်း-

“မဖောက်မယိုင်၊ တံ့ခါးတိုင်လည်း၊ ဖြောင့်ခိုင်တန်းတန်း၊ လျောက်သန်းရောင်ခွဲ၊ ခွဲကုံးသိလာ၊ နံပါးပါလျက်၊ လုပ်ရာခြားနား၊ ရှောင်နံပါ့၍၍ ဆီတားနားတင်၊ ဓာတ်သတ်စိစဉ်၊ တံ့ခါးပြင်၍၍၊ လျှို့ချင်သုံးဆင့်၊ ရင်တားစွင့်၍၍၊ အဖွင့်အချက်၊ ပိတ်ရွှေ့က်တံ့ခါး၊ လူသုံးပါးနှင့်၊ ထားသည်ရက်ဖောက်၊ မရောက်မရက်၊ တံ့ခါးရွှေ့က်ဝယ်၊ နှစ်ဘက်သံကွင်း၊ ကျည်း လျှို့ခြင်းနှင့်၊ အတွင်းခလုတ်၊ သစ်ငုတ်တူးလျှေး၊ ချုသိသွင်းသည်၊ မင်းတုပ်ခေါ်မြောက်” ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ကျံးသုံးတန်းရှိုံးပုံကိုလည်း-

“အစောက်နံလျား၊ ခြားနားဝေဘန်၊ ရေည့်နံအခြား၊ ကျံးလျောက်မထူး၊ ကျံးနဖုံး၍၊ စီဖြားယှက်ကာ” ဟူ၍ လည်းကောင်း၊

သူရဲခို သူရဲပြေးတို့ရှိုံးပုံကိုလည်း-

“မြို့ထိပ်မှာလည်း မာန်ပါဟစ်ကြွေး၊ သူရဲပြေးနှင့် အရေးရှာလို့ သူရဲခိုတည့်၊ ထိဆယ်လံခြား၊ နှစ်ဆယ်ကြားတွင်၊ မီးတားတည်နေ၊ မောင်ကုန်လေသည် ခေါ်တွေပေါင်းပည်း၊ မှတ်နည်းသီလောက်၊ တူရှုဖောက်၍၊ ပြောက်ဘုံတက္ခာ၊ သူရဲခိုမှာ ဘီလာကာဆွဲ၊ ထားမြှုလယ်မှာ၊ သူရဲကာနှင့်”
ဟူ၍လည်းကောင်း၊

တူရှုင်တိုင်တို့ရှိပုံကိုလည်း-

“မဟာနိဂရာ မြို့တွင်းပန္တ၊ ဂေါ်မှတ္တဝင်၊ မာချင်ကျောက်စစ်၊ တိုင်ရှားနှစ်ကို စိုက်လစ်ကာသော်၊ မြေပေါ်မြေဝင်၊ တူပင် အဗျာ၊ ရှုစ်မြောင့်ပြ၍၊ ထူးစွာပန်းပုံ ခြယ်မှုပန်းချို့၊ စိုက်မိုးပယာ၊ တောရကာဟု၊ ကျမ်းလာပိုင်ပိုင်၊ တူရှုက်းတိုင်လည်း၊ ခိုင်ခိုင်မို့မို့ ထိုနှေ့မြို့သည် နတ်တိုင်းပြည်နှင့် တူနှိုင်းတည်း”

ဟူ၍ ရေးဖွဲ့ထားသည်။

ယခုအခါမြို့ရှိးအသွေး မပေါ်တော့ပြီဖြစ်သော အုတ်ရှိးနှိမ့်ရဲရေပေါ်မှ ခြိုက်ယိုပိတ်ပေါင်းများ ထူထပ်စွာ ဖုံးအုပ်လျက်ရှိသော ခင်တန်းသဏ္ဌာန် မြို့ရှိးပျက်ကိုသာ မြှင့်နှင့်တော့သည်။ သို့သော် မုံရွေးဆရာတော် ရေးဖွဲ့ခဲ့သော ကုသပျို့သစ်အကူအညီဖြင့် ဘကြီးတော်(စစ်ကိုင်းမင်း)လက်ထက် စတုတ္ထအင်းဝမြို့တော်ကြီး၏ မြို့ရှိးတန်ဆောင်းပြအီးများ၊ ပစ္စ်များ၊ တံခါးများ၊ ကျံးများကို စိတ်အာရုံးတွင် ထင်ဟပ်ကြည့်နိုင်ပါသည်။

မြို့ရှိးအတိုင်းအတာ အသေးစိတ်ကို မှတ်တမ်းဟောင်းတစ်ခု၌ အောက်ပါအတိုင်း တွေ့ရသည်။

နှစ်ဦးမြို့တော်တာမှာ- အရှေ့အနောက် ၁၅၂ တာ၊

တောင်မြောက် ၁၁၆ တာ ၃ တောင်၊ စုစုပေါင်း ၂၇၈ တာ ၃ တောင် ဖြစ်သည်။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစီ ရေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရှိးဝန်ပုံ

၁၃၁

အဝမြို့ကလေးတာရှိးမှာ - အရှေ့မျက်နှာ ၂၂၃ တာ ၅ တောင်၊ တောင်မျက်နှာ ၃၉၅ တာ ၃ တောင်၊ အနောက်မျက်နှာ ၂၃၅ တာ ၆ တောင်၊ မြောက်မျက်နှာ ၃၉၅ တာ ၅ တောင်၊ စုစုပေါင်း ၁၂၅၄ တာ ၅ တောင် ဖြစ်သည်။

အဝမြို့ကြီးတာမှာ-

အရှေ့မျက်နှာ ၆၂၄ တာ ၁ တောင်

၁ မိုက်၊

တောင်မျက်နှာ ၁၁၃ တာ ၅ တောင်၊

အနောက်မျက်နှာ ၆၂၂ တာ ၁မိုက် ၄ သစ်၊

မြောက်မျက်နှာ ၃၇၈ တာ ၅ တောင်

၁ မိုက်၊

စုစုပေါင်း ၂၄၄၃ တာ ၃ တောင် ၄ သစ်

ဖြစ်သည်။

အတွင်းမြို့အရှေ့မျက်နှာ ၂၂၃ တာ ၅ တောင်

၄င်းအရှေ့တောင်ထောင့် ကကျော်ဘုံရောက် ၁၃၆ တာ

၄ တောင်၊

၄င်းကမြို့ကြီးအရှေ့တောင်ထောင့်ရောက် ၆၂၄ တာ

၁ တောင် ၁မိုက်၊

၄င်းကအနောက်တောင်ထောင့်ရောက် ၈၁၃ တာ ၅တောင်

၄င်းကအနောက်မြောက်ထောင့်ရောက် ၆၂၂ တာ ၁မိုက်

၄ သစ်၊

ငှင့်ကအရှေ့ကိုအတွင်းမြို့အနောက်မြောက်ထောင့်ရောက် ၃၇၇ တာ ၅ တောင် ၁ မိုက်၊
ငှင့်ကအတွင်းမြို့အရှေ့မြောက်ထောင့်ရောက် ၃၉၅ တာ ၅ တောင်၊
စုစုပေါင်း ၃၁၉၈ တာ ၅ တောင် ၄ သစ် ဖြစ်သည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ ရွှေကိုင်းသား၏ ကွန်းပြောလိုသည့် အင်းဝမြို့ဟောင်း (၁) (၂)၊ ၃-၁-၆၅ နေ့ထဲတ် လုပ်သားပြည်သူ နေ့စဉ်သတင်းစာ
- ၂။ ရွှေကိုင်းသား၏ နှစ် ၆၀၀ ပြည့် အင်းဝ (အင်းဝခေတ်ပြန်လည် သုံးသပ်ချက်) ရာပြည့်စာအုပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၀၈
- ၃။ သူတေသီမြှင့်ထွန်း၏ ရွှေအင်းဝနှင့်သီရိရာ ညာဏ်လင်းဓမ္မ စာပဒေသာ၊ ၁၉၈၅ ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ
- ၄။ ဦးမောင်မောင်တင် KSM, ATM ၏ ကုန်းဘောင်ဆက်မဟာ ရာဇ်ဝင်တော်ကြီး၊ ပထမတွဲ
- ၅။ တွင်းသင်းတိုက်ဝန် မဟာစည်သူဦးထွန်းညီ၏ မဟာရာဇ်ဝင်သစ် (ညောင်ရမ်းဆက်) တတိယတွဲ၊ တက္ကာသိုလ်များ သမိုင်းသူတေ သနဌာန၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၉၃ ခုနှစ်
- ၆။ ရွှေးဟောင်းစာပေ သူတေသီတစ်ဦး၏ မြန်မာ့ရွှေးခေတ်မြို့နှုန်း တည်ပုံစနစ် လက်ရောမူ
- ၇။ လက်ဝအနောက်ရထာ၏ ညောင်ရမ်းခေတ်နှစ် ၄၀ ရာဇ်ဝင် (သဏ္ဌာန် ၁၀၃၃ မှ ၁၁၁၃ ထိ) လက်နှုပ်စက်မူ
- ၈။ ဝင်းမောင်(တမ္မဝတီ)၏ မြန်မာ့မှုသူတေသနစာ၊ ပန်းမျိုးတစ်ရာ စာပေ၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၀၆ ခုနှစ်

ကြားခုလတ်ပုံဆောင် ပျော်မြို့ဟောင်း နှစ်ခုအကြောင်းကိုသာ ဤ အခန်းတွင်ရေးသားလိုပေသည်။

ယင်းပျော်မြို့ဟောင်း နှစ်မြို့မှာ ပိဿာနှင့် ဘန်လင်းမြို့ဟောင်းတို့ ဖြစ်ကြသည်။

ပိဿာနှင့်မြို့ဟောင်း

ပိဿာနှင့်မြို့ဟောင်းသည် ပျော်ခေတ်မြို့တော်ဟောင်းများ တွင် အစောဆုံးမြို့ပြစ်သည်။ ပိဿာနှင့်မြို့နှင့် ပေါ်ထွန်းမြို့နှင့် ဟန်လင်းနှင့်သရေခြေတွေရာတို့ ထွန်းကားလာခြင်း ဖြစ်သည်။ ပိဿာနှင့်မြို့တွန်းကားလာသည့်ကာလကို ခရစ် ၁ ရာစုမှ နောက်အကျ ဆုံး ၄ ရာစုအထိ မှတ်ယူသင့်ကြောင်း သုတေသနတို့က ဆိုကြသည်။

ပိဿာနှင့်မြို့သည် မြောက်လတ္တိတွင် ၂၂ ဒီဂရီ ၂၈ မိနစ်နှင့် အရှေ့လောင်ဂျိတ္တိ ၉၅ ဒီဂရီ ၄၅ မိနစ်အတွင်း မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်းတောင်တွေးကြီးနှင့် မြို့သစ်မြို့နယ်များတည်ရာ ပိုးခေါင် ရေရှားရပ်ဝန်း၏ အနောက်တောင်စွန်းဒေသတွင် ရှိသည်။ “ယင်း” ချောင်းရှုမှုးဒေသသည် ပိဿာနှင့်မြို့ဟောင်း၏ တည်ရာအရပ်ဖြစ်သည်။ တောင်တွင်းကြီးမြို့အနောက်ဘက် ၁၁ မိုင်အကွာရှိ ကုက္ကာ ခွဲရှေ့၏မြောက်ဘက်၌ တည်ရှိသည်။ ကုက္ကာခွဲရှေ့၏တောင်ဘက်တွင် ရန်ပယ်ချောင်းသည် အရှေ့မှုအနောက်သို့ စီးသွားသည်။

ယင်းချောင်းနှင့် ရန်ပယ်ချောင်းတို့ဆုံးရာ အရှေ့ဘက် နှစ်မိုင်ကွာ၊ ယင်းချောင်း၏အရှေ့တောင်ယွန်း ရန်ပယ်ချောင်း၏ မြောက်ဘက်တွင် ပိဿာနှင့်မြို့တည်ရှိခြင်းဖြစ်သည်။ ဧရာဝတီမြစ် မှဆိုသော မိချောင်းရဲမြို့၏ အရှေ့ဘက်မိုင် ၂၀ ခန့်အကွာတွင် ဖြစ်သည်။

အခန်းအဝန်းပုံ မြို့ဟောင်းမြို့နယ်များ

လေးထောင့်ပုံလည်းမဟုတ်၊ အပိုင်းပုံမျိုးလည်းမဟုတ် သော အကွေးအဝန်းပုံဆောင် မြို့ဟောင်းများကို မြန်မာနိုင်ငံနေရာ ဒေသအန္တာပြားတွင် တွေ့ရတတ်သည်။ ပျော်မြို့ဟောင်းများဖြစ်သည့် ပိဿာနှင့်မြို့ဟောင်း၊ ဘန်လင်းမြို့ဟောင်းများသည် ထိကဲသို့ အကွေးအဝန်းပုံဆောင် မြို့နယ်များဖြစ်ပြီး စစ်တောင်းမြစ်နှင့်သံလွင် မြစ်နှစ်သွယ်ကြား ရေးဟောင်းမွန်တို့၏ဒေသ၊ မြန်မာနိုင်ငံတောင်ပိုင်းစွန်း ထားဝယ်ဒေသ၊ ရရှိပြည့်နယ်ရှိ ဝေသာလီမြို့ဟောင်း၊ ဓမ္မဝဝတီမြို့ဟောင်းများသည်လည်း အကွေးအဝန်းပုံဆောင်မြို့ဟောင်းများ ဖြစ်ကြသည်။ အချို့က လေးထောင့်ပုံကွေး၊ အချို့က ဘဲဥပုံကွေး၊ ကွေးပုံဝန်းပုံတစ်မြို့နှင့်တစ်မြို့၊ မတူသော်လည်း အကွေးအဝန်းပုံဆောင် မြို့ဟောင်းများတွင် အကျိုးဝင်သည်ချည်းဖြစ်သည်။ မြို့တစ်မြို့ချင်းအကြောင်းကို ရေးသားမည်ဆိုလျှင် ကျမ်းလေးမည်စီး၍ လေးထောင့်ပုံလည်း မဟုတ်။ အပိုင်းပုံလည်း မမည်။

ပန်ထွာမင်းသမီးသည် ပိဿ္ဓါးမြို့ကို တည်ထောင်၏အုပ်ခဲ့ကြောင်း။ ရွှေးစာဟောင်းများက ဆိုကြသည်။

ရာဇ်ဝင်များတွင်မူ ပိဿ္ဓါးမြို့ဟောင်းသည် ထင်ရှားပေါ်လွှင်ခြင်း မရှိပေ။ ရွှေးအစဉ်အလာအရ ပိဿ္ဓါးမြို့(ပိဿ္ဓါး၊ ပိဿ္ဓါး)မြို့၊ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ပန်ထွာပြည်၊ ပန်ထွာမြို့ဟူ၍လည်းကောင်း ခေါ်တွင်ကြောင်းသိရသည်။ မဟာရာဇ်ကြီးပထမတဲ့၊ အခန်း ၁၄၉ တွင် ဒွဲတွောင်မင်းသည် အခွန်တောင်းရန် ကိုယ်တိုင်တိုင်းခန်းလှည့်လည်ရှု၍ ပန်ထွာပြည်သို့ရောက်ကြောင်း၊ ပန်ထွာမိဖုရားလည်း မကောင်းသောနှင့်ဖြင့် မသန့်သော ပုဆိုးတို့ကို ယူစွဲ၍ နှီးညံ့သိမ်းမွေ့စွာ ပဝါစီရင်ပြီးသော် မင်းကြီးအား ဆက်ကြောင်း၊ မင်းကြီးလည်း မစုံစမ်းမဆင်ခြင်းဘဲ ယုံကြည်တော်မူ၍ မျက်နှာတော်ကို သုံးသပ်တော်မူသဖြင့် မင်းကြီးနှုံးမြှုပြုသော မူးရှင်ကွယ်ခဲ့ကြောင်းကို သာမန်မျှသာ ဖော်ပြထားသည်။

မင်းတုန်းမင်းလက်ထက် နေမျိုးမင်းလှသိရှိသခံယာဉ်း၊ မြေလတ်စစ်ကြီးပြုစုံသော တောင်တွေးကြီးသမိုင်းတွင် မဟာသမ္မဝန်း စန္တမူခိုဘီလူးမတို့ စုံဖက်၍ဖွားမြင်သော မိန်းကလေးကို ဘီလူးမက ပစ်ထားခဲ့၍ ရသေ့ကြီးတစ်ပါးက မွေးစားခဲ့ကြောင်း၊ ထိုသူငယ်မ ကြီးပြုးလာသည်အခါ ရွှေးဘဝက ပေရွက်လျ၍၍ ဆုတောင်းပန်ထွာပြုခဲ့သည်ကို သိကြားမင်းက သိရှိသဖြင့် မောင်နှုမတော်ခဲ့ဖူးသော ပိဿ္ဓါးနတ်မင်းအား မ,စရန် ပြောကြားသဖြင့်မြို့ပြုထီးနန်း ဖန်ဆင်းပေးကြောင်း၊ သရေခေတ္တရာကို အုပ်စီးသော ဒွဲတွောင်မင်းသည် ပန်ထွာပြည်ကို လုပ်ကြံးလေရာ ပန်ထွာမင်းသမီးက သိကြားပေးသောစည်ကြီးကို တိုးခေါ်စေ၍ ရန်ပယ်ချောင်း

မှ ရေလျံသဖြင့် စစ်သည်အလုံးအရင်းနှင့် ဆုတ်ခွာခဲ့ရကြောင်း၊ ထိုကြောင့် ဥပါယ်တံမျှုပြုခြင့် စည်ကြီးကိုယ်ဆီး၍ နောက်တစ်ကြိမ် စစ်ချီရာ အောင်မြင်သဖြင့် ပန်ထွာမင်းသမီးကို ခေါ်ဆောင်သွားကြောင်း အကျယ်တစ်ပုံ ပါရှိသည်။

ပိဿ္ဓါးမြို့ကို မတည်ထောင်မိကတည်းက ထိုဒေသပတ်ဝန်းကျင်တွင် ပျော်လူမျိုးတို့ မြို့တင်းနေထိုင်ခဲ့ကြဟန် ရှိသည်။ ထိုစဉ်ကပင် ယင်းပျော်တို့ကို အခြားအပေါ်မှ ရန်သူများက မကြာခဏလာရောက်၍ ရန်မူတ်ဟန်ရှိသည်။ ထိုကြောင့် ပျော်တို့သည် မိမိတို့အိုးအိမ်စည်းစိမ်ကို ကာကွယ်ရန်အလိုင်း ကာကွယ်ရေးအစီအမံများ ပြုလုပ်ခဲ့ကြဟန်ရှိသည်။

ထိုခေတ်ထိုကာလ ရန်သူကို ကာကွယ်ရန်မှာ ဓား၊ လုံးလေးမြားလက်နက်များကို အသုံးပြုရသည့် ကာလဖြစ်သည့်အတွက် မြို့ရီးမြို့တာ အကာအကွယ်လိုအပ်သည်။ ထိုကြောင့်လည်း မြို့ပြုလုံ့ခြုံရေးအတွက် မြို့ရီးကို အခိုင်အလုံ တည်ဆောက်ကြသည်။ မြို့ရီးကို အုတ်များဖြင့် တည်ဆောက်ကြခြင်း ဖြစ်သည်။ အသုံးပြုသောအုတ်ချပ်ကြီးများမှာ အရွယ်အစားကြီးမားသော အုတ်ချပ်ကြီးများ ဖြစ်သည်။ မြေနှစ်သရွက်တို့ အသုံးပြုပြီး အုတ်ရီးစီးကြသည်။ မြို့ရီးတည်ဆောက်သည့် ပိဿ္ဓါးမြို့တော်ကြုမ်းကြုတ်လည်း ရှိသည်။ ပိဿ္ဓါးဟောင်း ပျက်စီး၍ နှစ်ပေါင်းရာ ထောင်ချီပြီး ကြာခဲ့သည့်တိုင်အောင် မြို့ရီးမြို့ရာများကို ခြေရာခံ၍ လိုက်နိုင်သေးသည်။

ယေဘုယ်အားဖြင့်ဆိုပါက ပိဿ္ဓါးမြို့ပုံသဏ္ဌာန်မှာ စတုဂံပြုရီးနှင့် ဖြစ်သည်။ သို့သော စတုဂံပုံသည် ထောင့်ခွန်းမဟုတ်ဘဲ ကေားကွဲ့ဝန်းဝန်းချီးထားသောထောင့်များရှိ၍ အကွဲ့

အဝန်းပုံမြို့ရီးဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ အတိုင်းအတာအားဖြင့် မြို့ရီးတစ်ဖက်လျှင် ၂ မိုင်ခန့် ရှည်လျားသည်။ အနောက်ဘက်မြို့ရီးမှ တစ်ပါး ကျွန်ုသုံးဘက်မြို့ရီးများကို ယခုတိုင်တွေ့မြင်နိုင်ပေသေးသည်။ အရှေ့မြို့ရီးသည် ပေ ၁၀၀၀၀ ခန့်၊ တောင်ဘက်မြို့ရီးသည် ပေ ၈၀၀၀ ခန့်နှင့် မြောက်ဘက်မြို့ရီးသည် ပေ ၉၀၀၀ ခန့် ရှိသည်။ မြို့ရီးသုံးဘက်စလုံးကို ဆန့်လိုက်ပါက ငါးမိုင်ကျော်ခန့်ရှိမည် ဖြစ်သည်။^{၁၁}

မြို့ရီးထောင့်များက ကျင်တွယ်ကိုက်ချိုးထားခြင်းမဟုတ်ဘဲ ပုံပြေပြေချိုးထားသည်။ မြို့အကျယ်အဝန်းမှာ စတုရန်းမိုင် ၃၀ ၃ မိုင်ခန့် ရှိသည်။^{၁၂}

တောင်တွင်းကြီးမြို့မှ မကွေးမြို့သွား မော်တော်ကားလမ်းသည် မြို့ရီးကို အရှေ့တောင်ထောင့်မှ နှစ်နေရာကို ဖြတ်သန်းသွားသည်။ တောင်တွင်းကြီးပထနရိုရှိသို့ မီးရထားလမ်းဖောက်လုပ်ရန်ဖို့လုပ်ထားသော တာရိုးသည် မြို့ရီးမြောက်ဘက်ပိုင်းကို အရှေ့မှ အနောက်သို့ ဖြတ်သန်းသွားသည်။^{၁၃}

မိသန္တီးမြို့ရီးသည် အုတ်မြို့ရီးဖြစ်သော်လည်း မြေဝင် အုတ်မြေစာခြေမံ့ဘဲ မြေကတုတ်ပေါ်၌ တည်ဆောက်ထားကြောင်းလေ့လာတွေ့ရှိရသည်။ မြို့ရီးထူးသည် ၈ ပေကျယ်ပြီး အလျား ၁၈ လက်မှ အနံ ၉ လက်မှ ထူး၃ လက်မရှိ အုတ်များအသုံးပြုတည်ဆောက်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။^{၁၄}

မိသန္တီးမြို့ဟောင်းကို ရွှေးဟောင်းသုတေသနဌာနက ၁၉၅၈-၅၉ ခုနှစ်မှာ ၁၉၆၂ J-၆၃ ခုနှစ်အထိ ခြောက်ကြိမ်မျှ တူးဖော်စူးစေးခဲ့ရာ မြို့ရီးဝင်ပေါက်တည်ဆောက်ထားမှု အခြေအနေကိုပါ လေ့လာတွေ့ရှိခွင့်ရကြသည်။

မိသန္တီးမြို့ပေါက်သည် သရေခေတ္တရားမှာ တွေ့ရသော မြို့ပေါက်နှင့်ဆင်သည်။ တစ်ဖက်တစ်ချက်မှုလာသော မြို့ရီးတံတိုင်းသည် ဝင်ပေါက်နေရာတွင် အတွင်းဘက်သို့ အသီးသီးကွေး ဂိုက်ဝင်သွားကြသည်။ အဝန်ရာတွင်ကျယ်ပြီး အတွင်းဘက်သို့ တဖြည်းဖြည်းကျဉ်းဝင်လာအောင် မျဉ်းပြုင်သဖွယ် မြို့ရီးလက်တံနှစ်ခုကို ကတုတ်သဖွယ်တည်ဆောက်ထားသည်။ မြို့ဝင်ပေါက်အကျယ်မှာ ၁၅ ပေမှ ပေ ၂၀ အသီးသီးရှိသည်။ မြို့ဝင်ပေါက်များတွင် တံခါးမကြိုးများ တပ်ဆင်ထားပြီး တံခါးဟောင့်အခန်းများပါစီမံပြုလုပ်ထားကြောင်း လေ့လာသိရှိရသည်။^{၁၅}

မြို့ရီးပတ်လည်တွင် ကျံးရှိသည်။ ရန်သူများအလွယ်တကူ မချဉ်းကပ်နိုင်ရန် ကျံးထားရှိခြင်းဖြစ်သည်။ မြို့ရီးတစ်ဖက်စီတွင် မူလကတံခါးသုံးပေါက်စီရှိသည်ဟု အဆိုရှိသည်။ သို့သော် ယခုအခါ ပွန်းတီးပျက်စီးမှုများနေ၍ တံခါးပေါက်နေရာများကို သတ်မှတ်ခန့်မှန်းရန်မလွယ်ပါဘူး။ မြို့ပြုလုပ်ခြံရေး၊ ကာကွယ်ရေးအမြင်ဖြင့် တည်လုပ်ခဲ့သော မိသန္တီး၊ ပျော်တို့၏ မြို့ရီးတည်ဆောက်သည့် မိသုကာပညာ အဆင့်မြှင့်မားပံ့ကို တွေ့မြင်လေ့လာနိုင်ပေသည်။

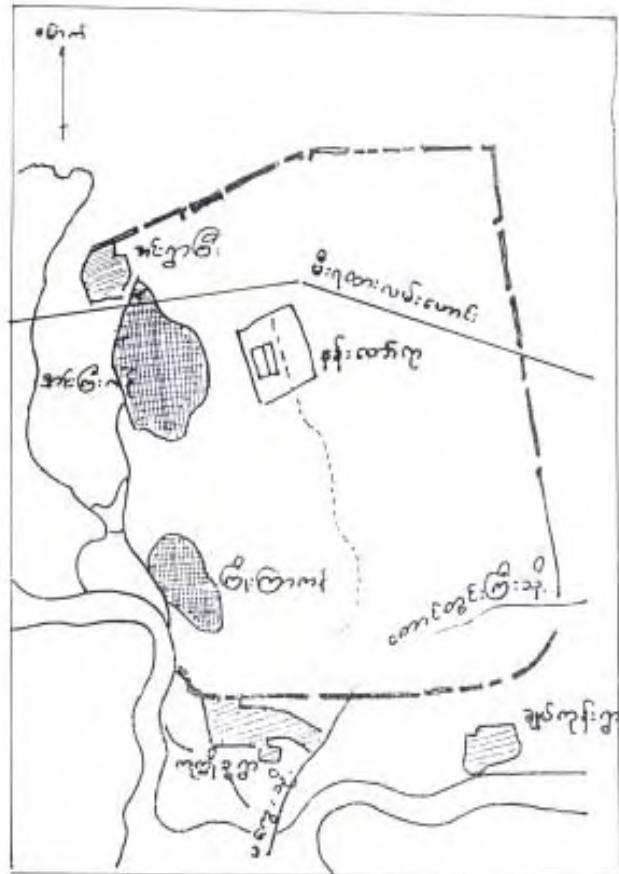
ကျမ်းကိုးအညွှန်း:

- ၁။ ဦးအောင်သော်နှင့် အဖွဲ့ ရွှေးဟောင်းမြန်မာ မြို့တော်များ မြိုးချစ်စိတ်ဓာတ် ရှင်သနထက်မြေက်ရေး ပညာပြန်ပွားလုပ်ဆောင်ရေးစာတစ်၁၉၉၃ ခု သတင်းနှင့် စာနယ်အင်းလုပ်ငန်း၊ ရန်ကုန်၂။ မောင်အေးသန့်၏ မြန်မာရွှေးဟောင်းမြို့ပြန်စိုင်ငံများနှင့် ကာကွယ်ရေးအမြင် ဆောင်းပါး၊ ငွေတာရီ ၁၉၉၃ ခု၊

ဖော်ပါရိလာ၊ နောင်တွင် “ကာကွယ်ရေးအမြင်” ဟုသာ ညွှန်းပါမည်။

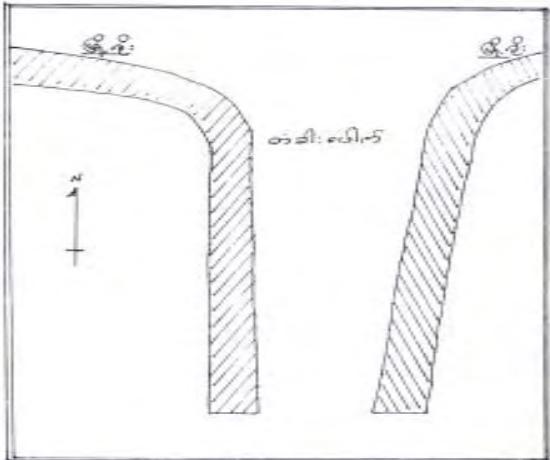
၃။	ဦးအောင်သော၏ ပိဿ္မီးမြှုံဟောင်းစာတမ်း၊ ရွှေးဟောင်း
မြန်မာမြှုံတော်များ၊ မြို့ချစ်စိတ်ဓာတ်ရှင်သနထက်မြက်ရေး
ပညာပြန်လွှာလုံးဆောင်ရွေးစာတမ်း၊ ၁၉၉၃ ခု သတေသနနှင့်စာနယ်
င်းလုပ်ငန်း၊ ရန်ကုန် စာ-၃၁ (နောက်တွင် “ပိဿ္မီး”ဟုသာ
ဆိန်းပါမည်)
၄။	ငွေစန်းယဉ်နှင်း ပိဿ္မီးမြှုံဟောင်း စာပေလုပ်သားမဂ္ဂအင်း
၅။	ပိဿ္မီး (ညွှန်းပြီး) စာ-၁
၆။	ပိဿ္မီး (ညွှန်းပြီး) စာ-၁
၇။	ငွေစန်းယဉ်နှင်း ပိဿ္မီးမြှုံဟောင်း စာပေလုပ်သားမဂ္ဂအင်း
၈။	ကာကွယ်ရေးအမြှင် (ညွှန်းပြီး)
၉။	ပိဿ္မီး (ညွှန်းပြီး) စာ-၃
၁၀။	ပိဿ္မီး (ညွှန်းပြီး) စာ-၇
၁၁။	ကာကွယ်ရေးအမြှင် (ညွှန်းပြီး)

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစိုးရွေးကောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးစနစ်ပဲ

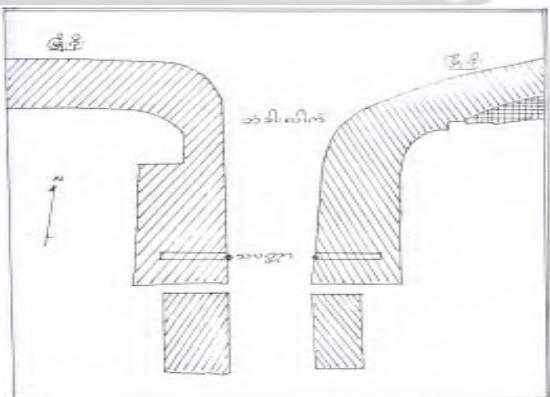

ပိသုနိုးမြို့ဟောင်း မြို့ရှိုးပြု

မောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်းမြှိုင်)

မီသာနိုးမြှိုင်ဟောင်းကုန်းအမှတ် ၁၃ တူးဖော်ရာမှ တွေ့ရသော မြှိုင်ပေါက်ပုံ

မီသာနိုးမြှိုင်ဟောင်းကုန်းအမှတ် ၁၅ ကိုတူးဖော်ရာမှ တွေ့မြှင်ရသော မြှိုင်ရှိုးတံ့ခါးပေါက်။

ဟန်လင်းမြို့စောင်း

ဟန်လင်းခေါ် ဟန်လင်းကြီးမြှို့ဟောင်းသည် ရွှေးဟောင်း ပျော်းမြှိုင်းများဖြစ်သည့် ပိဿာနှီး၊ သရေခေါ်ရာတို့နှင့် ခေတ် ပြောင်းမြှို့ပြောင်းတစ်ခု ဖြစ်သည်။ သူတေသားက ဟန်လင်းသည် ခရစ်နှစ် ၄ ရာစုနှစ် ၉ ရာစုအကြား စည်ပင်ထွန်းကားခဲ့သည်ဟု ဆိုကြသည်။ ထိုသို့စည်ပင်ထွန်းကားခဲ့ရာမှ ခရစ်နှစ် ၈ ရာစုနှစ် ၉ ရာစုကြားကာလတွင် ရှုတ်တရက်မီးလောင်ပျက်စီးခဲ့ရဟန်တူသည်ဟုလည်း မှတ်ချက်ပြုကြသည်။

မီးလောင်ရခြင်းအကြောင်းနှင့် ပတ်သက်၍မှ တိတိကျကျမဖော်ပြနိုင်ကြချေ၊ ရန်သူများဝင်ရောက်တိုက်ခိုက်၍ မီးရှို့ဖျက်ဆီးခြင်းကြောင့်ပင်လောဟု မေးစရာ၊ တွေးစရာရှို့ပေါ်သည်။ ရွှေးဟောင်းသူတေသနရီးစီးဌာန၏ ဟန်လင်းကြီးမြှို့ဟောင်း တူးဖော်ခြင်းအစီရင်ခံစာများက ရန်သူများဝင်ရောက်တိုက်ခိုက်ကြောင်းပြည့်န်းသည့် လက္ခဏာများမတွေ့ရဟု ဆိုထားသည်။ ထို့ကြောင့် ဟန်လင်းသည် ရန်သူလက်ချက်ဖြင့် မီးလောင်ပျက်စီးရသည်ဟု တိတိကျကျမဆိုနိုင်ချေ။

သို့သော်ဘိုးတော်(ပဒုံမင်း) (အေဒီ ၁၇၈၂-၁၈၀၉) လက်ထက် ဟန်လင်းရွာစားဖြစ်ခဲ့သော စည်သူကျော်ထင်ဘွဲ့ခံ သာချင်းဆရာ

ဦးအောင်ဖြူး ရေးသားပြုစုသည့် ဟန်လင်းသမိုင်းလက်ဘတွင် ဟန်လင်းကြီးသမိုင်းသည် မဖျော်မဒေသအနိဒါးယနှင့် ဆက်စပ်လျက် ရှိကြောင်း၊ မဟာသမ္မတမင်း၏သားတော်လတ် ကရဘော်မင်းသား သည် မြန်မာနိုင်ငံသို့ရောက်ရှိလာပြီးလျှင် ဟန်လင်းကို တည်ထောင် မင်းပြုခဲ့ကြောင်း၊ ကရဘော်မင်းလက်ထက်မှစ၍ ဟန်လင်း၏မင်းပြုခဲ့သော မင်းပေါင်း ၇၉၉ ပါးရှိခဲ့ကြောင်း နောက်ဆုံးမင်းသည် ပျော်စောထီးဟု ကျော်ကြားကြောင်း အကျယ်တဝ်နိဒါန်းခံ၍ ရေးသားထားသည်။

ပျော်စောထီးလက်ထက်ဘတ် ညီတော်ပြီးမင်းဟူ၍ ရှိကြောင်း ညီတော်တစ်ခါပြီးတိုင်း ကောင်းကင်ယံမှ ရတနာမိုးတစ်ကြိုများ သွန်းကြောင်း၊ ဤသို့သောထူးဆန်းသည့် ဂုဏ်သတင်းကိုသိရန် တရှုတ်ပြည်းတည်မင်းက သံစေလွှတ်စုံစမ်းခဲ့ကြောင်း ညီတော်က မရီးတော်၏ တမလွှန်ဘဝ္မာ ငရဲခံစားရမည်ကို အတိသာရည်က် ဖြင့် မြင်မိသဖြင့် မပြီးနိုင်မရယ်နိုင်ဖြစ်နေခိုက် နောင်တော်ပျော်စောထီးမင်း၏အမိန့်ကို မနာခံမိသကဲ့သို့ဖြစ်သွားကြောင်း၊ ဤဘတ် နောင်တော်က အထင်မှုး၍ ရာမောန်ပွားကာ ညီတော်ကို ကွပ်မျက်စေသောကြောင့် ဟန်လင်းကြီး၌ ပြားမှုးရွာပြီး ထီးသုည်းနှင့် သုည်းဖြစ်ခဲ့ရကြောင်း ဖော်ပြပါရှိသည်။

ထိုကြောင့် ဟန်လင်းမီးလောင်ပျက်စီးခြင်းသည် ဤသမိုင်းကျမ်းလာ ပြားမှုးကြောင့်ဖြစ်သလောဟု ယူဆရန်ရှိသည်။ မည်သို့ ဆိုစေ မီးလောင်ပျက်စီးသွားပြီးသည့်နောက်ဘတ်မှ မြို့ကိုအသစ် တစ်ဖန်ပြန်လည် ထူထောင်ခြင်းမရှိကြောင်း၊ မြေလွှာအထောက်အထားများက ပြဆိုနေပေသည်။

မြန်မာသက္ကရာဇ် ၆၄၃ ခုနှစ်က ရေးထိုးခဲ့သော သွင်းစီသာ ပါမောက္ခကျောက်စာတွင် သွင်းစီသာ ပါမောက္ခမထောရ်သည် တရှုတ်ပြည်သို့ သွားရောက်ရာတွင် ဟန်လင်း၏စွစ်ခန်းချေနေထိုင်ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြပါရှိသည်။ ထိုစဉ်က ဟန်လင်းသည် ရွာအဖြစ်ရှိနေခြင်းဖြစ်သည်။

ဖော်ပြပါဟန်လင်းမြို့ဟောင်းသည် အရှေ့လောင်ရှိဘတ် ၉၅ ဒီဂရီ ၄၉ မိနစ်နှင့် မြောက်လတ္ထိဘတ် ၂၂ ဒီဂရီ ၂၈ မိနစ် အတွင်း တည်ရှိသည်။ အပ်ဒေသအလိုအားဖြင့် ရွှေဘိုခရိုင် ဝက်လက် မြို့နယ်အတွင်း၌ တည်ရှိသည်။ မဏ္ဍာလေးရွှေဘိုမော်တော် ကားလမ်း ပေါ်ရှိ စိုင်နိုင်ကွေမှ အရှေ့ဘက် ၁၁ မိုင်၊ ရွှေဘိုမြို့မှ အရှေ့တောင်ဘက် ၁၀ မိုင်နှင့် ၅ ယာလုံခွန့်အကွာတွင် တည်ရှိသည်။ ဝက်လက်မြို့နှင့် ဆိုပါက ဝက်လက်မြို့မှ အရှေ့မြောက်ဘက် ၆ မိုင်ကွာတွင်တည်ရှိသည်။

မြို့ရီးပုံမှာ စတုဂံပုံသဏ္ဌာန်ရှိသည်။ မြို့ရီးထောင့်များကမူ ထောင့်ချွန်းစစ်စစ်များ မဟုတ်ပေါ် ထောင့်ချွန်းကို ပြေပြပြကွေးထား သည့်ထောင့်ကွေးများဖြစ်သည်။ ထိုကြောင့် အကွေးအဝန်းပုံဟူ၍ ဆိုရခြင်းဖြစ်သည်။ မြို့ရီးသည် တောင်မြောက်အလျားပေ ၉၆၀၀ (၂ မိုင်နီးပါး)နှင့် အရှေ့အနောက်အနံပေပေါင်း ၅၈၀၀ (တစ်မိုင်နီးပါး)ရှိသည်။ အရှေ့ဘက်ဘတ် မြို့ရီးနှစ်ထပ်ဖြစ်သည်။ အပြင် မြို့ရီးနှင့် အတွင်းမြို့ရီးသည် မြောက်စွန်ဘတ်ပေ ၄၀၀ ကွာ၍ တောင်စွန်ဘတ်ပေ ၅၀၀ ကွာသည်။ အတွင်းမြို့ရီး၏ပတ်လည်မှာ ၅၀ ၄၂ မိုင်ရှိပြီး မြို့အကျယ်အဝန်းများ စတုရန်း ၁၀ ၈ မိုင်ရှိသည်။ မြို့ရီးပြက်မှာ ၁၆ ပေခန်းရှိပြီး အမြင်များ မြေပြင်မှုပျမ်းများ ၅ ပေများ

သာကျန်းရှိတော့သည်။ တောင်ဘက်မြို့ရီးမှတစ်ပါး ကျွန်ုတဲ့ဘက်တွင် ကျံးပတ်လည်ဝန်းရုံထားသည်။^၆

မြို့ဟောင်းနေရာကို လက်ရှိလူနေရပ်ကွက်ဖြစ်သော ဟန်လင်းကျေးရွာ၏ မြောက်ဘက်တွင် အုတ်ရီးကုန်းတန်း အကြွင်း အကျွန်းမားနှင့်တက္က တွေ့နှိုင်သေးသည်။ လက်ရှိလူနေရပ်ကွက် ထက် မြေမျက်နှာပြင်မြှင့်သောအပိုင်းတွင် တည်ရှုပြီး မြို့ဟောင်း တံတိုင်း အနောက်မြောက်ထောင့်နေရာသည် အမြှင့်ဆုံးဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရသည်။^၇

ဟန်လင်းမြို့ရီးမှာ အုတ်မြို့ရီးဖြစ်သည်။ အုတ်မြို့ရီးဆောက် လုပ်ပုံသည် အရှေ့အနောက်၊ တောင်မြောက်ကျကျ ဆောက်လုပ် ထားခြင်းမဟုတ်ဘဲ အနည်းငယ်ခွေစောင်းစောင်းပဲ ဖြစ်သည်။ တောင်မြောက်ပြီ မြေတိုင်းအိမ်မြောင်းအရ မြောက်ဘက်မှ အနောက်ဘက်သို့ ၁၅ ဒီဂရီ ၄၆ မိနစ်တိမ်းစောင်းနေကြောင်း တွေ့ရသည်။^၈

ရှေးဟောင်းသုတေသနနှင့်ဘက် ဟန်လင်းမြို့ဟောင်း တူးဖော်မှုကို ၁၉၆၇ ခု နှစ် ဇန်နဝါရီရှိလမှ ၁၉၆၆ ခု ဖေဖော်ဝါရီလ အထိ ပုံမ်းမှု တစ်နှစ်တစ်ကြိမ်ကျ ကွင်းဆင်းလုပ်ငန်းဆောင်ရွက် ခဲ့ပြီး အမှတ် ၄ ကုန်းကို တူးဖော်သည့်အခါ ဟန်လင်းမြို့ဟောင်း၏ တောင်ဘက်မြို့ရီးသည် ထူ ၂၅ ပေ ၆ လက်မရှိကြောင်း၊ မြို့ရီးတွင် အုတ်သားသက်သက်အထူ ၅ ပေ ၇လက်မရှိကြောင်း တွေ့ရသည်။ မြောက်ဘက်မြို့ရီး မျက်နှာပြင်ကမူ ၉ ပေ ၃လက်မရှိသည်။ မြို့ရီး အတွင်းဘက်မှ မြေဖို့၍ မြို့ရီးကိုကြံ့ခိုင်အောင် ပြုလုပ်ထားသည်ကို လည်း တွေ့ရသည်။ မန္တလေးမြို့ရီးအတွင်းမှာ ပြုလုပ်ထားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။^၉

ဆိုရပါက မြို့ရီးတည်ဆောက်ပုံမှာ အုတ်ရီးတန်း နှစ်ခုအကြား အုတ်ကျံးမား ထည့်ဖို့ပြုလုပ်ထားပြီး မြို့ရီးအတွင်းဘက်တွင် ဆင်ခြေ လျှောဖို့မြေခံထားသည်။ တောင်ဘက်မြို့ရီးဝင်ပေါက်နှင့် အရှေ့ ဘက်မြို့ရီးဝင်ပေါက်များ၏ အတွင်းချိုးအုတ်ရီးလက်တံ အဆုံးနေရာ များတွင် မြို့စောင့်စစ်သည်တော်များ နေထိုင်ရန် အဆောက်အအုံ များ ဆောက်လုပ်ခဲ့ဟန်ရှိသည်။^{၁၀}

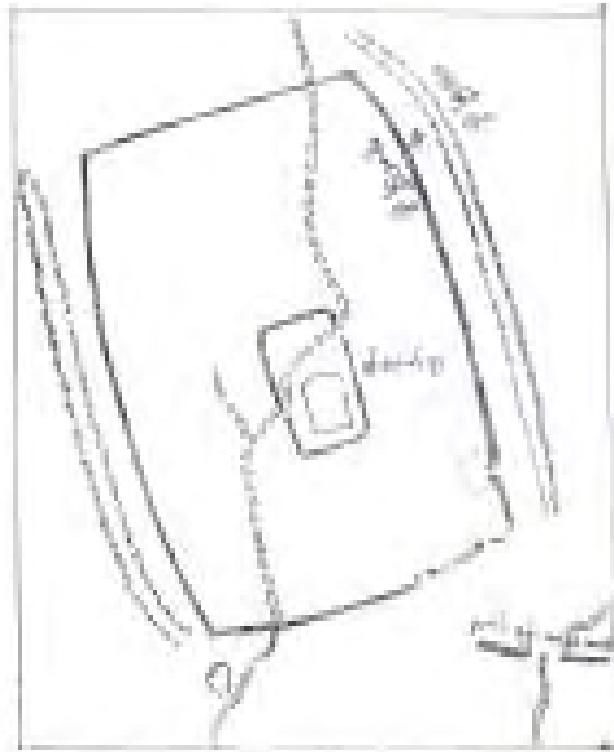
ဟန်လင်းမြို့ သမိုင်းလက်ာအရ ဟန်လင်းမြို့တွင် မြို့ဝင် ပေါက် ၂၄ ခုရှိသည်။ သို့သော် ယခုအခါ ရှေးဟောင်းသုတေသန ငြာနမှ မြို့ဝင်ပေါက် ၃ ခု ခုသာတူးဖော်ရရှိသေးသည်။ ထိုတူးဖော် ပြီး မြို့ဝင်ပေါက် ၃ ခုမှာ ၁၇ ပေကျယ်၍ ဝင်ပေါက်၏ဝယာတွင် မြို့ရီးလက်တံ ၂ ခု အုပ်ယ်တန်းထားသည်။ မြို့ရီးနှင့် ဝင်ပေါက်များ ကိုတည်ဆောက်ရာ၌ ရေးဦးစွာ ဖို့မြေခံသည်။ ဖို့မြေသည် ပုမ်းမျှ ၂ ပေ ၆ လက်မမြှင့်သည်။ ထိုဖို့မြေပေါ်တွင် တင်ပြီးမြို့ရီးနှင့် ဝင်ပေါက်များကို ဆောက်လုပ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။^{၁၁}

အသုံးပြုသော အုတ်များမှာ အကြီးဆုံး အလျား ၂၂ လက်မ အနံ ၉ လက်မခဲ့ ထူ ၃ လက်မဖြစ်ပြီး အငယ်ဆုံးအုတ်အရွယ်အစား များ အလျား ၁၅ လက်မခဲ့ အနံ ၈ လက်မ၊ ထူ ၂၄ လက်မဖြစ်သည်။ သို့သော် အလျား ၁၈ လက်မ၊ အနံ ၉ လက်မ၊ ထူ ၃ လက်မအရွယ် အစားအုတ်များကို အများဆုံးအသုံးပြုကြောင်းတွေ့ရသည်။ အုတ်စီ ရာတွင် မြေနီသရွတ်ကိုအသုံးပြုသည်။ အသုံးပြုသောအုတ်များမှာ အရွယ်အစားကြီးမားသဖြင့် မီးအကျက်မည်သောအုတ်များကို အများ ဆုံးတွေ့ရသည်။ အထူးသဖြင့် အတွင်းပိုင်းမကျက်သော အုတ်များ ဖြစ်သည်။ အုတ်ကောင်းများကို မျက်နှာပြင်တွင်စီပြီး အုတ်ကျံး

အုတ်ပဲများကိုမူ ဝမ်းစာဖြည့်သည့်အနေဖြင့် အတွင်းပိုင်း၌ အစာသွတ် စီထားသည်ကို တွေ့ရသည်။^{၂၂}

ကျမ်းကိုးအညွှန်:

- ၁။ ဦးမြင့်အောင်၏ ဟန်လင်းမြို့ဟောင်း၊ ရွှေးဟောင်းမြန်မာ မြို့တော်များ၊ ရန်ကုန်၊ ဘဇ္ဇာရ ခုနှစ်၊ စာ ၆၂၂ ၆၃ (နောင်တွင် “ဟန်လင်း” ဟုသာညွှန်းပါမည်။)
- ၂။ ဟန်လင်း (ညွှန်းပြီး) စာ ၆၂၂ ၆၃
- ၃။ ဟန်လင်း (ညွှန်းပြီး) စာ ၁၀၉
- ၄။ ဟန်လင်း (ညွှန်းပြီး) စာ ၆၂၂ ၆၃
- ၅။ ဟန်လင်း (ညွှန်းပြီး) စာ ၆၂၂ ၆၃
- ၆။ မောင်အေးသန်၏ မြန်မာ့ရွေးဟောင်း မြို့ပြနိုင်းများနှင့် ကာကွယ်ရေးအမြိုင်ဆောင်းပါး၊ ငွေတာရီမဂ္ဂအင်း၊ ဘဇ္ဇာရ ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ (နောင်တွင် “ကာကွယ်ရေးအမြိုင်” ဟုသာညွှန်းပါမည်)
- ၇။ ဟန်လင်း (ညွှန်းပြီး) စာ ၆၅
- ၈။ ဟန်လင်း (ညွှန်းပြီး) စာ ၆၆
- ၉။ ဟန်လင်း (ညွှန်းပြီး) စာ ၆၉
- ၁၀။ ကာကွယ်ရေးအမြိုင် (ညွှန်းပြီး)
- ၁၁။ ကာကွယ်ရေးအမြိုင် (ညွှန်းပြီး)
- ၁၂။ ဟန်လင်း (ညွှန်းပြီး) စာ ၁၀၃၊ ၁၀၈

ဟန်လင်းမြို့ဟောင်း မြို့ရီးပို့

ବାନ୍ଧିଲାଙ୍କିମୁଖୀରୁଷାଦି
ଆମୁତ୍ତ ପାଠେଗାନ୍ଧିମୁଖୀରୁଷାଦି
ପେଣ୍ଟିକଲାଚେନ୍ଦ୍ର
ମୁଖୀରୁଷାଦି

အမှတ် ၁၁-ကုန်းကို တူးဖော်ရာမှ ထွေ့ချိရသော
မြို့နှီးတံခါးပေါက်ပဲ

အခန်း (၄)

၁၀၄

တွေ့မြင်လေ့လာရသမျှသော ဖြိုးရိုးပုံသဏ္ဌာန်များကို သုံးသပ်ပါက အပိုင်းပုံသဏ္ဌာန်သည် ရွေးပိုကျသည်။ လေးထောင့်စတုဂံပုံမြှုပြုရိုး၊ စတုရန်းပုံမြှုပြုရိုး၊ မှန်ကူကူက်ပုံဖြိုးရိုးတို့က် ရွေးပိုကျသဖြင့် သမိုင်းမတိုင်မီခေတ် ဖြိုးရိုးပုံဟူပင် ဆုံးရှုံးတို့သည်။ သမိုင်းမတိုင်မီခေတ်က မြန်မာရှိုင်ငံတွင် ပူဗျာမူးများ ရွေးဦးစွာ အခြေခံနေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ရွေးဦးမြန်မာလူမျိုးများဖြစ်သဖြင့် “ပျောစစ်လျှင်မြန်မာ” ဟူ၍ပင် သုတေသနတို့က ဆုံးနေကြသည်။

ရွှေးဟောင်းသုတေသနနှုန်း၏ တူးဖော်တွေ့ရှိမှု အစီရင် ခံစာများနှင့် အခြားစာပေမှတ်တမ်းမှတ်ရာများက ပျော်တို့မြန်မာ နိုင်ငံအတွင်း မြို့ပြတည်ထောင်ပြီး နေထိုင်ခဲ့သောကာလကို ခရစ် နှစ်ပို့ပိုင်းမှတ်၍ သမိုင်းတင်ခေတ်ဖြစ်သော ပုဂ္ဂိုလ်အစ ခရစ် ၁၁ ရာစုံပိုင်းအထိ သတ်မှတ်ထားကြသည်။ နှစ်ကာလအားဖြင့် ဆုံးပါက နှစ်ပေါင်းတို့ထောင်ကျော်မှု ဖြစ်သည်။ ထိုကာလကို

ပျော်ခေတ်၊ ပျော်ယဉ်ကျေးမှု ထွန်းကားခဲ့သောကာလဟု သတ်မှတ်ကြသည်။

ဒေသအားဖြင့်မှ ဧရာဝတီမြစ်ဝမ်းအလယ်ပိုင်း မြေပြန် ဒေသများဖြစ်သည့် ရွှေဘိုမြို့အနီးမှ “ဟန်လင်းကြီး” မြို့ဟောင်း၊ မက္ခားတိုင်းဒေသကြီး၊ တောင်တွင်းကြီးမြို့အနီးမှ “ပိဿာနီးမြို့ဟောင်း”၊ ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီး ပြည်မြို့အနီးမှ “သရေခေတ္တရာ” မြို့ဟောင်း၊ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး မြတ်သားမြို့နယ်မှ “မိုင်းမော်” မြို့ဟောင်းများသည် ပျော်ယဉ်ကျေးမှုများ ထွန်းကားခဲ့ရာ ဗဟိုအချက် အချာဒေသများ ဖြစ်ကြသည်။ ထိုပျော်တို့သည် မိမိတို့၏ မြို့ပြကာကွယ်ရေး၊ လုပ်ချော်အတွက် မြို့ရီးမြို့တာများကို အခိုင်အမာ တည်လုပ်နေထိုင်ခဲ့ကြောင်း ကြွင်းကျော်နေသေးသော မြို့ရီးဟောင်း အရာများက သက်သေခံနေပေသည်။

ကြွင်းကျော်နေသေးသော မြို့ရီးဟောင်းများနှင့် မြို့ပေါက်များကို လေ့လာပြီး သုတေသနတို့က ရှေ့ပီးမြန်မာများ ဖြစ်သည့် ပျော်တို့သည် မြို့ရီးမြို့တာ ပြုလုပ်သည့် ပိဿာပညာအရာ၌ အဆင့်မြှင့်မားကြောင်း တညီတည့်တည်း ကောက်ချက်ချကြသည်။ ပျော်တို့ပြုလုပ်သော မြို့ရီးမြို့တာများသည် အပိုင်းပုံသဏ္ဌာန် မြို့ရီးများ ဖြစ်သည်။ အပိုင်းပုံသဏ္ဌာန်ဟုဆိုရာ၌ နေ့လ တိုကဲ့သို့ ပိုင်းပိုင်း စက်စက်တော့ မဟုတ်ပေ။ ကျွေးပိုင်းနှင့်သမျှ ကျွေးပိုင်းသော အပိုင်းပုံမျိုး ပါသလို အပိုင်းဟူ၍ ဆိုနိုင်လောက်အောင် အဝန်းအပိုင်းများလည်းပါသည်။ ပျော်မြို့ဟောင်းများတွင် အပိုင်းပုံသဏ္ဌာန် ထင်ထင်ရှားရှားရှိသော မြို့ဟောင်းမြို့ရီးကို ပြပါဆိုလျှင် မိုင်းမော်မြို့ဟောင်း သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်းတို့ကို ပြရပေမည်။

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရီးစနစ်ပုံ

မိုင်းမော်မြို့ဟောင်း

မိုင်းမော်မြို့ဟောင်းသည် မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး မြစ်သားမြို့နယ်တွင်ရှိသည်။ ရန်ကုန်၊ မန္တလေး မော်တော်ကားလမ်းပေါ်ရှိ ကူးမြို့မှ အရွှေတောင်ဘက် ငါးမိုင်ခွဲခွန့်အကွာတွင် ဖြစ်သည်။ ဤမိုင်းမော်မြို့ရီးမှာ အုတ်မြို့ရီးဖြစ်သည်။ မြို့ရီးအုပ်းကြီး တစ်ပတ်လုံးလုံး တွေ့မြင်လေ့လာနိုင်သေးသော လည်း နေရာအနှံ့အသွေး မြေပြင်နှင့်တစ်ပြေးညီ ဖြစ်လျက်ရှိအောင် မြို့ရီးသည်ပွုန်းတီးလျက် ရှိနေပြီဖြစ်သည်။ သို့သော်လည်း အချို့နေရာ၌ အမြင့် ၁၂ ပေခန့် အုတ်ရီးအမြင့် ကျွန်ရှိနေသေးသည် ကိုလည်း လေ့လာတွေ့ရှိနိုင်သည်။ အုတ်စီထားသည့် အုတ်ရီး၏ ပမာဏသည် ထူထဲကြီးမားသဖြင့် သာမန်မြို့တံတိုင်းအရုံအတားမျှသာ မဟုတ်ဘဲ မြို့တော်လုံခြုံရေး၊ ကာကွယ်ရေး အစီအမံများပါပါကြောင်း သိနိုင်သည်။ မြို့ရီးတွင် အသုံးပြုသော အုတ်အရွယ်အစားများဖြင့် အလျားများပါသည်။ အုတ်ချုပ်များ၏ ထူးခြားချက်မှာ အုတ်ချုပ်များ၏ ပိုမိုခြင်းဖြစ်သည်။ အရေးအစင်းများက မျိုးစုံသည်။ လက်ချောင်းတစ်ချောင်းတည်းဖြင့် ရေးခြစ်ထားသည့် အရေးအစင်း၊ လက်ချောင်းနှစ်ချောင်းဖြင့် ခြစ်ထားသည့် အရေးအစင်း၊ လက်ချောင်းသုံးချောင်းဖြင့် ရေးခြစ်ထားသည့် အရေးအစင်း၊ စသည်ဖြင့်ရှိသည်။ အရေးအစင်းအရေအတွက်သည်လည်း တစ်ကြောင်း၊ နှစ်ကြောင်း၊ သုံးကြောင်း

စသည်ဖြင့်ရှိသည်။ မျဉ်းဖြောင့်အစင်းများပါသလို မျဉ်းကွေးအစင်းများ ထောင့်ဖြတ်၊ ကန့်လန့်ဖြတ် အရေးအစင်းများလည်း ပါရှိသည်။

အုတ်ချပ်များရှိ လက်ရေးစင်း အမှတ်အသားများကို ရွှေ့ဟောင်းသုတေသနတို့ စတင်သိပြုမိသည်မှာ ဉြှိမြင်းဟောင်းကပင် စခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ မိုင်းမောမြို့ဟောင်းမှ အုတ်ချပ်များတွင် လက်ရေးစင်း အမှတ်အသားများပါသည်ကို သတိပြုမိရာမှ ဖိသန္တား ဟန်လင်း၊ သရေခေတ္တရာ စသော ပျောမြို့ဟောင်းများရှိ အုတ်ချပ်များကို ဆက်လက်လေ့လာပြီး ပျောခေတ်အုတ်ချပ်များတွင် လက်ရေးစင်းများပါလေ့ရှိကြောင်း ပျောခေတ်အုတ်ချပ်များ၏ အနေအထားကို ဖော်ထုတ်ခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်သည်။

ဉြှိတွင်ဆိုစရာရှိသည်မှာ မြို့ဟောင်းရာနှင့် အနီးစပ်ဆုံး ဖြစ်ပြီး မြို့ဟောင်းရာ၏ ဓဟိချက်တွင် တည်ရှိနေသော မိုင်းမောရာကလေးကို အစွဲပြေကာ မိုင်းမောမြို့ဟောင်းဟူ၍ ခေါ်ဝါးနေကြသောလည်း ရွှေးရှိးမြန်မာပထဝိဝင်ကျမ်းများ ဖြစ်ကြသည့် အူ။ ကွန်ချာ၊ မွှေ့ဂုတ်ဆိပ်၊ မွှေ့ဒီပို့ဆောင်းကျမ်းနှင့် မုံရွေးစေတိယ ကထာတို့ “ပင်လယ်မြို့”ဟု ရေးသားဖော်ပြုပြီး အလွန်ရွေးကျသည် ပျောမြို့ကြီးဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။ ပင်လယ်မြို့အနီး မြန်ဒီကျေးရွာမှ ပျောကျောက်စာတစ်ချပ် တွေ့ရှိရပြီး ရွေးဟောင်းသုတေသနဌာနမှ တူးဖော်လေ့လာချက်အရ အေဒီ ၅ ရာစုအတွင်းက ပျောမြို့ဟောင်းဖြစ်ကြောင်း ကောက်ချက်ခဲ့ကြသည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

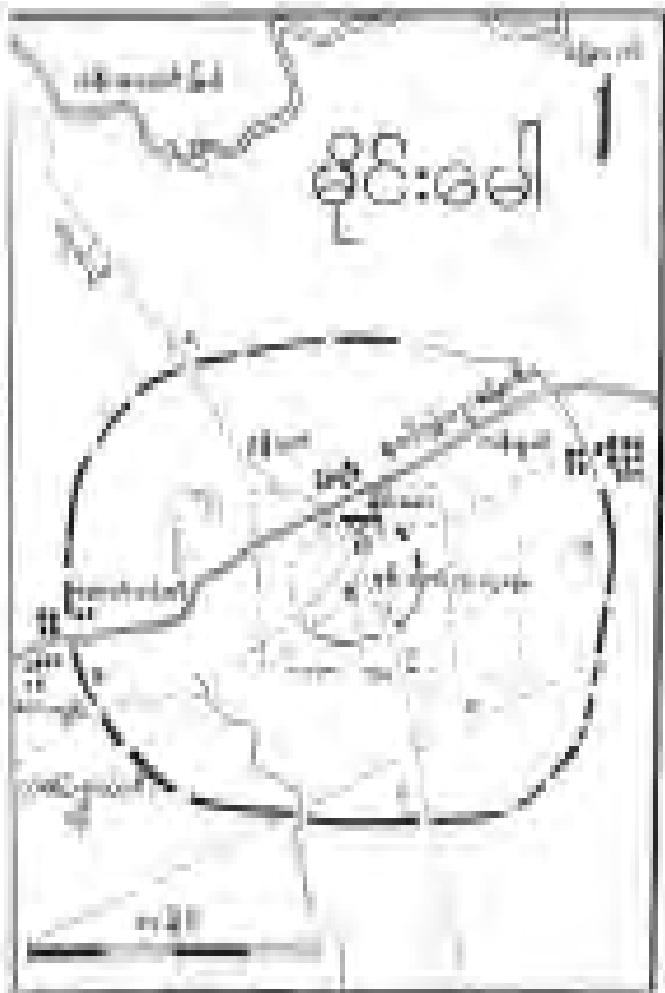
၁။ ဦးအောင်မြင့် (သစ်တောဓာတ်ပုံ)၏ တူးဖော်ဆဲနှင့် မတူးဖော်သေးသည့် ပျောမြို့ဟောင်းများ ဆောင်းပါးသမိုင်းဂျာနယ် ရန်ကုန်တဲ့လှသို့လ်အတွဲ ၁၊ အမှတ် ၂။ ၁၉၈၄ ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ ၈၁ ၁၁၁၁

၂။ ဝင်းမောင် (တမ္မဝဝတီ)၏ မြန်မာမှု သုတေသနစာ ပန်းမျိုး တစ်ရာစာပေ၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၀၆ ခုနှစ်။

၃၆

မောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်ဗီဒ္ဓရိုင်)

သရေခေတ္တရာ မြို့ဟောင်း

သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်းသည် ပြည်မြို့၏ အရှေ့ဘက် ၅ မိုင်ခန့်အကွာတွင် ရှိသော အလွန် ရွှေးကျသည့် ပူအြို့ပြနိုင်ငံ မြို့တော်ဟောင်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ အတောဆုံး ပူအြို့ပြနိုင်ငံဖြစ်သော ပိဿ္မီးမြို့ပြနိုင်ငံနှင့် ခေတ်ပြင်ဖြစ်ပြီး ပိဿ္မီးမြို့ပြနိုင်ငံသည်ပင် လျှင် သရေခေတ္တရာ ပူအြို့တို့၏လက်ချက်ကြောင့် ပျက်စီးခဲ့ရသည်ဟု သုတေသနတိုကဆိုကြသည်။

မြန်မာရာဇဝင်များ၏ သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်းသည် သာသနာတော်သတ္တရာ၏ ၁၀၀ ခုနှစ်တွင် ဂုဏ်ပေါ်အရှင်သူမြတ် အများပြု၍ကြပ်မတ်တည်ထောင်ခဲ့ပြီး ဒွှေ့တ္ထားမောင်မင်းကြီး ပထမ ဆုံးအုပ်စိုးခဲ့သော မြို့ဖြစ်ကြောင်း၊ မင်းစဉ်မင်းဆက်အုပ်စိုးခဲ့ပြီး သုပညာနာဂရဆိုနှင့်မင်းလက်ထက်၌ ပျက်စီးသွားကြောင်းရေးသား ဖော်ပြကသည်။

ကျွန်စစ်သားမင်းကြီး (အေဒီ ၁၀၈၄-၁၁၁၉) လက်ထက် ရေးထိုးသောမွန်ကျောက်စာများ၏ ပိဿ္မီးရသေ့သည် ဂုဏ်ပေါ်

ရဟန္တာ၊ သိကြားမင်း၊ ဝိသကြံနှစ်သား၊ ကဋ္ဌကမ္မနဂါးတို့နှင့်အတူ သရေခေတ္တရာမြို့ကို တည်ထောင်ဖန်ဆင်းလိမ့်မည်ဟု မြတ်စွာ ဘုရားပျော်တိတားခဲ့ကြောင်းပါရှိသည်။

ယင်းသမိုင်းမှတ်တမ်းများအရ သရေခေတ္တရာသည် မြတ်စွာဘုရားရှင် ပျော်တိတော်ရမြို့ဖြစ်ကြောင်း၊ အလွန်ရွှေးကျ ကြောင်းနှင့် တစ်ခါကခမ်းနားကြီးကျယ်ခဲ့ကြောင်း သိရသလို၊ သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်း၏ ပတ်ဝန်းကျင်တွင်ရှိသော ဘောဘော ကြီး၊ ဘုရားကြီး၊ ဘုရားမှာအစရှိသည့် ဘုရားကြီးများကလည်း မြို့၏ရွေးကျဟောင်းမြင်းသောအဖြစ်ကို သက်သေထူလျက်ရှိနေပေ သည်။ ဖော်ပြပါ ဘောဘောကြီး၊ ဘုရားကြီး၊ ဘုရားမှာစေတီတို့မှာ မြေစိုက်စေတီမျိုးဖြစ်ပြီး ပျော်တွေတ်ချပ်ကြီးများနှင့် ထူထဲကျစ် လှစ်စွာ တည်ဆောက်ထားသော စေတီများဖြစ်သည်။ မျက်မျှာက် ခေတ်စေတီများကဲ့သို့ ဖောင်းရစ်၊ သပိတ်မျှားက်၊ ကြာမျှားက်၊ ကြာလှန်၊ ချေရားသီးစသော အမွမ်းအမံအဆင်တန်ဆာများပါသော စေတီမျိုးမဟုတ်ဘဲ ထူပါရုံစေတီများဖြစ်သည်။ ဘောဘောကြီး၊ ဘုရားက အကြီးဆုံးဖြစ်ပြီး ညာက်တော်အမြင် ၁၂၃ ပေရှိသည်။

သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်း မြို့ရှိုးပုံသည် ဘဲဥပုံလည်းမက စက်ဝိုင်းပုံလည်းမကျသော အဝန်းအပိုင်းပုံမျိုးဖြစ်သည်။ မြို့ရှိုးသည် အရှည် ၈ မိုင် ၅ ဖော်လှုခန့်ရှိ၍ ချုံနှုန်းအတိ ဖုံးလွှမ်းကာ မောက်မောက်မို့မို့နှင့် ခင်တန်းအသွင်ဆောင်လျက်ရှိသည်။ ယင်း မြို့ရှိုးကြီးသည် သဘာဝရာသီဥတ္တ ဘေးဒက်နှင့်တော့လူတို့၏ ဖျက်ဆီးမှုကို ခေတ်အဆက်ဆက် ခံစားလာခဲ့ရသော်လည်း ထူနှင့် ထည်နှင့် ကျန်ရှိပါသေးသည်။ ကျန်ရစ်သမျှမြို့ရှိုး၏ အချို့နေရာ

တို့တွင် အမြင် ၁၅ ပေ၊ ၄ လက်မခန်း အကျယ် ၁၇ ပေခန့်ရှိသည် ကို တွေ့ရသည်။ မြို့အကျယ်အဝန်းသည် အကြမ်းအားဖြင့် စတုရန်း ၅ မိုင်ခွဲခန့်ရှိသည်။ အချင်းအားဖြင့် တွက်ပါက တောင်နှင့် မြောက် ၃ မိုင်ခန်း၊ အရွှေ့အနောက် J မိုင်ခန့်ရှိပြီး မြို့ရှိုးတစ်ပတ်သည် ၉ မိုင်ခန့်ရှိသည်။

ရန်ကုန်ပြည်ရထားလမ်းသည် သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်း ကို အရွှေ့မြောက်ထောင့်မှ အနောက်မြောက်ထောင့်သို့ ဖြတ်သန်း ဖောက်လုပ်ထားသည်။ ထိုမီးရထားလမ်းကို နယ်နိမိတ်ပြု၍ တောင်ဘက်မြောက်ဘက် ခွဲခြားလေ့လာပါက မြောက်ဘက်ခြမ်း သည် မြေနိမ့်ပိုင်းဖြစ်၍ တောင်ဘက်ခြမ်းသည် မြေမြေ့ပိုင်းဖြစ် ကြောင်းတွေ့ရသည်။ မြော့ဘုံတောင်တန်းများနှင့် ပြေပြေ့လေး ပေါင်းစပ်သွားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ငှါးအခြမ်း၌ပင် နန်းတော်ရာ ဟု အစဉ်အလာမှတ်သားလာခဲ့သော နေရာဟောင်းသည် အလျား ၁၂၀၀ ပေ၊ အနံ ၁၁၂၂ ပေရှိသည်။

မြို့ရှိုးသည် တစ်ထပ်တည်းမဟုတ်ဘဲ အချို့မျက်နှာဘက် တွင် နှစ်ထပ်သုံးထပ်စသည်ဖြင့် တည်ဆောက်ထားသည်ကိုတွေ့ရသည်။ တောင်ဘက်နှင့် အနောက်ဘက်မျက်နှာတို့တွင် မြို့ရှိုးရှိုးတပ် ထပ်၊ အရွှေ့တောင်ဘက်တွင် မြို့ရှိုးသုံးထပ် ကာရံတည်ဆောက် ထားသည်ကို တွေ့ရခြင်းအားဖြင့် ထိုမှာဘက်မှုဝင်လာတတ်သည့် ရန်သူများ၏အန္တရာယ်ကို သရေခေတ္တရာပျော်တို့ ပို၍ အလေးထား ကာကွယ်ခဲ့ရကြောင်း သုံးသပ်နိုင်သည်။

မှန်နန်းရာဝင်တော်ကြီး စာမျက်နှာ ၁၂၀ ၌ သရေ ခေတ္တရာမြို့ရှိုးတွင် တံခါးကြီး ၃၂၃၊ တံခါးကြီး ၃၃၃ ခုရှိုးကြောင်း

ဖော်ပြထားသည်။ သို့သော် လက်တွေ့မြင်ရသော တံခါးပေါက်များ မှာ အရှေ့ဘက်တွင် “မူလွှာပေါက်”၊ “တွင်းပြပေါက်”၊ အနောက် ဘက်တွင် “ရွှေတံခါးပေါက်” နှင့် “မူတ်ရှည်ပေါက်”၊ တောင်ဘက် တွင် “ရဟန္တာပေါက်” “ဘီလူးမပေါက်” နှင့် “သာယာဝတီပေါက်”၊ မြောက်ဘက်တွင် “နတ်ပေါက်” နှင့် “နဂါးတွန်းပေါက်” ဟူ၍ အရှေ့ဘက်တွင် ၂ ပေါက်၊ အနောက်ဘက်တွင် ၂ ပေါက်၊ မြောက်ဘက်တွင် ၂ ပေါက်၊ တောင်ဘက်တွင် ၃ ပေါက်စသည်ဖြင့် စုစုပေါင်း ၉ ပေါက်သာတွေ့ရသည်။

တရုတ်ပြည်၏ တန်မင်းဆက်ရာအင်တွင် သရေခေတ္တရာမြို့နှင့် ပတ်သက်၍

“ပူ၍ဘုရင်ရွှေစြောဖြန်ချီလှုပ် ဝေါတော်စီးသည်၊ ခရီးဝေးသော် ဆင်စီးသည်၊ ခစားရသော မိန့်မပေါင်းရာနှင့် ချို့ရှိသည်။ မြို့ရုံးမှာ တံခါး ၁ ၂ ပေါက်ရှိသည်။ မြို့ရုံးလေးတောင်တွင် ဘုရားတစ်ဆူခါရှိရှိသည်” ဟူ၍ပါရှိသလို၊ ထန်မင်းဆက် အုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်းတွင်လည်း-

“ယင်း၏မြို့ရုံးကိုအုတ်ဖြင့်စီး၍ တည်ဆောက်၏။ ယင်းအဝန်းသည် လီပေါင်းတစ်ရာ့ခြားကိုဆယ်ရှုံး အုတ်ဖြင့်တည်ဆောက်၏” ဟူ၍ဖော်ပြထားသည်။ တရုတ်ခမ်းကိုလည်း အုတ်ဖြင့်တည်ဆောက်၏ အကျိုးအတိုင်းအတာတစ်လီသည် အကြမ်းအားဖြင့် ၂၃-မိုင်ခန့် ဖြစ်သည်။

အလားတူ ဖော်ပြချက်ပျိုးကို ထန်မင်းဆက်သမိုင်းဟောင်းတွင် တွေ့ရသလို ထန်မင်းဆက်သမိုင်းတွင်လည်း-

“အပြာရောင်း၊ အမည်းရောင်း၊ အစိမ်းရောင်းရှိသောအုတ်ဖြင့် စက်ဝိုင်းပုံမြို့ရုံးကို တည်ဆောက်၏။ အဝန်းမှာလီပေါင်းတစ်ရာ့ခြားကိုဆယ်ရှုံးနှစ်ခုရှိ၏။ မြို့တံခါးဆယ့်နှစ်ခုရှိ၏။ လေးတောင့်တွင် ပုံထိုးပုံကဲ့သို့ရှိရသည်” ဟူ၍ရေးသားဖော်ပြထားသည်။ ယင်းမှတ်တမ်းများအရ သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်းတွင် တံခါး ၁ ၂ ပေါက်ရှိုံးကြောင်း သိရသာဖြင့် ယနေ့တိုင်ရှာဖွေတွေ့ရှိရသော တံခါး ၉ ပေါက်နှင့်သော် နီးစပ်လှသည်။ ကျေန်တံခါးများမှာမူ ထင်ရှားမှုမရှိတော့သာဖြင့် အတိအကျ သတ်မှတ်ရန် မလွှာယ်ကူးတော့ပေါ်။

မြို့ဝင်ပေါက် ၉ ပေါက်ရှိသည့်အနက် အနောက်မျက်နှာတွင်ရှိသော ရွှေတံခါးမြို့ပေါက်ကို ရွေးဟောင်းသူတေသနနှင့်ခွဲကတူးဖော်သူတေသနပြုလုပ်ပြီး ဖြစ်သည်။ ရွှေတံခါးမြို့ပေါက်၌ တစ်ဖက်တစ်ခုက်မှုလာသော မြို့ရုံးလက်တံ့ ၂ ခုသည် အတွင်းသို့ ပောင့်ကိုပို့ကို ကျွေးဝင်လာပြီး အတွင်းဘက်၌ မြို့ရုံးလက်တံ့ ၂ ခုကို ယုံ့ယုံ့လျက် တည်ဆောက်ထားသည်။ ထို့ကြောင့် မြို့ဝင်ပေါက်ထိပ်ဝှက် ကျယ်ပြီး အတွင်းဘက်သို့ ရောက်သည့်အခါ ကျော်မြောင်းသွားသည်။ မြို့ရုံးလက်တံ့၏အကျယ်မှာ တစ်နေရာနှင့်တစ်နေရာ မတူပေါ်။ အသိမ်ဆုံးနေရာတွင် ၁၀ ပေ ၃ လက်မှုရှိ၍ အကျယ်ဆုံးနေရာတွင် ၁၇ ပေခဲ့ရှိသည်။ ထိပ်ဝှက်၌ အတွင်းပိုင်း တဖြည်းဖြည်းကျော်မြောင်းသွားသည့် မြို့ရုံးလက်တံ့ ၂ ခု၏အကျယ်မှာ ၁၇ ပေမျှသာရှိသည်။ တူးဖော်ရေးအစီရင်ခံစာအရ မြို့ရုံးလက်တံ့ ၂ ခုအနက် တောင်ဘက်မြို့ရုံး၏အရှည်သည် ၂၂၅ ပေရှိပြီး မြောက်ဘက်လက်တံ့မှာ ၁၁၃ ပေခန့်သာ ရှိတော့ကြောင်းတွေ့ရသည်။

ဤရွှေတံခါးမြို့ပေါက်ကို တူးဖော်စဉ်အခါက ခရစ်သက္ကရာဇ်
၆ ရာစွဲ အရေးအသားဟု ခန့်မှန်းရသော အိန္ဒိယတောင်ပိုင်း အကွားရနှင့်
ပရိတ်ကြီးပါဌီတော်များ ရေးထိုးထားသည့် ကျောက်စာတိုင်တစ်တိုင်
တူးဖော်ရရှိခဲ့သည်။ အလားတူ တွင်းပြုပေါက်၊ နါးတွန်းမြို့ပေါက်
များတွင်လည်း အလားတူ ကျောက်စာများကို တူးဖော်ရရှိကြောင်း
ရွှေးဟောင်းသုတေသနနှင့် တူးဖော်ရေးအစီရင်ခံစာအများတွင်
တွေ့ရသည်။ ဤကျောက်စာတိုင်များက သရေခေတ္တရာပျူးတို့၏
ဗုဒ္ဓဘာသာ ယုံကြည်သက်ဝင်မှု ပရိတ်ကြီးပါဌီတော်များကို အနှစ်ရာယ်
ကင်းရန် ဘေးဆီးရန်ကာဖြစ်ရန် ယုံကြည်ချက်ဖြင့် စိုက်ထဲခဲ့သည့်
ဓလေ့ရှိကြောင်း မီးမောင်းထိုးပြုလျက်ရှိသည်။ မြို့ရီးပတ်လည်တွင်
သံမယ်နကြီးများ ရိုက်ခွဲထားသည်ကို တွေ့ရှိရသဖြင့် မကောင်းဆီးဝါး
များ မဝင်ရောက်နိုင်ရန် ရည်ရွယ်ချက်နှင့် ရိုက်ခွဲတတ်သည့် ဓလေ့
ရှိကြောင်းကိုလည်း သတိပြုစရာဖြစ်သည်။

ချုပ်ရှုံးဆိပ်ပါက ရန်သူများရိုင်းရုံး၏ လုပ်ကြံးသည့်တိုင်အောင်
နှစ်နှစ်ချို့၍ ရိုက္ခာမပြတ်မလပ်ဘဲ တောင့်ခံနိုင်အောင် လယ်ယာ
မြေများကိုပါ မြို့ရီးအတွင်း၌ ထည့်သွင်းဖွဲ့စည်း တည်လုပ်ခဲ့သည်ကို
လေ့လာတွေ့ရှိရခြင်း၊ မြို့ရီးများကို ထူထဲခိုင်ခဲ့စွာ လုံခြုံရေးအစီ
အမံများဖြင့် စနစ်တကျတည်လုပ်ထားသည်ကို တွေ့ရှိရခြင်း စသည့်
အချက်များအရာ သရေခေတ္တရာသည် မြို့ပြကာကွယ်ရေးအတွက်
အထူးအလေးထား တည်ဆောက်ခဲ့သည့် မြို့တော်တစ်ခုဖြစ်သည်
ဟူ၍ ဆိုနိုင်ပါသည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

၁။ ဦးစိန်မောင်ဦး၏ သရေခေတ္တရာ မြို့ဟောင်း ရွေးဟောင်း
မြန်မာမြို့တော်များ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၉၃ ခုနှစ်

၂။ ဒေါက်တာခင်မောင်ညွှန်း၏ ပျူတိုံ့ကြာနေ ယဉ်ကျေးမှုအမွှေ
တောင်ပိုင်းတိုင်းစစ်ဆေးချက် ၂၂ နှစ်မြောက် ငင်ရတုတိုင်းနှစ်ပတ်
လည်နေ့ အထူးထူတ်စာစောင်၊ ၁၉၉၃ ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ

၃။ ဦးအောင်မြှင့်၏ ကောင်းကင်းစာတ်ပုံများမှ မြန်မာရွှေးဟောင်း
မြို့တော်များ၊ ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာန၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၉၈

သရေခေတ္တရာ မြို့ဟောင်းမြို့ရှိပုံ

အခန်း (၈)

•ဟူလပုံမြို့နှင့်

ရွှေးဟောင်းမြန်မာမြို့များတွင် ဗဟိုဂုံပုံမြို့ရှိရှိသော မြို့ဟောင်းတစ်ခုရှိသည်။ ယင်းဗဟိုဂုံပုံမြို့ရှိရှိ မြို့ဟောင်းမှာ မူလ ဟံသာဝတီမြို့ဟောင်း ဖြစ်သည်။

မူလဟံသာဝတီ မြို့ဟောင်း

ယနေပဲခူးမြို့ ဟု ခေါ်တွင်နေသောမြို့တွင် ရွှေးဦးမွန်မင်းများ တည်လုပ်သော မူလဟံသာဝတီမြို့ဟောင်းနှင့် ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီးလက်ထက် တည်လုပ်သော ဟံသာဝတီဟူ၍ မြို့ဟောင်းနှင့်ခုရှိသည်။ မူလဟံသာဝတီမြို့ဟောင်းနှင့် နှစ်းတော်ရာသည် ဘုရင့်နောင်၏ ဟံသာဝတီမြို့ဟောင်းမှုဆိုသော အရွှေ့ဘက်တွင် ရှိသည်။ နေရာအပိုင်းအခြားအားဖြင့် ဆုံးရပါက မြို့မြို့ဘက်ဘက် ရွှေပန်းဘုရားမှ တောင်ဘက်ဖော်ရှုကုန်းဘုရားထိ အရွှေ့ဘက် စိုက်ပိုးရေးရုံးရှိရာမှ အနောက်ဘက် ဟသာကုန်းရုံးအထိ ဖြစ်သည်။

မူလမြို့နှီးများကို လက်ရှိဟသံကုန်းဘုရား အနောက်ပိုင်းနှင့် တောင်ဘက်ပိုင်းတို့တွင် တွေ့မြင်နိုင်ပါသေးသည်။ အထူးသဖြင့် အရွှေတောင်ဘက် မြို့တောင့်ကျောင်းနေရာတွင် ထင်ရှားစွာ တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။

ထိုမူလဟံသာဝတီမြို့ဟောင်းကို သုဝဏ္ဏဘူမှိ သထုမင်းတို့၏ အဆက်အနှစ်ဖြစ်သော သမလနှင့် ဝိမလညီနောင်တို့ တည်လုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ မြို့တည်သောကာလမှာ သက္ကရာဇ် ၁၈၇ (အေဒီ ၈၂၂)ခုနှစ် ဖြစ်သည်။

သမလမင်း၏ဟံသာဝတီမြို့ဟောင်းနှင့် ပတ်သက်၍ မွန်ပေမြှုပ်-

“သမလမင်း၏ ဟံသာဝတီမြို့၊ အကျယ်အဝန်းသည် ၁၈၉၃ တာရှိ၍ တံခါးကြီး ၆ ပေါက်ရှိကြောင်း၊ အရွှေဘက်တွင် “ဘိရတ” (မှုံးရတ)နှင့် “မောင်းတူ” တံခါးမကြီး ၂ ခုရှိ၍ မလွယ်တံခါး ၅ ခုရှိကြောင်း၊ အနောက်ဘက်တွင် “စေလာထု” တံခါး၊ “ထရင်စေလာခြုံ”နှင့် “ကြုသိပတ္တ” တံခါး ၃ ခုရှိ၍ မလွယ်တံခါး ၈ ခုရှိကြောင်း၊ မြောက်ဘက်တွင် “ကလျာဏီ” တံခါးမကြီး တစ်ခုနှင့် မလွယ်တံခါး ၃ ခုရှိကြောင်း၊ ထိုကြောင့် ထိုစဉ်က ဟံသာဝတီနေပြည်တော်သည် တံခါးမကြီး ၆ ခု၊ မလွယ်တံခါး ၁၆ ခုရှိရာ စုစုပေါင်းတံခါး ၂၂ ပေါက်ရှိကြောင်း” ဖော်ပြထားသည်။ မူကဲ့အနေဖြင့် “ပဲခွဲရွှေမှုံး ရာဇ်ဝင်သမိုင်းချုပ်” မူဟောင်းတွင်-

“သမလ၏ဟံသာဝတီသည် အရွှေနှင့် အနောက်တောင်နှင့် မြောက်တာပေါင်း ၁၀၀၀ ရှိကြောင်း၊ တစ်မျက်နှာလျှင် တံခါးပေါက်လေးမျက်နှာတွင် တံခါးပေါက်

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရီးဝန်ပို့ပုံ

၂၀၁

၂၀ ရှိကြောင်း” ဖော်ပြထားသည်ကိုတွေ့ရသည်။

ထိုမူလဟံသာဝတီ ပထမခေတ်သည် အေဒီ ၁၀၅၇ တိသုကာမင်းလက်ထက်ထိ နှစ်ပေါင်း ၂၃၂ နှစ်မျှ ကြောခဲ့ပြီး၊ မင်းဆက်ပေါင်း ၁၇ ဆက်မျိုးစုံခဲ့သည်။ ထိုပထမ ဟံသာဝတီ၏ နောက်အံ့ဌံးမင်းဖြစ်သော တိသုကာမင်းနတ်ရွာစံပြီးနောက် ဟံသာဝတီမင်းနေပြည်တော်ကြီးသည် ပျက်စီးတိမ်မြှုပ်သွားပြီး နိဂုံးရွာအဖြစ်သို့ ရောက်ခဲ့ရသည်။

သည့်နောက်အေဒီ-၁၉၆၉ တွင် မူတ္ထမဝါရီရှုမင်းဆက်၊ ရှုစ်ဆက်မြောက် ဓာတ်းပီးက မူတ္ထမမှုလာ၍ ဟံသာဝတီကို ဒုတိယအကြိမ်ပြန်လည်ထူထောင်ခဲ့သည်။ အေဒီ ၁၅၉၉၊ သူရှုတကာ ရွှေတ်ပိအထိ မွန်မင်း ၁၁ ဆက်မျိုးအုပ်စိုးခဲ့သည်။ ဟံသာဝတီကို ဒုတိယအကြိမ် ဓာတ်းပီးပြန်လည်တည်လုပ်ရာတွင် တိသုဘုရင်၏ မူလမြို့တော်ဟောင်း နေရာတွင်ပင်ဖြစ်ကြောင်း၊ ရေအောင် စတူဝါပ်၏ တူးဖော်မှုံးမှုတ်တမ်းအရ သိရသည်။

ထိုဓာတ်းပီး၏ ဟံသာဝတီမြို့ရီးပုံမှာ တစ်ဆယ်ခြားက အနားပုံပို့ဖြစ်ပြီး၊ အရွှေမြောက်တောင့် (ယခုကျိုတ္ထလွန်ပွန်းဘုရားထွက်ပေါက်) ဒင်္ခားပီး (တန်ဆောင်တိုင် တံခါး) အရွှေမျက်နှာတွင် မလွယ်တံခါး၊ အရွှေတောင်ဘက်တွင် မောကရှုပ်တံခါး၊ အနောက်ဘက်တွင် မောကရောတံခါး (ယခုဦးခွဲ့တန်ဆောင်းကျိုးထိပ်)၊ အနောက်မြောက်တွင် သုသေန်တံခါး၊ မြောက်ဘက်တွင် ဒလေးသွေ့တံခါးရှိပြီး အလယ်တွင် စတူဂံ့ပုံနှင့်တော်ရာရှိသည်။

ထိုစဉ်က ဟံသာဝတီမြို့တော်သည် သတော်ဆိပ်မြို့ပြီးဖြစ်သည်။ နိုင်ငံပို့ခြား ရေကြောင်းသွားသင်္ကာများ ဆိုက်ကပ်ရာ ဆိပ်ကမ်းမြို့ဖြစ်သည်။ ထိုစဉ်က ပဲခွဲမြှုပ်သည် အရွှေဘက်တွင်

ရှိခဲ့ပြီး မှတ္တာမပင်လယ်ကွဲ့သည် ပဲခူးအရွှေတောင်ဘက် မလှမှုံး မကမ်းတွင်ရှိခဲ့သည်။ ပဲခူးမြစ်သည် ယခုကဲ့သို့ ရန်ကူန်မြစ်အတွင်း သို့ စီးဆင်းခြင်းမရှိ။ မှတ္တာမပင်လယ်ကွဲ့အတွင်းသို့ စီးဝင်ခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် ဟံသာဝတီသည် ပုဂ္ဂလယ်ကူးသော်များ ဆိုက်ကပ်ရပ် နားရာ ဆိုပ်ကမ်းကောင်းကြီးဖြစ်ခဲ့သည်။

ဘုရင်မကြီးရှင်စောပါ (အေဒီ ၁၄၄၃-၁၄၇၂) နှင့် ဓမ္မ စေတီမင်း (အေဒီ ၁၄၇၂-၁၅၀၂) တို့လက်ထက်တွင် “မဟာဗုဒ္ဓ ဆင်းတုဆိပ်ကမ်း” (ယခုစိန်သာလျောင်းအနီး) သည် မြို့တော်၏ တောင်ဘက်ဆိပ်ကမ်းဖြစ်ပြီး၊ နဂါးဆိပ် (ကမာနတ်) သည် မြို့တော်၏အရွှေဘက် ဆိပ်ကမ်းဖြစ်ခဲ့ဟန်ရှိသည်။ သဘော့ဘူးရား တည်ရာ နွဲကပင်ဆိပ် (ကျိုက္ကလွန်ပွန်း) သည် မြို့တော်၏ မြောက်ဘက် (ယခုကတွင်းခြေရာ) တွင်ရှိခဲ့သည်။ (မွန်သာသာဖြင့် “ကတ္တုကြမ်း” သည် မိချာင်းကိုဆိုလိုသည်။)

ဤသို့မှုလဟံသာဝတီခေတ်တွင် သဘောဆိပ်ကြီးများရှိခဲ့ခြင်းဖြင့် မူလဟံသာဝတီမြို့တော်သည် နှင့်ရပ်ခြားတိုင်းပြည်များ နှင့် ကုန်စည်ကူးသန်းရောင်းဝယ်ခြင်းဖြင့် လွန်စွာတိုးတက်စည်ပင် မူရှိနေကြောင်းသိနိုင်သည်။

ပညားသီးမှ အစပြုခဲ့သော ဟံသာဝတီဒုတိယခေတ် ကာလသည် စီးပွားဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ခဲ့သည့် ကာလဟုဆိုနိုင်သည်။ ထိုခေတ်တွင် ရာဇာဓာတ် (အေဒီ ၁၃၈၇-၁၄၂၂) ကဲ့သို့သော ဘုန်းလက်ရုံးနှင့် ပြည့်စုံသည့်မင်းများ အုပ်စိုးခဲ့၍ ဘာသာ၊ သာသန၊ စာပေယဉ်ကျေးမှုများ အထူးပွှင့်လင်းတိုးတက်ခဲ့သည်။ ဘုရင်မကြီးရှင်စောပါ (အေဒီ ၁၄၄၃-၁၄၇၂) နှင့် သမက်တော် ဓမ္မစေတီမင်း (အေဒီ ၁၄၇၂-၁၅၀၂) ကဲ့သို့သော သာသနပြုမင်းများပေါ်ထွန်းခဲ့၍လည်း ပဲခူးဟံသာဝတီတွင် ပုံးပွဲလောက်ခေါ် (မဟာ

လောမိ) ရွှေဂုတ္တီး၊ ရွှေဂူလေး၊ ကျိုက်ပွန်ရှုပ်ပွားတော်ကြီးများ၊ ကလာ့ ကိုသိမ်း၊ နာရဏီသိမ်း၊ နာဂလံသိမ်းတော်ကြီးများ ယခုထက်တိုင် ရွေးဟောင်းသာသနာ့အမွှေခံအဖြစ် ဖြစ်ရှိနေဆဲဖြစ်သည်။ ဓမ္မ စေတီမင်းလက်ထက် ရေးထို့ခဲ့သည့် ကလာ့ကိုကျောက်စာ၊ ရွှေတို့၊ ရွှေမော်ခေါ်၊ ရွှေဂုတ္တီးစသော မွန်ဘာသာထိုး ကျောက်စာများ သည် စာပေယဉ်ကျေးမှုအရာ၌ အဆင့်အတန်းမြင့်မားစွာ ရှိခဲ့ကြောင်း ခိုင်မာစွာအထောက်အထားပြုလျက် ရှိနေပေသည်။

သဘော့ဘူးရားခေါ် ကျိုက္ကလွန်ပွန်းဘူးရားသည် ဒုတိယ ဟံသာဝတီခေတ်တစ်လျောက်လုံး သမိုင်းမှတ်တမ်းများ၌ အရေးပါ စွာဖော်ပြခံရသည့် ဘူးရားတစ်ဆူဖြစ်သည်။ ဦးကုလား၊ မဟာရာဇ် ဝင်၊ ပထမတွေ့၌ မြန်မာမင်း၏ သားမင်းဆွေနှင့် ဟံသာဝတီဘုရင် ရာဇာဓာတ်တို့စွဲဖြစ်ပြုကြရာ သဘော့ဘူးက ရဟန်းရှင်လှုတို့ကြည့်ကြသည်ဟူ၍ တစ်ရပ်၊ ရာဇာဓာတ်အရေးတော်ပုံ၌ “သမိုင်းမဂ္ဂတစ်တပ်၊ ထိုက္ကရွာ့တစ်တပ်၊ ရဲသင်ရံတစ်တပ်၊ ဦးပြတ်တစ်တပ် ငှါးလေးတပ်နှင့် တိဂုံတွင်နေသော ဗညားနဲ့ကို ဖမ်းမည်ဟုတပ်ချိ ခဲ့ရာ ဟံသာဝတီမြို့ရှို့ မောက်ရှုပ်တံခါး၊ မော်ခေါးတံခါး၊ ဒလေး သွတ်တံခါး၊ ဒင့်တုတံခါး၊ မလွှာယ်တံခါး၊ ပျုန်တံခါးဟူ၍ ခြောက် ဌာနရှိသည်တွင် ဒင့်တုတံခါးသဘော့ဘူးက လူအပေါင်းတို့ တပ်ကိုကြည့်ကြသည်” ဟူသော စကားတို့ကိုထောက်၍ သဘော့ဘူးရားသည် ဒင့်တုတံခါးသို့ ဒင့်တုတံခါးသို့ အတွင်းရှို့ကြောင်း သိရာသည်။

ယခုကျိုက္ကလွန်ပွန်း ဘူးရားသို့သွားသော သနပွင့်၊ ပဲခူး လမ်းမှ ဝင်သည့်ဘူးရားလမ်းသည် ဒင့်တုတံခါးမှတွေက်၍ ကျိုက္ကလွန်ပွန်းသို့ ဦးတို့က်ထားသည်။ ထိုကျိုက္ကလွန်ပွန်းဘူးရားသည် ဘုရင့်နောင် (အေဒီ ၁၇၇၁-၁၇၈၈) လက်ထက်တွင် “နွဲကပင်” ဟူ၍ ခေါ်ဝါခဲ့ဟန်ရှိသည်။ နဝဒေးကြီး၏ ရတုတွင်-

“နွဲကပင်နှင့် မောက်လေ၊ မြတ်မွေတော်ဟောင်း၊ ချွေနားညောင်းလော့၊ ဆင့်လောင်းထပ်ပြန်၊ လျှောက်ခဲ့ပြန် အံ့၊ ထက်စွန်နတ်ရွာ၊ ဝတ်သာနှင့် နှိုင်းရာတူနေ၊ သာမျိုး ထွေသား၊ သပြောမြန်ခန်း၊ ဟသာနန်း၏ ပတ်ဝန်းပျော်ရာ ပြုဗ္ဗာတောင်ယွန်း၊ ဧသန်စွန်းဝယ်၊ ထူးဆန်းလှည့်တဲ့၊ ပျော်ဘွဲ့ယ် ပုံသား၊ ရရံပတ်လည်၊ ချမ်းကြည်သီတာ၊ ကန်သာပတ်မြောင်၊ တောင်လည်းပတ်ကုံး၊ တောလုံး ပုံးပုံး၊ ရန်းကြိုင်၊ ဂနိုင်စုံပြား၊ ရွှေ့စိမ်းကြားဝယ်” ဟူ၍ ပါရှိရာ၊ ကျို့ကြလွန်ပွန်းစေတီတော်ကြီးသည် ဟံသာဝတီခြေမြို့တော်၏ အရှေ့မြောက်ထောင့်တွင်ရှိကြောင်း၊ စေတီတော်၏ ပတ်ဝန်းကျင်၌ ကြည်လင်သောရေလျဉ်ဖြင့် ကြာမျိုးစုံစွာကြည်နဲ့ဖွယ် ရေကန်တို့သည်လည်းကောင်း၊ ရန်းမွေးသော သစ်ပင်ပန်းမန်တို့ ဖြင့် တင့်တယ်နေသည့် တော်ရိပ်တောင်ရိပ်တို့သည်လည်းကောင်း၊ ဝန်းရုံလျက်ပျော်ခင်းပျော်ဖွယ် ရှိနေကြောင်းတွေ့ရသည်။

ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး (အေဒီ ၁၇၇၁-၁၇၈၁)က ပညားညီး၏ မူလဟံသာဝတီတွင် စိုးစံတော်မူဗုံး ဟံသာဝတီမြို့တော်သစ်ကို တည်လုပ်ပြီးစိုးစံတော်မူဗုံးသည်။ ထို့ကြောင့် ကျို့ကြလွန်ပွန်းစေတီတော်မြတ်ကြီးသည် မူလဟံသာဝတီမြို့ဟောင်း၏ အစွန်းတွင် တော့ရိပ်တောင်ရိပ်တို့အလယ်၌ လူသူ့အရောက် အပေါက်နည်းပြီး ယခင်ကကဲ့သို့ စည်းကားခဲ့ဟန်မတူပေါ်။

ဘုရင့်နောင်၏ ဟံသာဝတီမြို့တော်သစ်မူဗုံး မူလဟံသာ ဝတီမြို့တော်ဟောင်း၏ အနောက်ဘက်တွင်ရှိသဖြင့် ယခင်ကမူလ ဟံသာဝတီမြို့ဟောင်း၏ အပြင်ဘက်တွင်ရှိသော ချွေမော်ခေါ်

စေတီတော်ကြီးမှာ မြို့တွင်းဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိသွားခဲ့ပြီး ကျို့ကြလွန်ပွန်းဘုရား၏ သတော့ဘုရား၏ နွဲကပင်ဘုရားကြီးမှာ မြို့ပြင်ဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိသွားခဲ့သည်။

ပညားညီး၏ မူလဟံသာဝတီမြို့ရိုးအား လေ့လာလိုပါက မြို့အရှေ့တောင်ဘက် မြို့ထောင့်ကျောင်းနေရာ၌ မြို့ရိုးထောင့်ချိုးကြီးကို ထင်ထင်ရှားရှားတွေ့နှိုင်ပါသေးသည်။ ယခင်အုတ်စီလက်ရာ အုတ်ရှိုးများကိုပင်တွေ့နှိုင်ပါသေးသည်။ မြို့ထောင့်ကျောင်းမှုဆိုပါက ပေ ၁၀၀၀ ခန့်အကွား လူနေရပ်ကွက်ထဲတွင် အလျားပေ ၁၀၀ ခန့် အမြင့် ၄ ပေခန့်အုတ်ရှိုးကြီးသည် ယခုတိုင်ကျွန်ရှိနေပါသေးသည်။ မြို့ရိုးတစ်လျှောက်နေရာအတော်များများ တွင်လည်း အုတ်ရှိုးရှုစ်လွှာ၊ သုံးလွှာခန်းမှာ အလွှားလိုက်မပျက်မစီး ဘဲ ကျွန်ရှိနေသေးသည်ကိုတွေ့နှိုင်သည်။ အုတ်မြို့ရိုးတွင် အသုံးပြုသော အုတ်ချုပ်များသည် အလျား ၁၁ လက်မ၊ အနံ ၅ လက်မ ခဲ့၊ ထု ၁၀.၃၂ လက်မအတိုင်းအတာရှိ အုတ်များဖြစ်သည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ ကိုခံစားမောင်လေး၏ တိမ်မြုပ်ပျောက်ကွယ်နေသည့် မွန်တို့၏ မြို့ပြနိုင်ငံများ၊ ဒီပါစိုး စာပေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၉၉ ခုနှစ်
- ၂။ မောင်စေတနာ၏ ဟံသာဝတီနိဒါန်း ဆောင်းပါး၊ ဥသာ မဂ္ဂဇင်း၊ ၁၃၇၉ ခုနှစ်၊ စာခို့တော်နှေ့အထိမ်းအမှတ်စာစောင်၊ ပဲခူးမြို့နယ်စာပေနှင့် စာနယ်ဇင်းအဖွဲ့၊ ၁၉၉၇ ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ။

၂၂

မောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်ဗီဇ္ဈိုင်)

ဘုရင်မ ရှင်စောပု၏ ဟံသာဝတီပြည့်မြို့ရီးနှင့် တံခါးများ

ပုသ္ဏာန်ရီးစံ ရွေးတောင်းမြန်မာ့မြို့ရီးစနစ်ပုံ

၂၃

ဘုရင်နောင်၏ ဟံသာဝတီမြို့တော်နှင့် ဗညားဦး၏
ဟံသာဝတီမြို့တော် မြို့ရီးပြုံး

ဘက်မှုတောင်ဘက်သို့ ခပ်ယွန်းယွန်း သွယ်တန်းနေသော ဝက်သား စိုး(ဝက်သတိုး) တောင်ကြော တောင်ဘက်စွန်ကျသော တောင်စွယ်ကြား ကျောက်ထူထပ်သော မြေနိမ့်လွင်ပြင်တွင် ရှိသည်။ တောင်တန်း တောင်စွယ်များသည် မြောက်ဦးမြို့တော်၏ သဘာဝတံတိုင်း သဖွယ် ပိုင်းရုံလျက်ရှိနေသည်။ မြို့တော်ပဟိုချက်မတွင် နှစ်းမြို့၊ သို့မဟုတ် နှစ်းရာကုန်းရှိသည်။

အခန်း (၉)

အမြဲးပုံဆောင်မြို့နိုး

ရွှေးခေတ်မြန်မာမြို့ဟောင်းများတွင် မည်သည့်ပုံသဏ္ဌာန်ဟူ၍ အမည်တပ်ရာက်သော မြို့ရှိုးရှိသည့် မြို့တစ်မြို့ရှိသည်။ ယင်းမြို့မှာ ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ မြောက်ဦးမြို့ဖြစ်သည်။

မြောက်ဦးမြို့၊

မြောက်ဦးမြို့ကို “မြို့ဟောင်း”ဟူလည်း ခေါ်တွင်ကြသည်။ မင်းနေပြည်တော်ဖြစ်ခဲ့ဖူးသော မြို့တော်ဟောင်းတစ်ခု ဖြစ်သည်။ မင်းနေပြည်တော်များတွင် “မြို့ဟောင်း”ဟူသော အမည်ဖြင့်ထင်ရှားသည့် မြို့နှစ်မြို့ရှိရာ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး အမရပူရ မြို့ဟောင်းနှင့် ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ ဤမြောက်ဦးမြို့ဟောင်းတို့ ဖြစ်သည်။

မြောက်ဦးမြို့သည် မြောက်လတ္ထိတွင် ၂၀ ဒီဇင်ဘာ မြန်မာနိုင် အရှေ့လောင်ရှိတွင် ၉၃ ဒီဇင်ဘာ ၁၁ မြန်မာနိုင်တွင် တည်ရှိသည်။ အပိုင်းအခြားအားဖြင့် ကုလားတန်မြစ်ဝါ ၄၅ မိုင်အကွား မြောက်

မြောက်ဦးမြို့ကို မာရယ်မင်းမှစ၍ ရေတွက်သော မင်းဆက်ပေါင်း ၂၀၉ ဆက်မြောက် မင်းစောမွန်က စတည်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။^{၁၂} မြို့တည်သည့်သွေ့ရာမှာ မြန်မာသွေ့ရာမှာ ၇၉၂ (ခရစ် ၁၄၃၀)ခုနှစ် တော်သလင်းလဆန်း ၁ ရက်၊ တန်ဂါးနေ့နေ့ဖြစ်သည်။ မင်းစောမွန်မှစ၍ ၁၃ ဆက်မြောက်ဖြစ်သည့် မင်းဗာကြီးက မြန်မာသွေ့ရာမှာ ၈၉၃ ခုနှစ်တွင် မြောက်ဦးမြို့ကို ပြုပြင်မွမ်းမံကာ တိုးခဲ့၊ တည်လုပ်ခဲ့သည်။ မြို့ရှိုး၊ တန်ဆောင်း၊ ပြဇ္ဈိုး၊ ပစ္စား၊ ရင်တား၊ တံခါး၊ ရေကျံး၊ နှံကျံး၊ ကျံးမြောက် စသည်ကျံးအထပ်ထပ်၊ တံတိုင်း အထပ်ထပ်တို့ကို ရွေးကထက်များစွာ ခိုင်လုံးအောင် တည်လုပ်ခဲ့သည်။^{၁၃}

မင်းစောမွန် ပထမတည်လုပ်စဉ်က ကုတ္တားတောင်နှင့် တောင်ညီတောင် နှစ်ခုကို တူးဖြီညီပြီး တည်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ရာ အောက်ခံမြေသည် ကျောက်ဆောင်ကျောက်သားများ ဖြစ်သည်။ မင်းဗာကြီး လက်ထက်တွင် ကျောက်တမံ တံတိုင်းများဖြင့် ထပ်မံပြီး ခိုင်ခံကြီးကျယ်စွာ တည်လုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ နှစ်းတော်ကုန်းကို ပြင်ပမှ ထပ်မံပြီး ကျောက်သားအတိတိဖြင့် တံတိုင်း၊ မီးတား၊ အမြောက်စင်၊ မြို့တံတိုင်း သုံးထပ်၊ ရေကျံး၊ နှံကျံး၊ ပင်လယ်ကျံးများ ပိုင်းရုံလျက်

ပြုလုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ မြို့ရှိုးတံတိုင်းများကိုလည်း မှတ်ပေါက်တံခါးများစွာနှင့် ခိုင်ခဲ့လုပ်ခြုံသော ခံတပ်အဖြစ်တည်လုပ်ခဲ့သည်။^၅

မဆက်စပ်မိဘလျှော့နေသော တောင်စွဲယ်တောင်တန်းများကို ဆက်စပ်ပေးခြင်းဖြင့် မြို့ရှိုးတံတိုင်းများ ပြုလုပ်ခဲ့သည့်အတွက် မြို့ရှိုးပုံးသည် မည်သည့်ပုံသဏ္ဌာန်ဟူ၍ အမည်တပ်ရခက်ခြင်းဖြစ်သည်။ တံတိုင်းအဆင့်ဆင့်ခတ်၍ တည်လုပ်ခဲ့သဖြေ့ မြောက်ဦးမြို့တွင် တံတိုင်းသုံးဆင့်၊ ပြင်မြို့ရှိုးကြီး သုံးထပ်ရှိသည်။ ယခုထက်တိုင် လေးဘက်လေးတန် တွေ့နိုင်ပါသေးသည်။

မြို့ရှိုး သုံးထပ်လုံးတွင် အုတ်များကို အသုံးမပြုဘဲ ၂ ပေ ၃ ပေအထိရှိသော သဲကျောက်ရင်ရင့်များကို ကျောက်အုတ်အဖြစ် အသုံးပြုထားသည်။ အချို့နေရာများတွင် ၆ ပေခန့် ရှည်သော ကျောက်တုံးများကို အမှာခံအဖြစ် အသုံးပြုထားသည်။^၆

ရရှင်သမိုင်းမှတ်တမ်းများ အလိုအရ မြောက်ဦးမြို့တွင် တံခါးပေါက် ၃၃ ပေကြီးကြောင်း သိရသည်။ ယင်းတံခါးများမှာ-

- ၁။ မော့စလီ(ခေါ်) မော်လိပ်တံခါး
- ၂။ ငန်ကာာတံခါး
- ၃။ မြောက်တော်တံခါး
- ၄။ ဆင်ကျုပ်တံခါး
- ၅။ ကုပ်ပတ်တံခါး
- ၆။ အင်ဝင်တံခါး
- ၇။ သဇ်တန်တံခါး
- ၈။ ခိုလင်းတံခါး
- ၉။ နှံကျံးတံခါး

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရွေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရှိုးဝန်စိုး

- ၁၀။ တေဇရာမတံခါး
- ၁၁။ ခြင်ကိုက်တံခါး
- ၁၂။ မင်းသမီးတံခါး
- ၁၃။ ရဲလှတံခါး
- ၁၄။ တပင်တိုင်တံခါး
- ၁၅။ ဝေခင်တံခါး
- ၁၆။ ငမန်းဒုံးတံခါး
- ၁၇။ မီးသမတံခါး
- ၁၈။ ဘုန်းကြီးဒုံးတံခါး
- ၁၉။ ရန်နောင်တံခါး
- ၂၀။ ပန်းဒဂုံးတံခါး
- ၂၁။ ကွန်းဆီးတံခါး
- ၂၂။ ဆင်ဖြူတံခါး
- ၂၃။ နတ်ပေါက်တံခါး
- ၂၄။ သေလာတံခါး
- ၂၅။ ကြခတ်တံခါး
- ၂၆။ ပေါက်ပင်တံခါး
- ၂၇။ လက်ဆည်ကန်တံခါး
- ၂၈။ ကျက်ပိတ်တံခါး
- ၂၉။ မင်္ဂလာတံခါး
- ၃၀။ တောင်နန်းတံခါး
- ၃၁။ အပါယ်တံခါး
- ၃၂။ နန်းသာတံခါး

၃၃။ တော်တံခါးတို့ ဖြစ်သည်။^၆ (မူကဲ့အဖြစ် မြို့ရှိးတို့လျှောက် တံခါး ၂၈ ခုဟုလည်း ဆိုကြသေးသည်။)

အတွင်းနှစ်းမြို့ရှိးတံတိုင်းများမှာ ကျောက်ဖြင့်ပြီးသော်လည်း ပြင်မြို့ရှိးတံ့ဌးများမှာ တောင်တန်း၊ တောင်ကုန်း၊ တောင်စွယ်များ သာလျှင် ဖြစ်သည်။ တောင်တန်း၊ တောင်ကုန်း၊ တောင်စွယ်များ တစ်ခုနှင့်တစ်ခု မဆက်စပ်မီ ပြတ်လတ်သည့် နေရာတို့မှာသာလျှင် ကျောက်မြို့ရှိးတံ့ဌးများ တည်လုပ်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ မြို့တံခါးများ ကိုလည်း ထွက်ဝင်ရန် လွှာနှာအရောတံ့ဌးသည် နေရာတို့မှာသာထား၍ ဆင်ဖြင့်ဝင်သာထွက်သာရုံမှုသာ ကျယ်ဝန်းသည်ကဲများသည်။^၇

မြောက်ဦးမြို့ကို မြန်မာနိုင်ငံတော်အတွင်း တည်ခဲ့သော မြို့များအနက် အဆိုလုံးဆုံး ခုခံကာကွယ်ရန် အလွယ်ကူဆုံးမြို့တော် အဖြစ် သမိုင်းသုတေသနများက ဆိုကြသည်။ မြို့၏အကျယ်အဝန်းမှာ အလျား ၂ မိုင်း အနဲ့ ၃ မိုင်ခဲ့မှုရှိလိမ့်မည်ဟု ခန့်မှန်းကြသည်။ နှစ်းမြို့သည်သာမက ပြင်မြို့တွင်းရှိ လူနေအိမ်ခြေခံပိမ်းတို့သည် မြို့နိုင်းများအတွင်း၌ ကျရောက်လျက်ရှိသည်။ နှစ်းမြို့တော်ရာမှာ မကျယ်ဝန်းလှ၊ အတွင်းအကျဆုံးမြို့ခင်းပင် အလျားတာ ၁၀၀၁ အနဲ့တာ ၅၀ မျှသာရှိ၍ ညီညာပျုံးပျုံးသော ကုန်းမြှင့်ပေါ်၌ တည် လျက်ရှိသည်။ ပြင်မြို့ခင်းတစ်ခုလုံးသည်ကား တောင်ကုန်း၊ တောင်စွယ် တောင်ပူစာများ၊ လျှို့များ၊ မြောင်များ၊ ကန်များ၊ ချောင်းများဖြင့် ပြည့်နှက်လျက်ရှိသည်။

မြောက်ဦးမြို့ကို ခိုင်ခုလုံ့မြို့တော် ခံတပ်မြို့တံ့ဌးအဖြစ် တိုးချဲ့တည်ဆောက်သော မင်းဘာကြီးမင်းဆက်သည် မင်းဆက် ၉ ဆက်၊ နှစ်ပေါင်း ၁၀၃ နှစ်များ ကြာခဲ့သည်။ ရခိုင်မင်းတို့၏

နောက်ဆုံးမင်းဖြစ်သော မဟာသမ္မတရာဇ်မင်းလက်ထက် မြန်မာ သက္ကရာဇ် ၁၁၄၆ ခုနှစ်တွင် ဘိုးတော်(ပုဒ္ဓမင်း)သည် ရခိုင်ပြည်ကို သိမ်းယူခဲ့သည်။ ဘိုးတော်(ပုဒ္ဓမင်း)နှင့် ဘကြီးတော်(စစ်ကိုင်းမင်း) တို့သည် ရခိုင်ပြည်ကို ဓမ္မဝတီ၊ ရမ္မဝတီ၊ ဓမ္မယဝတီနှင့် ဒ္ဓရဝတီ မြို့များတွင် မြို့ဝန်တစ်ဦးစီခုခံကာ နှစ်ပေါင်း ၄၀ ကြာ အပ်ချုပ် ခဲ့သည်။ ပထမအဂ်လိပ်မြန်မာစစ်ပွဲအားဖြီး ခရစ်နှစ် ၁၈ ၂၆၅၂ အဂ်လိပ်တို့လက်အောက်သို့ ကျရောက်ခဲ့ရသည်။

နယ်ချဲ့အဂ်လိပ်တို့ ရခိုင်ပြည်ကို သိမ်းယူချိန်အထိ မြောက်ဦးမြို့သည် ရခိုင်ပြည်၏မြို့တော် ဖြစ်ခဲ့သည်။ မြန်မာ သက္ကရာဇ် ၁၁၉၁ ခုနှစ်တွင် အဂ်လိပ်တို့က စစ်တွေမြို့ကို မြို့တော် အဖြစ် ပြောင်းလဲသတ်မှတ်လိုက်ကြသည်။ ထိုအခါမှုစွဲ မြောက်ဦးမြို့၏ မင်းနေပြည်အဖြစ်သည် ပျောက်ကွယ်ခဲ့ရခြင်း ဖြစ်သည်။^၈

ရခိုင်မြို့တည် ပိဿာကျော်း၌

“ခုနစ်ရာဂုံးဆယ် စွန်းဝယ်နှစ်ဖော်၊ လတော်သလင်း၊ လျှောင်းထွန်းညီး၊ ထွက်ပြီးနေထက်၊ ဆန်းတစ်ရက်၌၊ မြောက်ဦးမြို့သာ၊ တည်ခြင်းရာကား၊ တောင်ညိုက္ကား၊ နှစ်ပါးတူညီ၊ ဘုံးမြို့နက်သန်၊ မြေကြန်သင့်ရာ၊ ယင်းသည် မှာလည်း၊ အကာအင်းသီး၊ ထားတုံးမှ၊ တည်တွေမြို့ရှိုန်း၊ ကန်းစန်းကုန်လင်၊ တထောင်ဘက်ကို၊ မပျက်ထိုရော်၊ ဆက်တက်သော်ကား၊ အရာသောင်းထောင်၊ ကိုန်းခန်းအောင်၏”ဟူ၍ပါရှိသော မြောက်ဦးမြို့သည် ထိုအခါက များစွာစည်ကားခဲ့ပေမည်။ ခရစ်နှစ် ၁၇ ရက္ခ၊ ၁၆ ရက္ခ အတွင်း အလွန်ချမ်းသာကြွယ်ဝ၍ မြို့နှင့်မြို့တာ ခိုင်ခုလုံ့တွင် ထင်ရှား

တန်ခိုးတွေးခဲ့ပေလိမ့်မည်။ ရာဇ်ဝင်တွင် စာတင်လောက်အောင် ထင်ပေါ်ခဲ့သော ထိမြာက်ဦးနှစ်းမြို့တော်သည် ကြွင်းကျွန်ရစ်သော မြို့ရှိမြို့ရာတိန္ဒုင့်အတူ မွေ့မြို့နှင့်သွားခဲ့ရသည်။ သို့သော် မြို့ရှိမြို့ရာ ဟောင်းများကမူ တစ်ခို့နှင့်က မင်းနေပြည်တော်မြို့တော် ဖြစ်ခဲ့ကြောင်း ပြောနေပေသေးသည်။

ကျမ်းကိုးအညွှန်း:

- ၁။ မောင်ကြီးဖြူ(ရက္ခိုင်)၏ မြာက်ဦးမြို့ဟောင်းနှင့်ဘုရားပုထိုး စေတိတော်များ ဆောင်းပါး၊ ငွေတာရီမဂ္ဂအောင်း
(နောင်တွင် “မြာက်ဦးမြို့ဟောင်း”ဟုသာ ညွှန်းပါမည်)
- ၂။ သို့ဟေးဆွဲ၏ မြာက်ဦးမြို့နှင့်မြာက်ဦးနှစ်းတော် ဆောင်းပါး၊ မြုဝတီမဂ္ဂအောင်း၊ ၁၉၉၃ ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလ၊ အတွဲ ၄၂၊ အမှတ် ၁၂ (နောင်တွင် “မြာက်ဦးနှစ်းတော်”ဟုသာ ညွှန်းပါမည်)
- ၃။ မြာက်ဦးနှစ်းတော် (ညွှန်းပြီး)
- ၄။ ဓမ္မဝတီအောင်ထော်(မြာက်ဦး)၏ ရက္ခိုပူရကြေးမုံကျမ်း ၂၀၀၃ ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ၊ ၁၁၁၀၆
- (နောင်တွင် “ရက္ခိုပူရ”ဟုသာ ညွှန်းပါမည်)
- ၅။ မြာက်ဦးမြို့ဟောင်း (ညွှန်းပြီး)
- ၆။ ရက္ခိုပူရ (ညွှန်းပြီး) ၁၁၁၁၁-၁၁၁၂
- ၇။ မြာက်ဦးမြို့ဟောင်း (ညွှန်းပြီး)
- ၈။ မြာက်ဦးမြို့ဟောင်း (ညွှန်းပြီး)
- ၉။ ရက္ခိုပူရ (ညွှန်းပြီး) ၁၁၁၁၂

မြို့ဟောင်းမြို့၊

မြာက်ဦးမြို့ဟု ခေါ်တွင်သည့် မြို့ဟောင်းမြို့စံနစ်ပုံ

မြတ်တွင် မြို့တည်၍ မင်းပြုခဲ့သည်။ မြို့အမည်ကိုလည်း ဥက္ကလာပ မြို့ဟု တွင်စေခဲ့သည်။

ငှုံးမင်းလက်ဥက္ကလာပမြို့သား တဖူသနှင့် ဘလ္းက အမည်ရှိ ကုန်သည်လီနောင်တို့သည် မရှိမတိုင်းသို့ ကုန်ကူးသွားခဲ့ရာ မရှိမတိုင်းတွင် သက်တော်ထင်ရှားရှိနေသော ဂေါတမမြတ်စွာဘူရားကို ဖူးတွေ့ကြပြီး မြတ်စွာဘူရားအထံတော်မှ ဆံတော်မြတ်များ ရရှိသည်။ ဥက္ကလာပမြို့ကို ပြန်လည်ရောက်ရှိသည့်အခါ ဆံတော် ဓာတ်များကို ဌာနနာပြီး ဥက္ကလာပမင်းကြီးကိုယ်တိုင် သို့ဗုံးကုန်းတော်တွင် စေတိတည်ထားကူးကွယ်ခဲ့သည်။ ယခုခြေတိဂုံးစေတိ တော်မြတ်ကြီးပေတည်း။

ဥက္ကလာပဟုတွင်ခဲ့ပြီးနောက် ဒရိုမြို့ဟူ၍ တွင်ခဲ့ပြန်သည်။ ယင်းဒရိုမြို့ကို မည်သည့်အချိန် မည်သည့်မင်းလက်ထက်က တည်ထားသည်တော့မသိ။ ဒရိုဟူသော အမည်ပေါ်ပေါက်လာပြီး နောက် အထင်ရှားဆုံး မင်းပြည့်စံသောမင်းကား မွန်ဘူရင်မကြီး ရှင်စောပုပင်ဖြစ်သည်။ ရှင်စောပုနှင့်တော် တည်ဆောက်စံမြန်းခဲ့သောနေရာမှာ ရွှေတိဂုံးစေတိတော်မြတ်ကြီး၏ အနောက်အရပ်၌ တည်ရှိပြီး ယခုတိုင် ရှင်စောပုကုန်းဟု ခေါ်တွင်လျက်ရှိသည်။

အလောင်းဘူရား၏ ရန်ကုန်

၁၁၁၃ ခုနှစ်တွင် မွန်တို့က မြန်မာဘူရင် ထိုးနှန်းစိုက်ရာ အင်းဝနေပြည်တော်ကို တိုက်ခိုက်အောင်မြင်ပြီးနောက် မြန်မာ ဘူရင်ကို ဖော်ဆီးခေါ်ဆောင်သွားကြသည်။ သည့်နောက် မင်းနေပြည် အင်းဝမြို့၏ မြောက်အရပ်တွင် တည်ရှိသော မူဆိုပို့ဆော့မှ ရွာ၏

အခိုး (၁၀)

သစ်တပ်မြို့နှီး

သစ်လုံးသစ်တိုင်များကို အခိုးအမာစိုက်ထူးပြီး သစ်တပ်မြို့ရှိုးအဖြစ် တည်လုပ်ခဲ့သော မြို့နှင့်မြို့ရှိုးကို ညွှန်ပြပြောဆိုရန် ယခုအခါမရှိသလောက် ရွားပါးသွားပြီ ဖြစ်သည်။ သို့သော် သစ်တပ်မြို့နှင့် မြို့တော်တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်းများသည် ရွှေးကရှိခဲ့ဖူးသည်။ သမိုင်းမှတ်တမ်းများတွင် အထင်အရှားရှိသည်။ ယနေ့ရှင်ကုန်ဟု ခေါ်သောမြတ်တွင် အလောင်းဘူရား(အေဒီ ၁၇၅၂-၁၇၆၀)သည် မြို့သစ်တည်ခဲ့ဖူးသည်။ အလောင်းဘူရား တည်ခဲ့သောမြို့မှာ သစ်တပ်မြို့ဖြစ်သည်။

အလောင်းဘူရားမြို့မတည်မီ ရန်ကုန်မြို့သည် ရွှေးအခါက လည်း မင်းနေပြည်ဖြစ်ခဲ့ဖူးသည်။ ဒဏ္ဍာရီဆန်ဆန် စာပေအရေး အသားများအရ ဥက္ကလာပမင်းကြီးလက်ထက် ကတည်းက ဖြစ်သည်။ ဥက္ကလာပမင်းကြီးသည် ရှင်တော်ဂေါတမမြတ်စွာဘူရား သက်တော်ထင်ရှား ရှိစဉ်ကာလနှင့်ခေတ်ပြိုင် တော်အတိဖြစ်နေသော ဤရန်ကုန်

အကြီးအကဲဖြစ်သူ ဦးအောင်ရေးသည် မွန်တို့တွင် သစ္စာမခံဘဲ လူများစုရုံး၍ ခုခံတိုက်ခိုက်ရာ နောက်ဆုံး အောင်မြင်ခဲ့သည်။

သို့ဖြင့် ဦးအောင်ရေးသုံး “အလောင်းမင်းတရား” တည်း ဟူသော ဘွဲ့နာမကို ခံယူလျက် မွန်မင်းတို့ ထိုးနှင့်ခိုက်ရာ ဟံသာ ဝတီ ဒုက္ခိုးအထိ ဆက်လက်တိုက်ခိုက်ပြန်သည်။ တိုက်ခိုက် တိုင်းလည်း အောင်ပန်းကိုဆွတ်ယူနှစ်ခဲ့သည်။ အလောင်းမင်းတရား ခေါ် အလောင်းဘုရားနှင့် နောက်ပါတပ်တော်များသည် ဤသို့ဖြင့် တစ်ဆင့်ပြီးတစ်ဆင့်၊ တစ်မြို့ပြီးတစ်မြို့၊ တစ်နောက်ပြီးတစ်နောက် တိုက်ခိုက်သိမ်းပိုက်လာခဲ့ရာ ဘာဘု ခုနှစ် ကဆုန်လဆန်း ၆ ရက် နေ့တွင် ဒုက္ခိုး(သို့မဟုတ်) ရန်ကုန်မြေသိ ရောက်ရှိသိမ်းပိုက်နှင့် ခဲ့သည်။

ထိုစဉ်က ဒုက္ခိုးမှာ နာမည်သာရှိပြီး မြို့ဟူ၍ မည်မည်ရရ မရှိသေးပေါ့ ရွာအဆင့်လောက်သာ ဟိုနေရာတစ်စု သည်နေရာ တစ်စု ရှိနေသည်။

အလောင်းဘုရားသည် ဒုက္ခိုးရောက်ပြီးနောက်ရက်မှာ ပင် (သက္ကရာဇ် ဘာဘု ခုနှစ် ကဆုန်လဆန်း ၃ ရက်နေ့မှာပင်) မြို့သစ်ကို စတင်တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ယင်းမြို့သစ်နေရာသည် ဒုက္ခိုးဟောင်းနေရာ၏ အနောက်မြောက်အရပ် တာ ၂၀၀ ကျော် ခန့်တွင်ဖြစ်ကြောင်း အလောင်းဘုရား အရေးတော်ပုံကျမ်းတွင် ပြည့်နှုန်းထားသည်။

မြို့သစ်တည်ရာ၌ တော်ခြုံများကို ခတ်ထွင်ရှုင်းလင်းရုံ သာမက ကျင်းများ၊ ချိုင်းများနှင့် အင်းအိုင်များကိုလည်း ဖို့ညီးရ သေးသည်ဟု ဆိုသည်။ မြို့ရှိကား သစ်တပ်မြို့ရှိဖြစ်သည်။ သစ်တပ်

မြို့ရှိုး၏အမြင့်မှာ အချို့နေရာတွင် ပေ ၂၀ ခန့်၊ အချို့နေရာများ တွင်မူ ၁၀ ပေ၊ ၁၂ ပေခဲ့နိုသည်ဟုဆိုသည်။ တောင်ဘက်မြစ် ဘက်မှုအပ ကျိုးပတ်လည်တူးကြောင်းလည်း မှတ်သားရသည်။ မြို့ရှိုးတွင် မြို့ရှိုးအဂါရပ်များဖြစ်သည့် ပစ္စ်၊ ရင်တား၊ ပြုအုံစသည် တို့လည်း ပြုလုပ်ထားရှိသည်။

မြို့ရှိုးတစ်ပတ်အဝန်းသည် ၁၁၁၉ တာရှိသည်။ ကျိုးမှာ အကျယ် ၁၀ တာ၊ စောက် ၂ တာမျှရှိသည်။ မျက်မောက်ခေတ် ရန်ကုန်မြို့နှင့်ဆိုပါက မြို့တည်ရာနေရာသည် ယခုဆူးလေစော် နှင့် မြစ်အကြားဖြစ်သည်။ အရွှေနှင့်အနောက် မြစ်ကမ်းလျှောက်၍ တည်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ အရွှေ့လားသော် သိမ်ဖြူလမ်းလောက် အထိ၊ အနောက်လားသော် (စစ်ကဲမောင်တော်လေးလမ်း) ဗိုလ် ဆွန်ပက်လမ်း သို့မဟုတ် လမ်းသုံးဆယ်ခန့်ဖြစ်သည်။ ယနေ့ ရန်ကုန်နှင့် စာလျှင် အလွန်သေးငယ် ကျော်းမြောင်းလှသည်။

မြို့ကိုခုန်းရက်ဖြင့်အပြီး တည်ဆောက်လျက် မြို့တည် ဆောက်၍အပြီး ဤနေရာမှာပင် မွန်တို့၏ရန်ကို အဆုံးတိုင်နှုမန်း အောင်မြင်သည်ဖြစ်၍ အလောင်းဘုရားကိုယ်တိုင် “ရန်ကုန်”ဟု မှည့်ခေါ်သမှတ်စေခဲ့သည်။

မြို့တွင်းရှိလမ်းများ မြို့ဝင်တံခါးများနှင့် ပတ်သက်၍မူ ကွဲပွဲချက်များရှိသည်။ ကုန်းဘောင်ဆက် မဟာရာဇ်ဝင်တော်ကြီး အလိုအရ တောင်ဘက်မြို့ရှိုးတွင် တံခါး ၄ ပေါက်၊ မြောက်ဘက် မြို့ရှိုးတွင် တံခါး ၃ ပေါက်၊ အရွှေ့ဘက်မြို့ရှိုးတွင် တံခါး ၁ ပေါက်၊ အနောက်မြို့ရှိုးတွင် တံခါး ၁ ပေါက် စသည်ဖြင့်ရှိကြောင်း သိရသည်။

တံခါး ၉ ပေါက်၏အမည်များမှာ-

တောင်ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၁။ ယောတံခါး
 မြောက်ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၂။ ကင်းတံခါး
 အရွှေ့ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၃။ ဖောင်တော်တံခါး
 အနောက်ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၄။ ပြန်ပေါက်မလွယ်တံခါး
 အနောက်ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၅။ စလင်းကုန်းတံခါး
 အနောက်ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၆။ မင်းရွာတံခါး
 အနောက်ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၇။ ဆူးလေမလွယ်တံခါး
 အနောက်ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၈။ မဂ်လာတံခါး
 အနောက်ဘက်မြို့ရှိုး၌ ၉။ ပြောင်ပင်တံခါးတို့ဖြစ်သည်။
 ဘက္ကိုတော်(စစ်ကိုင်းမင်း) (အေဒီ-၁၈၀၉-၁၈၁၂) လက်ထက်
 မြန်မာသူတ္တရာ၏ ၁၁၈၂ ခုနှစ်(ခရစ်နှစ် ၁၈၂၄)တွင် ပထမအကြိမ်
 အင်လိပ်နှင့်မြန်မာတို့ စစ်ပွဲဖြစ်ဟုးခဲ့ကြရသည်။ ထိုစစ်ပွဲတွင် မြန်မာ
 တို့ စစ်နှုန်း၏ ရန်ပို့စာချပ် ချပ်ဆိုခဲ့ရသည်။ ယင်းစာချပ်အရ အင်လိပ်
 တို့က တန်သာရီတိုင်းနှင့် ရရှိပို့တိုင်းကို သိမ်းယူပြီး ရန်ကုန်မြို့ကို
 မူးမြန်မာတို့ကို ပြန်ပေးသည်။ ရန်ကုန်မြို့၊ မြန်မာတို့လက်သို့
 ပြန်ရောက်အပြီး ချက်ချင်းဆိုသလိုပင် မွန်တို့သူပုန်ထကာ ရန်ကုန်
 မြို့ရှိုး မြန်မာဘူရင်မြို့၊ စောင့်တပ်တို့ကို တို့ကိုကြော်သည်။ ဘူရင်မြို့၊
 စောင့်တပ်များအနေဖြင့် မြို့တွင်းမှသာ စုံးခွဲ့ကြရသည်။ သူပုန်
 များက မြို့ပတ်လည် အရပ်လေးမျက်နှာမှ ဝိုင်းထားသည်။ ထိုကြောင့်
 ရန်ကုန်ဝန်ကြီးက တပ်အသီးသီးကိုချုပြုး မြို့လုံးမြို့ရေးကို ကာကွယ်
 ခဲ့ရသည်။ ယင်းအကြောင်းကို ကုန်းဘောင်ဆက် မဟာရာဇ်ဝင်
 တော်ကြီး ဒုတိယတွေ့၍-

“ရန်ကုန်မြို့တွင် တောင်မျက်နှာ “ယောတံခါး” ကသည်
 အရွှေ့တောင်ထောင့်ပြကြီးအထိ နတ်စုလက်၍တပ်မှုး
 နတ်ခေါင်ရဲသူနှင့် အမှုထမ်းလူတစ်ရာ၊ အရွှေ့တောင်
 ထောင့်ပြကြီးကသည် အရွှေ့မျက်နှာ “မဂ်လာတံခါး” ကို
 လျှောက်၍ အရွှေ့မြောက်ထောင့်ပြကြီးအထိ ကသည်မြို့
 မြောက်မျက်နှာ “စလင်းကုန်းတံခါး” ထိ တစ်ရွှေးပါးဆယ်
 တပ်မှုးလက်၍ဝဏ္ဍာ သူနှင့် အမှုထမ်း လူရှုစ်ဆယ် စလင်း
 ကုန်းတံခါးကသည် “မင်းရွာတံခါး” ထိ ကြည့်မြင်တိုင်
 တောင်လုံးပဲနင်း ပြောတံညိုနှင့် အမှုထမ်းလူသုံးဆယ်
 မင်းရွာတံခါးကသည် “ဆူးလေမလွယ်တံခါး” ထိ သာယာ
 ဝတီမြို့ဝန် နေမျိုးလက်၍ကျော်ထင်နှင့် အမှုထမ်းလူနှစ်
 ရွှေးသုံးဆယ် ဆူးလေမလွယ်ကသည် အနောက်မြောက်
 ထောင့်ပြကြီးအထိ သံပြင်တုံးမြို့၊ အမှုထမ်းလူတစ်ရာ၊
 အနောက်မြောက်ထောင့်ပြကြီးကသည် မြို့၊ အနောက်
 မျက်နှာ “ပြောင်ပင်တံခါး” ကိုလျှောက်၍ အနောက်
 တောင်ထောင့်ပြကြီးအထိ ပုံသိမ်မြို့၊ စာရေးရွေးတောင်
 ကျော်စွာ အခွန်ဝန်ကျော်ထင်ပလတို့နှင့် အမှုထမ်းလူ
 လေးရွှေးပါးဆယ် အနောက်တောင်ထောင့်ပြကြီးကသည်
 မြို့တောင်မျက်နှာ “ပြန်ပေါက်မလွယ်” ထိ ရွှေ့ပြည့်မှုန်
 ကင်းတပ်မှုး နှစ်ကျော်ထင်နှင့် လူရှုစ်ဆယ် ပြန်ပေါက်
 မလွယ်” ကသည် “ဟောင်တော်တံခါး” ထိ ဒလမြို့သုတော်
 နှင့် အမှုထမ်းလူနှစ်ရာ၊ ဟောင်တော်တံခါးကသည် “ကင်း
 တံခါး” ထိ အမှုထမ်း နရာကျော်သူနှင့် အရပ်သားလူ

တစ်ရာ၊ ငိုးနှင့် လူတစ်ရာ၊ ရောနအပ်စုံပြိုနှင့် လူ
ငါးဆယ်၊ ပေါင်းသုံးအုပ်စုနှစ်ရာ့ငါးဆယ်၊ ကင်းတံ့ခါးက
သည် “ယောတံ့ခါး” ထိ မြေထဲဝန်ကြီးအမှုထမ်းဟောင်း
“အကာကာကျော်ထင်နှင့် အရပ်သားလူတစ်ရာ” ဟူ၍
ဖော်ပြထားသည်။

ထိုစဉ်က ဆူးလေစေတီသည် မြို့ကျံးအပြင်မြို့၏ မြောက်ဘက်မြို့၊ အနောက်စွန်းခပ်ကျကျ နေရာတွင်ရှိမည်ဟု မှန်းဆရာသည်။ မြို့မြောက်ဘက်တွင် အသုတ်ဘူရားရှိသည်။ ယခုမော်လမြိုင်ကျောင်းတိုက်ဆီခွဲဖြစ်မည်။ သိမ်ကြီးရွေးနေရာတွင် ကျိုက်မံသိကြီးဘူရားရှိသည်။ မော်ပါဆရာသိန်းကြီး အဆိုအရ ယင်းဘူရားသည် ဆူးလေစေတီထက် ညက်တော်မြင့်သည်ဟု သိရသည်။ ၁၂၁၆ခုနှစ်ဆီလောက်က လူမျိုးခြားများ ဖြူဖျက်ခြင်းခံရသည်ဟု ဆိုသည်။ ဗိုလ်တထောင်ဘက်တွင် ဗိုလ်တထောင်ဘူရား မွေးစွမ်းဘူရားဟူ၍ရှိသေးသည်။

ထိုစဉ်က ရန်ကူန်ဝန်းကျင်တွင် ရွာများဝန်းရံပျက်ရှိသည်။
မြောက်ဘက်အနီးအနားတွင် ရွှေတိဂုံစေတီတော်ကြီးအထိ ရွာများ
ဘုရားကျောင်းကုန်များ၊ ဘုရားရှိခိုးကျောင်းများနှင့် သံချိုင်းမြေ
များသာ ရှိသည်။ မြို့အရွှေ့ဘက်တွင် ခရာတော်တိုးရှိသည်။ အရွှေ့
ဘက်တွင် သိမ်ဖြူဆိပ်၊ အနောက်ဘက်တွင် ရန်ပုံခွင်းဆိပ်ဟူ၍
ဆိပ်ကမ်းများလည်းရှိသည်။

မြို့သစ်ပြောင်းရွှေ့တည်ဆောက်ရာသို့ ဖျက်၍ ယူဆောင်သွားသဖိုင့်
အုတ်ဖြင့်တည်လုပ်ထားသော မြို့နီးပေါက်များသာ ငုတ်တုတ်ကျိုး
ရစ်ခဲ့သည်။

သာယာဝတီမင်းသည် စစ်သည်အင်အားအပြည့်စုံနှင့် ရန်ကုန်
ထို ဘူရားဖူးရန် ၁၈၄၁၊ ခုနှစ်၊ မေလတွင် စီစဉ်ခဲ့သည်။ ထိုအတွက်
ရှေ့ပြေးတပ်များ စေလွှတ်ပြီး မြို့တော်တစ်ခု တည်ဆောက်စေခဲ့
သည်။ ရှေ့ပြေးအဖွဲ့သည် သာယာဝတီမင်း ရန်ကုန်တွင်ရှိစဉ် နေ
ထိုင်ရန် နှန်းတော်သစ်အပါအဝင် မြို့တော်သစ်ကို တည်ဆောက်
ခဲ့ကြသည်။

သယာဝတီမင်း တည်လုပ်ခဲ့သော ရန်ကုန်မြို့မှာ အလောင်
ဘုရား ဦးအောင်ရေယျ၏ ရန်ကုန်မြို့ထက် ကုန်းတွင်းပိုင်းကျသည်။
မြစ်ကမ်းနှင့် အတော်ဝေးဝေးခွာဖြီး တည်လုပ်ခဲ့သည်။ ရွှေတိဂုံ
ကုန်းတော်ကို နောက်ကျော်ပြုထားဟန်ရှိသည်။ မြို့၏အကြမ်းဖျင်း
ပုံသဏ္ဌာန်မှာ တတောင်ဆစ်ခါးဆန်ဆန် ဖြစ်သည်။ အရွှေ့ဘက်
မြို့ရှိုးသည် ယခုစစ်မှတ်တမ်းရုံးတည်ရှိရာ ကုန်း၏အရွှေ့ဘက်ကျ
သည်။ အလုတင်ဘုရားမှာ မြို့တွင်းပုံရှိသည်။ တောင်ဘက်မြို့ရှိုး
သည် ဂျာပလီခန်းမနှင့် ကျေားကူးသိမ်အကြားတွင်ရှိဖြီး အနောက်
ဘက်မြို့ရှိုးသည် ယခုအိမ်တော်ဝင်းတစ်လျှောက် ဖြတ်သန်း၍
မြေ့နိုက်နှင့်ဘက်တစ်တောင်ဆစ်ခါးကွေး ဘွားကာ မြောက်ဘက်
မြို့ရှိုး အနောက်ပိုင်းထောင့်နှင့် ပေါင်းစပ်သည်။

မြောက်ဘက်မြို့ရှိသည် ရွှေတိဂုံဘုရား ခြေတော်ရင်းအထိ
ရောက်သွားသည်။ ငြင်းမြို့ရှိအဝန်းသည် ၃ မိုင်နီးပါး ကျယ်ပြန်
သည်။ မြို့တွင်း၌ နှစ်းတော်ဆောင် မြို့တော်ဝန်အိမ်၊ မင်းလီ

မင်းသားများအိမ်၊ စစ်တန်းလျှေးများ တည်ဆောက်ထားသည်။ နန်းတော်ဆောင်နေရာမှာ ယခုဂျိုပလီခန်းမ၏ မြောက်ဘက်ယွန်းယွန်းဘုရားရှိခိုးကော်ငါး နေရာလောက်တွင်ဖြစ်သည်။ ပုဂံမင်းသား၏ အိမ်မှာ နန်းတော်၏အနောက်မြောက်ထောင့် ယခုအိမ်တော်ရာ ဘုရားတည်ရှိရာနေရာတွင် ရှိသည်။

သာယာဝတီမင်း၏မြို့တော်သစ်တွင် တံခါး ၁၂ ပေါက်ရှိသည်။ မြို့ရှိးတစ်မျက်နှာလျှင် ၃ ပေါက်စီ ဖောက်ထားသည်။ မြို့တော်သစ်နှင့်နန်းတော် တည်ဆောက်ပြီးစီးပွားရေးသည့်အခါ ၁၈၄၁ ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ ၆ ရက်နေ့တွင် သာယာဝတီမင်းသည် နောက်ပါအင်အား တစ်သိန်းဖြင့် ရန်ကုန်မြို့သို့ စုန်ဆင်းလာခဲ့သည်။ ၁၈၄၁ ခုနှစ်၊ အောက်တိဘာလ ၂၂ ရက်နေ့ မှန်းလွှဲ ၃ နာရီတွင် ရန်ကုန်ဆိပ်ကမ်းကို ဆိုက်ရောက်သည်။ ဖောင်တော်ဆိပ်တဲန်းတွင် တစ်ညနားသည့် နောက်နေ့နံက်တွင် တည်ဆောက်ပြီးစုန်းတော် ကိုဝင်သည်။ ထိုအချိန်ထိ နန်းတော်ဆောင်များမှာ လက်စမသတ်ရသေးပေါ့ အစစ်လက်စသတ်ရန် ကျွန်းရှိသည်များ ကို လက်စသတ် ပြုလုပ်စေခဲ့သည်။ ပြီးသည်နှင့် မြို့တော်၏အမည် ကို “အောင်မြေ ရန်နှင့်” နန်းတော်အမည်ကို “မြတ်နှုန်းအောင်ချာ” ဟူ၍ အမည်သစ်များ သမတ်သည်။

သာယာဝတီမင်းသည် ရန်ကုန်မြို့တွင် ၃ လနှင့် ရက် ၂၀ ခန့်သာ နေထိုင်သွားသည်။ သာယာဝတီမင်း ပြန်သွားပြီးနောက် ရန်ကုန်မြို့သစ်တွင် တည်ဆောက်ခဲ့သော နန်းတော်ကို ဖျက်သိမ်းပစ်သည်။ ရန်ကုန်မြို့ဝန်အိမ်အပါအဝင် ရုံးတော်၊ လက်နက်ကိုင်တပ်များနှင့် အဆောင်အထောင်အားလုံးကိုမှာ မြို့သစ်သို့ ရွှေ့ပြောင်း

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစီး ရွေးဟောင်းမြန်မာ့မြို့ရီးဝန်ပုံ

၂၁၁

ပြီးဖြစ်နေသည်။ ရန်ကုန်မြို့ဟောင်းတွင် နိုင်ငံခြားသားကုန်သည် များနှင့် အရပ်သူ့အရပ်သား အချို့များသာ ကျွန်ရစ်သည်။ အလောင်း ဘုရား တည်ခဲ့သော ရန်ကုန်မြို့ဟောင်းသည် အရောင်းအဝယ်မြို့၊ အဖြစ်နှင့်သာ တည်ရှိရစ်တော့သည်။ သစ်သားမြို့ရီးများပါ ရွှေ့ပြောင်းသွားပြီဖြစ်၍ မြို့ရာဟာလာဟင်းလင်းတွင် မြို့ရှိးတံခါး ပေါက်ရှိ အုတ်ဖြင့် ပြုလုပ်ထားသော မှုပ်ပေါက်များသာ ကျွန်ရစ်ခဲ့သည်။

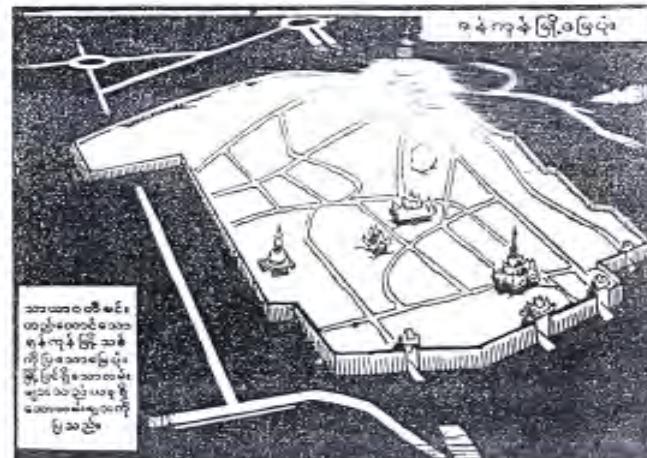
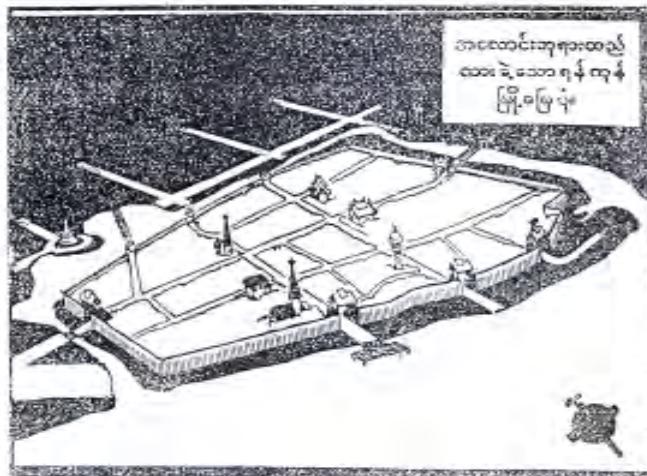
ပုဂံမင်း(အေဒီ-၁၈၄၆-၁၈၅၂)လက်ထက်တွင် ဒုတိယ အိုလိပ်မြန်မာစစ်ပွဲ ဆင်နှုံးခဲ့ရသည်။ ထိုတိုက်ပွဲအတွင်း ရန်ကုန်မြို့နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်အရပ်များသည် စစ်သေးစစ်ဒက်များစွာ ခံစားခဲ့ကြရသည်။ အလောင်းဘုရား၏ ရန်ကုန်မြို့ဟောင်းမှာ မီးလောင် ခံရသည်။ သာယာဝတီမင်း တည်ခဲ့သော မြို့သစ်မှာလည်း အမြောက်ဆုံးမှုန်ခံရ၍ အပျက်အစီးများ ရှိခဲ့သည်။ ၁၈၅၂ ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ ၂၀ ရက်နေ့တွင် ရန်ကုန်အပါအဝင် အောက်မြန်မာပြည်(ပဲခူးနယ်) ကို အိုလိပ်တို့က သိမ်းပိုက်ခဲ့ကြသည်။ ရန်ကုန်တွင် ကော်မူရှင်နာမ်းကြီးတို့ဦးက ရုံးစိုက်၍ အုပ်ချုပ်သည်။

ယခုလက်ရှိရန်ကုန်မြို့တော်မှာ အိုလိပ်တို့လက်ထက်တည်ဆောက်ခဲ့သော မြို့တော်ဖြစ်သည်။ မြို့ပုံစံကွက်ရေးဆွဲသူမှာ ဘဂ်လားအင်ဂျင်နီယာတပ်မှ ဗိုလ်အေဖရောဇာ (Lt.A.Fraser) ဖြစ်သည့် အလောင်းဘုရား၏ မြို့ရာဟောင်းကို ဖုံးလွမ်းတည်ဆောက်သွားခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ သာယာဝတီမင်း၏ မြို့သစ်မှာလည်း အိုလိပ်စစ်တပ်တို့ စခန်းချထားရာ စစ်နယ်မြေအတွင်း ပါဝင်နေသည်။

မြေပေါ်အဆောက်အအုံအနေဖြင့် မြို့နီးမြို့ပေါက်များကို
လက်ခွဲကိုင်ပြ၍ မရနိုင်တော့သော်လည်း သမိုင်းမှတ်တမ်းများ
တွင်မူ သစ်တပ်မြို့ရှိုးနှင့် ရန်ကုန်မြို့သည် အမှန်တကယ်ရှိခဲ့ဖူး
သည်။ နှောင်းလူတို့အတွက် သိသင့်သိတိက်သည်ဟု ယူဆ၍ ထို
သမိုင်းမှတ်တမ်းများကို ရနိုင်သမျှ ဖော်ထုတ်ရေးသားရခြင်း ဖြစ်ပါ
သည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ ငွေလင်း၏ အလောင်းဘူရား၏ ရန်ကုန်မြို့တော် ဆောင်းပါး
စန္ဒာရုပ်စုမဂ္ဂအင်း၊ ၁၉၃၀ ခုနှစ်၊ ဉာဏ်လ
၂။ လွင်မောင်၏ မှတ်တမ်းသမိုင်း၊ ဒရန်မြေရာ တနသံရီတိုင်း
စာပေရတနာတိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၇၈ နှစ်

ထိုခေတ်ကာလက မြို့ပြတည်ထောင်သူများသည် မြို့ရှိုး မြို့တာကို အခိုင်အလုံလုပ်ဖို့လုပ်ကြသည်မှာ ရန်သူများ အလွယ် တကူ ဝင်ရောက်မတိုက်ခိုက်နိုင်ရန် ဖြစ်သည်ဆိုပါက မြို့ပြ ကာကွယ်ရေးအမြိုင်ကို အမိကထားပြီး တည်လုပ်ခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ရန်သူများ အလုံးအရင်နှင့် လာရောက်တိုက်ခိုက်ပြီး ရက်ရှည်ဝိုင်းရုံထားသည်ကိုပင် မြို့ရှိုးကိုအလုပ်တို့၏ တောင့်ခံနိုင်ရန် အစီအမ်များပါဝင်သည့် မြို့ပြနိုင်ငံများကိုလည်း တွေ့မြင်လေ့လာရသည်။

ငါးရုံးဆယ်အတွင်း မြို့ရှိုးနှင့်တံ့ခါးမှုခံကိုမြင်ပြီး ထိုမြို့ကိုဝင်မတိုက်ခံတော့ဘဲ နောက်ကြောင်းပြန်ဆုတ်ပြီးခဲ့သော အဖြစ်အပျက်သာကေတစ်ခု ရှို့ခဲ့သည်။ ရန်သူများကို ချောက်ချားနိုင်လောက်အောင် မြို့ရှိုးမြို့တာ၊ မြို့တံ့ခါးများ မည်မှုကြီးမားပြီး ခန်းသားထည်ဝါနေမည်ကိုပင် မမှန်းဆောင်ပေ။

အလောင်းမင်းတရားကြီး ရတနာသိယ်မြို့ကို တည်မည် ပြစ်စုံက မိန့်ကြားခဲ့ဖူးသော စကားတစ်ခုရှို့သည်။

“ယခုငါတို့သည်သူပြည်သူ့ရွာကို အပ်စားတတ်သော သူ့အိုး ဓားပြန့်အတူ သစ်တပ်နှင့်သာ ဖြစ်ချေသည်။ ထိုးဆောင်းနှုန်းနောက်ရာအိုး သံတမ်းအစောပါး လာရောက်ရှုံးမှ မလျောက်ပတ်။

“တိုင်းတွေးပြည်ကြီး တည်ထောင်သည်ဆိုသည့်အရာသည် အရေးအကြောင်း ထွက်ပေါ်လာသောအခါ သားတော်၊ ညီတော်၊ ဗိုလ်မှူး၊ တပ်မှူးတို့ကို ခန့်ထားချိတ်ကြပ်ကြ စေသည်လည်းရှို့သည်။ ငါကိုယ်တိုင်ချိတ်ရသည့်အရာ လည်းရှို့သည်။ ယခုငါတို့တွင် သစ်တပ်နှင့်သာ မလုံမခြဲ

နိဂုံး

“ပုံသဏ္ဌာန်အမျိုးမျိုးရှိုး ရွှေးဟောင်းမြန်မာမြို့ရှိုးများ အကြောင်း”ကို အခန်းစဉ် (၁၀)ခန်း ခွဲလျက်ရေးသားတင်ပြခဲ့ပြီး ဖြစ်ပါသည်။ ရွှေးဟောင်းမြန်မာမြို့တော်များ အမြောက်အမြှားရှိုး သည့်အနက် ပုံသဏ္ဌာန်တူရာတူရာကိုစုပြီး မြို့ဟောင်း ၂၀ ခန်း၏ မြို့ရှိုးပုံများအကြောင်း သိကောင်းစရာများကို ရေးသားတင်ပြခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

တင်ပြခဲ့သမျှကို လေ့လာပါက ပုံသဏ္ဌာန်ချင်းမှတူသော မြို့ရှိုးတစ်ခုချင်းစီ၏ ပထဝိဝင်အနေအထား မြို့ရှိုးမြို့တာ၏ ရည်လျားလှသော သမိုင်းစဉ် တည်လုပ်ခဲ့သော တော်ကာလ မြို့တည်မင်း၏ဘုံးတန်ဖိုးပြုအကာများကို ခန်းမှုန်းသိရှိနိုင်သည်။ ထိုပြင် ထိုခေတ်နေပြည်သူတို့၏ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး အမြေအနေများကို သိရှိနိုင်သလို ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုဆိုင်ရာ အစဉ်အလာ အစွဲအလမ်းများ၊ လောက်ရေးဆိုင်ရာ အစီအရင်များ၊ ပေွဇ်ကိန်းခန်းများ၊ ပိဿာပညာနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအဆင့်အတန်းကို ခန်းမှုန်းသိရှိနိုင်ပေသည်။

ရှိလေသည်။ ငါကိုယ်တော်ခွာ၍ ချီတက်လုပ်ကြံ့ရလေ လျှင် ရဟန်းရှင်လူ သတ္တဝါအပေါင်းတို့ စိတ်နှလုံးအနေ မကျ နောင့်နေး၍ စာရိတ္ထ၊ ဝါရိတ္ထမှုစ၍ လုပ်ဆောင် ရေး ချွတ်ယွင်းရာသည်။ ရန်သူအပေါင်းတို့ မလူပ်မရှား နိုင်အောင်ဖြို့ကြီးပြကြီး အဖြီးအချိုင် တည်ရသည်ရှိမှ အရေးအကြောင်းရှိရာ ငါကိုယ်တော်တိုင်ပင် ချီတက်မှ သော်လည်း ပြည်ကြီးကိုမြှို့၍ သိတင်းသုံးနေကုန်သော အရည်အသိပိရှိလိုက် ဂါမဝါသိပိရှိလိုက်တို့သည် စိတ်ချွေလုံး ချလုပ်စားဆောင်စား စီးပွားတိုးတက်၍ ဒါနသီလ ပွားစည်းရာသည်။

ဤစကားအာရ ဖြို့နိုးမြို့တာကို ခိုင်ခဲ့လုပ်ခြုံအောင် ဦးစား ပေးအလေးထား လုပ်ဆောင်ခဲ့ကြကြောင်း သိသာထင်ရှားပေသည်။ အမရပူရမင်းနေပြည်ကြီး ရှုပါလျက် မင်းတုန်းမင်း(အေဒီ ၁၈၅၂-၁၈၇၈)သည် ရတနာပုံ မန္တလေးဖြို့ကို တည်လုပ်ခဲ့သည်မှာ ရေကြောင်းအသာစီးပြင် ကျူးကျော်ရန်ပြုလာမည့် နယ်ချွဲတို့၏ အန္တရာယ် ကို ကြိုတင်မှန်းဆေးသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ယနေ့မျက်မှုဗ်ကာလသည် ရွေးခေတ်မှာကဲ့သို့ ဓမ္မ၊ လုံ၊ လက်နက်များဖြင့် တိုက်ခိုက်ရန်ပြုသောခေတ် မဟုတ်တော့ပေ။ အမြှာက်လက်နက်ကြီးများအဆင့်ကို ကျော်လွန်ပြီး ဗုံးကျည်စသော အဝေးပစ်၊ ဝေဟင်ပစ်၊ မြေပြင်ပစ် လက်နက်ဆန်းများဖြင့် တိုက်ခိုက်စစ်ပြုနေကြသော ခေတ်ဖြစ်သည်။ ထိုကြောင့် ဖြို့ပြနိုင်းများ လုံခြုံရေးအတွက် မြို့နိုးမြို့တာ အကာအကွယ်ဖြင့် စီမံခြင်းသည် အသုံးမဝင်၊ အရာမရောက်တော့ပေ။

မည်သို့ဆိုစေ ရွေးခေတ်ရွေးအခါက အသုံးတည့် အကျိုး များခဲ့သော ယဉ်ကျေးမှုအစဉ်အလာဓလေ့တစ်ခု အနေနှင့်မူ နှောင်းလူများက တန်ဖိုးထားပြီး မော်ကွန်းတင်ကြရမည် ဖြစ်သည်။ ဤသို့မော်ကွန်းတင်၍ မိမိနိုင်ငံ၊ မိမိလူမျိုးအတွက် အကျိုးနည်းဖွယ် မရှိ၊ အကျိုးများဖွယ်သာ ရှိသည်ဟု ယုံကြည်ပြီး တတ်နိုင်သမျှ လေ့လာမှတ်တမ်းတင် ရေးသားလိုက်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤသို့ရေးသားနိုင်ခဲ့၍ စာရေးသူဘက်မှ တာဝန်ကျေပြီး ဖြစ်သည်ဟု ခံယူပါသည်။ စာဖတ်သူများဘက်မှ တာဝန်သာ ကျိုနပါတော့သည်။ ပိုသည်ကို နှုတ်လိုသည်ကို ဖြည့်စွက်နိုင်ကြမည်ဆိုလျှင် ပုံသဏ္ဌာန် အမျိုးမျိုးရှိ “ရွေးဟောင်းမြန်မာဖြို့ရှိုးများအကြောင်း” သိကောင်း စရာ စာအုပ်သည် မြန်မာမှုစာပေနယ်ပယ်တွင် ဂါဏ်ဝင်မြှာက် မော်ကွန်းတွင် ကျိုနရိုင်နိုင်ကောင်းသည်ဟု ယုံကြည်မိပါသည်။

ကျွမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ ကုလား၊ ဦး၏ မဟာရာဇ်တော်ကြီး၊ တတိယတဲ့
- ၂။ ကြီးမြို့(ရန္တိုင်)မောင်၏ မြောက်လိုးမြို့ဟောင်းနှင့် ဘုရားပုထိုး စေတီတော်များ ဆောင်းပါး၊ ငွေတာရီမဂ္ဂဇင်း၊
- ၃။ ခင်မောင်ညွှန်း၊ ဒေါက်တာ၏ ရာဇွာနီကမ္မာအသာဒီ(၅)၊ ၁၈-၈-၉၃ နေ့တွင် မြန်မာ့အလင်းသတင်းစာ
- ၄။ ခင်မောင်ညွှန်း၊ ဒေါက်တာ၏ ပျော်ဗီးကြောနေယဉ်ကျေးမှုအမွှေ ဆောင်းပါး၊ တောင်ပိုင်းတိုင်းစစ်ဌာနချုပ် ၂၂ နှစ်မြောက် ငွေရတူတိုင်းနှစ်ပတ် လည်နေ့ အထူးထူတ်စာစောင်၊ ၁၉၉၇ ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ၊
- ၅။ ငွေစန်းယဉ်၏ ပိဿာမြို့ဟောင်း ဆောင်းပါး၊ စာပေလုပ်သား မဂ္ဂဇင်း၊
- ၆။ ငွေလင်း၏ အလောင်းဘုရား၏ ရန်ကုန်မြို့တော် ဆောင်းပါး၊ စန္တာရုပ်စုံ မဂ္ဂဇင်း၊ ၁၉၇၀ ခုနှစ်၊ ပြည့်လ၊
- ၇။ စေတနာ၊ မောင်၏ ဟံသာဝတီနီး၊ ဥသာမဂ္ဂဇင်း၊ ၁၃၅၉ ခုနှစ်၊ စာချို့တော်နေ့အထိုင်းအမှတ်စာစောင်၊ ပဲခွဲးမြို့နယ်စာပေနှင့် စာနယ်ဇင်း အဖွဲ့၊ ၁၉၉၇ ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊
- ၈။ စေတနာ၊ မောင်၏ ဥသာရောအမတ်ကြီး၏ ဟံသာဝတီ ဆင်ဖြူများ ရှင်အရေးတော်ပုံကျိုး ဆောင်းပါး၊ ၁၉၉၉ ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ၊

- ၉။ ဦးရာဇ်၏ ဝါဂါရမြို့ဟောင်းသို့တစ်ခေါက် ဆောင်းပါး၊ မြေဝတီ မဂ္ဂဇင်း၊
- ၁၀။ စိန်မောင်ဦး၏ သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်း၊ ရွေးဟောင်း မြန်မာ မြို့တော်များ၊ မျိုးချင်စိတ်ခာတ် ရှင်သန်ထက်မြေက်ရေးပညာ ပြန်ပွား လျှော်ရေးစာစဉ်၊ သတင်းနှင့် စာနယ်ဇင်းလုပ်ငန်း၊ ၁၉၉၃ ခုနှစ်၊
- ၁၁။ ဇော်သံ့သာ၏ ရွှေဘုံနီဒါနီးကျမ်း၊ ဟံသာဝတီပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၇ ခုနှစ်၊
- ၁၂။ ငြေးလွင်(ဆားလင်းကြီး)၏ ပေါ်ရာသံ့စေတီတော်နှင့် စိန် ကျော်သူ ဆောင်းပါး၊ ငွေတာရီမဂ္ဂဇင်း၊ ၁၉၈၈ ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊
- ၁၃။ တိုးလှ၊ ဒေါက်တာ၏ ကိုယ့်ထီးကိုယ့်နှင့် ကိုယ့်ကြောင်းနှင့်၊ လင်းရတနာစာပေတိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၀၂ ခုနှစ်၊ ဧပြီလ၊
- ၁၄။ တောင်ပိုင်းတိုင်း စစ်ဌာနချုပ်၊ ၂၄ နှစ်မြောက် တိုင်းနှစ်ပတ် လည်နေ့အထိုင်းအမှတ် အထူးထူတ်စာစောင်၊
- ၁၅။ ထွန်းညီး၊ ဦး တွင်းသင်းတိုက်ဝန်မဟာစည်သူ၏ မဟာရာဇ်ဝင်သစ်၊ ပြောင်ရမ်းမင်းဆက်၊ တတိယတဲ့၊ ဦးသိန်းလိုင်တည်းဖြတ်၊ တက္ကသိုလ်များသမိုင်း သူတေသနီးစီးဌာန၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၉၇၊
- ၁၆။ ထွန်းရှိန်၊ နတ်မောက်၏ ဝင်းတွေနှင့်တည်ခဲ့သည့်မင်းနေပြည် မန္တလေးမြို့စည်ပင်သာယာရေးကော်မတီ၊ မန္တလေးမြို့၊ ၂၀၀၁ ခုနှစ်၊ ဒီပြီလ၊

၁၃။ ပခန်းကျော်(မအူပင်)၏ ပခန်းကြီးအကြောင်း သိကောင်းစရာ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၂ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလ၊

၁၈။ မိုးကြည်၊ မေဖြို့၏ ကျံးတော်ပတ်လည် မန်းမြှုတည်ဆောင်းပါး၊ မန္တလေးမြှုတည်နှစ်းတည် နှစ်တစ်ရာပြည့်ပွဲတော် အထိမ်းအမှတ်စာစောင် ၁၃၂၁ ခုနှစ်၊ ကဆုန်လပြည့်ကျော် ၃ ရက်

၁၉။ မောင်မောင်တင် KSM, ATM ၏ ကုန်းဘောင်ဆက် မဟာရာဇ်တော်ကြီး၊ ပါ ဒုတွဲ၊ လယ်တီမဏ္ဍာ်ပုံနှင့်ပိုက်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၃၀ ပြည့်နှစ်၊

၂၀။ မန္တလေးမြှုတည် နှစ်းတည်စာတမ်း၊ မန္တလေး၊ ရတနာဒီပုံ နှင့်ပိုက်တိုက်၊ ၁၉၅၉ ခုနှစ်၊

၂၁။ မြေမြို့၏ ရွှေးခေတ်မြန်မာ့တပ်မတော်နှင့် လောကီပညာ ယုံကြည်မှု များသမိုင်း တစ်ဆယ့်ရှုစ်နှင့်တစ်ဆယ့်ဂိုး ရာစုနှစ်များ၊ စာတမ်း၊ ရှာရှာ ဖွေဖွေမြန်မာသမိုင်းအတွဲ ၂၁ ဒေါက်တာသုန်းထွေး ၂၅ နှစ်ပြည့်မွေးနေး အထိမ်းအမှတ်စာအုပ်များ ထုတ်ဝေရေးအဖွဲ့၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၆ ခုနှစ်၊

၂၂။ မြင့်ထွန်း၊ သုတေသန၏ ရွှေအင်းနှင့် သခြားရဆောင်းပါး၊ ဉာဏ်လင်း ဓမ္မစာပဒေသာ ၂၀ အုပ်မြောက် အထူးထူတ် ၁၉၈၅ ခုနှစ်၊ ဧည့်လ၊

၂၃။ မြင့်အောင်၊ ဉီး၏ ဟန်လင်းမြှုပြုဟောင်း ရွှေးဟောင်းမြန်မာ မြှုပြုတော် များ၊ မြှုံးချုစ်စိတ်စာတ် ရှင်သနထက်မြောက်ရေး ပညာပြန်ပွားလုံးဆောင်ရေး စာစဉ်၊ သတင်းနှင့် စာနယ်အင်းလုပ်ငန်း၊ ၁၉၉၃ ခုနှစ်၊

၂၄။ မြန်မာအဘိဓာန်၊ ပညာရေးဝန်ကြီးဌာနာနာ၊ မြန်မာစာအဖွဲ့၊ ရန်ကုန်၊

၂၅။ မြန်မာ့စွဲယုံစုံကျမ်း၊ အတွဲ ၉၊ အတွဲ ၁၂။

၂၆။ မြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်း၊ ဒုတိယတွဲ၊

၂၇။ မြန်မာမင်းများ အရေးတော်ပုံး အရေးတော်ပုံး ၆ စောင်တွဲ၊ ရာပြည့် စာအုပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၀၂ ခုနှစ်၊

၂၈။ မှန်နှစ်းရာဇ်တော်ကြီး၊ ၁၁ ဒုတွဲ

၂၉။ ယဉ်ကျော်မှုဝန်ကြီးဌာနာနာ၊ ရွှေးဟောင်းသုတေသနဌာနာနာ၊ မြန်ကြားရေးဝန်၏ ၁၉၆၂-၂၆၃ ခုနှစ်အတွဲက် နှစ်ချုပ်အစီရင်ခံစာ၊ ၁၉၃၁ ဗဟိုပုံနှင့်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊

၃၀။ ရဲမြင့်ပိုး၏ ရန်ပြီးတွဲနာသီယံဆောင်းပါး၊ စနာရှုပ်စုံမဂ္ဂအင်း၊ ၁၉၈၆ ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ၊

၃၁။ ရည်စိန်၊ ဉီး၏ ခရစ်နှစ် ၈၀၂ ခုနှစ်၊ တရာတ်နိုင်ငံရောက် ပျူးသံအဖွဲ့၊ စာတမ်း၊ နိုင်ငံသမိုင်း သုတေသနစာစောင် ၃၊ စာပေပါမာန်၊ ၁၉၅၉ ခုနှစ်၊ မေလ၊

၃၂။ ရွှေးဟောင်းစာပေ သုတေသီတစ်ဉီး၏ အမရပူရန်းတည် စာတမ်း၊ ၁၊ လက်နှုပ်စက်မူ၊

၃၃။ ရွှေးဟောင်းစာပေ သုတေသီတစ်ဉီး၏ မြန်မာရွှေးခေတ်မြှုံး၊ နှစ်းတည်ပုံစုံနှင့် လက်ရေးမူ၊

၃၄။ ရွှေးကိုင်းသား၏ ကျွန်ုပ်ပြောလုံသည့် အင်းဝမြှုပြုဟောင်း၊ ၁၂၂-၂၆၅ နေ့တိတ်နှင့် ၂၉၁၁-၂၆၅ ရက်နေ့တိတ် လုပ်သားပြည့်သူ နေ့စဉ် သတင်းစာ၊

၃၂။ ရွှေကိုင်းသား၏ နှစ် ၆၀၀ ပြည့် အင်းဝ(အင်းဝခေတ်ပြန်လည် သုံးသပ်ချက်)၊ ရာပြည့်စာအုပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၀၈ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ၊

၃၆။ ရွှေနှင့်သုံး ဝေါဟာရအဘိဓာန်၊ ပထမတွဲ၊ သာသနာရေးဦးစီး ဌာန၊ ရန်ကုန်।

၃၃။ ချွော်ဦးမြန်မာနိုင်ငံ၊ ချွော်ဦးမြန်မာနှင့် ပြည်ထဲရေးမှူး တည်ဆောက်ရေးအဖွဲ့၊
၁၉၉၂ ခုနှစ်

၃၈။ လက်ပဲနောက်ရထာဏ် ညောင်ရွိုးခေတ် နှစ်လေးဆယ်ရာအဝင် (သူတဲ့ ရာ၏ ၁၀၇၃ မှ ၁၁၁၃ ထိ) လက်နှုန်းပါ။

၃၉။ လက်ပဲနောက်ရထာနှင့် တွင်းသင်းတိက်ဝန်၏ အလောင်းဘူရား အရေးတော်ပုံနှစ်စောင်တဲ့၊ ရွှေးဟောင်းသူတေသနမြှောန၊ ယဉ်ကျေးမှုနာနှစ်တဲ့ ရန်ကုန်

၄၀။ လွင်မောင်၏ မှတ်တမ်းသမိုင်း မန်းထောက်တိုင်း၊ စာပေရတနာ စာပေတိက်၊ ရန်ကုန်၊ ဘဇ္ဇာ၊ ခန့်

၄၁။ လွင်မောင်၏ မှတ်တမ်းသမိုင်း၊ ဒဂုံနေရာ တန်သို့ရိတိုင်း၊ စာပေ ရတနာစာပတိကို၊ ရန်ကန်၊ ဘေးရွှေ ခန်း၊ ထိုက်တဲ့

၄ ။ လသမိန်၏ ပတ်ခေတ်မြင်ကင်းဘယ် ရန်ကုန် သဟမြော ဆန်၏ မေလာ

၄၃။ ဝင်းမောင်(တမ္မဝတီ)၏ ဘုရင့်နောင်မင်းတရားကြီး၏ ပဲခူးနှင့်တော်ပဲများအောင်းပါး၊ ၁၈-၈-၁၉၁၆ နေထိုယ် မြန်မာအလုပ်င်း သတ်စော

၄၄။ ဝင်းမောင်(တမ္ထဝတီ)၏ မြန်မာမှ သူတေသနစာ၊ ပန်းမျိုးတစ်ရာ စာပေ၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၁၆ ခုနှစ်။

ଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧପତ୍ରରେଣୁକାରୀଙ୍କାରୀଙ୍କ ଅଟ୍ଟେ ଜ୍ଲା ଆମୁଠ ବା ବ୍ୟାଲିଙ୍ଗ ଉନ୍ନତି ଏବଂ ଫର୍ମିଲିଙ୍ଗ

၄၃။ သိန်းကြီး၊ မြှင့်ဘီဆရာတ် ရွေးဖြစ်စာတန်း၊ အေးအေးစာ ပေတိက်၊ ၁၉၆၇ ခုနှစ်၊ နှေ့လာ

၄၈။ သိန်းမောင်၊ ဘီး ၏ ပုဂ္ဂိုလ်ယဉ်ကျေးမှု၊ ရန်ကုန်၊ ဘရ၍၆ ခုနှစ်၏

ଦୁଇ । ଜୋଯନ୍ତି । ମେଳି ଏଣି ଆଶିଷ ମାତ୍ରେ ହେବାଙ୍କିରେ ପ୍ରିୟାପ୍ରିୟିଙ୍କିରେ ମୂରାଙ୍କିରେ ନାହିଁ । କାହାରୁଙ୍କିରେ ଆମିରିଲା ଦେବାଶିଖିମାରୁଙ୍କିରେ । ଏବେଳେ ଏକନା ଫେରେଣିରିଲା ।

၅၀။ အောင်ဖျော်(မြောက်ပိုး)၏ ရတနာဗုရ ကြေးမုံကျမ်း၊ ၂၀၀၃ ခုနှစ်၊
ဖေဖော်ဝါဒလ

၅၁။ အောင်မြင့်ဉိုး၏ ကောင်းကင်းစာတ်ပုံများမှ ရွေးဟောင်းမြန်မာမြို့တော်များ၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့်ကြီးဌာန၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၉၈ ခုနှစ်။

၅၂။ အောင်မြင် ဦး ၏ မှန်ကူးကုတ်ပုံသဏ္ဌာန် ရွှေခြို့ဟေားများ၊ ရှာရှာဖွေဖွေမြန်မာသမိုင်း၊ အတွဲ၍ ဒေါက်တာသန်းထွန်း ၃၅ နှစ်ပြည့်မွေးနေ့၊ အထမ်းအမှတ်စာအုပ်၊ ရန်ကန်၊ ၁၉၉၆ ခုနှစ်၊

၁၇

မောင်ယဉ်တိုင်း (ပျော်ဗီမြိုင်)

၅၃။ အောင်မြှင့်(သစ်တောာဓာတ်ပုံ)၊ ဦး၏ တူးဖော်ဆဲနှင့် မတူးဖော်ရသေး
သော ပျော်ဗီလောင်းများဆောင်းပါး၊ သမိုင်းဂျာနယ်၊ ရန်ကုန်တဗ္ဗာသို့လ်
အတွဲ ၁၊ အမှတ် ၂၂၊ ၁၉၈၄ ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ

၅၄။ အောင်သော်၊ ဦး၏ မိသုန္တးမြှို့လောင်း၊ ရှေးလောင်းမြန်မာ
မြို့တော်များဆောင်းပါး၊ သတင်းနှင့် စာနယ်အင်းလုပ်ငန်း၊ ၁၉၉၃ ခုနှစ်၊

၅၅။ ဥယျာဉ်အမတ်ကြီး၏ ဟံသာဝတီအရေးတော်ပုံ မှတ်တမ်းကြီး
လက်နှိပ်စက်မူ

ပုံသဏ္ဌာန်မျိုးစုံ ရှေးလောင်းမြန်မာမြို့ရှိုးစနစ်ပုံ

